

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL MİRASI KORUMAYA
YÖNELİK POLİTİKALARIN KAMU YÖNETİMİNE
YANSIMASI “ ALAN BAŞKANLIĞI UYGULAMASI”**

Batuhan MUMCU

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nazlı YÜCEL BATMAZ**

DOKTORA TEZİ

KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

MAYIS 2023

**TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL MİRASI KORUMAYA YÖNELİK
POLİTİKALARIN KAMU YÖNETİMİNE YANSIMASI “ ALAN
BAŞKANLIĞI UYGULAMASI”**

Batuhan MUMCU

DOKTARA TEZİ

KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

MAYIS 2023

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Batuhan MUMCU

09.06.2023

Türkiye’ de Kültürel Mirası Korumaya Yönelik Politikaların Kamu Yönetimine
Yansıması “Alan Başkanlığı Uygulaması”

(Doktora Tezi)

Batuhan MUMCU

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Mayıs 2023

ÖZET

Kültürel miras, ulusların değerlerini ve kimliğini kapsamaktadır. Geçmişin canlı bir kanıtını temsil etmekte ve gelecek için temel ilham kaynağı olmaktadır. Bu bağlamda politikacıların kültürel alanda çıkarılan yasalara yaklaşımı ve ilgisi ayrı bir önem kazanmaktadır. Kültürel mirasın korunması alanında politikaların etkinliği çok yönlü etkiye sahiptir. Türkiye için kültürel mirası koruma konusu daha büyük önem taşımakta ve uluslararası prestijini etkilemektedir. Bu durum göz önüne alındığında, kültürel-tarihi ve arkeolojik miras nesnelерinin korunması, incelenmesi ve teşhir edilmesinin ekonomik etkileri göz ardı edilememektedir. Bu nedenle, kültürel mirasın korunmasına yönelik politikaların kamu yönetimine yansıması önem taşımaktadır. Çalışmanın temel amacı, Türkiye’ de kültürel mirası korumaya yönelik politikaların kamu yönetimine yansımasını Alan Başkanlığı uygulaması üzerinden incelemektir. Türk kültürel-tarihi mirasının korunmasından sorumlu politikacılarıdır. Geliştirilen politikaların kamu yönetimine yansıması önemlidir. Çalışmanın ana görevi; Türkiye kültürel-tarihi mirasının korunması için geliştirilen politikaların kamu yönetimine yansımasını analiz etmektir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, kültürel mirasın korunmasındaki etkinlik artışının marjinal faydasında artış gereklidir. Marjinal faydanın artmasıyla daha etkin bir yapı ortaya çıkacaktır. Kültürel mirasın korunmasına dahil olan personelin uzmanlaşmış kalifikasyonu için yasal gereklilikler eksiktir, bu durum Kültür Bakanlığı'ndaki çalışmaların etkinliğinde düşüş olduğu göstermektedir. Kültürel mirasın korunması alanındaki personel performans değerlendirmesi ile elde edilen sonuçlar arasındaki ilişkinin olmaması, motivasyonun düşmesine ve etkisizliğe yol açmaktadır. Kültürün gelişimi için ulusal strateji belgesinin olması, istikrara ve kültürel mirasla ilgili yasal düzenlemelerin sürekli değiştirilmemesini sağlamaktadır.

Bilim Kodu : 111612
Anahtar : Kamu Yönetimi, Kültürel Miras, Alan Başkanlığı
Kelimeler
Sayfa Adedi :
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nazlı YÜCEL BATMAZ
Öğrenci ORCID ID : 0009-0001-0401-1781

Reflection of Policies for the Protection of Cultural Heritage on Public
Administration in Turkey “Area Presidency Practice”

(Phd Thesis)

Batuhan MUMCU

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

May 2023

ABSTRACT

Cultural heritage encompasses the values and identity of nations. It represents a living proof of the past and is the main source of inspiration for the future. In this context, the approach and interest of politicians to the laws enacted in the cultural field gains a special importance. For Turkey, the issue of protecting cultural heritage is of greater importance and affects its international prestige. Considering this situation, the economic effects of the preservation, examination and display of cultural-historical and archaeological heritage objects cannot be ignored. For this reason, it is important to reflect the policies for the protection of cultural heritage to the public administration. The main purpose of the study is to examine the reflection of the policies aimed at protecting the cultural heritage in Turkey on the public administration through the application of the Presidency of the Area. They are the politicians responsible for the protection of the Turkish cultural-historical heritage. It is important that the policies developed are reflected in the public administration. The main task of the study; To analyze the reflection of the policies developed for the protection of the cultural and historical heritage of Turkey on the public administration. According to the results of the study, an increase in the marginal benefit of increasing efficiency in the protection of cultural heritage is required. With the increase in marginal utility, a more efficient structure will emerge. Legal requirements for the specialized qualification of personnel involved in the preservation of cultural heritage are lacking, indicating a decrease in the effectiveness of work in the Ministry of Culture. The lack of a relationship between the performance evaluation of personnel in the field of cultural heritage protection and the results obtained leads to low motivation and ineffectiveness. The existence of a national strategy document for the development of culture ensures stability and that the legal regulations on cultural heritage are not constantly changed.

Science Code : 111612

Key Words : Public Administration, Cultural Heritage, Presidency of the
Area

Page Number :

Supervisor : Prof. Dr. Nazlı YÜCEL BATMAZ

Student ORCID : 0009-0001-0401-1781

ID

TEŞEKKÜR

“Türkiye’ de Kültürel Mirası Korumaya Yönelik Politikaların Kamu Yönetimine Yansıması Alan Başkanlığı Uygulaması” konulu tez çalışması Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanmıştır. Bu tez çalışmasının hazırlanmasında yardım ve desteğini esirgemeyen, her daim katkı veren değerli hocam, Sn. Tez Danışmanım Prof. Dr. Nazlı YÜCEL BATMAZ’a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi borç bilirim. Eğitim ve çalışma sürecinde desteğini ve sabrını hiçbir zaman esirgemeyen tüm yakınlarıma sonsuz saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Batuhan MUMCU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xii
RESİMLERİN LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Kültür Kavramı	7
2.2. Kültürel Miras	9
2.2.1. Kültürel Miras Kavramının Tanımı ve Kapsamı	9
2.2.1.1.Somut Kültürel Miras	10
2.2.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras	11
2.2.1.3. Doğal Kültürel Miras.....	12
2.2.2. Kültürel Miras Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi .	13
2.2.3. Kültürel Mirasın Önemi ve Korunması Gereksinimi	17
2.2.4. Kültürel Mirasın Korunması.....	19
2.2.4.1 Korunma Kavramının Dünyada ve Türkiye’ de Tarihsel Gelişimi	19
2.2.4.2. Kültürel Mirasın Koruma Yaklaşımları.....	22
2.2.4.2.1.Sürekli Bakım ve Risklere Hazırlık	30
2.2.4.2.2. Sağlamlştırma	35
2.2.4.2.3. Bütünleme	37
2.2.4.2.4. Rehabilitasyon	39

2.2.4.2.5. Yeniden Kullanım - Uyarılama	40
2.2.4.2.6. Temizleme	41
2.2.4.2.7. Çağdaş Ek	42
2.2.4.2.8. Taşıma	46
2.2.4.3. Kültürel Mirasın Korunmasını Etkileyen Unsurlar	51
2.2.4.3.1.Kentleşme	51
2.2.4.3.2. Ekonomi	53
2.2.4.3.3. Turizm	54
2.2.4.3.4.Arkeoloji	56
2.2.4.3.5.Postmodernizm	57
2.2.4.3.6. Medya ve Küreselleşme	60
2.3. Alan Yönetimi.....	61
2.3.1. Alan Yönetimi Kavramı	61
2.3.2. Alan Yönetiminin Hedefleri	63
2.3.3. Alan Yönetimi Kategorileri	65
2.3.4. Yönetim Alanının Belirlenmesi	70
2.3.5. Alan Yönetimi Planları	71
2.3.6. Alan Yönetimi Uygulamasının Kapsamı.....	73
2.3.7. Bir Alan Yönetimi Uygulama Aracı Olarak Alan Başkanlığı	75
3. DÜNYADA KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ	78
3.1.Kültürel Mirasla İlgili Uluslararası Düzenlemeler/Metinler	78
3.1.1. Venedik Tüzüğü.....	79
3.1.2.Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme .	82
3.1.3.Avrupa Mimari Miras Yılı ve Amsterdam Bildirgesi.....	84
3.1.4.Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi	87
3.1.5.Avrupa Kentsel Şartı.....	88

3.1.6. Avrupa Arkeolojik Mirasın Korunması Sözleşmesi.....	91
3.1.7. Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Malların Korunmasına Dair Lahey Sözleşmesi	94
3.2. Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Faaliyet Gösteren Uluslararası Örgütler	94
3.2.1. UNESCO	95
3.2.2. ICOMOS.....	96
3.2.3. ICCROM.....	97
3.2.4. IUCN.....	97
3.2.5. ICOM.....	98
3.2.6. CIIC	98
3.3. Dünya’da Alan Yönetimi Örnekleri.....	99
3.3.1. UNESCO Çalışmaları	99
4. TÜRKİYE’DE KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ.....	107
4.1. Türkiye’de Tarihsel Süreçte Kültürel Miras ve Alan Yönetimi	107
4.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	107
4.1.1.1. 1869 tarihli asar-ı atika nizamnamesi.....	107
4.1.1.2. 1874 tarihli asar-ı atika nizamnamesi.....	108
4.1.1.3. 1884 tarihli asar-ı atika nizamnamesi.....	108
4.1.1.4. 1906 tarihli asar-ı atika nizamnamesi.....	108
4.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem	109
4.1.2.1. 1923-1950 yılları arasındaki düzenlemeler	110
4.1.2.2. 1950-1983 yılları arasındaki düzenlemeler	112
4.1.2.3. 1983 yılından sonraki düzenlemeler.....	115
4.1.3. Türkiye’de Kültürel Miras Yönetiminde Teşkilatlanma	116
4.1.3.1. Milli Eğitim Bakanlığı.....	116
4.1.3.2. Başbakanlık Müsteşarlığı	117

4.1.3.3. Kültür Bakanlığı (1971)	117
4.1.3.4. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Birleşmesi (2003)	118
4.1.3.5. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Kültür ve Turizm Bakanlığı	119
4.2. Türkiye'de Kültürel Mirası Korumada Etkili/Yetkili Paydaşlar	120
4.2.1. Merkezi Yönetimlere Bağlı Kurumlar	120
4.2.2. Yerel Yönetimler	121
4.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları	129
4.2.4. Özel Sektör	131
4.2.5. Üniversiteler	135
4.3. Türkiye'de Kültürel Mirası Koruma İlgili Kanunlar ve Yönetmelikler	137
4.4. Türkiye'de Alan Yönetimi rnekleri.....	144
4.4.1. anakkale Gelibolu (ATAB) Tarihi Alan Başkanlığı.....	145
4.4.1.1. ATAB Kuruluş Gerekçeleri	145
4.4.1.2. ATAB Yönetim Modeli Kuruluş Süreci.....	146
4.4.1.3. ATAB'ın Hukuki Yetki ve Sorumlulukları ile Teşkilatlanması	147
4.4.1.4. ATAB ncesi Durumun Değerlendirilmesi	150
4.4.1.5. ATAB Kurulduktan Sonraki Dönemin Analizi	151
4.4.2. Kapadokya Alan Başkanlığı	153
4.4.2.1. Kapadokya Alan Başkanlığı Kuruluş Gerekçeleri	153
4.4.2.2. Kapadokya Alan Başkanlığı Yönetim Modeli Kuruluş Süreci	154
4.4.2.3. Kapadokya Alan Başkanlığı'nın Hukuki Yetki ve Sorumlulukları ile Teşkilatlanması	155
4.4.2.4. Kapadokya Alan Başkanlığı ncesi Durum Değerlendirmesi	158
4.4.2.5. Kapadokya Alan Başkanlığı Kurulduktan Sonraki Dönemin Analizi	161
4.4.3. Uludağ Alan Başkanlığı	
4.4.3.1. Uludağ Alan Başkanlığı Kuruluş Gerekçeleri	

4.4.3.2. Uludağ Alan Başkanlığı'nın Hukuki Yetki ve Sorumlulukları ile
Teşkilatlanması

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	168
KAYNAKLAR	198
ÖZGEÇMİŞ	218

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil
Sayfa
Şekil tablosu ögesi bulunamadı.

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim
Sayfa

Şekil tablosu ögesi bulunamadı.

Şekil tablosu ögesi bulunamadı.

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
IUCN	International Union for Conservation of Nature
IATF	Inter-Agency Task Force
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
KVKK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
WWF	World Wildlife Fund

1. GİRİŞ

20. yüzyılın son çeyreğinde teknoloji ve bilgi ve iletişim sektöründeki gelişmelerle hız kazanan küreselleşme akımındaki artış, sermaye kaynaklı taleplerin fırsat ve tehditlerinin de etkisini göstermesi nedeniyle kamusal alanlarda tartışma konusu olmuştur. Küresel sermayenin paydaşları tarafından şekillendirilen piyasalar, bu hızlı dönüşüm sürecini, ulusal politikanın normal sınırlarının ötesindeki konularda devletler üzerinde baskı ve yaptırımlar uygulamak için kullanmış, yeni yatırım ve gelir alanlarına erişmeyi hedeflemiştir. Bu eğilimler toplum yaşamının ve kültürünün ayrılmaz bir parçası olan koruma alanlarını olumsuz etkilemiştir.

Bahsi geçen baskıların somut ve somut olmayan kültürel varlıklar üzerinde neden olduğu istenmeyen olumsuz etkiler, bu olumsuz etkilerin sürdürülebilirlik, yönetim, katılım ve yerelleşme kavramlarına başvurularak kontrol altına alınabileceği ve azaltılabileceğine dair yaygın bir görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece planlama ve yönetim alanlarında yeni yaklaşımları gerekmektedir. Yüksek rekabet ortamında devletin rol ve işlevleri, planlama ve yönetime yönelik yasal düzenlemelerde yeni ve stratejik araçların tasarlanmasını ve kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Planlama ve yönetime yönelik bu yeni yaklaşımlar, koruma alanını da etkilemiştir. Kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılabilmesini sağlamak için yasal, mali ve idari düzenlemeler için yeni çerçevelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar, bütüncül, sistematik ve disiplinler arası olacak esnek ve katılımcı yönetim yaklaşımlarını içeren uygulamacıların uygulamalarıyla tamamlanmalıdır. Bu yeni yaklaşım, belirli bağlama göre 'kültürel kaynak yönetimi', 'kültürel miras yönetimi' veya 'koruma alanı yönetimi' olarak adlandırılmıştır. Bu yaklaşımın öne çıkmasında uluslararası bildiri ve yönetmelikler, tavsiye ve rehberlik belgeleri ile UNESCO ve IUCN gibi uluslararası kuruluşlar önemli rol oynamıştır.

Genellikle adlandırıldığı şekliyle bu “kültürel miras yönetimi” kavramı, kentsel alanların, arkeolojik, tarihi ve doğal alanların, biyolojik çeşitliliğin ve kıyı alanlarının yanı sıra milli parkların ve dünya mirası alanlarının yönetimi için kullanılmaktadır.

Kültürel miras yönetimi, çok paydaşlı ve disiplinler arası bir koruma süreçlerinin sistematik, planlı ve katılımcı bir şekilde, ulusal ve uluslararası değerler dikkate alınarak organize edilerek alanın sürdürülebilirliğinin sağlanması olarak tanımlanabilir. Erişilebilirlik, katılım, sürdürülebilirlik ve uygulamalardan alınan geri bildirimlerin değerlendirilmesi kültürel miras yönetiminin organizasyonu için önemli kriterlerdir.

Kültürel miras, bir ülkenin kimliğini tanımlar. Genellikle açıkça tanımlanmamakta veya bazen geçmiş deneyimi kullanarak şimdiki anlamının yollarını göstermeyi amaçlayan bir hatırlama süreciyle ilişkilendirilir. Kültürün korunması ve makul bir şekilde tanıtılması, turizmi büyük ölçüde etkileyebilir ve daha iyi sosyal tutarlılığa ve eğitim ve yaşam tarzının iyileştirilmesine katkıda bulunabilir. Ayrıca, miras, tarihi ve bölgesel bir topluluğa ait olmanın gururunu korumaktadır.

Kültürel miras yönetimi bağlamında, koruma ve geliştirme, kültürel mirasın yönetiminde yer alan kamu (ve özel) kuruluşların ana hedeflerini temsil etmektedir. Ancak bu hedefler, yoruma açık olan çözülmemiş sorunlara yol açar. Merkezi ve merkezi olmayan organizasyon modelleri ile kültürel mirasın yönetiminde kamu ve özel sektör rolleri arasındaki seçimle ilgili bir sorun da mevcuttur. Hükümet için temel yönergelerin kapsamlı bir şekilde düzenlenmesine ve önemli ölçüde paylaşılmasına rağmen, somut yaklaşımlar ve eylem öncelikleri açısından sayısız tutarsızlık devam etmektedir. Devlet yaklaşımının evrimi, özellikle iyileştirme görüşünün ortaya çıkması, kültürel mirasa önemli miktarda ilgi oluşturmaktadır.

Kültürel bir perspektiften, kültürel mirasın daha iyi korunması ve tanıtılması, kültürün ekonomik sonuçları artırmak için getirebileceği aktif katkı konusunda daha iyi farkındalık ve kamu yönetimi değerlendirmesi ile güçlü bir şekilde bağlantılıdır. Kültürel miras alanını ekonomik alana bağlayabilecek gelecekteki çalışmaların geliştirilmesi, her iki tarafa da önemli faydalar sağlayabilir.

Kültürel mirasın korunması açısından, küreselleşme ve çok kültürlü bir dünya bağlamında, siyasi politikalar hem küresel hem de özellikle ulusal düzeyde özel bir önem taşımaktadır. Küresel nüfus hareketliliği artışı, sürekli bir sosyal bağlam değişikliği, iniş-çıkışlar ve siyasi çatışmalar, toplulukların bireysel ve tarihsel değerlerinin korunmasını tehdit edebilir. Bu bağlamda politikacıların kültürel alanda çıkarılan yasalara yaklaşımı ve ilgisi ayrı bir önem kazanmaktadır.

Kültürel mirasın korunması alanında politikaların etkinliği çok yönlü etkiye sahiptir. Bir yandan kültürel-tarihi ve arkeolojik mirasın taşınır ve taşınmaz varlıkları korunmadan kültür turizminin potansiyelinden yararlanılamamaktadır. Öte yandan, kültürel-tarihi ve arkeolojik nesnelerin korunması, gelecek nesillere bırakılanlar açısından sürdürülebilir kalkınmanın yanı sıra ulusal kimlikle ilgili konularla da ilgilidir.

Kültür politikalarının temel kapsamı, ulusal mirasın korunmasına dayanmalıdır. Dünya çapında, üç temel unsurla ilgili düzenlemeler belirlenmiştir, ancak kendi özel düzenlemelerine karar verme yetkisi her ulusun yetkisindedir. Simmons'ın belirttiği gibi, “adalet, herkesin mal ve kaynaklardan adil paylarını (erişimini) sigortalamasını; kişilerin yaşam planlarını ve belirli projelerini ilerletmek için bu malları nasıl kullandıklarıyla az ilgilenmektedir”.

Daha az ilgilenme sebebiyle UNESCO üyesi olan Türkiye için kültürel mirası koruma konusu daha büyük önem taşımakta ve uluslararası prestijini etkilemektedir. Bu durum göz önüne alındığında, kültürel-tarihi ve arkeolojik miras nesnelerinin korunması, incelenmesi ve teşhir edilmesinin ekonomik etkileri göz ardı edilememektedir. Bu nedenle, kültürel mirasın korunmasına yönelik politikaların kamu yönetimine yansımaları önem taşımaktadır.

Çalışmanın temel amacı, Türkiye’de kültürel mirası korumaya yönelik politikaların kamu yönetimine yansımalarını Alan Başkanlığı uygulaması üzerinden incelemektir. Türk kültürel-tarihi mirasının korunmasından sorumlu politikacılarıdır. Geliştirilen

politikaların kamu yönetimine yansması önemlidir. Çalışmanın ana görevi; Türkiye kültürel-tarihi mirasının korunması için geliştirilen politikaların kamu yönetimine yansmasını analiz etmektir.

Alan yönetimi anlayışı, kültürel miras alanlarında uluslararası bir koruma politikasını ifade eder. Dünyanın çeşitli ülkelerinde alan yönetimine ilişkin örnekler mevcuttur. Türkiye’de ise ilk örnekleri Çanakkale’de ve Nevşehir’de ortaya çıkmıştır. Uluslararası nitelik taşıması ve ilk örneklerini oluşturması hasebiyle Alan Başkanlığı modeli, Türk idare teşkilatında yeni bir kurumsal yapıyı ifade etmektedir. Yapılan bu çalışma, özellikle kamu yönetimi literatüründe, bir yönetim modeli olarak “alan yönetimi” anlayışını ve idare teşkilat yapılanması anlamında da “Alan Başkanlığı” modelini inceleyen ilk örneklerden birini oluşturması itibariyle önem taşımaktadır.

Alan yönetimi anlayışının ve yeni bir kurum yapılanması olarak Alan Başkanlığı modelinin incelendiği bu araştırmadaki temel problem, Alan Başkanlığı uygulamasının idari teşkilat ve yönetim politikalarıyla birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan güçlü ve zayıf yönlerinin ne olduğudur. Yapılanmanın güçlü ve zayıf tarafları bir arada değerlendirildiğinde, Türkiye’de Alan Yönetimi anlayışının uygulanabilirliği ölçülmek istenmiştir.

Çalışma ile uluslararası nitelik taşıyan bir yönetim anlayışının, ulusal dinamiklerle bir araya geldiğinde nasıl bir uygulama politikasına dönüştüğü anlaşılmaya çalışılmıştır. Türkiye’de UNESCO Dünya Mirası Listesinde yer alan ve korunması gereken çeşitli alanlar mevcuttur. UNESCO esaslarına göre, Türkiye’de alan yönetimi uygulanan üç bölge bulunmaktadır. Bu anlamda çalışmanın belli başlı sınırlılıkları mevcuttur. İlk olarak saha araştırması sadece Nevşehir ve Çanakkale illerinde kurulan Alan Başkanlıkları ile sınırlıdır. Bursa’da kurulan Uludağ Alan Başkanlığı dâhil edilmemiştir. İkinci olarak, araştırmanın niteliği itibariyle karar alıcı ve uygulayıcı pozisyonlardaki kişiler ile görüşmeler yapılmıştır.

Alan Başkanlığı uygulaması, uluslararası kabul görmüş ve desteklenen yönetim politikalarının ulusal ölçekli bir yansmasını oluşturmaktadır. Türk idare teşkilatında uluslararası ölçekli politika üreten kurum yapılanmalarının oluşması önemlidir. Literatür incelemesi yapıldığında, alana ilişkin kamu yönetimi disiplinde benzer bir çalışmanın olmadığı gözlemlenmiştir. Yapılan bu tez çalışmasının alana katkısı ve en önemli farkı, her iki Alan Başkanlığı’nın dâhil edilerek doğrudan bir saha

araştırmasının gerçekleştirildiği nitel bir çalışma örneği olmasıdır. Çalışma sonunda her iki Alan Başkanlığı uygulamasının benzerlikleri ve farklılıkları üzerine incelemelerde bulunulmuştur. Çalışma, bölgesel farklılıkların yönetim politikaları üzerindeki etkisini ortaya koyması bakımından özgün bir nitelik taşımaktadır.

Tezin ikinci bölümünde kültür kavramı, kültürel miras kavramının tanımı ve kapsamı anlatılmıştır. Ardından kültürler miras kavramının ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi irdelenmiştir. Kültürel mirasın önemi ve korunması gereksinimi, kültürel mirasın korunması detaylı şekilde ele alınmıştır. Ek olarak Alan Yönetimi kavramı ve detayları incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde dünyada kültürel miras ve alan yönetimi detaylı şekilde anlatılmıştır. Bu bölümde Kültürel Mirasla İlgili Uluslararası Düzenlemeler/Metinler öncelikle detaylandırılmıştır. Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Faaliyet Gösteren Uluslararası Örgütler altı başlık altında incelenmiştir. Son olarak ise Dünya’da alan yönetimi örnekleri detaylandırılmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde Türkiye’de kültürel miras ve alan yönetimi ele alınmıştır. Öncelikler Türkiye’de tarihsel süreçte kültürel miras ve alan yönetimi Cumhuriyet öncesi dönemden başlanarak günümüze kadar detaylarıyla anlatılmıştır. Türkiye’de kültürel miras yönetiminde teşkilatlanması tüm dönemleri kapsayacak şekilde incelenmiştir. Türkiye’de kültürel mirası korumada etkili/yetkili paydaşlar olarak beş farklı başlıkta ele alınmıştır. Türkiye’de kültürel mirası koruma ilgili kanunlar ve yönetmelikler anlatılmıştır. Türkiye’de alan yönetimi örnekleri olarak Çanakkale Gelibolu (ÇATAB) Tarihi Alan Başkanlığı ve Kapadokya Alan Başkanlığı ele alınmıştır. Detaylarıyla bu iki alan başlığı incelenmiştir.

Tezin beşinci bölümünde yapılan saha araştırmasının verileri yer almıştır. Araştırmanın genel çerçevesi anlatılmış ve araştırma bulgularının değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırma soruları eşgüdüm ve koordinasyon, koruma statüsü ve sınırlar,

koruma politikalarının uygulanması, sürdürülebilirlik ve bölgesel kalkınma, bütçe ve paydaşlar ile yetki sınırlaması başlıklarıyla tasniflendirilmiştir. Araştırma bulguları değerlendirilirken öncelikle her iki Alan Başkanlığı üzerinden ayrı değerlendirilmeler yapılmış, sonrasında ise iki uygulama modeli üzerinden benzerlikler ve farklılıklar açısından değerlendirme yapılmıştır.

Tezin altıncı ve son bölümünde sonuç ve öneriler yer almaktadır. Bölümde öncelikle alan yönetimi anlayışına ilişkin teorik bir değerlendirme yapılmıştır. Sonrasında ise sahadan elde edilen sonuçlar neticesinde öneriler geliştirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kültür Kavramı

İnsanın hayatının her alanında karşı karşıya kalınan kültür kavramı oldukça karmaşık bir anlamsal bütünlüğe sahiptir. Dolayısıyla sosyal bilimler dahil olmak üzere diğer bilim dallarında da yaygın olarak kullanılmakta ve hakkında oldukça çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bu durum bilim dallarının kendi alanlarından yola çıkarak kültüre yaklaşımlarına, tanımlamaya çalışmalarından ve kültürün kendi disiplinleri içerisinde alanını belirlemeye gayret etmelerinden kaynaklanmaktadır. Felsefe başta olmak üzere pek çok sosyal bilimin kültür konusuna yaptığı çeşitli katkılar neticesinde kültüre ait tanımlar hem artmakta hem farklılaşmaktadır. Ortaya çıkan bu durum kültür kavramını bir yandan zenginleştirirken diğer yandan da kavramsal bir karmaşa çıkmasına yol açabilmektedir.

Türkçe içinde oldukça yaygın kullanıma sahip olan kültür kavramını kelime olarak ifade edebilmek için Ziya GÖKALP “hars” kelimesini tercih etmiştir, bir süre “ekin” kelimesi de kullanılmış olup günümüzde “kültür” kelimesi tercih edilmektedir. Sözcüğün kökenine doğru bir yolculuk yapacak olursak Arapça kökenli olduğu ve tohum ekmek, biriktirmek, çalışmak anlamına gelen “hars - harese” kökünden türediği görülecektir. Arapça’ da kültür anlamına gelen bir başka kelime ise aynı hedefe yönelmek, anlamak, kavramak, idrak etmek gibi anlamları olan “sekafetü” dür. Kelimenin Latince kökeni olan “colere” ile hars kelimesinin kullanımı arasında benzerlikler bulunmaktadır. Kültür kelimesi Farsça’ da “ferheng” kelimesiyle ifade edilmekte olup anlamı “hüner, maharet, bilgi, akıl ve edep” olarak belirlenmiştir. Kültür kelimesinin kökenini bu şekilde ortaya koyduktan sonra anlamı üzerinde durmakta fayda olacağı değerlendirilmektedir. Raymond Williams’a göre kültür, çok çeşitli anlamları olan “colere” kelimesinden türemiştir. Bu kelime yetiştirmek, korumak ve ikamet etmek gibi anlamlara gelmekte olup zaman içerisinde geçirmiş olduğu değişim ve dönüşümle birlikte üç kategoride anlam sahibi olmuştur. Bunlar:

- Zihni, manevi ve estetik alanlardaki gelişmelere ilişkin süreci ifade eden ad,
- İnsanlığın, halkların, tarihi bir dönem ya da grubun belirli bir yaşama tarzını anlatan ad,

- Entellektüel ve sanatsal etkinlikler çerçevesinde özel olarak da sanatsal etkinliklerde üretilen ürünleri ve yapılan uygulamaları anlatan ad olarak sıralanabilir (Alver, 2018:9).

Sosyoloji ve Antropoloji bilim dallarının önemli kavramları arasında ilk sıralarda yer alan kültür kavramı genel olarak sosyal bilimlerin en tartışılan, en belirsiz ve en karmaşık kavramlarından sayılmaktadır. Her ikisi de Antropolog olan Clyde Kluckhohn ile Alfred L.Kroeber isimli bilim adamlarınca 1952 yılında yazılan “Kültür: Kavramların ve Tanımların Eleştirisi” ismini taşıyan eserlerinde kültürün 164 değişik tanımı olduğunu ifade etmişlerdir. Raymond Williams adındaki ünlü kültür kuramcısı da kültür kavramına ilişkin yine aynı şekilde 164 farklı tanım olduğuna işaret etmiş ve kültür kavramının İngilizcedeki en karmaşık kavramlardan birisi olduğunu belirtmiştir (Ergur ve Gökalp, 2011: 25). Bu doğrultuda ifade edilmiş olan çeşitli kültür tanımları aşağıdaki şekilde ifade edilebilir.

1871 yılında ilk kez kültür kavramını tanımlayan antropolog Edward B. Tylor kültürü “bir toplumun üyesi olarak insanın edindiği bilgi, inanç, sanat, yasalar, ahlak, gelenekler ve diğer yetenekleri ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütün” şeklinde ifade etmiştir. (Atatürk Üniversitesi, 2018: 93).

Kneller’ in yayınlandığı tarihte Dr. Mahmut TEZCAN tarafından çevrilen “Kültür Kişilik ve Eğitim” isimli makalesinde kültür geniş bir biçimde ele alınmış ve “insanların uyanık yaşamını kapsayan, insanı entellektüel, duygusal ve fiziksel olarak biçimlendiren, hangi duyguların nerede ve nasıl ifade edileceğini bildiren, dünya hakkında nasıl düşündüğümüzü ve onu nasıl algıladığımızı açıklayan, realitelerin üzerine kendi simgeler ağını döşeyen ve realiteleri anlamlandıran, bir dereceye kadar kapsadığı toplumda bireysel uzmanlaşmayı da kabul eden kısaca bir toplumun tüm yaşam biçimini belirleyen olgu” (Kneller, 1977: 259-261) olarak tanımlanmıştır.

Türk Dil Kurumu’na göre kültür “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin” şeklinde tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr>, 31.05.2021).

2.2. Kültürel Miras

Kültürel miras konusunun tüm boyutlarıyla anlaşılabilmesi maksadıyla bu bölümde kültürel miras kavramının tanımı ve kapsamı, kavramın ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi, önemi ve korunması gereksinimi, korunması durumu ve koruma kavramının dünyada ve Türkiye’deki gelişimi, koruma yaklaşımları ve korumayı etkileyen unsurlar detaylı ve geniş bir çerçevede alınacaktır.

2.2.1. Kültürel Miras Kavramının Tanımı ve Kapsamı

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda (KVKK) kültür varlıkları bir diğer deyişle kültürel miras “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar” şeklinde tanımlanmıştır (mevzuat.gov.tr, 12.06.2021).

Ülkemizde kültür varlıklarını isimlendirirken “tarihi eser, antika, eski eser, tarihi miras ve *kültürel miras*” kavramları sıklıkla kullanılmaktadır. Kültürel miras bir toplumun yaşam şekliyle tarihi geçmişine ait eserlerle ve geleneklerle ortaya çıkmaktadır. Kültürel miras öğeleri denilince akla ilk olarak tarih öncesi dönemde oluşmuş mağaralar, özel nitelikte ağaçlar, göller, dağlar, kayalıklar, antik şehir kalıntıları, resim, heykel, seramik, dokuma vb eserler gelmektedir. Japon Samuray Kılıçlarının yapımı, Avustralya Yerlilerinin savaş dansı, Türkiye’deki meddahlık geleneği ve mevlevi sema törenleri kültürel mirasa örnek gösterilebilmektedir. Burada ilginç bir saptamaya Hennessy yer vermektedir. Hennessy’ e göre; kültürel miras, özelde de somut olmayan kültürel miras, gelişen teknolojiyle birlikte koruma adı altında belgelenirken hızla fotoğraflanıp internette paylaşıldığı için artık dijital kültürel miras haline gelmiştir (Ülgen, 2020:10-14).

Bir başka tanıma göre kültürel miras, geçmişten miras alınan ve değişik gerekçelerle geleceğe miras bırakılmak istenen, fiziksel olarak varlığı olan ve insanlar tarafından yapılmış her türlü eserler ile bir topluma ait değerler bütünü olarak ifade edilmiştir (Can, 2009:3).

William S. Logan' a göre kültürel miras; “genellikle önceki nesillere ait olan, bazen şimdiki nesil tarafından oluşturulan doğal ve kültürel çevredeki somut ve soyut değerler” şeklinde ifade edilmektedir (Türkay Kahraman, 2018:8).

Bu tanımlardan yola çıkarak açacak olursak kültürel miras; insanoğlunun, bir bakıma kayıt altına alınabilen tüm tarihi dönemlerde yaşanan tüm olaylarda üst üste koyarak bir araya getirdiği, yine ilerleyen dönemlerde yaşanan zaman dilimi içerisinde edinilen yeni tecrübeler ve elde edilen yeni bilgiler ile geliştirip zengileştirdiği, devamlılığını güvence altına alacak şekilde koruyup daha sonra yaşayagelen insanlara aktarabildiği tüm verilerin bir bütünü olarak değerlendirilebilmektedir.

2.2.1.1.Somut Kültürel Miras

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi' nin (ICOMOS) desteği, Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği' nin (IUCN) ve diğer paydaşların da önerisi ile UNESCO tarafından 1972 yılında düzenlenen Genel Konferansta Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme kabul edilmiştir. Bu sözleşmeyle Sözleşmeye taraf devletler, kültürel ve doğal mirasları koruma programlarına entegre etme, bu konudaki bilimsel ve teknik araştırmaları üstlenip yürütme, yerel halkın yaşam tarzına kültürel miras öğelerine işlev kazandırma, dünya mirası üzerine eğitim ve bilgiye dayalı programlar yaparak farkındalığı artırma gibi konuları teşvik etmeye başlamışlardır. Taraf devletler miras alanları hakkında Dünya Mirası Komitesine sürekli ve düzenli bir biçimde uzmanlarca hazırlanan koruma durum raporu sunmaktadırlar. Türkiye de bu sözleşmeye 16 Mart 1983 de taraf olmuştur. Göbekli Tepe miras alanı da dahil olmak üzere Türkiye' nin 16' sı kültürel, 2 si ise karma olmak üzere toplamda 18 kesinleşmiş mirası ve 73 kültürel, 2 karma ve 3 doğal olmak üzere toplam 78 geçici mirası bulunmaktadır (<https://www.unesco.org.tr/Pages/176/18/Somut-Kültürel-Miras-İhtisas-Komitesi>, 02.06.2021).

UNESCO' nun 1972 yılında kabul ettiği Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'ye göre gerek tarihsel olarak gerek sanatsal olarak gerek de bilimsel bağlamda öneme sahip olduğu değerlendirilen sitler, yapılar ve anıtlar kültürel miras olarak değerlendirilmiş ve bu öğeler yine bu sözleşme ile somut

kültürel miras öğeleri olarak adlandırılmıştır. Bu öğeler kendi aralarında iki şekilde ayrıla tabi tutulmaktadır. Bunlar(Ünsal ve Pulhan, 2012:34; Pekerşen vd., 2019:353):

1. Taşınır Kültürel Miras (tablolar, heykeller, sikkeler, el yazmaları, arkeolojik eserler gibi)
2. Taşınmaz Kültürel Miras (anıtlar, arkeolojik sitler, tarihi kent dokuları gibi).

Somut kültürel miras öğelerini oluşturan tüm bu para, el yazması, sit alanları, tarihi kentler vb lerin korunmasının ve gelecek kuşaklara aktarılmasının zorluğu göz önüne alındığında Alan Başkanlığı uygulamasına ilişkin bu çalışmanın ne denli önemli olabileceği daha kolay anlaşılacaktır.

2.2.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras

UNESCO' nun "Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi" ne göre, somut olmayan kültürel miras "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, performanslar, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar" olarak tanımlanmıştır (<https://www.unesco.org.tr/Pages/181/177/>, 01.06.2021).

UNESCO' nun 17 Ekim 2003 tarihli 32. Genel Konferansında yukarıda tanım halinde verilen somut olmayan kültürel miras terimi kabul edilmiş, Türkiye bu sözleşmeye 2003 yılında dahil olmuş ve günümüze kadar; "Meddahlık, Mevlevi Sema Törenleri, Aşıklık, Karagöz, Nevruz, Geleneksel Sohbet Toplantıları, Alevi Bektaşî Ritüeli, Kırkpınar Yağlı Güreşleri, Geleneksel Tören Keşkeği, Mesir Macunu Festivali, Türk Kahvesi ve Geleneği, Ebru, İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı, Çini, Bahar Bayramı ve Hıdırellez, Dede Korkut Ata Mirası ve Isık Dili" Türkiye' nin somut olmayan kültür mirası olarak belirlenmiştir (Akcaoğlu, 2019:128-129).

Somut Olmayan kültürel miras yukarıdaki çatı tanımdan ve adından da anlaşılacağı üzere gözle görülmemekle birlikte yüzyıllar boyunca elde edilen deneyimlerden süzülerek meydana gelen ve bir toplumu ortaya çıkaran o toplumun varlığına sebep olan bazı değerler bütünüdür. Gelenek, inanç, müzik, hikaye, şiir vb unsurlar bu değerler arasında yer alır. Toplum tarafından benimsenip yaşatılan bir takım ortak duygu ve düşüncelerin dile gelebilmesi, içinde bulunulan toplumun

kültürel anlamda çeşitliliğinin korunması, diri tutulması ve gelecek nesillere aktarılması hususunda somut olmayan kültürel mirasın çok önemli yer tutmaktadır. Ancak somut olmayan kültürel miras öğelerinin bizzat kendisi de somut kültürel miras öğelerine göre çok daha zor korunur. Hele ki kayıt altında değil ise onları bilen insanların ölmesi ile birlikte unutulmaya mahkum olurlar. Somut kültürel miras eserleri gibi müzelerde korunamazlar. Dolayısıyla sıkı bir biçimde kayıt altına alınmaları gerekir. Günümüz teknolojisi ile küresel olarak yayılma gücüne kavuşan soyut kültür öğeleri bu teknolojileri etkin bir biçimde kullanamayan toplumların dil, inanç ve gelenek gibi unsurlarını daha kolay etki altına almakta ve soyut kültürel mirası korumada hassas olmayan toplumlarda bu öğelerin dejenerasyonu ve kaybolması daha hızlı olabilmektedir. Soyut kültürel mirasın muhafaza edilebilmesi için yerel halka ait yaşam biçimlerine saygı gösterilmesi zorunludur (Çankaya, 2006:19-20; Can, 2009: 22).

2.2.1.3. Doğal Kültürel Miras

Doğal Kültürel Miras, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmeye göre “fiziksel, biyolojik ya da jeolojik olarak özgün yapılar barındıran; türlerin tarihiyle ilgili verileri bünyesinde bulunduran nadir alanları ve estetik değer kabul edilen yer ve yapılar” olarak tanımlanmıştır (Karakaş, 1997: 197).

Unesco’ nun resmi web sitesinde doğal miras: “doğal özellikler içeren fiziki veya biyolojik oluşumlar, estetik veya bilim alanında üstün evrensel değere sahip özellikleri olan oluşumlar, jeolojik veya fizyografik oluşumlar, tam olarak belirlenmiş tehlike altındaki bitki veya hayvan türlerinin habitatını oluşturduğu bilim ve muhafaza bakımından üstün evrensel değere sahip özellikleri olan, doğal alanlar veya tam olarak belirlenmiş doğal alanların oluşturduğu bilim, muhafaza ve doğal güzellik bakımından üstün evrensel değere sahip özellikleri olan alanlar” şeklinde ve daha geniş kapsamlı bir şekilde tanımlanmıştır. (https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Doga_Bilimleri/udmaso.pdf, 05.06.2021).

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşmesinin 5. Maddesine göre sözleşmeye taraf olan devletlerin kültürel ve doğal mirası koruması, muhafaza

etmesi, teşhiri için gerekli önlemleri kendi koşullarına göre en etkin biçimde alması, toplum yaşamında bu mirasa bir işlev kazandırarak korunması için kapsamlı palanlar yapıp tedbir alması ve genel bir politika belirlemesi, kültürel ve doğal mirası korumak için gerekli kurumları kurması, bu kurumların işlevselliğini sağlaması, bilimsel ve teknik çalışmalarla devletin kültürel ve doğal mirasına yönelik tehditleri bertaraf etmesi, tehlikelere karşı korumak amacıyla gerekli müdahale yöntemlerini tespit edip mükemmelleştirmesi, yine bu mirasın saptanıp korunması, teşhir edilmesi ve gereğinde yenileştirilmesi için gerek yasal gerek bilimsel gerekse teknik, idari ve mali olarak tüm önlemleri alması, tüm bunları gerçekleştirmek için eğitim veren ulusal ya da bölgesel merkezler kurarak geliştirilmesini desteklemesi, bu alandaki tüm bilimsel araştırmaları teşvik etmesi gerekmektedir (<https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, 05.06.2021).

Ülkemizde hem kültürel hem doğal miras olarak Dünya Kültür Mirası Listesine girebilen iki yer bulunmaktadır, bunlar; 1985 yılında listeye giren ve Nevşehir’ de bulunan Göreme Milli Parkı ve Kapadokya ile 1988 yılında listeye giren ve Denizli’ de bulunan Pamukkale Hierapolis’ tir (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html>, 05.06.2021).

2.2.2. Kültürler Miras Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Kültürel miras, bir grup veya toplumun geçmişten miras kalan fiziksel eserler (kültürel mülk) ve maddi olmayan niteliklerinin mirası olarak tanımlanmaktadır. Kültürel Miras, belirli yaklaşımların günümüze uygulanmasıyla geçmiş ve gelecek arasında bir köprü sunan bir kavramdır. Kültürel miras, bu gruplara veya toplumlara yüklediği değerlerden dolayı günümüzde yaşatılmakta ve gelecek nesillerin yararına ihsan edilmektedir.

Kültürel miras kavramı karmaşık tarihsel süreçlerin bir sonucu olarak gelişmiştir ve gelişmeye devam etmektedir. Kültürel miras ve doğal miras kavramı, tarihsel olarak değişen değer sistemlerine dayanmaktadır. Bu değerler farklı insan grupları tarafından tanınmaktadır. Bu farklı gruplar tarafından geliştirilen ve kabul edilen fikirler, dünya mirası ve kültürel miras gibi çeşitli kültürel ve doğal miras kategorilerini oluşturmaktadır (Zancheti, 2002:20).

Kültürel miras nesnelere semboliktir. Kültürel ve doğal çevre açısından kimlikleri temsil etmektedirler. Bu nesnelere bağlantı ve geleneksel etkinlikler bir topluluk duygusu oluşturmaktadır. Aynı zamanda hangi nesnelere, anıtlara veya doğal çevrelerin korunacağına seçimi, çeşitli kültürel anlatılar ve hem geçmiş hem de bugün hakkında toplumsal fikir birliği için gelecekteki yörüngeleri belirlemektedir.

Kültürel miras kavramının ortaya çıkışı anıtlara, binalara, sanat eserlerine, eserlere, peyzajlara vb. farklı değerlerin yüklendiği uzun bir tarihsel gelişimin sonucudur. Bu nesnelere sistematik olarak yok edilmesi veya kaybolması, " olağanüstü evrensel değer" ve bu nesnelere "insanlığa" ait olduğunun beyanıdır. Bu fikirler, kültürel mirasın ve iç içe olduğu doğal çevrenin benzersiz ve yeri doldurulamaz olduğu anlayışıyla geliştirilmiştir. Kavramın ortaya çıkışı koruma ya da muhafaza etme fikriyle doğrudan ilişkilidir (Japanese Agency for Cultural Affairs, 1996).

Sanat eserleri ve diğer kültürel şaheserler gibi daha küçük nesnelere toplama geleneği "antika meraklılarına" ait olmuştur. Geç Ortaçağ ve Erken Modern Dönem'deki ilk koleksiyonlar ya çok seçkin topluluklardan ya da "bir odadaki tüm dünya" tipi ansiklopedik koleksiyonlardan oluşmuştur. Bunlar uzun bir kurumsallaşma sürecinin ilk aşamaları arasında yer almıştır. Seçimleri, elde edilen zaman ve mekana özgü değer kavramlarına veya nesnenin nadir ve estetik kalitesine dayanmıştır. Onlar aynı zamanda bilinen dünyanın yeni ve yeni segmentlerini keşfederek genişleyen çağdaş bilginin bir göstergesi sayılmıştır. 19. yüzyıldan bu yana ulusal miras kavramı bu süreçte anahtar faktörlerden biri olmuştur. Bu durum ulusal müzelerin ve anıt koruma komisyonlarının veya kurumlarının oluşturulmasına yol açmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında hem kendiliğinden gelişen hareketler ve örgütler hem de siyasi gruplar ve uluslararası kuruluşlar (UNESCO gibi) kavramları dahil ederek birçok ulusun mirasının belirli yönlerini korumak için gerekli desteği elde etmede başarılı olmuşlardır (Pignataro ve Ilde, 1997: 90).

Dünya Mirası yaklaşımındaki doğal önyargılara rağmen çağdaş miras çalışmalarında veya miras konularında daha bütünsel bir yaklaşımın kapısı açılmıştır. Aynı zamanda, kültürel miras uygulamalarındaki son gelişmeler ve daha genel olarak kültürel miras kavramının kullanımları ve suistimalleri, "miras ticareti" bağlamında güçlü bir eleştirel yaklaşıma yol açmıştır. Kültürel miras kavramı, değerlerin ve nesnelere korunmasına katkıda bulunurken, yenilenen milliyetçi hareketlerde,

aşırılıkçı ve hatta şovenist taban örgütlerinde sıklıkla olumsuz bir rol oynamıştır. Bir yanda miras değerlerinin ve nesnelere kasıtlı olarak yok edilmesi ve diğer yanda çarpıtılmış, tarih dışı veya propagandacı yorumlar, çeşitli ideolojilerden, dini ya da siyasi hareketlerden etkilenen dünyanın farklı yerlerinde bulunabilmektedir (Grassic Gribbon Centre, 2005).

21. yüzyılda mirasın, dünya çapında geliştirilebilen ve kullanılabilir çok disiplinli yaklaşımlar ve metodolojiler tarafından en iyi şekilde hizmet edilen birden çok düzeyde anlam taşıdığı daha iyi anlaşılmaktadır. Kültürel miras, bir dizi beşeri bilimler, sosyal bilimler ve çevre araştırmalarının incelemesi kapsamındadır. Kültürel Miras ve kaynak yönetimi sorunlarına çözümler, en iyi şekilde, ortak bir zemin aramak için farklılıkları kabul ederek ve çatışan çıkarları meşrulaştırarak elde edilmektedir.

Kültürel miras çeşitli şekillerde kullanılabilir. Bazen kullanım, bir dönüm noktası olarak durmak veya topluluk başarılarını göstermek için sembolik bir binanın restorasyonu ve yenilenmesi anlamına gelebilir. Örneğin Birmingham, İngiltere'de 300 kişinin çalıştığı bir multimedya merkezine dönüştürülmüş eski bir fabrikada olduğu gibi; diğer zamanlarda, Spoleto, İtalya'da olduğu gibi yerel festivaller geliştirmek anlamına gelebilir (Landry, 1997: 28). Miras kullanımına ilişkin diğer örnekler, geleneksel Gal müziği ve dans festivallerinin yeniden canlanmasıyla İskoçya'da veya yerel halk tarafından bir ziyaretçi merkezinin kendi yaşamını kutlamak için kurulduğu küçük kırsal bölge Arbuthnott örneğinde olduğu gibidir. Girişim, yerel istihdam sağlayan ve topluluk kimliğini ve gururunu artıran bir topluluk işine dönüşmüştür (Grassic Gribbon Centre, 2005). “English Heritage” kurumu, başarılı bir şekilde karma sanat alanlarına, halk evlerine, karizmatik kiliselere, sinema komplekslerine, mağazalara, müzelere, gece kulüplerine, eğlence merkezlerine, eğlence ve spor salonlarına dönüştürülen eski sinemaların korunması ve yeni kullanımlarının bulunması için bir proje başlatmıştır (English Heritage, 2021). Kültürel mirasın ortak ve özel kullanımına ilişkin ilginç bir örnek İtalya'daki Benedettini Manastırı örneğidir. Bakım için ödenek yetersizliğinden kaynaklanan tehlikede yıllarca hayatta kaldıktan sonra, hem ulusal bir kültür anıtı hem de yerel üniversitenin beşeri bilimler fakültesi için bir yer olarak yeni bir hayata başlamıştır (Pignataro ve Ilde, 1997: 92). Kültür endüstrileri, turizm,

eğitim, yayıncılık ve medya ve e-ticaret, Avrupa, Amerika, Asya ve dđnyanın diğer bđlgelerindeki sanayileşmiş ve gelişmekte olan ÷lkelerdeki çeşitli kullanım durumlarını gđsteren birçok örnek mevcuttur.

K÷lt÷rel mirasın çeşitli faydalar oluşturarak doğrudan ve dolaylı çeşitli şekillerde kullanıma izin verdiğini belirtmek őrnelidir. Bir miras binasının iini bir m÷zeeye, otele veya restorana dđn÷řt÷rmek, mirası kullanmanın tek olası yolu değildir. Japon K÷lt÷r İşleri Dairesi (Japonya'daki k÷lt÷rel miras konularından sorumlu devlet kurumu) mirasın kullanımını teşvik etmeye yđnelik őrnelik bir politika belgesinde mirasın kamusal niteliğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda mirasın kullanımının ne anlama gelmesi gerektiği konusunda kapsamlı yđnergeler yayınlamaktadır. Bu yđnergelere gđre, geleneksel miras işlevlerinin ve hizmetlerinin (miras evin konut amaçlı veya bir tapınağın dini etkinlikler için s÷rekli kullanımı gibi) s÷rd÷r÷lmesiyle mirasın halka açık sergilenmesi, erişiminin sağlanması ve yayılması, yeni- mirasın amaç kullanımları ve işlevleri, mirası kullanmanın uygun yolları olarak kabul edilmektedir (Japanese Agency for Cultural Affairs, 1996).

Son zamanlarda, bilgi ve iletişim teknolojilerinin b÷y÷k potansiyeli (örneğin sayısallaştırma), k÷lt÷rel mirasın daha fazla “değerini ortaya çıkarmak” ve onu kullanmanın yeni s÷rd÷r÷lebilir yollarını icat etmek bağlamında geniş çapta tartişılmıştır. Bu yeni gelişmelerin, Avrupa Komisyonu'nun DigiCult Raporu "Yarının K÷lt÷rel Ekonomisi için Teknolojik Peyzajlar: K÷lt÷rel Mirasın Değerinin Kilidini Amak" başlıklı raporunda ortaya konulduğu ÷zere, miras end÷strisi ve genel olarak iş dđnyası üzerinde őrnelik bir etkiye sahip olduğu kanıtlanabilmektedir. Bu raporda akademisyenler ve profesyoneller, miras için hem evrimdişi hem de evrimii (örn. İnternet) ilgili pazarlar őrnermiřler ve çeşitli olası mirasa dayalı ÷r÷n ve hizmetlere (lisanslama gđr÷nt÷leri, reproduksiyonlar üzerinde telif hakkı ÷cretleri, k÷lt÷rel CDROM'lar, vb.) genel bir bakış sunmuşlardır. Son zamanlarda, sanal mirasın ortaya çıkışı, miras teorisyenlerinin ve uygulayıcılarının beklentilerini ve hayal g÷c÷n÷ daha da y÷kseltmiş ve bilim adamları için bir zorluk daha ortaya çıkarmıştır. Sanal miras, “kendi başına var olma hakkına sahip olan ve mirasın maddi varlığından bağımsız bir değere sahip olan” bir “bilgi nesnesi” olarak tanımlanmaktadır. Yeni mal (sanal mal) ve hizmet akışları getirebilmektedir. B÷ylece topluluklara ekonomik fırsatlar oluşturabilmektedir” (Zancheti, 2002:26). Bununla

birlikte, gerçek mirasın ve sanal mirasın birbirinden ayrılamaz “bir bütünün iki parçası” olduğuna dikkat edilmelidir. Çünkü sanal miras yalnızca “gerçek mirasın yalnızca diğer biçimin varlığıyla anlam kazanan yeni bir boyutudur”. Yine de dijitalleştirme, miras kaynaklarını sürdürülebilir bir şekilde kullanmanın iyi bir yolu olabilir. Çünkü “sonsuz operasyonel kapasiteye” sahiptir, “üzerinde yapılan işlemde bağımsız olarak sonsuza kadar sürebilmektedir” ve miras değerine önemli ölçüde katkıda bulunabilmektedir (Zancheti, 2002:25).

2.2.3. Kültürel Mirasın Önemi ve Korunması Gereksinimi

Yukarıda değinilen tüm tanımlar ve açıklamalar çerçevesinde kültürel miras olarak adlandırılan tüm eserler; insan oğlu için geçmişten günümüze bir köprü vazifesi gören değerli ve paha biçilmesi zor olan tarihsel ve kültürel anlamdaki tüm çevrede bulunan özenle korunması ve geleceğe aktarılması zorunlu olan hazineler olarak değerlendirilebilir. Kiper’e göre kültürel miras, geçmişle gelecek arasında bağ kuran, kimlik sorununu çözebilen, tarih derinliği ve bilinci yaratan, kuşaklararası iletişimi sağlayabilen, yenilenemez, sınırlı kaynak niteliği olan değerler olması bakımından önemlidir ve mutlaka korunması gerekir. (Kiper, 2006:15’ den akt. Efe, 2013:51).

Timothy ve Boyd’a göre kültürel miras kavramı; taşınmaz somut varlıklar (binalar, nehirler, doğal güzellikler vb), taşınabilir somut varlıklar (müzelerdeki nesnelere ve arşivlerdeki belgeler vb), değerler, gelenekler, merasimler, yaşam tarzları ve festivaller, sanatsal ve kültürel etkinlikleri kapsayan deneyimler gibi soyut özellikler şeklinde sınıflandırılmış olup 1972 yılında UNESCO tarafından ortaya konulan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Konvansiyonu sözleşmesine göre korunması gereken önemli kültürel miras öğeleri şu şekilde sıralanmıştır:

“•Anıtlar: Mimari eserler, anıtsal heykeller ve resimler, arkeolojik özellikteki yapılar, yazıtlar ve mağara resimleri,

• Bina grupları: Mimari özellikleri ve tarihî, sanatsal, bilimsel açıdan evrensel değeri olan ayrı ve bitişik binalar,

• Sitler: İnsan veya doğa ile insanın birlikte yarattığı eserler, arkeolojik alanlar” (Bahçe ve Yılmaz, 2011:14-16).

Sadece sınıfsal olarak sayılan tüm bu kültürel miras öğeleri bir arada düşünüldüğünde gerek içinde var olduğu toplum gerek de dünya milletleri, kültürü, tarihi ve medeniyeti açısından kısaca gezegende yaşayan insan medeniyetinin hafızası açısından ne derece önemli olduğu tartışma götürmez bir gerçektir.

Portekiz’ de 2005 yılında kültürel mirasın ne şekilde korunabileceği konusunun tartışıldığı bir toplantı yapılmış ve bu toplantıda gündeme gelen sorulardan birisi de kültürel mirasın önemi, değeri, kim ve ne için kültürel mirasın belirgin kılınması gerektiği olmuştur. Toplantı sonrasında imzaya açılan Avrupa Konseyi Toplum İçin Kültürel Mirasın Değeri Çerçeve Sözleşmesi’nde kültürel mirasın başta kültürel kimlik boyutu ile ilgili olarak farkındalık meydana getirme olmak üzere ek olarak küreselleşme ve günümüzün en büyük sorunlarından biri haline gelen sürdürülebilir kalkınma başlıklarında ne denli önemli bir araç olabileceği hususu vurgulanmıştır. Yine bu toplantıdan sonra yapılan çalışmaların bir meyvesi olarak kültürel miras konusunda farkındalık yaratmak amacıyla 2018 yılı Avrupa’ da Kültürel Miras Yılı olarak kabul edilmiştir (Ataman Yalı, 2019:87).

Kültürel miras yalnızca geçmişten gelen bir dizi anıt, tahiri çevre, arkeolojik ala ya da kültürel nesne veyahut gelenek olarak görülmemelidir. Bu aynı zamanda bir tercih ve sürecin sonucudur. Sürekli olarak politik ve kültürel sebeplerle gelecek nesillere aktarılması gereken ve toplumu karakterize eden bir bellek ve unutkanlık sürecidir (Tunçer, 2017:5).

Görüldüğü üzere kültürel miras konusu UNESCO tarafından gündeme getirildiği andan günümüze kadar oldukça önem kazanan bir konu haline gelmiş bulunmaktadır. Günümüzde tarihi eserlerden müzik eserlerine kadar çok geniş bir yelpazeyi kapsayan somut ve somut olmayan (soyut) kültürel miras öğeleri artan bu önemiyle doğru orantılı olarak tüm dünyada her ülkenin özenle korumaya çalıştığı öğeler haline gelmiştir. Bu çerçevede bilinen tarihin başından itibaren bir çok uygarlığın doğuşuna şahitlik eden, oldukça zengin bir geçmişe sahip Türkiye’ nin barındırdığı maddi ve manevi değerlerine ister kültürel miras isterse değer adı verilsin adının ne olduğundan bağımsız olarak tüm bunların toplamı demek günümüzde Türkiye’ de yaşayan toplumun kimliğini oluşturan geçmişten geleceğe, kuşaklar aracılığı ile aktarılan değerlerin en son halidir demektir. Günümüz toplumunun fertleri bunların üzerine ekleyecekleri yeni değerler ile hem bu değerleri zenginletirecek hem de

geleceğe aktaracaklardır. Anadolu haklının sahip olduğu tüm bu değerler yani son tahlilde kültürel miras denilen olgu hem dünya ülkeleri ile paylaşılmalı hem de gelecek kuşaklara bozulmadan özenle aktarılmalıdır. Bu görev bugünkü toplumun evlatlarına ve dünyaya karşı olan sorumluluğudur. Bu bağlamda aşağıda değinilecek olan kültürel mirasın korunması ve devam ettirilmesi de son derece önemlidir.

2.2.4. Kültürel Mirasın Korunması

Bu başlık altında, korunma kavramının dünyada ve Türkiye’de tarihsel gelişimi, kültürel mirası koruma yaklaşımları ve kültürel mirasın korunmasını etkileyen unsurları detaylı şekilde anlatılmıştır.

2.2.4.1 Korunma Kavramının Dünyada ve Türkiye’ de Tarihsel Gelişimi

Kültürel miras olarak görülen tüm eserlerin korunması ve geleceğe aktarılması için gerek Türkiye gerekse diğer dünya ülkeleri kendi güçlerine ve birikimlerine göre çaba sarf etmektedirler. Kültürel Miras kapsamındaki tüm eserlerde korumanın sağlanmasının en temel ve en başat ilkesi, tarihsel önemi olan yapıların ve tarihi alanların korunma ve korunurken kullanılması noktasında denge kurulmasının gerekliliğini gözden kaçırmadan, bu eserlerin ve alanların yaşamasını temin ederek daha sonra gelecek olan yeni kuşaklara olabilecek en orjinal haliyle aktarılmasıdır.

Gerek doğal afetler, gerekse savaş, kentleşme vb insan faktörleri göz önüne alındığında kültürel miras olarak belirlenen varlıkların hiç bozulmadan hiç yok olmadan yaşaması, bir değişim geçirmeden orjinal haliyle saklanması mümkün gözükmemektedir. Bundan dolayı koruma denildiğinde hedeflenen amaç eskimeyi durdurmak için gerekli tedbirleri almak, sürekli bakım noktasında yapılması gerekenleri yapmak ve bu yapılan tüm çalışmalar ile kültürel miras öğelerinin korunması mantalitesinin içinde yaşanan toplum tarafından benimsenmesini sağlamaya çalışmak olarak değerlendirilmektedir.

Kültürel mirasın ifade ettiği anlamın genişlemesiyle birlikte doğal olarak kültürel mirasın korunması konusunun bilimsel açıklaması da gelişmektedir. Kültürel Mirasın korunması “kimliğimizin kültürel dayanağını oluşturan fiziksel tanıkların yaşatılması ve gelecek kuşakların da bu tanıklıktan yararlanabilmeleri için sergiledikleri/içerdikleri bilgileri yanılığa neden olmayacak bir biçimde aktarmaya yönelik

müdahalelerin tümü” anlaşılmalıdır (Asatekin, 2004:55).

Abdelmonem ve diğerlerine göre (2017) her türlü mirasa yönelik kentleşme, iklim değişikliği, terör, yetersiz planlama ve koruma stratejileri, küreselleşen dünyada kültürdeki ticarileşme, turizmin olumsuz etkileri, somut olmayan kültürel mirasın korunmasının zorluğu ve yok olma tehlikesi söz konusu kültür miraslarının korunmasını ve bunun sürdürülebilir olmasını bir gereklilik olarak ortaya çıkarmıştır. Yine UNESCO’ nun 2003 yılında yürürlüğe giren “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”ne göre tarihi yapılardan sanat eserlerine ve doğal miras alanlarına varıncaya kadar geniş bir yelpazesi olan somut kültürel miras unsurları ile birlikte toplumu ortaya çıkarıp varlığını sürdürmesini sağlayan değerleri ifade eden dil, inanış gösteri ve somut olmayan kültürel miras unsurlarını da korumak ve gelecek kuşaklara aktarmak zorunludur. Müze, sit alanı vb. somut kültürel miras alanlarını kayıt altına almak ve korumak kısmen mümkün olabilirken, somut olmayan kültürel miras öğelerinin korunması için kayıt altına alınması korunabilmesi için çok önemli bir zorunluluktur (Kulakoğlu ve İstanbullu, 2020:119).

Bu noktada ülkemizde kültürel mirasın korunmasının önemi açısından da konuya bakacak olursak görürüz ki bu iş çok büyük oranda devletin yürüttüğü çabalarla yapılmaya çalışılmaktadır. Herşeyin devlet tarafından yürütülmesi ve tabana yayılmayan bu çabaya bir de özel sektörün katılımının azlığı eklenince kültürel miras bilinci ile kültürel miras öğelerinin korunması konusunda farkındalık yeterince yaygınlaşmamaktadır. Bir bakanlık tarafından yönetilen kültürler miras ve bu mirasın korunması işi ekonomik değer olarak görülmekte ve turizme katkı amacıyla markalaşma çabalarıyla yürütülmektedir. Bu çabalar kültürel mirasın sahip olduğu kimliği yitirme tehlikesini de beraberinde getirebilmektedir. Kültürel mirasa yönelik tam ve kapsamlı bir envanter henüz yoktur, yürütülen bu envanter çalışmalarının da herkesin kullanımına açılması gerekmektedir. Türkiye topraklarında yaşamış bulunan medeniyetler göz önüne alındığında, batı tarzı her medeniyetin bir arada sunulduğu taşıma eserlerle dolu karma müzeler yerine, her medeniyet ve kültür için bağımsız müzelerin kurulması yerinde olacaktır. Restorasyon hususu devletin bütçesine oldukça önemli bir yük getirmektedir, bu yük sürdürülebilir bir durumda mıdır bu soru önemlidir, bu konuda özel sektör ve sponsor desteği sağlanmalı ve elde edilen bu desteğin sürekli kılınması temin edilmelidir. Buraya kadar yazılanlardan da

anlaşılacağı üzere kültürel miras bilinci ve kültürel mirasın korunması konusu çok fazla değişkeni olan bir konudur. Buna bağlı olarak değer ve değerini bilme bilinci de önem kazanmaktadır. Nelerin korunması gerektiği, nelerin kaybolmaya bırakıldığı, buna kimin hangi kriterlerle kimin için karar verdiği hususu önemlidir. Bu konuda yerel yönetimler, merkezi yönetimler ve uluslar arası kuruluşlar baş aktörlerdir. Türkiye’ de kültürel mirasın önemi ve korunması konusunda gerekli ve yeterli bilince ve dahi yetkiye sadece elit bir kesim ile uzmanlar sahiptir, halk yani toplumun en geniş kitlesi bu konuda en ufak bir bilgiye ve söz hakkına sahip değildir. Kültürel miras ile ilgili süreçlerde devlet kurumları ve bu kurumlarda çalışan uzmanların yanında sivil toplum kuruluşları, özel ve bağımsız kuruluşlar ile üniversitelerin de sürece dahil olması gerekmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere kültürel miras öğeleri sadece binalar ya da müzik eserleri değildir, bunları üreten tüketen ve kullanan insanlar, bu eserlerin günümüze gelene kadar geçirdiği tüm süreç ve o dönemlerde yaşayan bu insanların yaşam tarzının bizzat kendisi de kültürel mirasın önemli bir parçasıdır. Tüm bunları anlamlı ve değerli kılan özelde insan unsurudur. Bu değerlerin günümüzde iyi anlaşılması ve geleceğe aktarılması şarttır. Miras sadece geçmişten gelen geçmişe ait bir kavram değildir, günümüzde sürdürdüğümüz hayatta da devam ettirdiğimiz, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde geleceğe taşıdığımız değerlerin tamamıdır. Yani kültürel miras dendiğinde devam eden bir yaratı ve dönüştürme söz konusudur. Bu noktada en önemli tehlikelerden birisi de yerel kültürün global kültüre teslim olması yani dejenerasyona uğramasıdır. Türkiye açısından bu tehlike oldukça yoğun yaşanmaktadır. Bu tehlikenin bertaraf edilmesi için eğitim en önemli silahtır. Kültürel mirası korumak için farkındalık yaratmak ancak erken yaşta verilecek eğitimle mümkün olabilecektir (Kalpaklı, 2013: 11-15).

Unutulmamalıdır ki miras kavramı kültürel mirasın hukuki önemini belirlerken, kültürel miras kavramının çerçevesinin çizilmesi ve tanımlanması, kültür öğelerinin içinden hangisinin korunmaya değer olduğu ve miras olduğunun belirlenmesine bağlıdır. Diğer bir deyişle ifade edecek olursak kültürel mirasın bulunduğu toplumda ve dünyada icra edeceği rolü ulusal düzeyde devlet ve yetkilileri, uluslar arası düzeyde de üye devletler ile hükümetler arası kuruluşlar tarafından hangi nesnelere kültürel miras olarak korunacağını belirlenmesine bağlıdır. Her devlet kendine ait kültürel mirası belirleyebilir ve bu mirasını korumak amacıyla uygun tüm

düzenlemeleri hayata geçirme konusunda egemen bir güçtür (Kahraman, 2018: 9).

2.2.4.2. Kültürel Mirası Koruma Yaklaşımları

Mirasın korunması, “gelecek için kültürel varlıkların korunmasına adanmış” disiplin olarak tanımlanmaktadır (Munos-Vinas, 2005:13). Mirasın korunmasına ilişkin disiplinin doğuşundan bugüne kadar geliştirilen temel yaklaşımlar; malzeme temelli, değerler temelli ve yaşayan miras yaklaşımıdır. Bu yaklaşımlar, farklı zaman dilimlerinde ortaya çıksa da, bugün de geçerlidir.

Yaklaşımların benzer ve hatta aynı konularla (malzeme/ doku, değerler ve topluluklar gibi) uğraştığı ve kaçınılmaz olarak bazı ortak yönleri olduğu düşünüldüğünde, bu yaklaşımlar arasında kesin bir ayırım olamayacağına dikkat etmek gerekmektedir.

Malzemeye dayalı bir yaklaşım (Smith, 2006: 299) malzemenin/ kumaşın korunmasına aşırı derecede odaklanıldığını göstermektedir. Malzemeye dayalı bir yaklaşımın örnekleri şunlardır: 19. yüzyılda ve yirminci yüzyılın başlarında disiplinin doğuşunu işaret eden korumaya yönelik erken yaklaşım (Riegl: Jokilehto, 1986: 295-298; 304-313; 378-381; Stanley-Price vd., 1996: 322-323) ve Dünya Mirası kavramının geliştirilmesi ve Dünya Mirası Listesinin benimsenmesi (UNESCO, 1972). Malzemeye dayalı bir yaklaşım en iyi Venedik Tüzüğü'nde özetlenmiştir (ICOMOS, 1964).

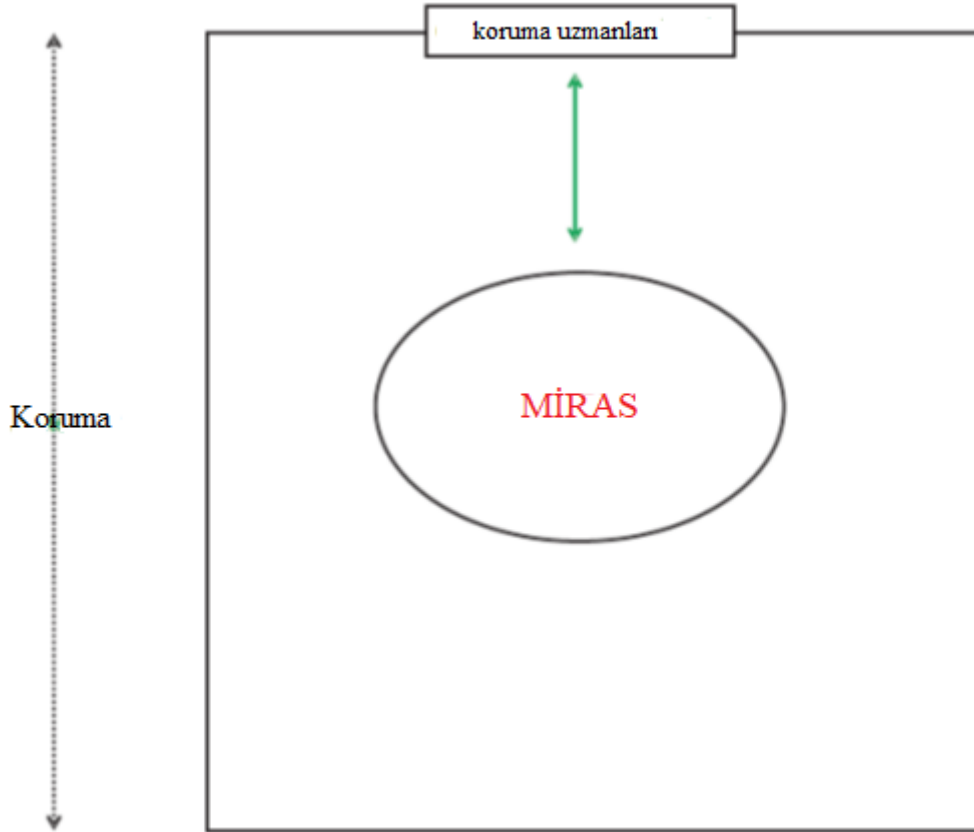
Malzemeye dayalı bir yaklaşım, ilk olarak Batı Avrupa dünyasında formüle edilmiştir. Bu yaklaşımın uygulanması, anıtların kurtarılmasına ve dokularının korunmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Çoğunlukla uzun siyasi istikrarsızlık ve silahlı çatışmalar nedeniyle on dokuzuncu yüzyılın sonunda ve yirminci yüzyılın büyük bir bölümünde çok önemli bir ihtiyaç olmuştur. Ve bunu takip eden ölçek dışı yeniden yapılanma ve gelişmeler yaşanmıştır (Simmonds, 1997).

Yaklaşım daha sonra dünyanın diğer bölgelerine daha geniş sömürgecilik bağlamında aktarılmış ve hatta empoze edilmiştir. Yerli/batılı olmayan topluluklar ve kültürler batılı gözle tasavvur edilmiştir. Bu da toplulukların miraslarıyla olan bağlarının bastırılmasına ve hatta kırılmasına yol açmıştır. Toplulukların (geleneksel)

bilgisi, yönetim sistemleri ve bakım uygulamaları ortadan kaldırılmıştır. Hatta fiziksel olarak miras yerlerinden uzaklaştırılmıştır (Ucko, 1990: 15, 1994: 20).

Batı merkezli bu yaklaşımın dayatılmasından zarar gören bir sitenin karakteristik bir örneği Angkor, Kamboçya'dır (bir Dünya Mirası alanı). Son yıllarda, miras yetkilileri sitenin turizm gelişimini büyük ölçüde desteklemişlerdir. Yerel topluluklar ve sitenin rahipleri sitede kademeli olarak kısıtlanmış, hatta bazen siteden çıkarılmış ve siteyle olan bağlantıları değiştirilmiştir (Byrne, 1991).

Malzemeye dayalı bir yaklaşım, uzman odaklı bir yaklaşımdır. Mirasın tanımı ve korunması konusundaki münhasır sorumluluk, siyasi yetkililer ve özellikle koruma uzmanları/uzmanları tarafından yönetilen miras yetkililerinin (çoğunlukla devlet tarafından atanan) elindedir. Topluluk dikkate alınmaz (UNESCO, 1992, 1994c, paragraf 14) (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Malzemeye dayalı bir yaklaşım: koruma uzmanları ve miras (Toplum katılımı yoktur)

Arkeolojik/tarihsel ve estetik terimlerle tanımlanan mirasın önemi, dokuya içkin

olarak görülmektedir. Mirasın kullanımı (topluluklar tarafından), korunmasını sağlamak için (koruma uzmanları tarafından) oldukça sınırlıdır ve kesinlikle modern, bilimsel temelli koruma ilkeleri ve uygulamalarına atıfta bulunularak yürütülmektedir (ICOMOS, 1964). Kumaşın korunması, fiziksel, maddi yapıya göre mirasa yalnızca minimal müdahalelere izin vermektedir. Bu nedenle kumaş, “yenilenemez” bir kaynak olarak görülmektedir. Korumanın amacı, geçmişe ait olduğu düşünülen mirası, günümüz insanların zararlı olduğu düşünülen uygulamalarından korumak ve gelecek nesillere aktarmaktır. Böylece anıtlar ile halk arasında, geçmiş ile bugün arasında bir süreksizlik biçimi oluşturulmaktadır. Mirasın kullanılmasına dayalı olarak miras bölgesinin gelişimi, yalnızca miras yetkililerinin çıkarlarına uygun olarak aranmaktadır.

Değer odaklı yaklaşım, çeşitli paydaş gruplarından oluşan toplumun mirasa yüklediği değerlere odaklanmaktadır. Bir değer “bir dizi olumlu özellik veya nitelik” olarak tanımlanabilirken, bir paydaş grubu “miras üzerinde meşru menfaati olan herhangi bir grup”tur (Mason, 2002: 27; Mason ve Avrami, 2002: 15). Değer odaklı yaklaşımın bir örneği, Dünya Mirası kavramının gelişmeye ve yerli/batılı olmayan topluluklara ve kültürlere açılma girişimidir (Sullivan, 2004: 54). Değerlere dayalı yaklaşım, büyük ölçüde Burra Bildirgesine (ICOMOS Australia, 1999) dayanmaktadır ve Getty Conservation Institute'un bir dizi projesi aracılığıyla daha da geliştirilmiş ve savunulmuştur (de la Torre, 1997, 2002; Avrami vd., 2000).

Değer odaklı yaklaşım, çoğunlukla yerli/batılı olmayan toplulukların materyal temelli bir yaklaşımı sorguladığı ve karşı karşıya geldiği yerlerde geliştirilmiş ve uygulanmıştır (de la Torre vd., 2005: 5). Bu yaklaşımın uygulanması, yerel, yerli toplulukların (manevi, dini) birliğinin miras yerleriyle birlikte benimsenmesine önemli ölçüde katkıda bulundu: toplulukların (geleneksel) yönetim sistemleri ve bakım uygulamaları gemiye alınmış ve topluluklar sürece dahil edilmiştir. Yaklaşım, Avustralya, ABD ve Birleşik Krallık gibi birçok ülkede en çok tercih edilen yaklaşımdır (de la Torre vd., 2005: 77).

Ancak, niyetlere ve çabalara rağmen, Dünya Mirası kavramının gelişme ve gelişme girişiminde olduğu gibi, değerlere dayalı bir yaklaşımın uygulanmasının yerli/batılı olmayan toplulukları ve kültürleri kucaklamayı başaramadığı durumlar vardır. bu topluluklara ve kültürlere açıktır (Labadi, 2005: 93-99). Değerlere dayalı bir

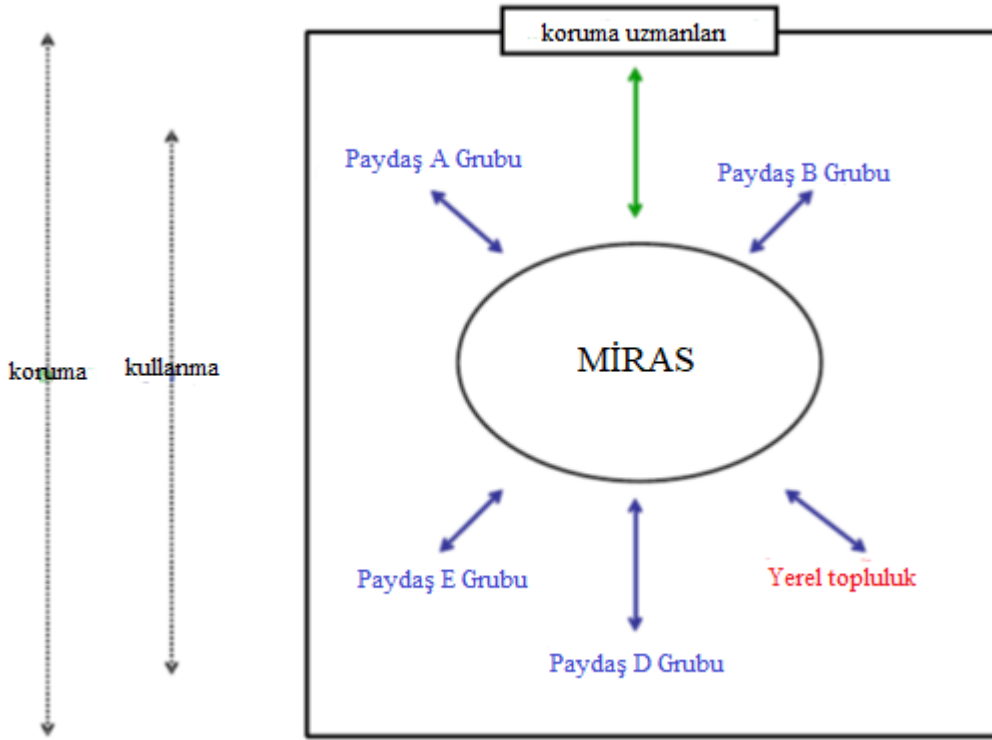

yaklaşımın zayıflıklarını gösterebilecek tipik bir sit alanı örneği, Chaco Kültür Ulusal Tarih Parkı, New Mexico, ABD'dir (de la Torre vd., 2005). Sitenin tarihi, on altıncı yüzyılın sonlarında veya on yedinci yüzyılın başlarında bölgede kurulan ve siteyle güçlü aile, kültürel ve dini bağlar geliştiren Navajo yerli topluluklarının (yerel Hint toplulukları) varlığıyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır.

Siteyi 1907'de Ulusal Anıt ve Ulusal Tarihi Park olarak belirlerken, Park yetkilileri (materyal temelli bir yaklaşımı izleyerek) arkeolojik kalıntıların yalnızca estetik ve yaş değerlerini resmen tanımış ve kalan Navajo topluluklarını bölgeden çıkarmıştır. Son on yıllarda Park yetkilileri (değer odaklı yaklaşımı izleyerek), kendi kuralları dahilinde ve onların gözetimi ve kontrolü altında olsa da, Navajo topluluklarının sitenin korunması ve yönetimine danışması ve katılımına tutarlı bir ilgi göstermiştir. Yönetim Park yetkilileri ve Navajo temsilcilerinin Ortak Yönetim Planına dayanmaktadır. Park yetkilileri, yerli topluluklarla istişare ederek, bölgedeki turistlerin çekiciliğine tutarlı bir ilgi göstermiştir. 1980'lerden itibaren “yeni çağ” grupları, Navajo toplulukları tarafından henüz kendi dini inançlarını ihlal ettiği düşünülen, alan içinde ritüelleri gerçekleştirme hakkını talep etmiştir. Bu iki paydaş grup arasındaki bu çatışmayla karşı karşıya kalan Park yetkilileri, yalnızca iki alternatifleri olduğunu hissetmişlerdir. Amerikan Anayasasına göre, dini konularda bir grubu diğerine tercih etmek, din temelinde ayrımcılık olarak kabul edilecektir. Bunun üzerine Park yetkilileri, kutsal sayılan yerlerde tüm dini törenlerin yasaklanmasına karar vermiştir. Bu nedenle, Park yetkililerinin son yıllardaki girişimlerine rağmen, birincil amaç her zaman sitenin somut kalıntılarının korunması olmuştur (Titchen, 1995).

Değer odaklı yaklaşım bağlamında, paydaş grupları ve değerler kavramları aracılığıyla topluluk, korumanın özüne yerleştirilmekte ve koruma, sosyal ve politik bir süreç olarak görülmektedir. Miras, maddi temelli bir yaklaşımda olduğu gibi, içsel değerlerle birlikte aşikar değildir; ona değerler yükleyen ve böylece mirası tanımlayan insanlardır. Bu temelde korumanın temel amacı, mirasın kendisinin korunması değil, paydaş grupları tarafından mirasa atfedilen değerlerin korunmasıdır (Mason ve Avrami, 2002: 22, 25). Değerlere dayalı yaklaşım, tüm paydaş gruplarını koruma sürecinin başında ve boyunca dahil etmeye ve aralarında kaçınılmaz olarak ortaya çıkan çatışmaları çözmeye çalışarak çatışan paydaşların ve farklı değerlerin

öznelliğini ve eşitliğini güvence altına almaya çalışmaktadır. Bu şekilde koruma demokratik bir süreç olarak görülmektedir (de la Torre, 2005: 4-8; Demas, 2002: 49). Değerlere dayalı bir yaklaşım, materyale dayalı bir yaklaşımın kavramlarını henüz büyük ölçüde zorlamadan genişletmeye çalışmaktadır (Poulios, 2010a: 172-175). Paydaş grupları koruma sürecine dahil olmaktadır ancak çoğu durumda koruma profesyonellerinin çerçevesi ve gözetimi altındadır (Demas, 2002: 48-49; Mason ve Avrarni, 2002: 16). Bu nedenle, teoride koruma uzmanları paydaş gruplarından biri olarak görülebilse de, uygulamada paydaş gruplarını denetleyen yönetim otoritesinin kendileridir (Şekil 2.2).

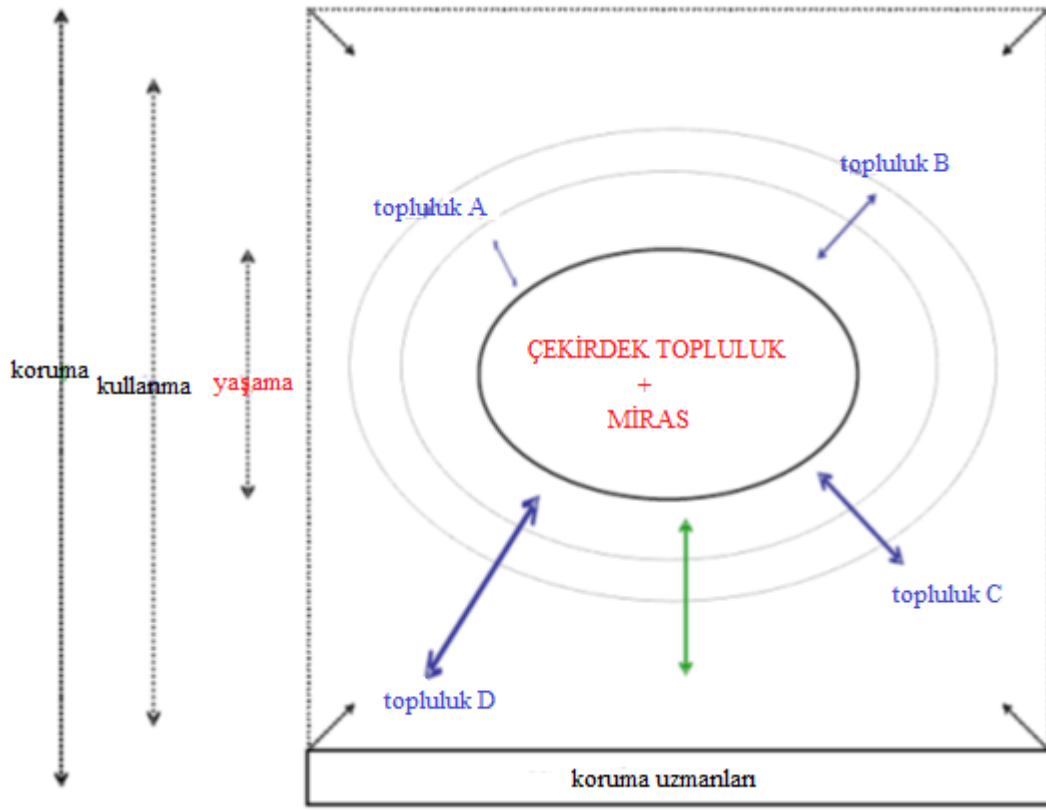

Şekil 2.2. Değer odaklı yaklaşım: koruma uzmanları, paydaş grupları ve miras

Şekil 2.2'de, paydaş grupları, çoğu durumda koruma profesyonellerinden oluşan güçlü bir yönetim otoritesinin gözetimi altında koruma sürecine eşit olarak katılmaktadır. Yerel topluluk, paydaş gruplarından biri olarak görülmektedir. Ayrıca, yerel ve yerli topluluklar gibi yeni paydaş grupları da dahil edilmiştir (ICOMOS Avustralya, 1999, madde 12; 26.3). Ancak en çok tercih edilen paydaş grupları, dokunun korunmasıyla ilişkili olanlar olarak kalma eğilimindedir (de la Torre, 2005: 7). Kullanıcı değeri veya sosyal değer gibi maddi olmayan değerler de dikkate

alınmaktadır (ICOMOS Avustralya, 1999, madde 7.1; 24.1-2), ancak bunların korunması, somut kalıntıların korunmasına dahil edilmiştir. Bu değerlerin korunmasına hizmet etmektedir (de la Torre, 2005: 8). Topluluklar tarafından geleneksel miras bakımı da kabul edilmektedir (ICOMOS Australia, 1999: 1-2). Miras kullanımı (topluluklar tarafından), mirasın korunmasına zarar vermediği ölçüde (koruma uzmanları tarafından) genel olarak kabul edilmektedir. Mirasın doğasına ve değerlerine bağlı olarak yeniden yapılandırmaya izin veren çeşitli yaklaşımlar gibi koruma pratiğinde daha esnek öneriler benimsenmektedir (ICOMOS Australia, 1999: 1-2), ancak fiziksel ve maddi açıdan miras dokusuna çoğunlukla minimum müdahaleler yapılmaktadır. Böylece, kumaş hala “yenilenemez” bir kaynak olarak korunmaktadır (de la Torre, 2005: 8). Dolayısıyla korumanın amacı, geçmişe ait olduğu düşünülen mirasın, günümüz insanından gelecek nesiller adına korunması (süreksizlik) olarak kalmaktadır. Mirasın kullanılmasına dayalı kalkınma potansiyelleri, çeşitli paydaş gruplarının çıkarlarına hizmet etmek amacıyla, ancak miras yetkililerinin çıkarları ve onların kontrolü altında vurgulanarak aranmaktadır (Mason ve Avrami, 2002: 19-23).

Yaşayan miras yaklaşımı, özellikle yaşayan mirasa odaklanmaktadır. Yaşayan miras kavramı, süreklilik kavramıyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve özellikle: öncelikle mirasın orijinal işlevinin sürekliliği – mirasın başlangıçta amaçlandığı amaç; toplumun mirasla bağlantısının sürekliliği; (geleneksel) bilgi, yönetim sistemleri ve bakım uygulamaları yoluyla ifade edildiği şekliyle topluluk tarafından mirasın bakımının sürekliliği; ve değişen koşullara yanıt olarak somut ve somut olmayan miras ifadelerinin sürekli evrim geçirme süreci – bu anlamda, değişim sürekliliğinin bir parçası olarak benimsenmektedir (Wijesuriya, 2005; Poullos, 2008, 2011). Yaşayan mirası oluşturan ve mirasın özgün işlevini sürdüren, zamanla özgün bağlantısını koruyan ve kimliği, gururu, özgüveni, yapısı açısından mirası çağdaş yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak gören belirli bir topluluk grubu vardır. Refah, miras için güçlü bir sahiplenme/koruyuculuk duygusuna sahiptir ve mirasa sahip çıkmayı kendi doğal yükümlülüğü olarak görmektedir (Poullos, 2011; Wijesuriya, 2005: 30). “Çekirdek topluluk” olarak adlandırılan bu topluluk, mirasın ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir ve bu nedenle, genellikle “daha geniş topluluk” olarak adlandırılan, mirasın yaşamına dahil olan diğer topluluk gruplarından açıkça farklıdır.

Şekil 2.3. Yaşayan bir miras yaklaşımı: çekirdek topluluk ve miras, daha geniş topluluk ve koruma uzmanları

Şekil 2.3'te çekirdek topluluk, mirasın ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir ve koruma profesyonellerinden ve daha geniş topluluktan açıkça farklıdır. Yaşayan miras yaklaşımının “çekirdek topluluğu”, paydaş gruplarından biri olarak görülen değerlere dayalı yaklaşımın “yerel topluluğu”ndan da farklıdır. Bu fark Şekil 2.2 ve 2.3 karşılaştırıldığında görülmektedir. Koruma süreci, koruma uzmanları çekirdek topluluğa destek, rehberlik ve yardım için kolaylaştırıcı bir çerçeve sağlamaktadır (Wijesuriya, 2005: 37).

ICCROM tarafından uluslararası düzeyde bir yaşayan miras yaklaşımı geliştirilmiştir (Shimotsuma vd., 2003: 2-3; Stovel, 2005: 2-3; Wijesuriya, 2007). ICCROM, malzeme ve değerlere dayalı bir yaklaşım izlemiştir. Bununla birlikte, 1990'ların ortalarından itibaren, ICCROM, ITUC Programı gibi toplulukların ve toplulukların mirasla bağlantısına odaklanan projeler geliştirerek, mirasın yaşayan boyutuna tutarlı bir ilgi göstermeye başlamıştır. 2000'li yılların başından beri, ICCROM, yaşayan miras yaklaşımını geliştirmeyi ve savunmayı amaçlayan Yaşayan Miras Alanları

Programını yürütmektedir. Yaşayan Miras Alanları Programı, ITUC Programının bir parçası olarak başlamıştır. Başlangıçta Güneydoğu Asya bölgesine odaklanırken, yavaş yavaş çok daha geniş bir perspektif kazandırılmış ve diğer bölgelere odaklanan diğer ICCROM programlarıyla bağlantılı hale gelmiştir. 2012'de ICCROM, Korumaya İnsan Merkezli Yaklaşımları Teşvik Etme: Yaşayan Miras, gelecek yıllar için temel programlarından biri olarak başlatmıştır (ICCROM, 2012).

Yaşayan miras yaklaşımı, yerli/batılı olmayan toplulukları ve kültürleri kucaklamayı başarmıştır. Yaşayan miras yaklaşımının uygulandığı ve ICCROM'un yukarıda bahsedilen yaklaşımını da etkilemiş olan bir Dünya Mirası alanı örneği, Sri Lanka'nın Kandy kentindeki Diş Kalıntısı Tapınağı'dır (Wijesuriya, 2000). On yedinci yüzyılda inşa edilen Tapınak, bugün Sri Lanka'nın en kutsal Budist bölgesi ve en önemli miras alanı ve en önemli uluslararası Budist hac merkezlerinden biridir. Tapınak 1997'de bir terörist bomba saldırısı sonucu önemli ölçüde yıkılmıştır.

Yaşayan miras yaklaşımı, topluluğun mirasla (süreklilik) olan orijinal bağlantısına odaklanmakta ve mirası bu bağlantı içinde korumaktadır. Bu temelde, yaşayan bir miras yaklaşımı, kendisini maddi ve değer odaklı yaklaşımdan açıkça ayırmaktadır. Daha spesifik olarak, yaşayan miras yaklaşımı bağlamında koruma, dokuyu korumayı değil, belirli durumlarda doku zarar görse bile sürekliliği korumayı amaçlamaktadır. Bu nedenle vurgu, (somut) dokudan ziyade topluluğun (maddi olmayan) mirasla bağlantısı üzerindedir. Sürekliliğin değişen doğası göz önüne alındığında, koruma aynı zamanda zaman içindeki değişimi kucaklamayı ve böylece mirasın çağdaş toplumla ilişkisini garanti etmeyi amaçlamaktadır (Wijesuriya, 2005: 37).

Yaşayan miras yaklaşımı açıkça toplum temelli bir yaklaşımdır. Çekirdek topluluğa koruma sürecinde birincil rol verilmektedir. Çekirdek topluluk sadece sürece katılmakla kalmaz, aktif olarak yetkilendirilmektedir. Gündemi belirleme, kararlar alma ve tüm süreç üzerinde kontrolü elinde tutma becerisine sahiptir. Koruma uzmanlarına ve daha geniş topluluğa ikincil bir rol verilmektedir.

Koruma uzmanları, çekirdek topluluğa destek, rehberlik ve yardım için kolaylaştırıcı bir çerçeve sağlamaktadır (Şekil 2.3). Bu nedenle, değer odaklı yaklaşımdan farklı olarak, yaşayan miras yaklaşımı bağlamında topluluklara, mirasla olan farklı çağrışımlarına uygun olarak koruma sürecinde eşit roller verilmez - bu anlamda

koruma demokratik bir süreç olarak görülmez. Yaşayan miras yaklaşımı bağlamında, koruma uzmanlarının rolünün farklılaştığını ancak hiçbir şekilde küçümsenmediğini belirtmek de önemlidir. Örneğin, koruma uzmanları, aşağıda gösterildiği gibi koruma sürecini yürütenler olmaya devam edebilmektedirler. Diş Kalıntısı Tapınağı'nın restorasyonu (koruma uzmanları tarafından uygulanan) ve yaşayan bir miras yaklaşımının geliştirilmesi (ICCRUM gibi büyük bir miras kuruluşu tarafından) veya topluluk tarafından yürütülen koruma sürecine aktif olarak katılabilmektedirler. (Wijesuriya, 2005).

Yaşayan miras yaklaşımına göre, koruma süreci öncelikle mirasın geleneksel bakımının (toplum tarafından) tanınmasına ve kabul edilmesine; modern, bilimsel temelli koruma ilkeleri ve uygulamaları, mirasın geleneksel bakımına yardımcı olmakta, uygulamakta ve onun içine yerleştirilmektedir. Mirasın kullanımı (topluluk tarafından ve topluluğun mirasla bağlantısına uygun olarak) ile mirasın korunması (koruma uzmanları tarafından) arasında, korumadan ziyade kullanıma vurgu yapılarak uygun bir denge aranmaktadır. Bu nedenle, belirli durumlarda miras “yenilenebilir” bir kaynak olarak ele alınabilmektedir. Çekirdek topluluk, koruma profesyonellerinin ve daha geniş topluluğun desteğiyle, mirasla kendi bağlantısı temelinde ve kendi endişeleri doğrultusunda kalkınma potansiyelleri aramaktadır. Bu nedenle, yaşayan bir miras yaklaşımı, mirasın mevcut toplulukla (süreklilik) bağlantılı olarak, mevcut topluluk tarafından ve mevcut topluluk adına korunmasını gerektirmektedir. “Geçmiş şimdide” olduğu için vurgu şimdidedir (Wijesuriya, 2005; Poullos, 2008). Şimdi, geçmişin geleceğe devamı olarak görülmektedir. Bu nedenle geçmiş ve şimdi-gelecek, devam eden bir şimdi (süreklilik) içinde birleştirilmektedir.

2.2.4.2.1.Süreklilikli Bakım ve Risklere Hazırlık

Koruma sözlüğüne göre süreklilikli bakım; yapının işlevini aksamadan sürdürmesi ve bozulmasını engelleyecek düzenli bakımın sağlanması, yapısal bütünlüğünü ve görünümünü koruyacak onarım işlerinin sürdürülmesi” olarak tanımlanmıştır. Tarihi yapılarda zamanla meydana gelen eskime bakım ve onarım yapılmadığında varlıklarını tehdit edecek kadar kötüleşebilir. Bu hasarların büyüyen eserin yok olmasına engel olmak amacıyla büyük çaplı restorasyonlara girmeden gerekli tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. 19. Yüzyılda J. Ruskin ve İngiltere’deki

Society for the Protection of Ancient Buildings' i kuran William Morris gibi isimler Avrupa' da yürütülen büyük çaplı restorasyonlara karşı sürekli bakımı savunmuşlardır. 1931 yılında yapılan Atina Konferansı'nda karara bağlanan ilkeler daha sonra İtalya'da Restorasyon Tüzüğü (Carta del Restauro) olarak kabul edilmiştir. Bu tüzüğe göre anıtlarda yönelik sürekli bakım ve sağlama yapılmaması gerektiği belirtilmiştir. 1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü' nün 3. Maddesinde de korumanın kalıcı ve sürekli olmasına değinilmiş, sürekli bakımın hasarın ortadan kaldırılması için temel ilke olduğuna işaret edilmiştir. 1990' lı yıllarda International Council Of Monuments and Sites (ICOMOS) yani Uluslar arası Anıtlar ve Siteler Konseyi tarafından ortaya konan pek çok belge de sürekli bakıma atıf yapmıştır. Yine aynı şekilde Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü ile kültürel miras rekonstrüksiyonu üzerine yazılan Riga Tüzüğü' de toplum katılımı, desteği ve sürekli bakım ile onarım konusuna vurgu yapmışlardır (Ahunbay, 2021: 102-103).

1975 yılında kabul edilen Amsterdam Bildirgesine göre "Mimarlık mirasının sürekli bakımının yapılmasının uzun vadede daha masraflı olan ağır restorasyon, onarım, yenileme ve iyileştirme işlemlerini önleyeceği" ifade edilmiştir. (ICOMOS, 2021).

Kültürel Miras öğelerinde özellikle otantik olarak değerlendirilen malzemelerin olabilecek en az ve en etkin yöntemlerle müdahale edilerek yerinde korunması ve bu müdahale özellikle de replikasyon yapılırken bozulma ve sahtecilikten kaçınılması son derece gereklidir. Zira replikasyon, çoğunlukla gereksiz bir çok yenilemeye zemin hazırlayan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa eserin orjinalliğinin sürdürülebilir olması açısından koruyucu bakım tedbirleri esas ilke olarak dikkatle ele alınmalı, bunun gerçekleştirilebilmesi için de sürekli bakım onarım yöntemi kullanılarak kültürel miras öğelerinin özellikle de tarihi yapıların restorasyon yapılarak onarılması yönündeki müdahalelere maruz kalmalarının önlenmesi sağlanmalıdır (Emre, 2020: 109). Yine bir kültürel miras öğesi olan arkeolojik alanlar için de alanın tümünü kazmak yerine araştırma ve belgelemede tahrip etmeyen yöntemlerin belirlenmesi esas alınmalı bu alanlardaki kültürel mirasın yönetilmesinde sürekli bakım ve onarım ile yerinde koruma yönteminin kullanılmasına dikkat edilmelidir. Tüm bu kültürel miras öğelerinin korunmasında disiplinli bir çalışma grubu, sürekli bakım ve koruma konusunda uzmanlaşmış bir ekip, bu ekiplerin devamlı bir eğitim sürecinden geçirilmesi, sürekli bakım ve

koruma konusunda standartlar geliştirilmesi ve bu standartlarda uluslar arası işbirliğinin temin edilmesi tavsiye edilmektedir. Unutulmamalıdır ki korumada ana ilke tarihi yapı ve alanların koruma kullanma dengesinin gözetilerek gelecek kuşaklara aktarılması böylece yapı korunurken de ekonomik değer kazanmış olmasıdır (Emre, 2020: 173). Yapısal kültürel miras öğelerinin sonsuza dek korunması ve varlıklarını sürdürerek hiç bir değişime uğramadan muhafaza edilmesi mümkün olamamaktadır. Bu nedenle bu eserlerin korunmasındaki ana amaç bu eskime ve yok oluş sürecini hızlandıran etmenlerle mücadeledir. Bu mücadelede en etkin yöntemlerden birisi de sürekli bakım yöntemi kullanılması ve gerekli görüldüğünde korunan bu değerlerin işlev kazandırılarak toplum tarafından benimsenmesinin sağlanmasıdır. Alan yönetimi esnasında genel planlama kararları alınırken uzman kişilerce yapılan çalışmalarda alana ilişkin koruma faaliyetleri olarak sürekli bakım, onarım ve yeniden kullanım hususlarına öncelik verilmelidir. Sürekli bakım, koruma ve onarıma yönelik yürütülen bu çalışmalar belgeleme işlemleri esnasında ortaya konulan bozulma nedenleri dikkate alınarak yürütülmelidir (Emre, 2020: 204).

Sürekli bakım konusuyla birlikte kültürel mirasın korunması konusunda önemli bir başlık da kültürel miras öğelerini tehdit eden bir takım risklere hazır olma hususudur. Bu riskler arasında yangın, deprem, sel gibi doğal afetlerin yanı sıra savaş, vandalizm ya da terörizm gibi insan eliyle yapılan tahribatların başı çektiği bilinen bir gerçektir (Kuran ve Kahraman, 2017:89).

Kültürel mirasın korunması hususunun geçmişi 2. Dünya Savaşına kadar uzanır, silahlı çatışmalar nedeniyle kültürel miras öğelerinin tahrip olması ya da yok olması sorununun ortaya çıkmasından sonra UNESCO' nun 1954 de kabul edilip 1999' da revize ettiği Lahey Silahlı Çatışmalarda Kültürel Varlıkların Korunması Sözleşmesi ile kültürel miras öğelerinin korunması konusunda devletlerin dikkat edeceği doğrudan ya da dolaylı bir takım hükümlere yer verilerek uyulması gereken hususların genel bir çerçevesi çizilmiştir (ICRC, 2021).

Ancak bu konudaki ilk gerçek anlamdaki uluslar arası belge 1972 yılında UNESCO tarafından kabul edilen Dünya Mirası Sözleşmesi olmuştur. Bu sözleşme ile dünyada giderek artan sosyal ve ekonomik problemler üzerinde durulmuş ve bu problemlerin yol açtığı savaş ve terör gibi diğer başka büyük problemler nedeniyle kültürel ve

doğal mirasın giderek daha hızlı yok olduğuna ve bu durumun tüm dünya devletlerinin ortak sorunu olduğuna vurgu yapılmış, üzerinde durulan bu hususlar derinlemesine incelenmiş ve bu sözleşme ile birlikte dünyadaki hiçbir ülke veya bölge için ayırım gözetmeden insanlık tarafından günümüze gelene kadar meydana getirilen uygarlıkların göstergesi sayılan tarihi yapı, sit alanı ve doğal zenginliklerin korunması amaçlanmıştır. Bu sözleşmeye Türkiye 1983 yılında taraf olmuş, kendi toprakları üzerindeki kültürel miras öğelerini koruyarak insanlığın ortak mirası olarak geleceğe aktarmayı kabul etmiştir (Oğuz, 2007:6; UNESCO, 2021).

Herb Stovel ICCROM (Uluslararası Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Merkezi) için Dünya Kültür Mirasının Yönetimi hususunda 1998 yılında yazdığı kitabında; 1992 yılında yayımlanan ve Dünya Miras Komitesi'nin Aktivitelerinin 1972-1992 yılları arasındaki 20 yıllık uygulamalarının değerlendirildiği raporda risklere hazırlık hakkında iki önemli konunun tanımlandığını ifade etmiştir (Dinçer, 2012: 57). Buna göre bu iki husus; dünya mirası alanlarının uygun biçimde korunması amacıyla alanı tehdit eden, zarar veren konulara karşı gerekli eylem planlarını yapmak ve dünya mirası alanlarının sistemli bir şekilde izlenmesi için gerekli olan süreçleri ortaya koyarak düzenli periyotlar halinde bu alanların sistemli bir şekilde izlenmesi için ilgili devletin görevlileri ve uzman insanların işbirliğini sağlamak olarak belirtilmiştir. Yine aynı yıl UNESCO kültürel miras öğeleri için hazırlanan uzman ve bilirkişi raporlarında risklere hazırlık noktasında değerlendirmelere yer verilmesini tavsiye ederek, bu sayede taraf devlet, dünya miras komitesi ve ICOMOS, IUCN gibi danışman kuruluşlar arasında “sistematikleştirilmiş işbirliği, izleme ve raporlamaya yönelik ilgili sistemler ile çevre etki değerlendirilmesine yönelik süreçlerin geliştirilmesi” önermiş, bu sayede taraf devlete risklere hazırlık konusunda yükümlülük verilmiştir (Türkiye Barolar Birliği, 2004:244). 1992 yılında ICOMOS tarafından düzenlenen bir toplantı ile Kültürel Mirası Risk Altından Kurtarma Amaçlı Kurumlar Arası Görev Gücü' ne (Inter-Agency Task Force) beş ayrı alanda genel bir görev çerçevesi çizmiştir. Bu alanlar “finansman, belgeleme, eğitim ve rehberlik, acil müdahale, ve duyarlılık” tır. 2005 yılına gelindiğinde Dünya Miras Komitesi risk konusunu doğrudan karar haline getirmiştir. Komite kararlarında riski etkin izleme ile periyodik raporlama başlıkları altında izlemeyi sürdürmüş, 2005-2008 ve 2011 yıllarında geliştirilen Dünya Mirası Uygulama Rehberinde risk konusu önce koruma ve yönetim başlığı altına alınmış

daha sonra bağımsız bir başlık haline gelmiştir (Kuran ve Türkay Kahraman, 2017:89). Dünya mirası varlıkları için afet risk yönetim planının genel çerçevesi içerisinde önemli başlıklar ise şunlardır; plan açık, esnek ve pratik olmalı, sadece eylem listesini içermemelidir, eylemleri tarif etmeli ve uygulama takibine imkan vermelidir, kültür varlığını etkileyecek temel afet riskleri, afeti önlemek, etkisini azaltmak için uygulanacak teknik ve stratejilerin belirlemelidir, yerel yönetimler, polis, itfaiye vb birimlerin koordinasyonu sağlanmalıdır, kamu bilincinin artırılması temin edilmelidir, hazırlanan planlar kolay ulaşılabilecek ve uygulanabilecek şekilde farklı yerlerde muhafaza edilmelidir, geri beslemeye ve değişime uygun, esnek bir yapıda olmalıdır (Dinçer, 2012: 59).

Kültürel Miras öğelerinin risklere karşı korunması hususunda UNESCO, ICOMOS ve ICCROM tarafından yürütülen çalışmalar neticesinde kültürel mirasın riskler karşısında korunması amacıyla yapılacak iş ve işlemler ile hazırlanacak planlar için temel bazı ilkeler geliştirilmiştir. Bu ilkeler kısaca aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

- 1- Risk altındaki kültür mirasının etkin korunması için önceden planlama ve hazırlık gereklidir.
- 2- Yapılacak planlamada kültürel miras iç donatı ve peyzaj özellikleri dahil bütüncül olarak değerlendirilmelidir.
- 3- Kültürel mirasla ilgili kaygılar ile afete hazırlık stratejisi birbiriyle bütünleşmiş olmalıdır.
- 4- Risklere hazırlık eylemleri kültürel mirasa en az zarar verecek şekilde olmalıdır.
- 5- Risklere hazırlık planlamasında kültürel mirasın önemli yönleri ve daha önceki afetlerdeki davranışına ilişkin tarihi bilgiler derlenerek veri olarak değerlendirilmelidir.
- 6- Sürekli bakım planlarının risk açısından değerlendirilmesi plana eklenmelidir.
- 7- Yapılarda yaşayan nüfus acil durum plan çalışmalarına katılmalıdır.
- 8- Acil durumlarda kültürel mirasın özelliklerinin korunması öncelikli olmalıdır.
- 9- Afet nedeniyle hasar gören ya da kaybolan kültürel miras öğelerinin

korunması ve onarılması için çabalanmalıdır.

10- Koruma ilkeleri afet hazırlık planları ile afet sonrası oluşan hasarların giderilmesi strateji ve eylemleriyle bütünleşmelidir (Ahunbay, 2021: 107-108).

2.2.4.2.2. Sağlamaştırma

ICOMOS' un 2013 yılında yayınladığı Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesine göre sağlamaştırma; “kültür varlığının bozulma sürecinin engellenmesi/ yavaşlatılması amacıyla malzemesinin ve/veya taşıyıcı sisteminin dayanımının artırılması, mevcut fiziksel ve mekanik özelliklerinin iyileştirilmesi işlemlerinin tamamı” şeklinde tanımlanmıştır (ICOMOS, 2021).

Alan Fyall, Brian Garrod ile Anna Leask tarafından 2003 yılında yazılan ve daha sonra Stephan Wanhill' in katkılarıyla 2007 yılında yeniden kaleme alınarak genişletilip geliştirilen “Ziyaretçiler için Kültürel Miras Alanlarının Yönetimi” isimli eserde kültürel miras açısından hassas sayılan bölgelerde en başta yıpranma ve aşınma ile meydana gelebilecek zararlara karşı kültürel mirasın korunması ve sağlamaştırılması amacıyla yapılacaklara ilişkin bazı geleneksel yöntemlerden oluşan bazı klasik tedbirler sıralanmıştır (Taylor, 2014: 1940). Bunlar kısaca; güvenlik için personel bulundurmak, kültürel miras alanının hassas bölgelerini güvenlik için çembere almak, özellikle el emeği ile yapılan kültürel miras öğelerini çeşitli plastik ya da cam gibi koruyucu materyaller kullanarak güvence altına almak, kaldırım vb yapıları güçlendirmek, halı vb kültürel miras öğeleri için koruyucu örtüler ve materyaller kullanmak, ziyaretçiler için bilgilendirici ve yasaklayıcı uyarılar hazırlamak, orjinal kültürel miras eserlerini kopyalarıyla değiştirerek orjinallerini koruma altına almak başlıca tedbirler arasında sayılmıştır. Kültürel alanın sağlamaştırma yöntemiyle korunmasında asıl sorun alanın orjinalitesinin ve otantikliğinin bozulması riskidir. Bu risk özellikle aşırı ziyaretçi akınına uğrayan kalıntıların bulunduğu cazibe merkezlerinde ortaya çıkmaktadır (Yıldız, 2011: 65).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 sayılı İlke Kararı uyarınca kültürel miras öğelerine müdahale biçimleri belirlenmiş olup bu ilke kararına göre de “Esaslı Onarım (Restorasyon)” yöntemi içerisinde “sağlamaştırma”

en çok başvuru alan önlemler arasında sayılmıştır (Madran, 2012: 93; KTB Teftiş, 2021).

Kültürel miras öğelerine bir müdahale söz konusu olduğunda yapılacak ilk ve en önemli işlem sağlamlaştırma işlemidir. Öncelikle yapı bir incelemeye tabi tutulur ve hasarın nedenine bakılarak gerek zemin şartlarından, gerek kullanılan malzemeden gerekse taşıyıcı sistemlerden kaynaklanan sorunların çözülmesi için gerekli sağlamlaştırma prosedürleri planlanıp hayata geçirilir (Yıldız, 2011: 66). Bu çerçevede kültürel mirasın korunmasında oldukça önemli bir yere sahip olan sağlamlaştırma teknikleri ise kısaca aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

- Zeminle ilgili sağlamlaştırma çalışmaları; özellikle alüvyonlu dolgu zeminlere ve bunun yanında kaya zeminlere inşa edilen yapılarda zamana bağlı olarak gelişen oturma, çatlak vb sorunların giderilmesi için yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalarda sağlamlaştırma işlemleri mekanik ve zemin mühendisliği uzmanlarının katkılarıyla sürdürülür (Ahunbay, 2021:112).
- Malzemelerle ilgili sağlamlaştırma çalışmaları; geçmişte en çok ahşap, toprak (kerpiç, tuğla), taş ve demir gibi doğal malzemeler kullanılmış, günümüzde bunların arasına çelik profiller, çimento, delikli tuğla gibi malzemeler eklenmiştir. Tüm sayılan bu malzemeler doğal etkenler ve zamanın yıpratıcı etkisiyle zarar görmekte olup bu tür kültürel miras öğeleri için gerekli konservasyonları yapılarak sağlamlaştırma çalışmaları yürütülmeli ve uğranılan hasarlar durdurulmaya çalışılmalıdır (Ahunbay, 2021:113).
- Taşıyıcı sistemin sağlamlaştırılması; gerek zaman gerekse deprem, sel vb doğal afetler nedeniyle zemin ve çevrede oluşan değişiklikler sonucu kültürel miras öğelerinin taşıyıcı sistemlerinde hasarlar meydana gelebilmektedir. Bu tür çalışmalarda mühendis ve mimarların ortak birdil kullanması elzemdir (Ahunbay, 2021:114). Özgünlüğün korunmasına önem verilmelidir. Venedik Tüzüğü' nün 10. Maddesine göre bu tür sağlamlaştırma çalışmalarında geleneksel tekniklerin yetersiz kalması halinde modern tekniklere ve teknolojik imkanlara başvurulabilir. Hasarlı yapılar onarılmaya başlandığında çalışma alanı ve çevre güvenliğinin alınması şarttır. Belgelenme çalışmaları can ve mal güvenliğinin sağlandığı ortamlarda yapılmalıdır. Taşıyıcı sistemin sağlamlaştırılması işlemi sırasında yapılarda bozulan harçların onarımı için enjeksiyon yapılması, çatlakların

onarılması için dikiş yönteminin kullanılması, ayrılmış gövdeler için çekme çubukları ve gergi kullanılması, ağır hasarlı hallerde enjeksiyon ve dikiş yöntemlerinin ardından öngerme yöntemi uygulanması, sütun ve ayaklar için çemberleme yapılması, taşıyıcıların yetersiz kaldığı hallerde kesitlerinin genişletilmesi, yıkılma tehlikesi olan eserlerde payandalama uygulanması gibi yöntemler kullanılır (Ahunbay, 2021:128).

2.2.4.2.3. Bütünleme

Kentsel mirasın korunması - tarihi binalar, festivaller, sanat formları, dans, müzik, heykel vb. - altyapı geliştirme, yoksulluğun azaltılması veya istihdam oluşturma gibi daha acil konulara kıyasla daha az öncelikli görülebilmektedir. Ancak, uzun vadede, miras kaynaklarının etkin bir şekilde korunması, yalnızca kaynakların korunmasına ve güvence altına alınmasına değil, aynı zamanda yerel ekonomilerin canlandırılmasına ve sakinlere bir kimlik, gurur ve aidiyet duygusu kazandırılmasına da yardımcı olmaktadır (Srinivas, 2020: 1).

İyi miras koruma stratejileri, (a) miras varlıklarının (hem maddi hem de maddi olmayan) değerinin daha iyi değerlendirilmesini ve (b) bu tür stratejilerin bir şehrin veya kentsel alanın daha geniş planlama ve geliştirme süreçleriyle bütünleştirilmesini gerektirmektedir. Miras koruma ve koruma politikalarının gerek fiziksel mekan gerek de toplumsal anlamda çeşitli faydaları bulunmaktadır. Bunlar kısaca aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

- Kent kimliğinin inşasına yardımcı olmak ve sakinleriyle gurur duymak.
- Sadece başvurma ve tarihi varlıkları korumanın ötesine geçmek,
- Geniş topluluk katılımı ve katılımı yoluyla refah ve güvenliğe yol açmak.
- İş oluşturma ve yoksulluğun azaltılması için fırsatlar oluşturmak
- Geniş anlamda ve uzun vadede sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmasına da yardımcı olmaktadır.

Mirasın Korunması sadece tarihten daha fazlasıdır - İyi bir miras koruma stratejisi, bir bölgenin mirasının tüm yönlerini içermektedir.

Miras planlarının mevcut vurgusu

Devlet yönetiminin 'mirası' korumaya yönelik planlarının çoğu, tarihi yerler ve binalar gibi fiziksel varlıklarla ilgilidir - Saraylar, tapınaklar, kiliseler, camiler, mezarlar ve benzeri yerler bu kapsam içinde yer almaktadır. Bu, özellikle uzun bir geçmişe ve bir dizi tarihi kamu binasına sahip ülke ve bölgelerde geçerlidir. Ancak miras bundan daha fazlasıdır. Mirasın aslında sadece fiziksel binalardan daha fazlası olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Bir alanın gerçek mirası, yalnızca maddi varlıklara değil, maddi olmayan varlıklara da kapsamlı bir şekilde bakmaktır. Buna kamu varlıkları ve dans, müzik, sanat, festivaller, elbiseler, yemek ve daha fazlası gibi özel 'yerli' varlıklar dahildir ve bölgenin mirasının bir parçasını oluşturmaktadır. Bu sebeple daha geniş bir bakış açısına ihtiyaç bulunmaktadır (Srinivas, 2020: 3).

Mirasın korunmasında karşılaşılan bir sorun, doğal, kültürel ve tarihi miras varlıklarının farklı departmanlar ve kurumlar arasında, aralarında çok az koordinasyon veya entegrasyon olmaksızın, dikey olarak sınırlandırılmasıdır. Bu açıkça, bireysel amaç ve hedeflerini sürdüren, ancak bunları ortak ve üzerinde anlaşmaya varılmış bir vizyona topluca dahil eden farklı paydaşlar arasında daha koordineli bir çaba gerektirmektedir.

Bir koruma stratejisi geliştirirken yukarıdaki noktaları dikkate almak, öncelikle miras alanlarının yönetimi hakkında bilinçli kararlar vermek için kullanılabilir kapsamlı bir envanter gerektirecektir. Bunu, miras özelliklerini korumak ve rehabilite etmenin yanı sıra yerel topluluğun dahil olması için fırsatları iyileştirmeye yönelik bir çalışma programı takip etmektedir. Çalışma programının uygulanmasının yanı sıra, temiz, güvenli ve korunmuş miras varlıklarını sağlamak için ihtiyaç duyulan rutin, devam eden işletme ve bakım faaliyetlerini tanımlayan mali açıdan sorumlu bir planı içeren operasyonları ve bakımı da vardır.

Topluluk katılımı ve farkındalığı, eğitim fırsatlarını, yönetim programlarını ve topluluk katılım faaliyetlerini artırmak için stratejinin ayrılmaz ve önemli bir bileşeni olmalıdır. İzleme, stratejinin etkinliğini değerlendirmek ve gerektiğinde stratejilere güncellemeler sağlamak için de önemli bir bileşendir. Mirasın Korunması, topluluğun katılımını ve katılımını gerektirmektedir. İyi bir miras koruma stratejisi, bölge halkının, kalkınmanın ve uygulamanın tüm yönlerine aktif katılımını gerektirmektedir (Srinivas, 2020: 5).

İnsanların miras varlıklarının planlanmasına, uygulanmasına ve yönetilmesine katılması gerektiği fikri, hükümetler ve kalkınma birimleri arasında kabul görmüştür. Vatandaşın katılımına ilişkin argümanlar uzun süredir lanse edilmektedir. Nihayetinde bu, hem hükümetin hem de vatandaşların sorumlulukları kabul etmeye ve faaliyetlerde bulunmaya hazır olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca her grubun katkısının değerinin görüldüğü, takdir edildiği ve kullanıldığı anlamına da gelmektedir. Bir topluluğun temsilcilerinin karar alma süreçlerine "ortaklar" olarak dürüst bir şekilde dahil edilmesi, başarılı vatandaşların katılımını sağlamaktadır (Srinivas, 2020: 7).

Bölge halkının mirasın planlanması ve uygulanmasına etkin ve kapsamlı katılımı, koordineli/bütünleşik bir yaklaşımın uygulanabilmesi ve ihtilafların çözülebilmesi için hükümet ve topluluk arasında sürekli diyalogun sürdürülmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca kaynakların mümkün olan en iyi şekilde kullanılmasına ve eğitim ve farkındalık oluşturmanın gerçekleştirilebileceği bir ağ oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Topluluk katılımı, genellikle odak eksikliği ve konuma özgü çözümler nedeniyle sıkıntı yaşayan mikro sorunlarla başa çıkmak için kullanılabilir.

Tüm bunlarla beraber topluluğun miras projelerine çok yönlü katılımı bir dizi dışsallık sağlamaktadır. Topluluğun katılımı, yerel kalkınma planlarına yardımcı olarak, topluluğun bir bütün olarak yerellikleri hakkında neye ihtiyaç duyduğunu ve ne hissettiğini net bir şekilde tanımlamayı ve anlamayı sağlamaktadır. Proje planlama sürecine dahil olduklarından, hizmetlerin, yararlanıcıların ve topluluk liderlerinin bulunduğu yer konusunda karar verme ve seçenekler sunma konusunda yardımcı olabilmektedirler. Katılım, proje kaynaklarının tahsisi üzerinde kontrol ve kalkınma için topluluk kaynaklarının harekete geçirilmesini sağlamaktadır. Doğru uygulandığı takdirde, proje faaliyetlerinin uygulanmasında ve proje faaliyetlerinin periyodik olarak izlenmesi ve değerlendirilmesinde toplum katılımı da önem kazanmaktadır (Srinivas, 2020: 9).

2.2.4.2.4. Rehabilitasyon

Mirasın ve özellikle mimari mirasın korunması, belgeleme, her bir miras hakkında yeterli veri ve bilginin toplanması, fotoğraflarla belgelenmesi, mimari planlar, tablolar vb. ile başlayan çeşitli aşamalardan geçmektedir.

Rehabilitate edilen miras yapılarında fonksiyon değerlendirilerek, bu konuda benimsenen standartlara ve bilimsel temellere göre geliştirilmesini önerilmektedir. Her halükarda, bu başarıları belgelemenin ve kayıptan korumanın, çağdaş yaşamın ve nesillerin geleceği için yeniden canlandırmanın, milletin hafızasını koruyan doğrudan bir yoludur (Ünal, 2014: 20). Miras alınan modellerin mirası koruma sürecinde; kaydolma, açıklama, özelliklerini korumak için fotoğraf çekme ve planını doğru bir şekilde çizmek için boyutunu ölçme yolları kullanılmaktadır. Bu durum miras kalan mimari veya kentsel modele dahil olan uzmanlar ve kişilerle yapılan görüşmelerle miras kalan stokların kapsamlı bir saha araştırması ile yapılmaktadır (Ünal, 2014: 26).

2.2.4.2.5. Yeniden Kullanım - Uyarılama

Aktif olarak kullanılan kültürel mekan ve tarihi yerler, basitçe korunanlardan daha değerlidir. Uyarlanmış yeniden kullanım mirasının esası, şehirdeki sosyal gerçekliğini dikkate alan katılımcı uygulamalar yoluyla miras söyleminin sürdürülebilir bir şekilde devam ettirilmesidir. Mimari miraslar ve özgünlük kavramıyla ilgili olarak, bir binanın veya herhangi bir kültürel malın değerinin nereden geldiğini değerlendirmek için iki ana teorik yaklaşım vardır: Biri dışsal olarak tanımlanabilir, yani değer malzemedan ayrıldığı ve yalnızca onu kullanan toplum tarafından oluşturulduğu anlamına gelmektedir. İkincisi içsel olarak bir başkası tarafından, yani değer mirasın maddi dokusuna içkin olduğu anlamına gelmektedir (Throsby, 2000: 19). Örnek olarak, mimari mirasın birleştirilmiş üç modun birleştirilmesi stratejisini benimsemek için, eski yerleşimin orijinal yerleşim planı ve desenine dayalı olarak yeniden inşası yoluyla mimari mirasın uyarlanmış yeniden kullanımı uygulamasıdır. Bunlar; miras orijinal sit koruma, miras/tarihi binaların yer değiştirmesi ile yeniden inşası ve yeni arkizm mimarisinin inşasıdır. Burada amaç, özel turizm deneyimi yaratmak için geleneksel bir kültür atmosferi oluşturmaktır. Daha önce başka yerleşimlerde bulunan kültürel varlıklar da dahil olmak üzere yerleşimde var olan bazı değerli halk mimari miraslarını korumak da amaçlanmaktadır (Throsby, 2000: 22).

2.2.4.2.6. Temizleme

Somut kültürel miras değerlerinin korunmasında yer alan tüm profesyonellerin çabalarının amacı, miras nesnelерinin varlığını doğal yaşamlarının çok ötesinde bir zamanda uzatmaktır. Buna Townsend (2006) çalışmasındaki fiziksel olarak iyi durumda eklenmelidir. Aynı zamanda, etik ilkelere göre, koruma müdahalesi, nesnenin veya sanat eserinin özgünlüğünde minimal değişiklikler getirilmesi gerekmektedir.

Temizleme, koruma sürecinde anahtar bir işlem olarak kabul edilebilmektedir. Çeşitli türdeki nesnelерin yüzeylerinden çeşitli kökenlere ve kimyasal bileşimlere sahip kirliliklerin ve tortuların uzaklaştırılması, duruma özel bir işlemdir (Angelova vd., 2011:11673). Mekanik, biyolojik veya kimyasal safsızlıklar estetik değerleri azaltır, nesnelерin işlevselliğini engellemekte ve hepsinden önemlisi, malzemelerin bozulmasını ve miras nesnelерinin yaşlanmasını hızlandırmaya katkıda bulunmaktadır. Bireysel malzeme ve kirletici türleri için temizleme yöntemleri belirlenmekte ve pratikte kullanılmaktadır. Bununla birlikte, mevcut durum, yeni, verimli, çevresel olarak kabul edilebilir koruma yöntemleri ve teknolojilerinin araştırılmasına ve geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu ve aynı zamanda tedavi edilen nesne ve insan sağlığına dost olduğunu göstermektedir. Bu çabada, araştırmacıların uygulamadan uzmanlarla iletişim ve işbirliği, yaygınlaştırılması ve yeni çözümlerin uygulanması gerekli adımlardır (Baglioni vd., 2013). Düşük sıcaklıklı plazmanın çeşitli inorganik ve organik malzemeler üzerindeki etkileri hakkındaki bilgilerin kullanımına dayanan yeni yöntemler ve teknolojiler umut verici görünmektedir. Çevre dostu ve insan benzeri çözümler sağlamaktadırlar. Ayrıca miras alanlarının bozulma ve bozulma oranı ile koruma kapasitesi arasındaki kalıcı eşitsizliği ele almaktadır (Baglioni vd., 2014: 365). Her koruma müdahalesi orijinal nesnenin özelliklerinde bir değişiklik getirmektedir. Bu nedenle, temizlik için yeni yöntem ve teknolojileri araştırırken ve uygularken, kültürel miras için koruma teknolojilerinin güvenliğini sağlamak önemlidir. Çalışmanın bir parçası, yalnızca istenmeyen maddeleri materyalden etkin bir şekilde uzaklaştıran koşulların oluşturulması değil, aynı zamanda tarihi eserlerin ömrünün uzatılması konusunda uzun vadede bile işlenmiş materyal üzerindeki olası olumsuz etkilerin doğrulanması olmalıdır (Baglioni vd., 2019).

2.2.4.2.7. Çağdaş Ek

Tarihi yapılar, yapıya farklı zamanlarda eklenmiş olan eklemeler nedeniyle farklı dönemlerin izlerini taşımaktadır. Bunlar arasında, ya dış eklemeler ya da iç değişiklikler şeklinde, tarihi koruma işleminin bir parçası olarak yaygın şekilde uygulanan çağdaş yeni eklemeler, orijinal yapının dış sınırlarını genişletmekte ya da bina içlerinde yeni alanlar oluşturmaktadır (Brown vd., 1997:40). Yeni bir dış ekleme çoğunlukla programatik nedenlerle gereklidir ve yalnızca "yeni program gereksinimlerinin mevcut bina kabuğu içinde karşılanamaması" veya binanın karakter tanımlayıcı özelliklerini değiştirmeden yalnızca iç mekanların değiştirilmesi durumunda uygun bir alternatif olarak kabul edilmektedir (Brown vd., 1997:42). Benzer şekilde, iç onarımlar ve tadilatlar yoluyla mülkün uyumlu bir şekilde kullanılması için iç eklemeler uygulanmaktadır (U.S. The Secretary of the Interior's Standards, 1990:55).

Terk, yanlış kullanım veya hasar sorunu nedeniyle kullanılmayan tarihi yapının ömrünü uzatmak için rehabilitasyon tedavisinin bir parçası olarak yeni dış cephe eklemeleri kaçınılmaz olabilmektedir. Günümüz gereksinimlerinde meydana gelen değişimler, adaptif yeniden kullanımın neden olduğu programatik ihtiyaçlar, tarihi yapılarda hasar gören kısımların estetik, işlevsel ve yapısal olarak tamamlanması ihtiyacı ve kullanıcı beklentileri de dış eklemeler ve/veya iç tadilatlar şeklinde farklılaşmalara neden olmaktadır (Tanac-Zeren, 2010:32). Al-Jameel ve Saffo (2011: 3) de "doğal değişimler, afetler, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik dönüşümler gibi faktörleri" farklı tür ve modellerle yeni eklentiler inşa etme nedenleri arasında saymaktadır (Al-Jameel ve Saffo, 2011: 8).

Farklılık ve uyumluluk arasındaki dengeyi koruduğu sürece, "tarihi yapının gelenekçi, çağdaş veya basitleştirilmiş bir versiyonu" olabilecek ilavenin türü ve biçimi hakkında kesin bir formül yoktur (Technical Preservation Services, Planning Successful Rehabilitation Projects, 2021). Bazı öneriler olsa da, yeni bir eklemenin ölçek (yükseklik ve genişlik), form, kütle, gerileme, yön, hizalama, ritim, aralık ve orantı konusunda kesin kurallar yoktur (Brown vd., 1997:42, Grimmer ve Weeks, 2010:12; Tanac-Zeren, 2010:31). Bir antre kadar küçük veya tüm bina kütlesi kadar büyük olabilmektedir. Ancak orijinal binadan daha küçük olması ve onu boğmaması ve sokak tarafından daha az görünür olması teşvik edilmektedir (Baghasingh, 2015).

Bu nedenle, mevcut yapının arka veya yan kotunda yeni bir ek yerleştirmek daha uygun olup, mümkün olduğunca ön eklemelerden kaçınılmalıdır (City of New Orleans HDLC, 2011).

White (s. 38), “Tarihi Binaların Korunması, Rehabilitasyonu, Restorasyonu ve Yeniden İnşaa Edilmesine Yönelik Kılavuz İlkeler ile Tarihi Mülklerin İşlenmesine İlişkin İçişleri Bakanlığının Standartları”na göre, tarihi binalara yapılan eklemelere yönelik tavsiye edilen ve caydırılan çeşitli metodolojileri üç grupta sınıflandırmaktadır. Bunlar; standart, zıt ve özdeştir (White, 2018:26). Standart yaklaşım, “uyumlu” ancak eskisinden “farklı” olarak açıklanmakta ve böylece tarihi yapıya “tabi olması” sağlanmaktadır (White, 2018:30). Soyutlama olarak da bilinen bu yaklaşımda yeni bir ekleme, orijinal binadan biraz farklı ancak benzer olmalıdır (Guzmán Torres, 2009:20). Başka bir yaklaşım olarak, zıt stil, eski ile “aşırı kontrast” olarak tanımlanmaktadır. Böylece neyin orijinal neyin yeni olduğuna dair olası yanlış anlaşılmalara önlemektedir (White, 2018:27). Öte yandan, özdeş yaklaşımda, yeni eklemeler stil, tasarım öğeleri, malzeme, ölçek ve detay açısından eskileriyle hemen hemen aynıdır (Guzmán Torres, 2009:22). Semes, benzer şekilde tarihi bir ortamda yeni inşaat tasarımında dört olası strateji tanımlamaktadır. Bunlara harfi harfine tekrarlama, aynı veya ilgili üslup içinde buluş, soyut referans ve kasıtlı karşıtlık isimlerini vermiştir” (Tanaç-Zeren, 2010: 31). Yukarıda belirtilen tasarım yaklaşımlarına ek olarak, yeni eklemeler tasarlanırken akılda tutulması gereken bazı kriterler de vardır. Tanaç-Zeren (2010: 32-33) estetik izlenimi oluşturan yeni eklemelerdeki kriteri şöyle açıklamaktadır:

- “Çevresel etki: Binanın bulunduğu tarihi mahalle ve arsa, yeni eklemenin yerini, malzemesini ve tarzını etkilemektedir.
- Ölçeğin etkisi: Yeni ilavenin yatay ve dikey boyutları ve insan ölçeği üzerindeki etkisi ve oranları estetik faktörleri etkilemektedir. Bu nedenle, doğru ölçülerde/ölçekte yeni eklemeler tarihi yapıya hakim olmayacaktır.
- Kontrast etkisi: Kontrast malzeme, renk ve ölçek aracılığıyla ayarlanabilmektedir.
- Kütlenin etkisi: Yeni bir eklemede form seçimi, kütle oluşturma hissini etkilemekte ve tarihi bina ile uyumluluğunu veya kontrastını oluşturmaktadır.

- Ritmin etkisi: Yeni eklemeler tasarlanırken, orijinal malzeme, orantı veya bileşenin tekrar edilmesi yoluyla tarihi bina ile ritmik uyarlamaı kullanmak mümkündür.
- Malzemenin etkisi: Yeni eklemelerde malzeme seçimi, eklemenin kalitesini belirlemede önemli bir kriterdir.”

Tarihi koruma standartlarına göre, birincil dış yeni eklemeler; arka eklemeler, yan eklemeler, Camelback (ikinci hikaye) eklemeleri, çatı eklemeleri ve vitrinleri kapsmalıdır (Brown vd., 1997:42; Grimmer ve Weeks, 2010:12). Tarihi yapılarda da gözlenebilen cephe ve bodrum eklemeleri vardır. Ancak, özgün yapının sokak tarafından görülmesini engellemek için özellikle cephe eklemelerinden çoğunlukla kaçınılmış hatta yasaklanmıştır (City of New Orleans HDLC, 2011).

ABD İçişleri Bakanı Rehabilitasyon Standartları, yeni kullanım için gerekli işlev ve hizmetlerin, yeni bir dış eklenti inşa etmek yerine, karakter tanımlamayan iç mekanlara yerleştirilmesini önermektedir (Brown vd., 1997:42). İç mekan değişiklikleri arasında “ek bir kat eklenmesi; tamamen yeni bir mekanik sistem; veya bir atriyum veya ışık kuyusu oluşturulmalıdır. Ancak bu tür değişiklikler, karakteri tanımlayan alanları, malzemeleri, özellikleri veya bitişleri kökten değiştirmemeli, karartmamalı veya yok etmemelidir” (Weeks ve Grimmer, 1995:196). Çağdaş eklemelere ilişkin uluslararası ve yasal çerçeve ve yönergeler aşağıdaki gibidir.

Prensip olarak, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve ABD Ulusal Park Servisi (NPS) gibi dünyanın önde gelen koruma kuruluşları, tarihi yapılara yeni eklemelerin eklenmesine karşı çıkmaktadırlar (Guzmán Torres, 2009:12; 10). Bununla birlikte, eski binanın karakter tanımlayıcı özelliklerini etkilemediği sürece, kullanıcıların yararına ve günümüz kullanımını için gerekirse uyumlu eklemeleri memnuniyetle karşılamaktadırlar (Guzmán Torres, 2009:13). Tarihi binalara yapılan yeni eklemeler ve bunlarla ilgili maddelerle ilgili birincil uluslararası tüzükler, yönergeler ve standartlar/bölümler aşağıda verilmiştir:

- Venedik Sözleşmesi, 1964, Madde “12” ve “13” (International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites, 1964),

- ICOMOS'un Üçüncü Genel Kurulu, 1972, Madde “3” ve “4” (Third General Assembly of ICOMOS Budapest, Resolutions of the Symposium on the Introduction of Contemporary Architecture into Ancient Groups of Buildings, 1972),
- Amsterdam Deklarasyonu, 1975, bölüm “f” (The Declaration of Amsterdam – 1975 Congress On The European Architectural Heritage, 1975),
- ABD Koruma Belgeleri 18, 1988 (Jandl, 1988),
- ABD İçişleri Bakanı Rehabilitasyon Standartları ve Tarihi Binaların Rehabilitasyonu İçin Kılavuz İlkeler, 1990, “s 62”, Madde “9” ve “10”(U.S. The Secretary of the Interior's Standards, 1990:55),
- ABD İçişleri Bakanı Rehabilitasyon Standartları ve Tarihi Binaların Rehabilitasyonu İçin Resimli Kılavuz İlkeler, 1997, “s. 91–93” (Brown vd., 1997:42),
- Victoria Falls'taki 14. Genel Kurul ICOMOS Tüzüğü, Zimbabwe, 2003, Madde “2.3” (ICOMOS, 2003),
- UNESCO On Beşinci Genel Kurulu, 2005, “s. 4”, bölüm “D-18” ve “D-21” (UNESCO, 2005),
- ICOMOS Yeni Zelanda Sözleşmesi 2010, “s. 8”, Madde “21” (ICOMOS, 2010),
- ABD Koruma Dosyası 14, 2010 (Grimmer ve Weeks, 2010:12),
- Burra Tüzüğü, 2013, Makaleler “7.2., 15, 21.1, 21.2, 22.1” (The Burra Charter, 2013).

Bu uluslararası yönergelere ek olarak, Türkiye'de sadece konuyla ilgili bir düzenleme olmamakla birlikte, tarihi yapılara yapılan yeni eklemelerden kısmen bahseden düzenlemeler de bulunmaktadır (İlke Kararı- Karar No: 660, 1999). Bunlar arasında 19.06.2018 tarih ve 731 sayılı Yüksek Kurul Kararı yer almaktadır. 2007, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenen ve yönetilen cami, mescit, türbe gibi kültür varlıklarının restorasyon müdahale, uygulama ve denetimlerini düzenlemektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare Ve Denetiminde Olan Cami, Mescit, Türbe vb. Kültür Varlıklarını Müdahale Biçimleri Uygulama Ve Denetimi İle İlgili İlke Kararı, 2007). Bu Karara göre, vakıf köklü anıtsal tarihi yapıların uyarlanabilir yeniden kullanımında, vakıf belgelerinde belirtilmişse orijinal işlevleri korunacaktır. Cami veya dükkân/dükkânlarda belirli bir

iş i olan kimse için ayrılan her türlü ev, tarihi yapının kendisine veya avlusuna yapılamaz. Benzer şekilde, geç gelenlerin revakları cam malzeme ile dahi kapatılamamakta, abdest mahallerinde ve bu tür alanlarda geleneksel dokuyu hem yapısal hem de görsel olarak bozacak yeni malzeme kullanımına izin verilmemektedir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare Ve Denetiminde Olan Cami, Mescit, Türbe vb. Kültür Varlıklarını Müdahale Biçimleri Uygulama Ve Denetimi İle İlgili İlke Kararı, 2007). Ayrıca, 05.11.2018 tarih ve 660 sayılı Yüksek Kurul Kararı. 1999, taşınmaz kültür mirasını gruplandırmakta ve bunların bakım ve onarım şartlarını düzenlemektedir (İlke Kararı- Karar No: 660, 1999). Bu Kararda, eski bir binaya yeni bir işlev verilecekse, yeni eklentilerin özellikleri ve eskileriyle bütünleşmesi konusunda Koruma Kurulu'nun görüşünün alınacağı ve bu yeni ilavelerin yapılabileceği belirtilmiştir. Ancak anılan Koruma Kurulu (İlke Kararı- Karar No: 660, 1999) tarafından onaylandıktan sonra uygulanmaktadır. Ayrıca, Kentsel Sit Alanlarda Koruma ve Kullanım Koşullarına ilişkin 04.10.2006 tarih ve 720 sayılı Yüksek Kurul Kararında, konumu ve yüksekliği korunan kentsel silüeti olumsuz yönde etkileyebilecek yeni yapıların inşa edilmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir (İlke Kararı- Karar No: 720 , 2006). Türkiye'de mevcut olan bu düzenlemeler, eski yapılara yeni ilavelerin uygulama usullerine ilişkin yaklaşımlar, türler ve öneriler konusunda ayrıntılı bir açıklamanın bulunmadığını göstermektedir.

2.2.4.2.8. Taşıma

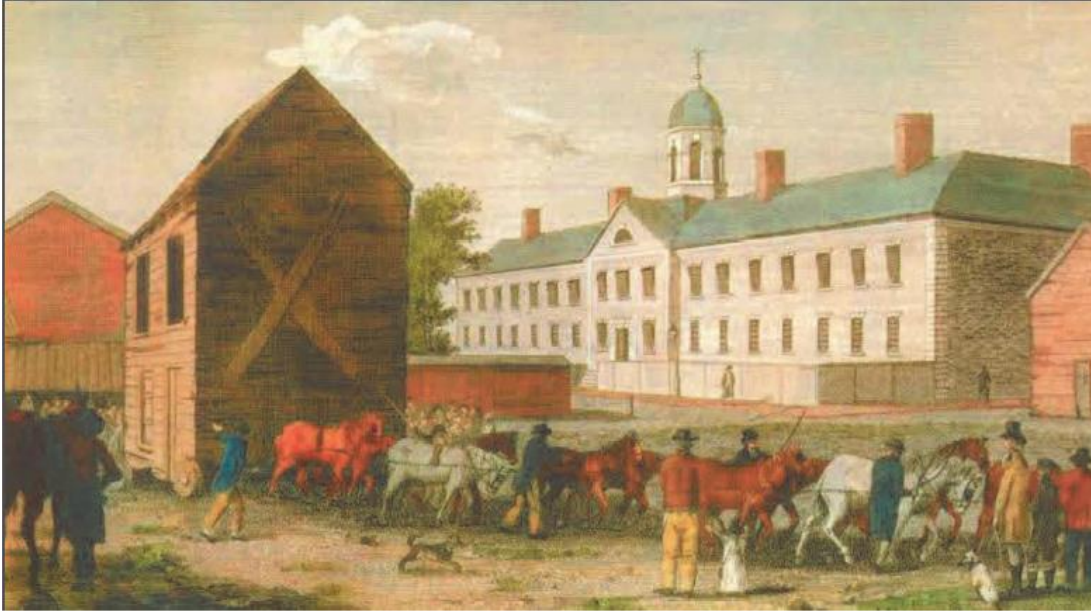
Tarihi yapılar, bireysel varlıklardan çok çevreleriyle birlikte düşünülmektedir. Yapıyı bulunduğu yere bağlayan ve şekillendiren yapılı çevre, koruma uygulamalarında önemli bir faktördür. Tarihi yapıların binaları yapıları içerirken, yapıların kültürel hafızada yer edinmesine yardımcı olmaktadır.

Yapı, özel bir bileşenden ziyade çevrenin doğal bir bileşeni olarak yaşamaktadır. Tarihi ve kültürel değerler olarak adlandırılan tarihi yapılar, çevreleriyle birlikte doğup büyümektedir. Yapı, yapıldığı dönemin fiziksel, ekonomik, sosyal ve kültürel birçok faktöründen etkilenmiştir. Bu nedenle yapı bu değerler ışığında tasarlanmaktadır (Kuban, 2003).

Değişen zaman ve koşullar sonucunda tarihi yapıların çevreleriyle olan etkileşimleri de değişmektedir. Yapının içinde bulunduğu çevre, yapının terk edilmiş olup olmamasına doğrudan etki etmektedir. Bina çevresindeki olumsuz koşullar yapıya ve çevreye zarar vermektedir. Bu nedenle, koruma kararlarında ve uygulamalarında çevre koruma dikkate alınmalıdır (Heritage New Zealand, 2019).

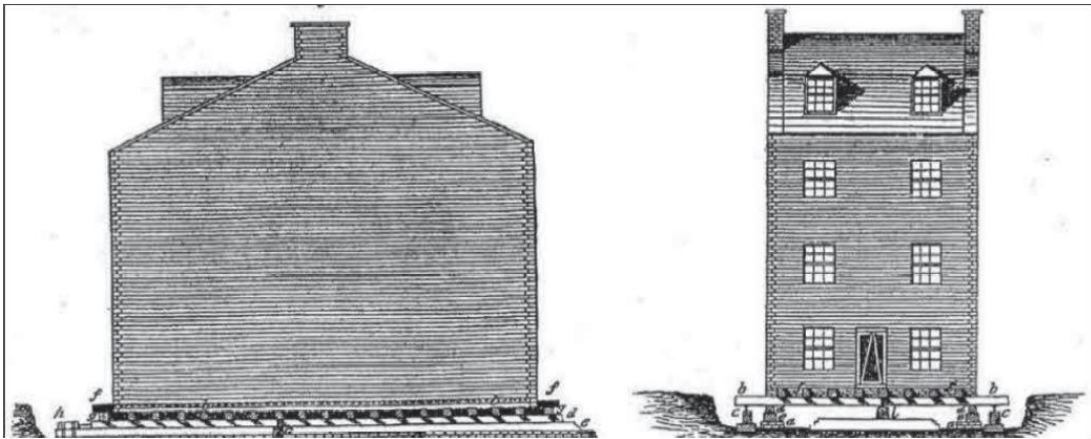
Günümüzde tarihi yapıların kültürel kimliklerini belirleyen çevreleriyle birlikte korunması amaçlanmaktadır. Ancak zamanın değişmesinden kaynaklanan özel ve olumsuz koşullar yapının yerinde korunmasını engelleyebilmektedir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2017). Doğal afetler, jeolojik koşullar, bayındırlık faaliyetleri (yol, baraj, metro inşaatı vb.) ve sosyal gereksinimler (psikolojik, ekonomik) gibi olumsuz etkenler sonucunda tarihi yapının çevreden korunması mümkün olabilmektedir. (Zakar, 2013). Tarihi bir binanın yerinin değiştirilmesi, bazı durumlarda yapıyı yok olmaktan kurtarmanın tek yoludur. Ancak tarihi binaları, bahçeleri, sokakları, çitleri ve manzaraları ile çevresel bir bağları vardır. Bu bağlam, tarihsel olarak yapının çevre ile bütünleşmesiyle oluşturulmuştur. Tarihi yapının başka bir yere taşınması hem yapıya zarar verme olasılığına hem de yapının çevresiyle birlikte bağlamını değiştirme olasılığına sahiptir (Goblet, 2006; Zakar, 2013). Tarihi yapının var olmasını sağlayan çevresel bağlama ve özgün dokuya zarar vermemek için son çare olarak yer değiştirme seçilmelidir. Yer değiştirme kararı alınmadan önce yapının korunması için diğer tüm teknikler araştırılmalıdır. (Taş Dağı Şehri, 2019). Tarihi yapıların taşınması disiplinler arası koordineli bir çalışma ile planlı bir şekilde gerçekleştirilmelidir. (Goblet, 2006; Zakar, 2013).

Tarihi yapılar riskli ve mesleki yeterlilik gerektirmesine rağmen tarihte uygulamaları vardır. Taşımacılık mantığı ve kavramı değişmese de pratikte kullanılan araç ve yöntemler çağa göre şekillenmektedir. 18. yüzyılın son çeyreğinde, William Birch ve oğlunun oyması (Şekil 2.4), bir at ekibinin arka planda Ceviz Sokak Hapishanesi ile birlikte küçük bir ahşap yapı taşıdığını göstermektedir. Bu gravürde Paravalos (2006), yapının kaymasını ve dağılmasını engelleyen ahşap haç desteklerine ve muhtemelen ahşap bir çerçeve içine yerleştirilmiş ahşap tekerleklere dikkat çekmektedir.

Şekil 2.4. Amerika Birleşik Devletleri'nde Philadelphia Walnut Street'te 1799 yılında atların taşıdığı evin gravürü. Willam Birch ve oğlu, (URL-1).

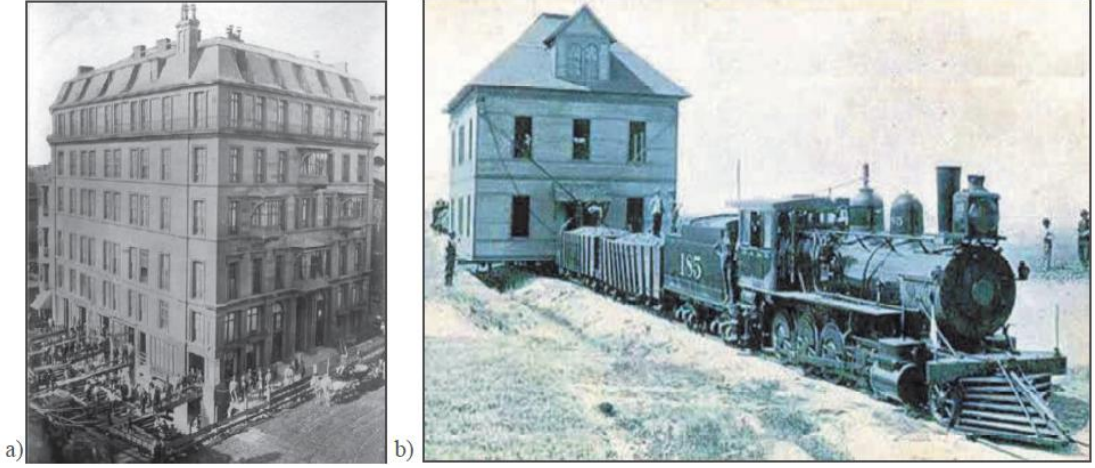
19. yüzyılın ilk çeyreğinde, İskoçya'dan bir inşaat mühendisi olan David Stevenson, 1838'de Londra'da yayınlanan kitabından dört katlı, tuğla bir evin taşınmasını eskizlerle açıklamıştır (Şekil 2.5). Ahşap bir çerçeve üzerine oturtulan ve ahşap kirişlerle desteklenen yapı, yağlı ahşap kirişler üzerinden kaydırılarak desteklenmektedir (Curtis, 1979; Goblet, 2006).

Şekil 2.5. New York 130 Chatham'daki tuğla ev taşındığında, David Stevenson tarafından yayınlanmıştır, Sketch of the Civil Engineering of North America 1838, Londra (URL-2, 2019).

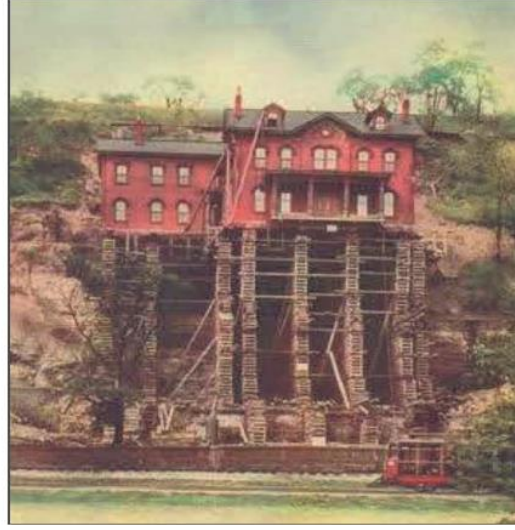

Sanayi Devrimi ile birlikte gelişen teknoloji, daha büyük binaların taşınmasının önünü açmaya başlamıştır. Sanayi ve teknoloji ile birlikte geliştirilen yer değiştirme yöntemleri, kullanılan araç ve malzemelerin geliştirilmesini sağlamıştır. 19. yüzyılın ortalarında Boston'da inşa edilen Hotel Pelham (Şekil 2.6a), Tremont Caddesi'nin genişletilmesi nedeniyle 1869'da 450 m batıya taşınmıştır. Yaklaşık 5.000 tonluk yığma yapıya rulolar eklenmiş ve ray raylarına itilmiştir. Dönemin en büyük yığma yapısı olarak anılmaktadır. Bu projede büyük bir yığma yapının modern malzemelerle taşınmasının yanı sıra apartman sakinlerinin yapının içinde olması ve 3 aylık taşıma sürecinde tesisatın kullanılmış olması dikkat çekicidir. (Paravalos, 2006).

Şekil 2.6. a) Hotel Pelham taşınırken, Boston, ABD, 1869 (URL-3, 2019). b) Adliye taşınırken, Box Butte County, Nebraska, ABD, 1889 (URL-4, 2019).

19. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Nebraska'da 95 metrekare taban alanına ve 95 ton ağırlığa sahip Adliye binası (Şekil 2.6b) tren vagonlarına yerleşerek 14,5 km yol kat etmiştir. Yapı, dokuz çift vagon üzerine monte edilmiş ve denge elemanı olarak yerleştirilmiş dört büyük kömür vagonu arasına yerleştirilmiştir (Goblet, 2006).

Şekil 2.7. Kaptan Samuel Brown Konağı taşınırken, Pennsylvania, ABD, 1903 (URL-5, 2019; URL-6, 2019).

Yapılar yatay olduğu kadar dikey olarak da taşınmıştır. Bunun bir örneği, 1868'de Pennsylvania'da bir yamaçta inşa edilen Samuel Brown'ın konağıdır. 1903'te yakındaki demiryolunun inşası nedeniyle taşınmıştır. Yaklaşık 180 ton ağırlığa sahip olan yapı, mevcut konumundan 60 m'den 48 m yüksekliğe taşınmıştır (Curtis, 1979).

Teknolojinin gelişmesi ve koruma bilincinin gelişmesiyle birlikte farklı ülkelerde farklı ölçeklerdeki yapıların yer değiştirme uygulamaları ile karşılaşmaktadır. 1919'da Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Hibbing kasabasının yaklaşık üçte biri yeraltı yatakları nedeniyle taşınmıştır. 1970 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Margate'de inşa edilen Lucy'nin yapısı hidrolik krikolar, beşik ve taşıma araçları kullanılarak taşınmıştır. (Curtis, 1979; Paravalos, 2006). İspanya'da bulunan Bernard de Clairvaux Manastırı, 1925'te deniz ve kara yoluyla Amerika Birleşik Devletleri'ne taşınmıştır.

Mısır'da inşa edilen Ebu Simbel tapınağı, baraj sularının altında kalmamak için 1964 yılında kısmen sökülerek daha yüksek bir yere taşınmıştır. 1965 yılında Mısır'daki Dendur Tapınağı, baraj inşaatı nedeniyle kısmen demonte edilmiş ve denizden ve karadan Amerika Birleşik Devletleri'ne taşınmıştır. 1968'de London Bridge'in işlevsiz olması nedeniyle satılarak Amerika Birleşik Devletleri'ne taşınmıştır. Aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri Connecticut'ta bir bina helikopterle taşınmıştır. 1974'te Kolombiya'daki Cudecom Binası, bayındırlık işleri için taşınmıştır. İngiltere'de Eastbourne'da bir yamaçta bulunan Belle Tout Deniz Feneri, jeolojik

faaliyetler nedeniyle 1999 yılında güvenli bir alana taşınmıştır (URL-7, 2019; URL-8, 2019; URL-9, 2019; ICOMOS, 2019). Türkiye'de yapı tehciri ile ilgili uygulamalar yurtdışındaki örneklere paralel olarak ilerlemektedir.

Ülkemizde binaların taşınması ile ilgili bilinen en eski uygulama Yalova ilindeki konağın taşınmasıdır. Peyzaj dokusunun korunması amacıyla yapılan konak 1930 yılında istek üzerine taşınmıştır. Yapı temel seviyesine kadar kazılmış ve raylar üzerinde yaklaşık 4,8 m'ye taşınmıştır (URL- 1977 yılında Rize- Of Keler Köyü Sahil Camii taşınmıştır. Kalkandere ilçesine bağlı Hoca köyüne 2011 yılında bina önceki yerin yanlış seçimi nedeniyle yaklaşık 20 metre uzaklıktaki yeni yerine taşınmıştır.Yapı vinç tek parça kaldırılarak taşınmıştır (Sav, 2012). 2017 yılında Batman'ın Hasankeyf ilçesinde bulunan Akkoyunlu Dönemi'ne ait Zeynel Bey Türbesi, 2018 yılında taşınan Artuklu Hamamı'nın Zeynel Hamamı ile aynı bölgede olması nedeniyle taşınmıştır. Bey Türbesi Hamam da türbe olarak taşınmıştır (URL-11, 2019).

2.2.4.3. Kültürel Mirasın Korunmasını Etkileyen Unsurlar

2.2.4.3.1.Kentleşme

Kentsel gelişim uygulamaları, kültürel mirası ve somut olmayan kültürel ifade biçimlerini marjinalleştirme eğilimindedir. Bir yandan, yerel imalat sanayilerinin ortadan kalkmasıyla birlikte kültür, "şehirlerin temel işi - turistik çekiciliklerinin ve benzersiz, rekabet gücünün temeli" olarak görülmüştür (Zukin 1995, 1). Kültür, büyümeye ve değer üretiminin hızla kapitalizasyonuna odaklanan bir ekonomik söylemin içine çekilmiştir (Leadbeater 1999). Bu, yaratıcı endüstri stratejileri, kültürel girişimcilik ve dünya çapında yaygınlaşan yaratıcı bölgelerin üretimi yoluyla operasyonel hale getirilmiştir. 'Yaratıcı şehirler' söyleminin gelişimi, ekonomik büyüme bağlamında tekno-ekonomik kentleşme süreçlerinin egemenliğini yansıtmaktadır. Burada yer temelli rekabet edebilirlik teorileri baskın hale gelmektedir (Florida 2002, 2004). Landry ve Bianchini, şehirlerin rekabet avantajının giderek 'çekici imgeler ve semboller geliştirme ve bunları etkili bir şekilde yansıtmaya yeteneğine' (Landry ve Bianchini 1995, 12) dayanacağını belirtmişler ve Pratt bunu 'rakip yerellikleri farklılaştırmak için kültürün rolü' olarak adlandırmıştır (Pratt 1997, 7). Bu ana akım politik söylemde, kültürün kentsel çevrelerin yeniden geliştirilmesi

için vazgeçilmez bir araç olarak çerçevelendiği, giderek daha araçsal bir kültür görüşü hakimdir (Landry 2000). Geleneksel olarak, ekonomik büyüme ve teknolojik ilerleme, dünya genelindeki hükümetlerin politikalarını, yatırımlarını ve müdahalelerini temel aldığı temel sütunlar olmuştur. Kültür, bu amaçları desteklediği ölçüde değer görmüştür ve genellikle yerel yönetimlerdeki ekonomik kalkınma departmanlarında yer alan “kültürel strateji” sorumluluğu ile gösterilmektedir. Ana akım ekonominin dar kaygılarına odaklanıldığında, birden fazla ölçekteki kültürel ekonomi girişimleri genellikle yetersiz temsil edilmekte veya daha çoğul ve tartışmalı miras anlayışlarının önemini gözden kaçırmaktadır (Harrison 2013). Örneğin, Batı Avrupa bağlamlarında, şehirler bilgi ekonomisinin vaadini benimserken, miras, bilgiye dayalı ekonomik büyüme dürtüsüne dahildir (Graham 2002; May ve Perry 2018). Amiral gemisi projeler, büyük kültürel organizasyonlara yapılan yatırımlar ve kültürel fırsatların sağlanması, tarihi alanlar, günlük eğlence veya topluluk varlıklarından daha önceliklidir (Gilmore 2017). Doğal miras ve kentsel doğa, artık hem kültürel stratejiler hem de daha geniş çevre politikaları olmak üzere kentsel canlandırma stratejilerinde sıklıkla yer almaktadır. Bununla birlikte, ekonomik kalkınmayla olan daha geniş ilişkisinin yanı sıra, doğal mirasın “doğal sermaye” olarak tanımlanması, özellikle Küresel Kuzey’de tartışmalıdır. Mesela; doğaya yatırım yapılabilir kılmak için mirasın yeşil altyapı veya ekosistem hizmetleri olarak çerçevelenmesini içermektedir (Sullivan, 2018). Kent stratejilerinin tutarlı bir parçası olan maddi mülkler, maddi olmayanı gölgede bırakma eğilimindedir. Somut ve görünür kültürel varlıkların tanımlanması, yönetilmesi ve değerlendirilmesi daha kolaydır; şehirler aynı tür alanları yeniden oluşturmayı seçmektedir. Diğer yerlerde görülen kazanımları yeniden üretme umuduyla kıyıları örnek verilebilmektedir (Bianchini ve Parkinson 1993). Bazı bağlamlarda bu, sömürge mimarisinin ve kurumlarının korunmasına neden olmuştur. Sanata demokratik erişim, çok sayıda kültürel kurum, kültürel katılım ve boş zaman arayışları, rekabet avantajı arayışında sıklıkla boyun eğdirilmektedir (Sharp, Pollock ve Paddison 2005; May ve Perry 2018). Kültürel olmayan anlamlar, yer temelli rekabet stratejileri tarafından aşınma, bozulma veya metalaştırılma riski taşımaktadır. Halkın katılımı, somut olmayan miras biçimlerinin korunması ve yenilenmesi için giderek daha önemli hale gelmektedir. Yine de somut olmayan ifade biçimlerini, kültürel pratikleri ve

insanların günlük yaşamlarında anlam yaptıkları süreçleri beslemek, temelde farklı yaklaşımlar gerektirmektedir (Harrison 2015; Perry 2019).

2.2.4.3.2. Ekonomi

Tüm kültürel miras varlıkları ekonomik bir değere sahiptir (Nijkamp, 2012), ancak sayısallaştırılması her zaman kolay değildir (Nijkamp, 2012). Fakat bu ekonomik değer, özellikle kentsel doku içinde yer alan kültürel miras alanları için imar planlamasında dikkate alınmalıdır. Kültürel miras alanlarının kalkınma için karar verme sürecine dahil edilmesi, onların toplumsal değerlerinin, yaygın olarak kullanılan geleneksel piyasa ölçütlerine dahil olmayan nitelikler ve toplum bağlantıları ile karakterize edilen “fiyatlandırılmamış bir mal” olarak kabul edildiği düşüncesine dayanmaktadır (Avrami vd., 2000).

Koruma politikalarında operasyonel amaçlarla kullanılacak anıtların veya genel olarak kültürel mirasın sosyoekonomik ve tarihi kültürel değerlerinin güvenilir bir değerlendirmesi birçok zorluk sunmaktadır (Licciardi ve Amirtahmasebi, 2012). Ortak bir yaklaşıma göre, toplumun anıt koruma ve/veya restorasyona ilgisi hakkında kısmi bir geri bildirimle sahip olmak için turizm gelirlerine güvenmektir, ancak bu tür varlıkların piyasa dışı faydalarının ekonomik etkilerin önemli bir bileşeni olması muhtemeldir ve düşünülmemelidir (Throsby, 2012).

Kültürel değer teorisini geliştirmenin ilk adımı, bunun bir dizi farklı değer boyutunu yansıtan bir kavram olduğunu kabul etmektir (UNESCO, 1972). Eğer öyleyse, belirli bir kültürel mal veya hizmetin kültürel değerini, onu oluşturan unsurlara ayırmak ve kültürel mirası, örneğin bilimsel, ilham verici, başka hiçbir değeri olmayan bir hizmetler toplamı olarak değerlendirmek mümkün olabilmektedir. Daha sonra bir kültürel miras alanı bir varlık olarak değerlendirilebilmekte ve belirli bir değere atanabilmektedir. Belirli bir zaman diliminde sermaye stokuna yapılan eklemelerin ve çıkarmaların net etkisi, bu dönemde kültürel sermayeye yapılan net yatırımı/değeri göstermektedir. Bu kültürel sermaye hem ekonomik hem de kültürel açıdan ölçülebilir olabilmekte ve bir sonraki dönemin başında stokun açılış değerini belirlemektedir. Bununla birlikte, ekonomik değerinin ölçüleri, bir varlığın kültürel değerinin tüm kapsamını ve karmaşıklığını temsil etme yeteneğine sahip olmayabilmektedir.

Kültürel miras yatırım projeleri tipik olarak koruma, ziyaretçilerin erişimini iyileştirme veya ilgili miras öğelerinin uyarlanabilir yeniden kullanımı gibi bir dizi faaliyete atıfta bulunmaktadır. İlgili sermaye harcamalarının ekonomik değerlemesi, standart yatırım değerlendirme tekniklerini kullanabilmektedir. Söz konusu varlıkların kültürel sermayenin kalemleri olması, ekonomik getirisine ek olarak, bir yerin tarihi hakkında artan bilgi ve kültürel mirasın paylaşılması gibi kültürel faydaların da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir (Besculides vd., 2002).

Öte yandan, iklim değişikliğinin çok çeşitli ekonomik sektörler ve faaliyetler üzerinde kanıtlanmış etkili bir etkisi vardır. Bu, tarım veya ormancılıkta kârlılıkta değişikliklere, turizm arz ve talep modellerinde değişikliklere, sel nedeniyle üretim kaybına veya aşırı hava olaylarından sonra altyapıyı yeniden inşa etme maliyetlerine neden olabilmektedir. Bu örnekler, bir bölgenin ekonomik duyarlılığının büyük ölçüde o bölgenin fiziksel, çevresel, sosyal ve kültürel özelliklerine bağlı olacağını göstermektedir.

2.2.4.3.3. Turizm

İklim değişikliğinin genel olarak turizm üzerinde doğrudan ve önemli etkileri vardır, operatörleri, destinasyonları ve ziyaretçileri etkilemektedir (Scott vd., 2012). Bu nedenle, destinasyon rekabetçiliği ve turist talep kalıpları ile ilgili olarak iklim değişikliğinin etkilerini anlamak, bu alanda bir araştırma önceliği olarak belirlenmiştir (Scott ve Lemieux, 2003).

Bir bölgenin çekiciliği ve barındırabileceği turistik faaliyetlerin çoğu, büyük ölçüde yerel hava ve iklime bağlıdır (Lüçkenkötter vd., 2013). İklim değişikliği, daha önce daha az elverişli olan bir iklimi geliştirerek veya bunun tersini yaparak, destinasyonları ziyaretçiler için daha fazla/daha az çekici olacak şekilde değiştirebilmektedir. Ayrıca, iklim değişikliğinin turizm üzerindeki etkisi dolaylı da olabilmektedir. Kültürel mirasın destinasyonları, turizm altyapısı için tamamlayıcı bir varlık olan doğal ve yapılı çevre üzerindeki iklim kaynaklı etkilerin bir sonucu olarak daha az çekici hale gelebilmektedir (Knudson vd., 2018).

Özellikle, iklim koşullarındaki değişikliklerin neden olduğu net kayıp veya kazançlar, turistlerin destinasyon seçimlerini, kalış sürelerini ve ziyaret sürelerini belirleyen iklimle ilgili olanaklara ilişkin değerlendirmelerindeki değişikliğe bağlı olacaktır. İklim değişikliği ve turizm sistemi arasındaki çok yönlü arayüz, iklim değişikliğinin turizmin gelecekteki beklentilerini etkileyebileceği dört geniş yolu bulunmaktadır (Lückenköter vd., 2013). İlk yol, iklime bağlı turizm sezonlarının uzunluğunu ve kalitesini etkileyen doğrudan iklimsel etkileri içermektedir. İkinci yolda, doğal varlıkları etkileyen dolaylı iklim kaynaklı çevresel değişim destinasyon imajını etkilemektedir.

Kültürel mallar genellikle toplum için sembolik bir anlam duygusu ve geçmişte önemli bir döneme, bir üsluba veya ünlü bir olaya atıfta bulunmaktadır. Kültürel miras varlıkları, büyük bir tarihi değer ve yüksek derecede yerel özgüllük taşıyan, geçmiş insan faaliyetlerinin yaşayan parçaları olarak kabul edilebilmektedir. Kültürel miras varlıkları uzun süreler boyunca mevcut olduğundan, bunların topluma referansı, en azından kısmen, yerel halk veya bazen daha geniş bir topluluk arasında paylaşılan ortak değerlerin sonucudur (Throsby, 2001). Böylece kültürel miras varlıklarının toplumun ortak değerlerinden ortaya çıkan malları sağlayabildiği varsayılabilmektedir (Nijkamp, 2012). Bu bağlamda Nijkamp (2002), kültürel miras varlıklarının ekonomik değerlendirmesinin fiyatlandırılmamış malların değerlendirilmesinde köklerini bulduğunu ve çevresel malların değerlendirilmesi ile ilgili olduğunu savunmaktadır. Bu kavramda kültürel miras alanı ziyaretinin değeri sadece rekreasyona verilen değer değil, eğitimden gelen bir değer de vardır. Bu nedenle, yukarıdaki faydaların her biri için tamamen ayrı değerlerin tahmin edilmesi imkansız olabilmektedir. Bununla birlikte, kategorilerdeki (örn. kullanım ve kullanım dışı) bazı daha geniş faydaları tanımlamayı amaçlayan bu değerlerin kısmen ayrılması hala mümkün olabilmektedir. Ayrıca, değerler birincil ve ikincil faydalar açısından tanımlanabilmektedir.

Birincil faydalar, bir kültürel miras varlığından yönetim yetkililerinin karlarına yönelik doğrudan faydalardır; ikincil faydalar ise, bir müzenin istihdam oluşturma, turizm ve gayri safi yurtiçi hasıla üzerindeki etkisi gibi gerçek kültürel miras varlığından uzak olabilecek daha geniş sosyoekonomik etkilere atıfta bulunmaktadır (GSYİH).

Yukarıdaki tartışma, kültürel miras varlıklarının ekonomik değerini değerlendirmek için bir bağlam sağlamaktadır ancak değerlendirme görevinin kendisi hala birçok belirsizlik ve ikileme doludur. Bu amaçla, ekonomi literatürü çok çeşitli yaklaşımlar sunmaktadır. Bunlar, davranış odaklı yaklaşımları kullanan yöntemlerden koşullu değerlendirme analizi veya birleşik analiz gibi belirtilen tercih yöntemlerine kadar değişebilmektedir. Diğer daha nicel yaklaşımlar, çok özellikli fayda yöntemlerini içermektedir. Bunlar; seyahat maliyeti ve hedonik fiyat modelleri gibi piyasaya dayalı yöntemlerdir. Tüm bu yaklaşımların uygulandıkları koşullara bağlı olarak artıları ve eksileri vardır (Lazrak vd., 2011). Kültürel miras varlıklarının da kültürel bir değere sahip olması onları diğer varlık türlerinden farklılaştırmaktadır. Miras karar vermenin pratik dünyasında, miras varlıklarına ve ilgili hizmetlere ekonomik, kültürel veya ikisinin bir karışımına uygun bir değer atamak, her yere yayılan bir zorluktur. Doğal çevrelerin değerlendirilmesi durumunda olduğu gibi, miras varlıklarının ekonomik değerinin belirlenmesi için, kullanım ve kullanım dışı değerler, yani özel bir mal olarak miras hizmetlerinin tüketicilere yönelik doğrudan değeri arasında ayırım yapmak gelenekseldir. Ayrıca mirasın faydalarını bir kamu malı olarak deneyimleyenlere tahakkuk eden değerdir. Bazen bu etkiler sırasıyla piyasa ve piyasa dışı değerler olarak adlandırılmaktadır (Throsby, 2001).

Kültürel miras varlıklarının, özellikle tarihi şehir merkezlerinde korunmasının, pazar dışı önemli faydalara yol açması muhtemeldir. Bu faydalar, hem kültürel miras alanında hem de daha geniş alanda işletmeler, sakinler ve ziyaretçiler tarafından çeşitli şekillerde yararlanılan kamusal mallar olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2.4.3.4.Arkeoloji

Arkeolojik alanların geçmişteki afetler veya ihmaller sonucunda bugünkü durumlarında olduğu en iyi şekilde anlaşılabilir. Bu nedenle bakımlarına uzun vadeli bir perspektiften bakılmalıdır.

Planlama, özellikle alan güvenliği, yani potansiyel vandalizm ve kundaklama, yağma ve miras nesnelere veya parçalarının yasadışı olarak kaldırılması potansiyeli, ziyaretçilerin ve sakinlerin güvenliği ile ilgilenmelidir.

- Planlama, bir alanın miras değerlerine ve onun çeşitli kurucu unsurlarına, afet zamanlarında müdahaleye rehberlik edebilecek şekillerde rehberlik edilmelidir. Örneğin, analiz belgesel değerler ile sunum değerleri arasında ayırım yapmalıdır; mevcut alan bütünlüğünü netleştirmeli ve istenen bütünlük ve özgünlüğü korumak için uygun yollarla düzeltici eylemlere odaklanmalıdır. Planlama, belirli koşullardaki belirli tehditler için kabul edilebilir risk seviyeleri oluşturmaya odaklanmalıdır. Harabelerin stabilitesi, yaygın iklim koşulları, yangının, suyun veya diğer maddelerin kaynakların belirli malzemeleri (kil, duvar, ahşap vb.) üzerindeki etkisi, su basmasına karşı savunmasızlık, vb. örnek verilebilmektedir.
- Planlama, halk eğitimi de dahil olmak üzere önleyici yönlelere odaklanmalıdır; Ayutthya (Tayland) gibi arkeolojik alanlarda insan yerleşimlerinin bulunduğu bazı durumlarda, 'mahalle' gözetleme katılımı olasılığı vardır.
- Arkeolojik alanlar için planlama, UNESCO Arkeolojik Sit Alanları Tavsiyeleri koruma belgelerinde yer alan ilkeye atıfta bulunmaktadır (Yeni Delhi, 1956; Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin 1972 Avrupa Konseyi Sözleşmesi; ve ICOMOS Şartı Arkeolojik Miras Yönetimi, 1990).

2.2.4.3.5.Postmodernizm

Postmodernizmin evrenselcilikten ziyade kültürel görecelik üzerindeki ısrarı, öncü kurumların kendi çalışmaları üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuş ve mesajlarını yayabildikleri güveni baltalamıştır. Küresel kültürel miras yaklaşımının bazı yönlerine karşı bir direnişi ifade etmede çevrenin çeşitli bölgelerine güç vermiştir. Postmodern bakış açısı, mantıksal olarak, kültürler arası duyarlılığa duyulan ihtiyaç konusunda daha büyük bir farkındalığa yol açmıştır. Kültürel miras alanında bu, yerel görüşleri daha fazla dikkate almak ve yerel profesyonelleri ve toplulukları göstermelik yollardan ziyade gerçek yollarla dahil etmek anlamına gelmektedir. Bir zamanlar resmi koruma çabalarına egemen olma eğiliminde olan 'yüksek' formların yanı sıra geleneksel popüler sanat ve zanaatları ve yerel binaları koruma çabalarını güçlendirmektedir. Yerel halkın kendi kültürel miraslarının korunmasına tamamen dahil edilmesi anlamına gelmektedir. Aynı zamanda nispeten yeni kurulmuş toplumların kendileri için önemli bir mirasa sahip olduklarını kabul etmek demektir. Avrupalılar, herhangi bir gerçek mirasa sahip olamayacak kadar genç olarak

gördükleri Avustralya'da oldukça aktif bir kültürel miras hareketinin varlığı karşısında genellikle şaşkına dönmektedir. Sömürge sonrası toplumlar, özellikle gelişmiş Batı'dan gelen ve genellikle en iyi niyetle fikirlerini ev sahiplerine empoze etmek isteyen koruma uzmanlarının küstahlıklarının ortaya çıkmasından rahatsızlar. UNESCO'nun koruma mirası alanları açısından faaliyetleri, bu postkolonyal eleştiride rol oynamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ortamında formüle edilen Venedik Tüzüğü yaklaşımına Doğu Asya, Avustralya ve Amerika kültürleri için uygun olmadığı gerekçesiyle itiraz edilmiş ve Nara Orijinallik Belgesi (In Larsen, 1995), Burra Tüzüğü ve Kanada'nın Appleton Tüzüğü gibi belgelerde değiştirilmiştir. Hem UNESCO hem de ICOMOS adları altında yayınlanan sözde 'Nara Bildirisi', özellikle çevreden gelen güçlü bir sestir. Aslında, kültürel mirasın korunması açısından, 1994 Nara beyanı, koruma uygulamasının, korumanın gerçekleştiği toplumun kültürel değerlerini yansıtması gerektiğinde ısrar eden gerçek bir dönüm noktası olmuştur. Avrupa koruma dünyası dışındaki pek çok kişi tarafından yerel ve bölgesel kültürel geleneklerle daha tutarlı yaklaşımlar bulma arzusunu temsil etmektedir. Avrupa yaklaşımı, taş gibi dayanıklı malzemelerden yapılmış anıtları ele almak için geliştirilmiştir. Ve anıtların yeniden inşasını büyük ölçüde reddedilmektedir (Venedik Sözleşmesi, 1964). Doğu Asya'da, anıtlar genellikle ahşaptan yapılmaktadır. Bu da onları doğaya saygıyı yansıtan bir durumda tutmak için periyodik olarak değiştirilmesi gerekmektedir. Önem, fiziksel dokudan ziyade zanaatkarların becerilerinin sembolizminde ve korunmasında yatmaktadır. Böylece Doğu Asya kültürel değerleri, sembolik değerlere, somut olmayan mirasa ve geleneksel zanaatkar becerilerine daha fazla önem verilen farklı bir miras koruma yaklaşımına yol açmaktadır. Bununla birlikte, özellikle Sahra altı Afrika, Avustralya ve Pasifik'ten, doğal ve kültürel mirasın yeniden birleştirilmesi lehindeki argümanlarla, iki grubun Dünya Mirası listelemelerini daha etkin bir şekilde barındırmak için şimdi daha da karmaşık hale gelmekte ve değerler, önemli kültürel manzaralar oluşturmak için birleşmektedir (Truscott, 2000). Bu yeni açıklamalar, eski UNESCO Genel Direktörü Federico Mayor da dahil olmak üzere üst düzey yetkililerin, evrensel ilkelerin savunuculuğunun örgütün birincil varlık sebebinin temsil ettiğini kabul ettiği UNESCO içindeki gerilimi daha da artırmaktadır (Mayor, 1997).

Evrenselci vizyona benzer bölgesel ve ulusal tepkiler diğer kültürel alt alanlarda da görülmektedir. Asya-Pasifik Bölgesi'ndeki müzeler giderek artan bir şekilde yerel öncelikleri ve artan ulusal bilinci yansıtmakta, ancak bina tasarımını, koleksiyon politikalarını, program ve sergilerin içeriğini ve personel seçimini etkileyen küresel kuruluşlarla etkileşime girmektedir. Davison, yeni açılan Avustralya Müzesi'nin hem UNESCO'nun dolaylı bir eseri hem de 1970'lerin yeni milliyetçiliğinin bir belirtisi olarak görülebileceğini ileri sürmektedir (Massue ve Schvoerer, 2001:24). Koleksiyonlar ve bunların yorumlanması, ırksal ve etnik azınlıklara ve toplumsal cinsiyete veya sosyoekonomik gruplara yönelik eşit olmayan muameleyi yansıtmaktadır. Müze pratiğinin evrensel ilkeleri, bu tür durumları düzeltme mücadelesinde değerlidir, ancak muazzam yerel direnişle karşılaşabilmektedir.

Halk yaşamında ve sözlü tarihte (mitler, dans ve müzik performansları, festivaller dahil) somutlaşan somut olmayan kültürel mirasla birlikte, gelecekte başkaları tarafından yeniden yorumlanabilecek hiçbir fiziksel kayıt yoktur. Bu, kültürel miras uygulayıcıları için yeni bir Pandora'nın kutusu, özellikle de UNESCO'nun 1998'deki Yönetim Kurulu, önemli somut olmayan kültürün bir envanterinin çıkarılması gerektiğine karar verdiğinden beri sürmektedir. 2000 yılında, yeni UNESCO Genel Direktörü Koichiro Matsuura, 'İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirasının Ana Eserlerinin Bildirilmesi' adlı bir program oluşturmuştur. Üye Devletlerden değerlendirilmek üzere öğeleri aday göstermelerini istemiştir. UNESCO'nun Matsuura yönetiminde şu anda Japon modeline dayalı bir İnsan Yaşayan Hazineseler Programı geliştirmesi belki de tesadüf değildir. Bununla birlikte, bu türden "dünya mirasını" belirleme ve koruma görevinin karşılaştığı pratik zorluklar, küresel bir tanıma ve koruma sistemi oluşturmada yeni bir dizi zorluk sunmaktadır. Kavramları ve teknikleri somut mirastan somut olmayana aktarmak basit bir mesele değildir. Ancak bir sonucun aynı olması muhtemeldir. Ortak öznellik ve özgünlük sorunlarının mevcut küresel/yerel gerilimleri alevlendirmesi muhtemeldir (Massue ve Schvoerer, 2001:28).

Miras eğitimi ve öğretimi aynı küresel/yerel gerilimle karşı karşıyadır. ICCROM'un evrensel sorumlulukları vardır, ancak yerel koruma felsefeleri ve uygulamalarının yanı sıra dünyanın farklı yerlerinde değişen bilgi ve beceri temelleri ve altyapı seviyeleri, yerel eğitim ve öğretim programlarına yönelik taleplere yol açmıştır. Bu,

Şubat-Mart 2000'de Nara'da düzenlenen ve bölgesel bir eğitim stratejisine duyulan ihtiyacı tartışan iki Asya-Pasifik toplantısında vurgulanmıştır. Ulusal düzeyde, birçok ülke artık yerel ihtiyaçlara uygun üniversite kursları geliştirmektedir (Massue ve Schvoerer, 2001:31).

2.2.4.3.6. Medya ve Küreselleşme

ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi), taşınabilir miras ve bu tür öğeleri toplama, koruma ve yorumlama araçlarına odaklanmaktadır. 1946 yılında kurulmuş olup, Paris'teki UNESCO binasında yer almaktadır. ICCROM (Uluslararası Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Merkezi), UNESCO tarafından 1956 yılında uzman teknik koruma eğitimi almak üzere kurulmuştur. Roma merkezlidir. Bu kuruluşlar birlikte küresel sahnede güçlü bir rol oynamakta, kültürel miras alanında profesyonel uygulama için uluslararası standartlar - "dünyanın en iyi uygulaması" - ortaya koymakta ve bu alanlardaki düşünciyi daha az doğrudan yollarla etkilemektedir. UNESCO ve ilişkili kuruluşlarının faaliyetlerinin, dünya çapındaki kültürlerle ortak bir damga ve küresel bir kültürel tekdüzelik mantığı oluşturan politikalarına empoze ettiği söylenmektedir (Rzayeva, 2019:48). Üye Devletlere ve diğer devletlere 'iyi davranış' standartlarını dayatmaya çalışmaktadır. Bunu miras alanları açısından açıklarken, küreselleştirici etki, bu kuruluşların kasıtlı olarak geliştirdikleri politikalar ve faaliyetler açısından hissedilebilmektedir:

(a) Uluslararası uygulamanın iyileştirilmesi:

- Kültürel miras uzmanları için uluslararası en iyi uygulama kurallarının oluşturulması (örneğin, ICOMOS Venedik Tüzüğü 1964);
- Ortak bir koruma metodolojisi ve yönetim planı gerekliliklerinin dayatılması (Dünya Mirası alanlarının belirlenmesi; müzelere tasarım, koleksiyon politikası, yorumlama teknikleri vb. konusunda tavsiye sağlanması);
- Eğitim programları ve uluslararası seminerlerin sağlanması (ICCROM, Dünya Miras Merkezi, Forum UNESCO: Üniversite ve Miras ağı aracılığıyla);
- Profesyoneller ve topluluklar için destek gruplarının sağlanması (UNESCO'nun LEAP veya Yerel Çaba ve Koruma programı).

(b) Belirli miras değerleri ve koruma uygulamalarının teşvik edilmesi:

- Üye Devletleri seçilmiş koruma eylemlerini üstlenmeye teşvik etmek için tasarlanmış uluslararası programların geliştirilmesi ('Dünyanın Hafızası'; yıllık Asya-Pasifik Miras Ödülleri);
- Kültürel miras yerleri, müzeler, halk yaşamının korunması ve eğitim ve öğretimle ilgili ulusal politikalara, yabancı danışmanların finansmanı da dahil olmak üzere, tavsiye niteliğinde girdi sağlanması.

(c) Dünya Mirası alanlarında ortak yönetim uygulamalarının oluşturulması:

- Gelişmekte Olan Ülkelere, Dünya Mirası Komitesi'nin 'İşletme Yönergeleri'ne göre Dünya Mirası adaylıkları hazırlamalarına yardımcı olacak danışmanların finansmanı;
- Dünya Mirası alanları için kültürel miras yönetim planlarının hazırlanmasında yardım;
- Tehlike Altındaki Dünya Mirası mekanizmasını kullanarak bu planların izlenmesi ve Dünya Mirası alanlarının denetlenmesi. Ancak aşağıdakiler tarafından istenmeyen bir etkiye sahip olan bir dizi başka faaliyet de vardır:

(d) Bir dizi sosyal ve ekonomik değişim sürecini harekete geçirmek:

- Yerleşim alanlarının soylulaştırılması ve geleneksel sakinlerin yerinden edilmesi;
- Uluslararası turizm için tasarlanmış ticari ve kişisel hizmetlerin Dünya Mirası alanlarında, müzelerin ve sit müzelerinin içinde ve çevresinde ve halk yaşamı performansları, törenleri ve şenliklerinde çekiciliği (Rzayeva, 2019:52).

2.3. Alan Yönetimi

2.3.1. Alan Yönetimi Kavramı

Alan yönetiminin ortaya çıkması ve gelişimi koruma anlayışının oluşumu ile yakından ilgilidir. Hristiyanlığın yayılması ile dinsel bağlamda gelişen korumacılık 1600'lere gelindiğinde İsveç ve Danimarka gibi ülkelerde kral buyruklarında kendine yer bulmuştur. Fransız İhtilali ile birlikte kraliyet mülklerinin ve eserlerini yağmalanması sonucu bu yıkama bir tepki olarak dinsel ve siyasal sebeplerin yanında kültürel korumacılık düşüncesi ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıldan itibaren sanayileşme

ve kentleşme ile birlikte koruma anlayışı tarihi kentlere ilgiyi arttırmış, 2. Dünya Savaşının ardından büyük ölçüde yok olan kentler nedeniyle koruma anlayışı kentsel bir nitelik kazanmıştır. Tüm bu gelişmelerin ardından 1980'lere gelindiğinde bütünleşik yani tarihi, dinsel, ekonomik ve siyasal temelli bir bakış açısı oluşmuş, bu oluşum da alan yönetimi kavramının şekillenmesine ve alan yönetimi uygulamasının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Güler ve Ekinci, 2010:4-5; Ekinci, 2009:79-80).

Zaman içerisinde gelişerek kendisine koruma kavramı içinde yer edinen alan yönetimi ile ilgili olarak 27.11.2005 tarihli resmi gazetede yayınlanan "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin 4. Maddesinde bir tanımlama yapılmıştır. Bu tanıma göre alan yönetimi; "sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir" (Kurum ve Kuruluş Yönetmeliği, 2021).

Alan yönetimi konusunda İngiliz Tarihi Kentler Forumu (English Heritage Towns Forum) tarafından 1998 yılında yayınlanan "Korunan Alan Yönetimi Rehberi"nde yer alan tanım bu konuda yapılmış en açık ve net tanımdır denilebilir. Bu tanıma göre alan yönetimi "alanın geliştirilmesine ve çeşitli eşgüdüm yolları içinde problemlerle baş edebilmeye yönelik net bir fikre ve belirli politikalara sahip olmak demektir (Ulasan, 2016:375).

Alan yönetimi sayesinde; alan ile ilgili tüm bilgiler sistematik bir biçimde bir araya getirilip birleştirilir, öncelikler konusunda sağlıklı bir karar alma mekanizması meydana getirilir ve böylece kültürel miras alanının düzgün bir şekilde yönetilmesi konusunda bütüncül bir yaklaşım geliştirilebilir, ilgili alanın gerçek değeri ortaya konularak kültürel mirasın önemi en doğru ve sağlıklı bir biçimde kamuoyuna ve ilgililere yansıtılabilir, konservasyon amacıyla yapılan tüm çabaları tek bir noktada toplamak adına tüm taraflar bir araya getirilebilir, alanda oluşabilecek tüm değişimleri kontrol edebilecek yöntemler geliştirilebilir, acil bir durum oluştuğunda

önlemler almaya çalışmak yerine belirli bir plan çerçevesinde kararlar alınabilir, ortaya çıkan soruna ya da sorunlara engel olmak için yürütülen kapsamlı çalışmalar ile ortaya çıkan politik gelişmelerden yararlanılabilir (Bahçeci, 2004:10-11).

Alan yönetimine ait gerek yönetmelikte gerekse İngiliz Tarihi Kentler Forumunca yapılan tanımlar ve yukarıda anlatılanlar dikkatle incelendiğinde alan yönetiminin kültürel mirasın sözkonusu olduğu yerde bir yönetim alanının oluşturulması, bu yönetim alanında yapılacakları adım adım gösteren bir yönetim planlanının ortaya konması, ortaya konan bu planın aksatılmadan gerektiği yerde düzeltilerek ve ortaya çıkan şartlara göre yeniden uyarlanarak düzgün bir biçimde uygulanması, planın amaç, kapsam ve hedeflerinden uzaklaşıp uzaklaşmadığının denetlenmesi gibi süreçlerin hepsini birden kapsayan bir yaklaşımı tanımlamakta olduğu ifade edilebilir.

2.3.2. Alan Yönetiminin Hedefleri

Alan Yönetimi İle Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesine göre alan yönetimi hedefleri şu şekildedir:

- a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,
- b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,
- c) Alanın değerini arttırarak uluslar arası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,
- d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslar arası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,

e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,

f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,

g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslar arası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,

h) Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının

sağlanması (<https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14538/alan-yonetimi-ile-anit-eser-kurulunun-kurulus-ve-gorevl-.html>, 05.07.2021; <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9637&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5>, 05.07.2021).

İlgili mevzuattaki maddeler değerlendirildiğinde amaçlananın yani alan yönetiminde gerçekleştirilmesi gereken hedeflerin; ilgili kurumlar ile yasal mevzuat arasındaki uyumun temin edilmesi, alan yönetimi çerçevesinde yapılacak olan uygulamalar için gereken çalışma planlarının hazırlanması, ortaya konulması, kültürel miras için etkili ve başarılı bir koruma sağlanması ile yapılacak olan çalışmalarda görev alacak katılımcıların üzerlerine almaları gereken görev ve yerine getirmeleri gereken sorumluluklarının tespiti ile birlikte planlanması yapılacak olan veyahut yapılan projeler için gerekli bilgi ve projeyi yürütebilecek yeterlilikte finansal kaynağın bulunması, kültürel miras alanının doğru ve etkili bir şekilde korunmasının sağlanması ve kültürel mirasın yaşatılması için gerekli olan yönetsel mekanizmanın kurulması olduğu ifade edilebilir.

2.3.3. Alan Yönetimi Kategorileri

2000'li yıllarda Dünya Miras Komitesi'nin düzenli rapor toplantılarında, dünya mirası listesine aday olanlardan yönetim planları beklenmiş ve kültür varlıkları ile ilgili yönetim planından söz edilmiştir. İlk kez 2005 Dünya Miras Alanlarının Yönetimine Yönelik Kılavuz İlkeler (DMAYYKİ)'nin 108. paragrafında Kültürel Miras Yönetimi'de yönetim planlarına yer verilmiştir (Karpati, 2008). Bu gereklilik, Kültürel Miras Yönetimi'nin bir yönetim planına göre sürdürüldüğü ve sürekli çalışan kontrol mekanizması ile dinamik bir süreç olduğu gerçeğine dayanmaktadır. Yönetim planı, sitenin önemini ve yönetimi için gerekli hedefleri belirleyen, kaynakların durumunu ve ziyaretçi memnuniyetini denetleyen, yönetim ve kullanım için sürekli gelişen ve dönüşen bir süreç olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca ortaklar arasında yazılı ve yayınlanmış, onaylı anlaşma ve sitenin özelliklerini ve yönetim hedeflerini ortaya koyan esnek uyumlu bir kılavuz olarak bilinmektedir (Karpuz, 2009:21).

Yönetim planı, sitenin gelecekte kullanımını uygulamak için sitede neyin önemli olduğuna ve sitenin korunmasında uygun politikaların belirlenmesine ilişkin belge ve eylemler bütünüdür (Cleere, 2010:5). Dolayısıyla yönetim planı, korumayla ilgili amaç ve politikaları içermektedir.

Dünya Mirası Komitesi'nin yönetim planı için bir yönetim planı formatı veya organizasyon tarzı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yönetim planının etkin ve yeterli olabilmesi için asgari şartlar, “sahanın önemine ve KH'sine ilişkin koruma düzeyini ve bunların sürdürülmesini tanımlayan bir raporun hazırlanması, ilgili diğer planların tanımıdır (UNESCO, 2008).

Yönetim planları Edinburgh Yönetim Planı (2005), Liverpool Yönetim Planı (2003), Syracuse Yönetim Planı (2005) şeklinde sıralanabilir ve genellikle aralarında geri bildirim kullanıldığı üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar:

- Yönetim Aşaması; sitenin değeri ve analizi, alt yönetim alanları, çalışma ekibi, program, eylem ve fonksiyon organizasyonları, idari yapı ve fırsatlar ile alan yönetiminin kurgusunu içermektedir.
- Kullanım (planın uygulanması) Aşaması; koruma-kullanma politikalarını, sitenin düzenlenmesini, kullanıma sunulmasını, ortakların katılımını ve eğitim programlarını içermektedir

- Geliştirme Aşaması; yönetim olanaklarının sağlanması, ziyaretçi memnuniyeti, restorasyon çalışmaları, rızık ve bunların gerçekleştirilmesinde uygun yöntem ve stratejilerin geliştirilmesini oluşturmaktadır.

Hedefler; planın geri bildirim sistemi ile revize edilmesi ve yenilenmesi de bu aşamada gerçekleşmektedir (Orbaşlı, 2008).Yönetim planının hazırlanması multidisipliner bir ekibin yanı sıra bir danışma kurulu ve sahada araştırma yapan ve bilgiye ulaşan ayrı bir ekip gerektirmektedir. Yönetim planlarının hazırlanma aşamaları ve süreci olarak Dünya Miras Komitesi tarafından hazırlanan DMAYYKİ önerilmektedir. Bu önermelerde ortak nokta, plan hazırlamanın sürekli bir süreç olması, planların yeni veriler eklenerek (sosyal, ekonomik değişkenlere göre) yeniden yorumlanması ve birçok aşamanın sürekli revize edilerek ortak katılımının sağlanmasıdır (Yürü, 2009:21).

Türkiye'deki kültürel miras sitelerinin yönetimi ele alındığında, Türkiye'de yasal ve organizasyonel yapıdaki çelişkiler ve ortakların çokluğu gibi nedenlerle KK'nin korunmasının yerinde yönetim ve rızık anlayışına dayalı olması gerekmektedir. 2000'li yıllarda küreselleşme ya da dışa açılma politikalarının güçlenmesi, Avrupa Birliği'ne katılma ideali için birçok yasal düzenlemenin hayata geçirilmesi ve Tarihi Kentler Birliği'nin kurulmasından sonra korumayı geri kazanmayı benimseyen yerel yönetimler bu gelişmede belirleyici olmuştur (Yürü, 2009:26). Aynı dönemde sermayenin ve hükümetlerin kültürel mirasın popülist turizme sağladığı fırsatları keşfetmesi ve kentsel rantın sağlanması kültürel mirasın yaşatılmasına yönelik endişelerin artmasına neden olmuştur. Nitekim 2004 yılından itibaren koruma mevzuatında yapılan düzenlemelerle koruma alanlarının yönetimi ilk kez devlet tarafından “alan yönetimi” tanımıyla başlatılmıştır. Böylece koruma literatürüne “yönetim alanı”, “site yönetimi” ve “yönetim planı” terimleri eklenmiştir (Yürü, 2009:27).

Hukuki açıdan bakıldığında, alan yönetimi sadece arkeolojik ve doğal miras (korunan alan) alanları için öngörülmektedir. Ancak mevzuatın çok boyutlu (hukuki, idari, mali) ve çok taraflı bir koruma yaklaşımı içermesi MYK'ya işaret etmektedir. Ayrıca yönetim alanı tanımı içinde yer alan “korunan alan” kavramı, kavramsal ve yasal olarak MYK'yı da kapsamaktadır (Gültekin, 2012: 235).

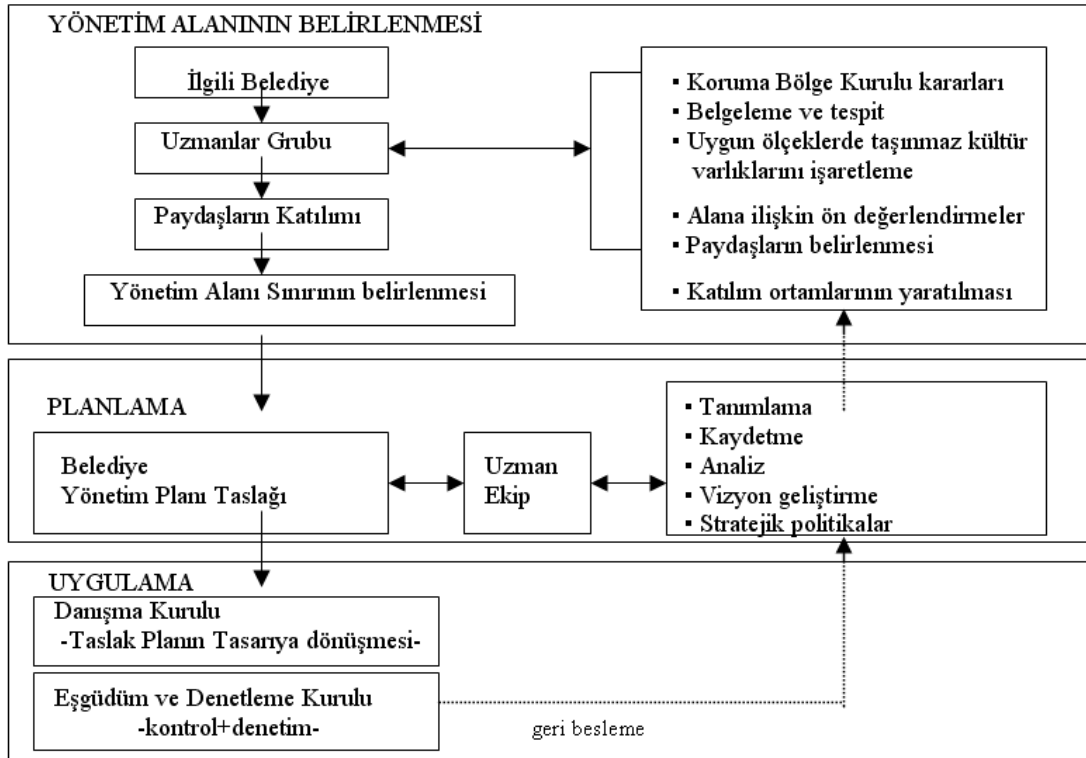
Yönetim alanı ele alındığında, miras yönetiminde öncelikli olarak korunması ve bu amaçla yönetilmesi gereken alan yasal olarak tanımlanmıştır. 27.11.2005 tarihli Alan Yönetimi ve Anıtsal Eserler Meclisi Vakfı bünyesindeki Yönetim Alanlarının Belirlenmesine ve Görevlerine İlişkin Esas ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 4., Koruma alanlarının, tarihi alanların ve etkileşim alanlarının doğal bütünlük içinde korunması, kullanıma sunulması, belirli bir vizyon ve tema ile iyileştirilmesi amacıyla ilgili kurumlardan görüş alınmasını müteakip Bakanlıkça, kültürel ve eğitimsel taleplere cevap vermek, planlama ve korumada yetkili merkezi ve yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği kurmak.” Aynı Yönetmeliğin 6. maddesinde de yönetim alanının belirlendiği süreç (Şekil 2.8) açıklanmıştır (Gültekin, 2012: 238).

Site yönetimi ele alındığında, 2004 yılında 2863 sayılı Kanuna dahil edilen 5226 sayılı Kanun'un 1. Maddesinde, MYK'da “yönetim alanının, sitenin etkileşim alanının birleşme noktalarını içerecek şekilde tanımlanması, Yetkili merkezi ve yerel yönetimler ile bu alanda uzmanlaşmış sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğinin sağlanması, hizmetlerin etkin hale getirilmesi ve bu alanların ulusal ve uluslararası kuruluşlarla uyumlu olarak korunmasının sağlanması amacını gütmüş ve Ek 2 nci madde ile “Yönetim alanlarında alan yönetiminin kurulmasına” karar verdi. Kültür ve Turizm Bakanlığı, ilgili kurumlarla koordineli olarak (Şekil 2.8), yönetim alanını belirleyerek, başta Dünya Mirası ve Geçici Listesi'nde yer alan veya aday gösterilen alanlar olmak üzere birçok KMY'de alan yönetimini başlatmıştır. Ayrıca Bakanlık, tarihi alanlar için “müze işletmeciliği”, anıtlar için “anıtsal şaheserler konseyi” oluşturuyor. alan Yönetimi Yönetmeliği'nde (Madde 5) alan yönetiminin amaçları da belirlenmiş;

- Yönetim alanının ve etkileşim alanı ile bağlantı noktalarının doğru belirlenmesi, yönetim alanının uluslararası koruma ilke ve sözleşmeleri doğrultusunda sürdürülmesi, kullanım ve iyileştirme ilkelerinin belirlenmesi;
- Sitenin değerini artırmak ve uluslararası statüye ulaşmak için stratejiler, yöntemler, araçlar ve finansal kaynaklar geliştirmek; kültür turizminin desteklenmesi;
- Ortaklar arasında işbirliği kurulması;

- o Alan yönetimi, koruma, tasarım ve uygulama, uzmanlık ve ekipman konularında yüksek standartların kullanılması.

Site Yönetimi aracılığıyla oluşturulan bu yeni organizasyonun (Şantiye Başkanı, Danışma Kurulu, Koordinasyon ve Denetleme Kurulu, Denetleme Birimi) oluşturulması ve sistemin birlikte işlerliği ilgili Belediye tarafından (ilgili Bakanlığın himayesinde) sağlanmaktadır (Şekil 2.8).

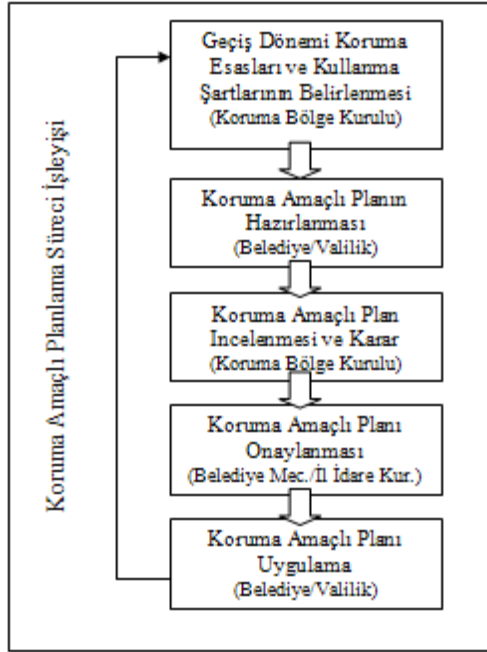

Şekil 2.8. Türkiye’de koruma mevzuatına göre kentsel sit alanlarında alan yönetimi Şeması (Gültekin ve Yürü, 2008)

Site Yönetim Planı (SYP) ele alındığında, SYP, Kültürel Miras Yönetimi’ni gerçekleştirmedeki araçtır. Bu planın temel özelliği, sebep-sonuç şeklinde ihtiyatlı, tehdit ve fırsatlarla ilgili problem çözücü, ortaklar arasında uzlaştırıcı, değer yargılarını inkar etmeyen, sistematik bir süreç olmasıdır. , bütünsel ve sürdürülebilir (Thomas ve Middleton, 2003) ve esnek ve düzenli aralıklarla kolayca güncellenebilir (Kellinger, 2007:35). SYP, siteyi etkileyen ve yönlendiren birimlerin (Orbaşlı, 2008) yasal, idari, mali ve teknik araç ve yöntemleri kullanarak, yönetim ve fon transferini katılımcı ilkeler doğrultusunda planlayarak, yönetim ve stratejileri

belirleyen ortak çaba planıdır (Karpuz, 2009:22). Yönetim Planlarının başarısı, büyük ölçüde, bu planlardan türetilen veya bu planlar tarafından desteklenen çeşitli plan veya belgelerle (operasyonel, kurumsal, işletme, imar, sektörel, imar, alan yönetimi, koruma, nazım planlar gibi) etkin bağlantılarına bağlıdır (Gültekin, 2007: 386) 34, 36].

Türkiye'de SYP, bu tanım ve bu niteliklere paralel olarak, Alan Yönetimi Yönetmeliği'nin 3. maddesinde “koruma ve geliştirme projesinin yıllık ve 5 yıllık uygulama aşamalarını ve bütçesini gösteren, 5 yılda bir revize edilen planlar” olarak tanımlanmıştır (Gültekin, 2007: 389). Yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını ve değerlendirilmesini amaçlayan yönetim projeleri, kazı planı ve çevre düzenlemesi veya koruma imar planını dikkate almaktadır. Aynı Yönetmeliğin 5. Maddesine göre SYP beş aşamadan oluşmaktadır (Şekil 2.9). Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik kapsamında yönetim planı içeriği Şekil 2.9’da yer almaktadır.

Şekil 2.9. Alan yönetim planı içeriği (Yürü, 2009)

2.3.4. Yönetim Alanının Belirlenmesi

Tanımlama, yönetim bağlamında alanın tüm bileşenlerinin görünümüne ilişkin tüm verileri kullanarak kültürel miras yönetim planının tanımlama aşamasının bir parçasıdır (Nared ve Razpotnik-Visković, 2014). Açıklamanın yapısı aşağıda ifade edilmiş olan husuları içermelidir:

- Korunan coğrafi alanın tanımı,
- Jeoloji,
- Topografya,
- Drenaj,
- İklim,
- Topraklar,
- Mimari (yerleşim, işlev, stil, malzemeler, formlar, ayrıntılar, koruma durumu)
- Arkeoloji (yerleşim, özgün işlev, malzemeler, üslup, ayrıntılar, koruma ve sunum durumu) (Mason, 2002),
- Mirasın somut olmayan ifadeleri,
- Tarım, ormancılık, ticari geliştirme ve spor faaliyetleri dahil arazi kullanımı,
- Tarla sınırları, ormanlık alanlar ve habitat türleri dahil bitki örtüsü,
- Uzman anketleri ve bulguları,
- Bozulma,
- Mevcut ve eski işlevler,
- Temas bölgeleri,
- Geçerli mevzuat ve yönetim bağlamı,
- Riskler (doğal ve insan yapımı),
- Haritalar, çizimler vb. dahildir (Beverland, 2018).

Açıklama her zaman genelden ayrıntıya, dıştan içe doğru yöntem izlenerek yapılmaktadır.

1. Tanımlama, sitenin haritaları içeren daha geniş alandaki konumuyla başlamakta, ardından komşu yapılarla (haritalar dahil) ilişkilerinin açıklaması gelmektedir.
2. Arşiv belgelerindeki veya eski yayınlardaki açıklamaların gözden geçirilmesi;

3. Alanın türü, boyutları ve mekansal organizasyonu, dokusu ve yapısı, hikayeleri ve somut olmayan ilişkileri, ana malzemeleri (planlar, kesitler ve 3 boyutlu sunumlar ve malzeme örneklemeleri dahil) hakkında genel bilgiler;
4. Kültürel bir peyzajın veya bir topluluğun tanımı, alanın tüm bileşenlerini ve bunların haritasını tanımlamalı ve açıklamayı açık ve yönetilebilir bir şekilde oluştururken sitenin karmaşıklığını dikkate almalıdır.
5. Temeller, duvarlar, çatılar, karakteristik yapı elemanlarından (kolonlar, payandalar, kemerler, tonozlar, kubbe vb.) oluşan yapılar (bir alanın mimari bileşenlerden oluşması durumunda);
6. Cepheler, dış duvarlar, girişler, pencere pencereleri (fotoğraflar, açıklamalı eskizler, elle kayıt çizimleri, detaylı çizimler, düzeltilmiş fotoğraflar, vb; dahil edilen malzeme numuneleri için);
7. Havadan görünüm ve çatı (ortofotolar, hava fotoğrafları, açıklamalı eskizler, elle kaydedilen çizimler, ayrıntılı çizimler - lazer taramaları, düzeltilmiş fotoğraflar, vb.);
8. İç organizasyon (planlar, detaylar; malzeme numunelerinin tanımı için dahil);
9. Tanım, bileşen bileşen; uzay boşluk: boyutlar, yapı, zeminler, duvarlar, tavanlar, sütunlar, sütunlar, tonozlar (malzeme, teknikler, renkler vb. dahil) fotoğraflar, açıklamalı eskizler, elle kaydedilen çizimler, ayrıntılı çizimler – lazer taramaları, düzeltilmiş fotoğraflar; numuneler, vb);
10. Kapılar, pencereler - fotoğraflar, açıklamalı eskizler, elle kaydedilen çizimler, ayrıntılı çizimler - lazer taramaları, düzeltilmiş fotoğraflar; numuneler vb.);
11. Değişikliklerin, kayıpların, hasarların ve bozulma seviyesinin tanımı;
12. Maddi olmayan ifadeler, tür, ifade şekli ve zamanı, üslup tespiti, taşıyıcıları ve sürdürücüleri, siteyle ilişkileri vb. hakkında tam bilgi ile tanımlanmalıdır (OSCE, 2020).

2.3.5. Alan Yönetimi Planları

5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanununun 1. maddesinin 11. Fıkrasına göre Alan Yönetimi Planı; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya

koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen plânlar” şeklinde ifade edilmiştir (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040727.htm#1>, 06.07.2021).

Avrupa Bölgesel Gelişme Fonu tarafından organize edilen bir Avrupa Birliği programı olan URBACT, sürdürülebilir kentsel gelişimle ilgili tüm bilgilerin yayılmasını sağlamayı ve Avrupa kentleri arasında kentsel sürdürülebilir kalkınma alanında şehirler arası işbirliği anlamında deneyim transferini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Finansmanı AB tarafından yapılan URBACT (Urban Act – Kentsel Ağ) tarafından 2010 yılında yayınlanan Kültürel Miras Entegre Yönetim Planları 4. Tematik Raporuna göre yönetim planları tarihi kentsel alanların ve kültürel mirasın sürdürülebilir korunmasını etkili bir şekilde sağlamak amacıyla oluşturulmalıdır. Yönetim planı aynı zamanda kültürel miras alanını kullananlar ile korumakla sorumlu olan birimlerin birbiriyle ve kültürel miras alanıyla ilişkisini de düzenlemelidir. Alan yönetimi planı kültürel miras alanının korunması için birbiriyle entegre stratejiler, hedefler, eylemler oluşturmalıdır. Ayrıca yine yönetim planı çerçevesinde tüm bu sayılanların koordineli bir biçimde yürütülmesi için yönetsel yapıların kurulması gerekmektedir. Tarihi ve kültürel miras alanının sürdürülebilir kalkınma anlamında varlığını korumak da yönetim planının önemli hedeflerindedir (Scheffler, 2010:4).

Bir alan yönetimi planında ören yerlerinin konservasyonu, bu alanlardan uygun şekilde fayda sağlama, ortaya çıkartılan arkeolojik kalıntıların bilimsel bir biçimde sunumunun yapılması, koruma için temel noktaların belirlenmesi sırasıyla (Bahçeci, 2004: 11).

Yönetim Planı kültürel-doğal varlıkların ve sit alanlarının; özgün yapılarına uygun olarak akılcı, sürdürülebilir ve bütüncül bir anlayışla, ilgili tüm paydaşlarıyla birlikte korunmasını, varlığın üstün evrensel değeri yanında gelişiminin ve canlılığının muhafaza edilmesini, bunlar arasında bir denge kurulmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan bir “yol haritası”dır. Yönetim planı korumanın nasıl yapılacağına tanımlandığı “stratejik” bir plandır, koruma planları gibi “fiziki” bir plan değildir. En önemli ögesi ise, koruma-restorasyon, ziyaretçiler-turizm, eğitim-bilinçlendirme, ulaşım-erişim gibi başlıklarda, paydaşlarla birlikte belirlenen vizyon

ve hedefler çerçevesinde kurgulanan eylem planlarını içermesidir (http://www.alanbakanligi.gov.tr/yonetim_plani_kavrami.html, 07.06.2021).

Thomas ve diğeri tarafından Dünya Korunan Alanlar Komisyonu (World Commission on Protected Areas) için 2003 yılında yazılan Korunan Alanlar için Yönetim Planlaması isimli eserde başarılı bir yönetim planının neler içermesi gerektiğine değinilmiştir. Buna göre; plan yapmak her şeyi sona erdirmeyip aksine uygulama boyunca ve daha sonrasında da devam etmektedir. Plan gelecekle doğrudan ilgili olup yürütülen eylemin gelecekte gideceği yönü de tanımlamakta ve halihazırda alınan tüm kararların sebep olduğu nedenler ve bunların etkilerini içerip incelemektedir. Plan sayesinde yürütülen çalışma boyunca karşılaşılabilecek tehlikeler, imkanlar ve çözümler ile ilgili olarak düşünebilmek için bir mekanizma sağlanmaktadır. Yönetim planları sistematik bir yapıda olup önceden tanımlanmış bir dizi mekanizma ile çalışmakta ve bu mekanizmalar sayesinde mantıksal bir yaklaşım ortaya konulabilmektedir. Bu yaklaşım sayesinde de çeşitli bilgilere, yapılan analizlere ve içeriklere dayanan kararlar kesinleşebilmekte, böylece önerilen hareket biçimlerinin mantığı daha kolay anlaşılabilir. Yönetim planı sayesinde koruma alanının ne olduğu, nasıl olması gerektiği, değişen iç ya da dış koşullara göre istenilenlere nasıl ve ne şekilde ulaşılabileceğini tanımlayan bir süreçler bütünüdür. Planlama sürecinde bütüncül bir yaklaşımla sorunlar, bakış açıları ve fikirler dikkatle incelenebilmeli, uygulandığı alanda tüm süreçleri ve bu süreçlerin sorunlarını kapsayabilmelidir. Yönetim planları devam edegelen süreçler bütünü olup durağan olamazlar, değişen koşullara ve sürekli olarak belirlenen hedeflere göre ayarlanabilir olmalıdırlar (Özdemir, 2010: 22-24).

2.3.6. Alan Yönetimi Uygulamasının Kapsamı

Alan yönetimi uygulamasında kapsam denildiğinde en başta doğal kaynakların oldukça karmaşık ve bir o kadar da dinamik olan yapısının göz önüne alınması gerektiği unutulmamalıdır. Gerek ülke çapında gerekse küresel çapta çevresel faktörlerin varlığı, gerek ekonomik, gerek ekolojik, gerek teknolojik ve gerekse sosyal faktörler gibi başlıklar altında çok çeşitli bilgileri ve sayılan başlıklar üzerinden alınacak önlemleri kapsayan esnek ve şeffaf bir karar verme süreci akla gelmelidir (Çolakkadıoğlu, 2012:2).

Alan yönetimi uygulamasının kapsamının daha belirgin çizilebilmesi için nelerin kapsam dışında olduğunu da dikkate almak gerekmektedir. Buna göre kültürel mirasın korunması ve alan yönetimi uygulamasında bahse konu kültürel mirasın bulunduğu ülkedeki idari yapı ve işleyiş ile yasal düzlemde karşılaşılan sorunlar kültürel miras ögesinin muhafaza edilmesinde çok ciddi engeller meydana getirmekle birlikte bu hukuki kapsamda ve örgütsel anlamda yapılan düzenlemeler çatısı altında yer alan ve tanımlanan tüm plan ve eylemler, alan yönetiminin amaç ve kapsamı ile ilgili konuların tamamen dışındadır (Uluslan, 2016: 389).

Bu çerçevede bir alan yönetimi uygulamasında birincil amaç olarak kapsamın ne olduğunu ve sonrasında da uygulanacak planı belirleyecek 4 ayrı etap bulunmaktadır. Birinci etapta analizler yapılır, ikinci etapta alan yönetiminin hangi vizyona dayandığı, temasının ne olduğu, ana ve yan hedeflerinin nelerden oluştuğu, stratejisinin neleri kapsadığı, eylemlerin temel olarak nelerden oluşacağı ile meydana gelebilecek risklerin yönetimi ve bu konularda oluşturulmuş rehber projeler ortaya konulur, üçüncü aşamada ise alan yönetim sistemleri ile ilgili projeler ve eylem planının neler olduğuna dair tüm projeler oluşturulur, dördüncü ve son etapta ise alan yönetimi kapsamında oluşturulan ana plan ile birlikte yönetimin her kademesinde hem denetimler hem de gerekli güncellemeler yapılır (Akça, 2017: 590).

2000 yılında Tayland'ın başkenti Bangkok' da Dünya Doğayı Koruma Vakfı (World Wildlife Fund - WWF) tarafından gerçekleştirilen orman alanlarının yönetimi ile ilgili konferansta Leverington ve Harper tarafından sunulan "Daha İyi Parklar için Üç Adım: Değerlendir, Değiştir ve Yaygınlaştır" isimli bildiri kültürel miras alanları için oluşturulan alan yönetimlerinin kapsamı ve sonrasında oluşturulan yönetim planları çerçevesinde gerçekleştirilecek olan etkinlikleri dört başlık altında toplamışlardır, bunlar; "doğal ve kültürel kaynakların korunması, alanın tanıtımı/bilgilendirme ve rekreasyonel kullanımları, ilgili kesimlerle ilişkiler ve yönetime katılım ve yönetim kapasitesi. Bu sayılan maddelerden en sonuncusu yani yönetim kapasitesi sırasıyla sayılan diğer üç başlıkta bahsedilen diğer tüm etkinliklerin hayata geçirilmesi için gerekli olan bütçenin bulunması ve oluşturulması, tüm planlamaların yapılması, gerekli personel ve ekipmanın temin edilmesi ile örgüt yapısı, işleyişi ve yönetsel süreçler gibi belli başlı konuları kapsamaktadır (Kuvan, 2005:97).

2.3.7. Bir Alan Yönetimi Uygulama Aracı Olarak Alan Başkanlığı

Alan Başkanlıkları birbiriyle koordineli birimler tarafından oluşturulur. Bu birimler Alan Başkanı, Danışma Kurulu, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu, Denetleme Biriminden oluşmaktadır. Bu birimlerin mevzuatta açık şekilde ifade edilmelidir. Buna göre;

Alan Başkanı: Bakanlıkça atanmaktadır. Başkan 3 yıllığına seçilir ve bakanlıkça görev süresi uzatılabilir, atanacak başkan ile ilgili olarak kültürel miras alanına ilişkin daha önce çalışma yapma, alanı iyi tanıma, kültürel miras konusunda deneyimli olma, yönetim ve yeni yaklaşımlar hakkında bilgi ve vizyon sahibi olma, yönetim politikalarını doğru ve günün şartlarına uygun olarak uygulayabilme becerilerine sahip olma, en az dört yıllık lisans eğitimi veren fakülte veya yüksekokulların veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen yurt içindeki veya yurt dışındaki yükseköğretim kurumlarının mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi/tarih, hukuk, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunu olma şartları aranır. Alan başkanı aşağıdaki görevleri yürütür:

- a) Yönetim planının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi sürecinde ilgili idareler arasındaki eşgüdümü ve gerçekleştirilecek toplantıların organizasyonunu sağlamak,
- b) Yönetim planının yıllık hedeflerinin gerçekleşmesi için Bakanlık ve ilgili diğer idareler ile birlikte çalışma programlarını hazırlamak ve kaynak araştırması yapmak,
- c) Yıllık denetim raporlarını hazırlamak ve bu raporları Bakanlığa sunmak,
- ç) Yönetim planlaması sürecindeki tüm raporların ve belgelerin arşivlemesini yapmak,
- d) Alanın kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili kurum ve kişilerle işbirliğini sağlamak.

Alan başkanı, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim planı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.

Danışma Kurulu: Alan yönetimine ilişkin yönetim plan taslağının karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla oluşturulur. Danışma

kurulu, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden, bakanlıkça tespit edilecek en az beş üyeden oluşur. Danışma kurulu kendi içinden bir başkan seçer. Danışma kurulu yılda en az bir kez toplanır. Bakanlık ile eşgüdüm ve denetleme kurulu gerekli gördüğünde danışma kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Danışma kurulu toplantılarımahallinde yapılır. Danışma kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek bu taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunur. Danışma kurulunda görüşülen tüm hususlar ve tavsiyeler,eşgüdüm ve denetleme kuruluna iletilmek üzere tutanağa bağlanır.

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu: Alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerden birer temsilci olmak üzere Bakanlıkça tespit edilecek en az beş üyeden oluşur. Alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulunun da başkanıdır. Eşgüdüm ve denetleme kurulunda yer alan kurum temsilcisi üyelerin üyelikleri kurumlarının görevlendirdiği süre boyunca devam eder. Eşgüdüm ve denetleme kurulu yılda en az iki kere mahallinde toplanır. Kurul toplantısının bu Yönetmelikte belirlenen görevleri kapsamındaki gündemialan başkanı tarafından belirlenir. Alan başkanının talebi üzerine veya Bakanlık gerekli gördüğü takdirde kurul, olağanüstü toplantıya çağırılabilir. Kurul salt çoğunlukla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin en az dörtte üçünün oylarıyla karar alır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek altıay içinde onaylar ve planın uygulanmasını denetler.

Denetim Birimi ise Eşgüdüm ve Denetleme Kurulunun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla kurulmaktadır. Denetim birimi: Yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde görev alan denetim elemanları ve üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun uzman personel arasından Bakanlıkça görevlendirilecek en az beş üyeden oluşur. Denetim birimi, yönetim planlarının uygulamasını denetler. Yönetim planıyla belirlenen yönetim, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmelerini yapar ve bir sonraki yılın çalışma programını hazırlayarak eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunar. Denetim birimi, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim planı

ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.
(<https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14538/alan-yonetimi-ile-anit-eser-kurulunun-kurulus-ve-gorevl-.html>, 26.07.2021).

3. DÜNYADA KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ

Kültürel miras devletlerin eşgüdümünde muhafaza edilmesi gerekli olan bir alandır. Bu korumanın gerçekleşmesi için kültürel mirasa yönelik bir yönetim planlaması ile çalışmak daha kordineli yol alınmasını sağlamaktadır. Bu alanın kültürel bakımdan korunması ile değerlendirilmesi adına yürütülmesi lüzumlu olan çalışmalarda kurumlar içinde alakalı bütün paydaşların karar alma, eşgüdümü oluşturma, kültürel varlığın stratejik bir planlama yaklaşımı dahilinde ele alınması ve izleme süreçlerine katılımını hedefleyen bir planlama modeli ile çalışmak konunun amacına yönelik olmasını sağlamaktadır. Tüm bunların yanında önemli olan diğer bir kavram, alan yönetimidir. Alan yönetimi kavramı uluslararası kabullerin olması adına yönetim planlarının hazırlanması, yönetim alanının belirlenmesi, denetlenmesi, uygulanması ve güncellenmesi aşamalarının hepsini içine alan bir yaklaşımdır.

Bu alanda farklı şekillerde yapılmış olan çok sayıda tanım bulunmaktadır. Ancak bu alanda yapılmış olan en açık ve net tanım İngiliz Tarihi Kentler Forumu'nda yayınlanmıştır. Tanım "Korunan Alan Yönetimi Rehberi"nde yer almaktadır: "Korunan alan yönetimi, alanın geliştirilmesine ve farklı eşgüdüm yolları arasında problemler ile baş edebilmeye yönelik net bir düşünce ve belirli politikalara sahip olmak demektir." (English Heritage Towns Forum, 1998). Tez çalışmasının bu kısmında tarihi alanlarının yönetimi hususunda hem uluslar arası metinler hem de uluslar arası kuruluşlar olan UNESCO, ICOMOS, ICCROM, IUCN, ICOM ve CIIC üzerinde durulacaktır.

3.1.Kültürel Mirasla İlgili Uluslararası Düzenlemeler/Metinler

Kültürel miras hakkında temel unsurlarının uluslararası hukuk kapsamında düzenlenmesi 1954-1970-1972 yıllarında hazırlanan Sözleşmeler doğrultusunda yapılmıştır. Bu üç sözleşme, kültürel miras ve varlıkların korunması, değer görmesi ve önemi üzerine uluslararası geçerliliğe uygun olarak hazırlanmıştır. Aslında çok eski dönemlerden bu yana değer verilmesi, korunması düşünülen yahut söylemde kalan fikirlerin somutlaştırılması doğrultusunda sözleşmelerin büyük katkısı olmuştur. Bu açıdan irdelendiğinde 1954 yılı Sözleşmesi savaş yahut silahlı çatışma durumlarında zarar görme ihtimali olan (yıkılma,tahrip edilme, yağmalanma vs.)

kültürel mirasların korunması adına hazırlanmıştır. 1970 yılı Sözleşmesi, kültürel mirasın kanuni olmayan tarzda ihraç, ithal yahut mülkiyet değişikliğinin önüne geçilmesi adına hazırlanmıştır. 1972 yılı Sözleşmesi'nde ise tüm dünya tarafından kabul edilen kültürel mirasların gelişen ya da gelişmekte olan tehdit unsurlarına karşı düzenli olarak korunmasına yönelik hazırlanmıştır. Üç ayrı sözleşme üzerinde uluslararası gelişmeler etkili olmuştur. Ayrıca dünyadaki gelişmeler sözleşmeler üzerinde değişikliklerin yapılmasında etkili olmuştur (Alpaslan, 2018).

1954 yılı Sözleşmesi uluslararası anlamda savaş yahut silahlı çatışma durumlarında kültürel mirasların korunmasına yönelik yapılan ilk anlaşmadır. Bu sözleşmeye taraf olan devlet sayısı 129130'dur. Esasında bu sözleşmenin ortaya çıkma sebebi insanoğlunun yapmış olduğu her türlü yaratımının zarar görmesi yahut yok olmasına verdiği tepkidir (Karpuz, 2009:14).

1970 yılı Sözleşmesi 1954 yılı Sözleşmesi'nin devamı niteliğindedir. 1970 tarihli Sözleşme, kültürel varlıkların yasa dışı ticaret ile farklı ülkelere farklı amaçlarla taşınmasına odaklıdır. Bunun yanında kültürel mirasın kültürel mirasların barış zamanlarında korunmasını hedefleyen ilk uluslararası anlaşma niteliği taşımaktadır. Bu sözleşmenin taraf devlet sayısı 134'tür. 1970 yılı Sözleşmesi'nin önemli olmasındaki en önemli sebep taşınabilir kültürel miras bakımından zengin olan ülkeler ile kültürel mallara yüksek talepte bulunan ülkeler arasında imzacı olmasından kaynaklanmaktadır (Prott, 2012: 3).

1972 yılı Sözleşmesi diğer sözleşmelere kıyasla en fazla taraf devlete sahiptir. böylece de uluslararası en çok kabul edilen sözleşme olmasıyla da ön plana çıkmaktadır. Kültürel mirasa sahip çıkılması, korunması ve değer verilmesi yargılarının son yıllardaki geliştiricisi rolü bu sözleşme ile sağlanmaktadır (UNESCO, 1972).

3.1.1. Venedik Tüzüğü

II. Uluslararası Tarihi Anıt Mimarları ve Teknisyenleri Kongresi, Venedik'te 1964 yılında gerçekleştirilmiştir. 1965 yılında ICOMOS tarafından kabul edilmiştir. Geçmişten gelen bir mesajla dolu, nesiller boyu insanların tarihi anıtları, asırlık

geleneklerinin canlı tanıkları olarak günümüze kadar gelmiştir. İnsanlar, insani değerlerin birliği konusunda giderek daha fazla bilinçlenmekte ve eski anıtları ortak bir miras olarak görmektedir. Onları gelecek nesiller için korumanın ortak sorumluluğu kabul edilmektedir. Onları özgünlüklerinin tüm zenginliği içinde teslim etmek bizim görevimizdir (ICOMOS, 1965).

Eski yapıların korunması ve restorasyonuna rehberlik eden ilkelerin uluslararası bir temelde kabul edilmesi ve belirlenmesi, her ülkenin kendi kültürü ve gelenekleri çerçevesinde planı uygulamaktan sorumlu olması esastır (Ahunbay, 2004:150). Bu temel ilkeleri ilk kez tanımlayarak, 1931 Atina Tüzüğü, ulusal belgelerde, ICOM ve UNESCO'nun çalışmalarında ve Uluslararası Örgütün kuruluşunda somut bir biçim alan kapsamlı bir uluslararası hareketin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Kültürel Varlıkların Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları MerkeziDİR. Artan farkındalık ve eleştirel çalışma, sürekli olarak daha karmaşık ve çeşitli hale gelen sorunlara yönelik hale getirilmiştir. İlgili ilkelerin kapsamlı bir incelemesini yapmak ve kapsamını yeni bir belgede genişletmek için Şartı yeniden incelemek gerekmektedir. Buna göre, 25-31 Mayıs 1964 tarihleri arasında Venedik'te toplanan II. Uluslararası Tarihi Anıt Mimarları ve Teknisyenleri Kongresi, aşağıdaki metni onaylamıştır (ICOMOS, 1965).

Tanımlar

Madde 1. Tarihi anıt kavramı, yalnızca tek bir mimari eseri değil, aynı zamanda belirli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin veya tarihi bir olayın kanıtlarının bulunduğu kentsel veya kırsal ortamı da kapsar. Bu sadece büyük sanat eserleri için değil, aynı zamanda zaman geçtikçe kültürel önem kazanan geçmişin daha mütevazı eserleri için de geçerlidir (ICOMOS, 1965:1).

Madde 2. Anıtların korunması ve restorasyonu, mimari mirasın araştırılmasına ve korunmasına katkıda bulunabilecek tüm bilim ve tekniklere başvurmalıdır (ICOMOS, 1965:1).

Madde 3. Anıtları koruma ve restore etmedeki amaç, onları sanat eseri olduğu kadar tarihsel kanıt olarak da korumaktır (ICOMOS, 1965:1).

Koruma

Madde 4. Anıtların korunması için kalıcı olarak muhafaza edilmeleri esastır (ICOMOS, 1965:1).

Madde 5. Anıtların korunması, onlardan sosyal olarak yararlı bir amaç için yararlanılarak her zaman kolaylaştırılmaktadır. Bu nedenle bu tür bir kullanım arzu edilir, ancak binanın düzenini veya dekorasyonunu değiştirmemelidir. Yalnızca bu sınırlar içinde, bir işlev değişikliğinin gerektirdiği değişikliklerin tasarlanması ve buna izin verilmesi gerekmektedir (ICOMOS, 1965:1).

Madde 6. Bir anıtın korunması, ölçeğin dışında olmayan bir ortamın korunması anlamına gelmektedir. Geleneksel ortamın olduğu her yerde muhafaza edilmelidir. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni inşaat, yıkım veya tadilata izin verilmemelidir (ICOMOS, 1965:1).

Madde 7. Bir anıt, tanık olduğu tarihten ve içinde bulunduğu ortamdan ayrılamaz. Bir anıtın tamamının veya bir kısmının taşınmasına, o anıtın korunmasının gerektirdiği veya çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların gerektirdiği durumlar dışında izin verilemez (ICOMOS, 1965:1).

Madde 8. Bir anıtın ayrılmaz bir parçasını oluşturan heykel, resim veya dekorasyon öğeleri, ancak bu onların korunmasını sağlamanın tek yolu ise, anıttan çıkarılabilmektedir (ICOMOS, 1965:1).

Restorasyon

Madde 9. Restorasyon süreci oldukça uzmanlaşmış bir işlemdir. Amacı, anıtın estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır ve orijinal malzemeye ve otantik belgelere saygıya dayanmaktadır. Tahminin başladığı noktada durmalı ve bu durumda olmazsa olmaz her türlü ekstra çalışma mimari kompozisyondan farklı olmalı ve çağdaş bir damga taşımamalıdır. Her halükarda restorasyon önce ve ardından anıtın arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır (ICOMOS, 1965:1).

Madde 10. Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı durumlarda, bir anıtın sağlamlaştırılması, etkinliği bilimsel verilerle gösterilen ve deneyimlerle kanıtlanan herhangi bir modern koruma ve inşa tekniği kullanılarak gerçekleştirilebilmektedir (ICOMOS, 1965:1).

Madde 11. Bir restorasyonun amacı üslup birliği olmadığından, bir anıtın inşasına tüm dönemlerin geçerli katkılarına saygı gösterilmelidir. Bir bina, farklı dönemlerin üst üste bindirilmiş çalışmalarını içerdiğinde, altta yatan durumun ortaya çıkarılması

ancak istisnai durumlarda ve kaldırılan şeyin çok az ilgi çekici olduğu ve gün ışığına çıkarılan malzemenin büyük tarihi, arkeolojik veya estetik değeri olduğu zaman haklı çıkarılabilmektedir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ve neyin yok edilebileceğine ilişkin karar, yalnızca işten sorumlu kişiye bağlı olamaz (ICOMOS, 1965:1).

Madde 12. Eksik parçaların değiştirilmesi, bütünle uyumlu bir şekilde bütünleşmeli, ancak aynı zamanda, restorasyonun sanatsal veya tarihi kanıtları tahrif etmemesi için orijinalden ayırt edilebilir olmalıdır (ICOMOS, 1965:2).

Madde 13. Binanın ilginç kısımlarını, geleneksel düzenini, kompozisyonunun dengesini ve çevresiyle olan ilişkisini bozmadığı sürece eklemelere izin verilmez (ICOMOS, 1965:2).

3.1.2.Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme

17 Ekim - 21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris'te toplanan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü Genel Konferansı, on yedinci oturumunda,

Kültürel mirasın ve doğal mirasın, yalnızca geleneksel çürüme nedenleriyle değil, aynı zamanda durumu daha da ürkütücü hasar veya yıkım fenomenleriyle ağırlaştırılan değişen sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle giderek artan bir şekilde yıkım tehdidi altında olduğunu kaydederek,

Kültürel veya doğal mirasın herhangi bir ögesinin bozulmasının veya kaybolmasının tüm dünya milletlerinin mirasının zararlı bir şekilde yoksullaştırılmasını oluşturduğunu göz önünde bulundurarak,

Bu mirasın ulusal düzeyde korunmasının, ihtiyaç duyduğu kaynakların ölçüğü ve korunacak varlığın bulunduğu ülkenin ekonomik, bilimsel ve teknolojik kaynaklarının yetersiz olması nedeniyle çoğu zaman eksik kaldığını göz önünde bulundurarak,

Teşkilât Anayasasının, dünya mirasının muhafazasını ve muhafazasını temin ederek bilgiyi muhafaza edeceğini, artıracığını ve yayacağını öngördüğünü hatırlayarak ve ilgili milletlere gerekli milletlerarası sözleşmeleri tavsiye ederek,

Kültürel ve doğal varlıklara ilişkin mevcut uluslararası sözleşmelerin, tavsiyelerin ve kararların, hangi millete ait olursa olsun, bu eşsiz ve yeri doldurulamaz varlığın korunmasının tüm dünya halkları için önemini gösterdiğini göz önünde bulundurarak,

Kültürel veya doğal mirasın bazı bölümlerinin olağanüstü ilgi çekici olduğunu ve bu nedenle bir bütün olarak insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak korunması gerektiğini göz önünde bulundurarak,

Kendilerini tehdit eden yeni tehlikelerin büyüklüğü ve ağırlığı göz önüne alındığında, uluslararası toplumun bir bütün olarak, olağanüstü evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın korunmasına ortak yardım sağlayarak katılma yükümlülüğü olduğunu göz önünde bulundurarak, ilgili Devlet tarafından eylemin yerini alması da, bunun etkin bir tamamlayıcısı olarak hizmet edecektir (UNESCO, 1972: 1).

Bu amaç için, üstün evrensel değere sahip kültürel ve doğal mirasın kalıcı bir temelde ve modern bilimsel yöntemlere uygun olarak düzenlenen etkin bir toplu koruma sistemi oluşturan bir sözleşme biçiminde yeni hükümlerin kabul edilmesinin gerekli olduğunu dikkate alarak,

On altıncı oturumunda, bu sorunun uluslararası bir sözleşmenin konusu yapılmasına karar vererek,

1972 Kasım ayının bu on altıncı gününde bu Sözleşmeyi kabul etmektedir (UNESCO, 1972: 2).

Kültürel ve Doğal Mirasın Tanımı

Madde 1. u Sözleşmenin amaçları bakımından aşağıdakiler "kültürel miras" olarak kabul edilecektir:

Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından olağanüstü evrensel değeri olan mimari eserler, anıtsal heykel ve resim eserleri, arkeolojik nitelikteki öğeler veya yapılar, yazıtlar, mağara konutları ve özellik kombinasyonları;

Bina grupları: Mimarileri, homojenlikleri veya peyzajdaki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından olağanüstü evrensel değere sahip ayrı veya bağlantılı bina grupları;

Sitler: İnsan eserleri veya doğanın ve insanın birleşik eserleri ve tarihi, estetik, etnolojik veya antropolojik açıdan olağanüstü evrensel değere sahip arkeolojik alanlar dahil alanlardır (UNESCO, 1972: 3).

Madde 2. Bu Sözleşmenin amaçları bakımından, aşağıdakiler "doğal miras" olarak kabul edilecektir:

Estetik veya bilimsel açıdan olağanüstü evrensel değere sahip fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum gruplarından oluşan doğal özellikler;

Bilim veya koruma açısından olağanüstü evrensel değere sahip, tehdit altındaki hayvan ve bitki türlerinin yaşam alanını oluşturan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve kesin olarak belirlenmiş alanlar;

Bilim, koruma veya doğal güzellik açısından olağanüstü evrensel değere sahip doğal alanlar veya kesin olarak belirlenmiş doğal alanlardır.

Madde 3. Yukarıda 1. ve 2. Maddelerde belirtilen, kendi topraklarında bulunan farklı mülkleri belirlemek ve tanımlamak bu Sözleşmeye Taraf her Devlete aittir (UNESCO, 1972: 3).

Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal Koruması ve Uluslararası Koruması

Madde 4. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerden her biri, 1. ve 2. maddelerde atıfta bulunulan ve kendi topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın tanımlanması, korunması, muhafazası, sunumu ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlama görevinin öncelikle bu Devlete ait olduğunu kabul etmektedir. Bu amaçla, kendi kaynaklarını sonuna kadar kullanarak ve uygun olduğunda, özellikle mali, sanatsal, bilimsel ve teknik olmak üzere elde edebileceği her türlü uluslararası yardım ve işbirliği ile elinden gelen her şeyi yapacaktır (UNESCO, 1972: 4).

3.1.3. Avrupa Mimari Miras Yılı ve Amsterdam Bildirgesi

Avrupa mimari mirasının en önemli olayı olan ve Avrupa'nın her yerinden gelen delegelerden oluşan 1975 Yılı Amsterdam Kongresi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından ilan edilen ve Avrupa'nın eşsiz mimarisinin ortak mimari

olduğunu kabul eden Şartı tüm kalbiyle memnuniyetle karşılamaktadır (ICOMOS, 2019: 1).

Kongre, aynı şekilde, Avrupa'nın mimari mirasının, tüm dünyanın kültürel mirasının ayrılmaz bir parçası olduğunu teyit etmekte ve Kongre'nin Nihai Senedinde yer alan kültür alanında işbirliği ve alışverişi teşvik etmeye yönelik karşılıklı taahhüdü büyük bir memnuniyetle kaydetmektedir. Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği, bu yılın Temmuz ayında Helsinki'de kabul edilmiştir. Kongrede aşağıdaki temel hususlar vurgulanmıştır:

- a. Avrupa'nın mimari mirası, paha biçilmez kültürel değerinin yanı sıra, halklarına ortak tarihlerinin ve ortak geleceklerinin bilincini vermektedir. Bu nedenle korunması hayati önem taşımaktadır.
- b. Mimari miras sadece bireyi içermez. Olağanüstü kalitede binalar ve çevreleri, aynı zamanda tarihi veya kültürel öneme sahip kasaba veya köylerin tüm alanları da kapsamaktadır.
- c. Bu hazineler tüm Avrupa halklarının ortak mülkiyeti olduğundan, onları tehdit ettikleri artan tehlikelere karşı korumak için ortak bir sorumluluğa sahiptirler. Bu tehlikeler; ihmal ve çürüme, kasıtlı yıkım, uygunsuz yeni inşaat ve aşırı trafiktir.
- d. Mimari koruma, marjinal bir konu olarak değil, şehir ve ülke planlamasının ana hedefi olarak düşünülmelidir.
- e. Önemli planlama kararlarının çoğunun dayandığı yerel yönetimler, mimari mirasın korunması konusunda özel bir sorumluluğa sahiptir ve fikir ve bilgi alışverişinde bulunarak birbirlerine yardımcı olmalıdır.
- f. Eski alanların rehabilitasyonu, mümkün olduğunda, bunun sakinlerin sosyal yapısında büyük bir değişiklik gerektirmeyecek şekilde tasarlanmalı ve yürütülmelidir, toplumun tüm kesimleri restorasyonun finanse edilen faydalarından paylaşmalıdır.
- g. Gerekli yasal ve idari tedbirlerin tüm ülkelerde güçlendirilmesi ve daha etkin hale getirilmesi sağlanmalıdır.
- h. Binaların ve mimari veya tarihi öneme sahip alanların restorasyon, uyarılma ve bakım maliyetlerinin karşılanmasına yardımcı olmak için, yerel

makamlara yeterli mali yardım sağlanmalı ve mali destek ve mali yardım aynı şekilde özel mülk sahiplerine sağlanmalıdır.

- i. Mimari miras, ancak halk tarafından ve özellikle genç nesil tarafından takdir edildiği takdirde varlığını sürdürecektir. Bu nedenle, her yaş için eğitim programları bu konuya daha fazla önem vermelidir.
- j. Kamunun ilgisini uyandırmaya yardımcı olan uluslararası, ulusal ve yerel bağımsız kuruluşlara teşvik verilmelidir.
- k. Bugünün yeni binaları yarının mirası olacağından, çağdaş mimarinin yüksek kalitede olması için her türlü çaba gösterilmelidir (ICOMOS, 2019: 2).

Avrupa Konseyi'nin görevinin, Üye Devletlerin dayanışma ruhu içinde tutarlı politikalar izlemesini sağlamanın Avrupa Konseyi'nin görevi olduğunun Avrupa Şartı'nda Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmesi göz önüne alındığında, periyodik raporların deneyim alışverişini teşvik edecek şekilde tüm Avrupa ülkelerinde mimari korumanın ilerlemesi konusunda yapılmalıdır.

Kongre, hükümetleri, parlamentoları, manevi ve kültürel kurumları, profesyonel enstitüleri, ticaret, sanayi, bağımsız dernekleri ve tüm vatandaşları bu Bildirgenin hedeflerine tam destek vermeye ve bunların uygulanmasını sağlamak için ellerinden gelen her şeyi yapmaya çağırılmaktadır (ICOMOS, 2019: 3). Ancak bu şekilde, Avrupa'nın yeri doldurulamaz mimari mirası, şimdi ve gelecekte tüm halklarının yaşamlarının zenginleştirilmesi için korunabilir. Kongre, müzakerelerinden yola çıkarak, aşağıda belirtildiği gibi sonuçlarını ve tavsiyelerini sunmaktadır.

Yeni bir koruma ve bütünleşik koruma politikası ivedilikle uygulanmadığı takdirde, toplumumuz kısa süre içinde geleneksel çevresini oluşturan yapı ve sit mirasından vazgeçmek zorunda kalacaktır. Tarihi kentler, kentlerin eski mahalleleri, geleneksel karakterdeki kasaba ve köyler ile tarihi park ve bahçeler için bugün korumaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu genel koruma, bireysel ve izole anıtların ve alanların parça parça korunmasını tamamlayacaktır (ICOMOS, 2019: 3).

3.1.4.Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi

Granada'da imzalanan Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Avrupa devletlerinin kültürel mirasını korumaya yönelik yasal önlemleri ve korumaları ve mimari mirası korumaya yönelik koruma politikalarını özetlemektedir (ICOMOS, 1985:1). Önerilen önlemler arasında şunlar yer almaktadır:

- a. Şehir planlamasının bir bileşeni olarak mimari mirasın korunması,
- b. Binaların uyarlanabilir yeniden kullanımı,
- c. Koruma ve restorasyonla ilgili geleneksel el sanatlarında eğitim,
- d. Bir koruma önlemi olarak kamu erişimini sınırlamak,
- e. Halkı bilinçlendirme ve eğitim programları ve eğitim desteği, ve
- f. Teknik yardım ve bilgi alışverişidir.

Belgenin tarafları, bilgi alışverişinde bulunmayı ve koruma politikalarını koordine etmeyi kabul etmektedir. Bu Sözleşmeyi imzalayan Avrupa Konseyi üyesi Devletler,

Avrupa Konseyi'nin amacının, diğerlerinin yanı sıra, ortak mirasları olan idealleri ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek amacıyla üyeleri arasında daha büyük bir birlik sağlamak olduğunu göz önünde bulundurarak;

Mimari mirasın, Avrupa'nın kültürel mirasının zenginliğinin ve çeşitliliğinin yeri doldurulamaz bir ifadesi olduğunu kabul ederek, geçmişimize paha biçilmez tanıklıklar ve tüm Avrupalıların ortak mirasıdır;

19 Aralık 1954 tarihinde Paris'te imzalanan Avrupa Kültür Sözleşmesini ve özellikle Sözleşmenin 1. Maddesini göz önünde bulundurarak;

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 26 Eylül 1975 tarihinde kabul edilen Avrupa Mimari Miras Şartını ve 14 Nisan 1976 tarihinde kabul edilen (76) 28 sayılı, yasa ve yönetmeliklerin Avrupa Birliğinin gereklerine uyarlanmasına ilişkin Kararı göz önünde bulundurarak, mimari mirasın entegre korunması;

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin Avrupa mimari mirasının korunmasına ilişkin 880 (1979) sayılı Tavsiye Kararını göz önünde bulundurarak;

Bakanlar Komitesinin üye Devletlere mimarların, şehir plancılarının, inşaat mühendislerinin ve peyzaj tasarımcılarının uzmanlık eğitimi hakkında R (80) 16

Sayılı Tavsiye Kararını ve Bakanlar Komitesinin R (81) 13 Sayılı Tavsiye Kararını dikkate alarak, 1 Temmuz 1981'de, zanaat faaliyeti bağlamında belirli azalan zanaat ticaretlerine yardım eylemi üzerine;

Gelecek nesillere bir kültürel referanslar sistemi bırakmanın, kentsel ve kırsal çevreyi iyileştirmenin ve böylece Devletlerin ve bölgelerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimini desteklemenin önemini hatırlayarak;

Mimari mirasın korunması ve geliştirilmesi için ortak bir politikanın ana hamlesi üzerinde anlaşmaya varmanın önemini kabul ederek, misyonlarını belirlemişlerdir (ICOMOS, 1985:2).

3.1.5.Avrupa Kentsel Şartı

Bu Bildirge, Avrupa Konseyi'nin Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimi Konferansı (CLRAE) tarafından 18 Mart 1992'de kabul edilen ve CLRAE'nin yıllık Genel Kurulu sırasında düzenlenen bir Oturum olan Avrupa Kentsel Şartından kaynaklanmaktadır (17-19 Mart 1992, Strazburg).

Şartın Arka Planı

Avrupa Kentsel Bildirgesi, Avrupa Konseyi'nin kentsel politikalar konusundaki çalışmaları üzerine inşa edilmiştir - 1980'den 1982'ye kadar Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen Avrupa Kentsel Rönesans Kampanyasından esinlenen çalışmadır. Kamu yetkilileri ve halk tarafından Avrupa çapında, şehirlerimizdeki yaşamın iyileştirilmesine yönelik bazı temel yaklaşımlara odaklanan bu Kampanya, dört ana genel alana odaklanmıştır.

- Fiziksel kentsel çevrenin iyileştirilmesi;
- Mevcut konut stokunun rehabilitasyonu;
- Şehirlerde sosyal ve kültürel fırsatların yaratılması;
- Toplum gelişimi ve halkın katılımıdır.

Avrupa Konseyi'nin çalışmasının insan hakları mesleğine uygun olarak, Kampanya kentsel gelişimin niceliksel yönlerinden çok niteliksel yönleri tarafından domine edilmiştir. Kampanyanın sloganı "Kentlerde daha iyi bir yaşam" olmuştur (Council of Europe, 1992a:1). Kampanya daha sonra Avrupa Konseyi içinde bir hükümetler arası Komite (yani kentsel sorunlardan sorumlu ulusal bakanlıkların temsilcilerinden oluşan) tarafından 1982'den 1986'ya kadar geliştirilen kentsel politikalar üzerine bir programa yol açmıştır. 1986'da bu program, kentsel toplulukları etkileyen kararların esas olarak yerel sivil liderler tarafından alındığı birçok üye ülkedeki mevcut uygulamanın mantığı izlenerek ve mantık izlenerek Avrupa Konseyi'nin Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimi Konferansı'na (CLRAE) devredildi. Kentsel konularda hükümetin yerel kademesine artan sorumluluk veren diğer üye ülkelerdeki ademi merkezîyetçilik politikaları sürdürülmüştür (Council of Europe, 1992a:1). 1986'dan günümüze, kayda değer sayıda "ad hoc" konferans ve sempozyumların düzenlenmesiyle karakterize edilen sürekli bir program geliştirilmiştir. Bu raporlara dayalı olarak, kentsel gelişimin farklı yönleri hakkında Avrupa'daki belediyelere hitap eden raporların ve Kararların hazırlanması (örn. kasabalarda sağlık; endüstriyel kasabaların yenilenmesi; kentsel güvensizlik, suç önleme ve uyuşturucu bağımlılığı ile mücadele politikaları; mimari geliştirme) ve tarihi kasabalar; kasabalarda kendi kendine yardım ve topluluk gelişimi, ayrıntılar, Şartın eki olarak görünmektedir. Politikacılar, profesyoneller ve halk arasında deneyim ve bilgi alışverişini teşvik etmek için geliştirilen bu etkinlikler, yerel demokrasi, ademi merkezîyetçilik ve katılım üzerine Daimi Konferansın diğer çalışmalarıyla birlikte (örneğin Avrupa Yerel Özyönetim Şartı), Şart için gerekli arka plan materyalini sağlamıştır (Council of Europe, 1992a:2).

Şartın Amacı, Felsefesi ve Yapısı

Yerel düzeyde iyi şehir yönetimine ilişkin bir dizi ilkeyi tek bir bileşik metinde bir araya getiren Şartın amaçları aşağıda verilmiştir.

- Yerel yönetimler için pratik bir araç ve kentsel yönetim el kitabı sağlamak;
- Gelecekteki olası bir Kentsel Haklar Sözleşmesi için temel unsurları sağlamak;
- Şartın ilkelerine abone olan şehirler için uluslararası bir ödül planı için temel sağlamak;

- Yapılı çevre ve yasa ile ilgili konularda Avrupa Konseyi için bir "ziyaret kartı" oluşturmaktadır. Aynı zamanda Avrupa Konseyi'nin ve özellikle kentsel sorunlarla ilgili CLRAE'nin çalışmalarının sonuçlarının bir sentezi olarak ortaya çıkmaktadır.

FELSEFESİ açısından, Şart bir dizi farklı, açık, temel konuya sahiptir (Council of Europe, 1992a:3).

Kentsel gelişim için bu düzeydeki hükümetin belirli sorumluluklarına odaklanan sıkı bir yerel otorite boyutuna sahiptir. Avrupa Konseyi'nin temel özgürlüklerin ve insan haklarının korunması konusundaki genel göreviyle uyumlu olarak, kentsel gelişimin niteliksel yönlerine ve yaşam kalitesi konularına çok odaklanmaktadır. Bu anlamda, Avrupa Konseyi'nin ve onun Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimi Konferansı'nın kentsel çalışmaları, programlarında geçerli bir kentsel bileşene sahip olan diğer uluslararası hükümet kuruluşlarının çalışmalarından farklıdır (Council of Europe, 1992a:3).

Şehirlerin sorunlarının ölçek olarak olmasa da doğaları gereği hemen hemen aynı olduğu Avrupa'da ülkeden ülkeye kolayca uygulanabilen bir dizi evrensel yol gösterici ilkeyi tanımlamaktadır. Bu evrensellik özellikle önemlidir, çünkü Avrupa Konseyi, Orta ve Doğu Avrupa'da demokratik reformu takiben kademeli olarak ek üye ülkelerle genişleyen bir organizasyondur. Bu tür ülkelerdeki şehirler, demokrasinin daha kesintisiz bir geleneğe sahip olduğu ülkelerdeki şehirlerin deneyimlerinden kaynaklanan, Şart'ta yer alan ilkeler dizisinde pekala değer bulabilmektedir (Council of Europe, 1992a:3). Şart, boyunca güçlü bir unsur, işbirliği ve dayanışma kavramıdır:

- Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin katılımının bir sonucu olarak ortaya çıkan ek faydaları, sorumlulukları ve fırsatları da kabul ederek, kentsel alanlarda daha iyi bir yaşam kalitesi sağlamak için bireysel üye ülkelerdeki yerel yönetimler arasında;

- Ulusal ve yerel yönetimler arasında, siyasi ve mali taahhüt yoluyla, karar almanın merkezden kasabalara ve topluluklarına devredilmesini sağlama ve güçlendirme;

- Yerel yönetimler ve toplulukları arasında, bir kentsel alanın farklı ihtiyaçlarını incelemek ve daha yakından anlamak ve yerel insanları karar alma sürecine dahil etmek ve

- Önemli ölçüde, Avrupa'daki ve ötesindeki şehirler arasında, ulusal sınırları aşan bir konumda olmaktadır (Council of Europe, 1992a:4).

Şart, vatandaşların temel kentsel haklara sahip olduğu inancı tarafından yönlendirilmektedir. Bunlar; saldırganlıktan korunma hakkı; kirlilikten; zor ve rahatsız edici bir kentsel ortamdan; yerel toplulukları üzerinde demokratik kontrol uygulama hakkı; insana yakışır barınma, sağlık, kültürel fırsat ve hareketlilik hakkıdır. Ayrıca, Şart, bu tür hakların cinsiyet, yaş, köken, ırk, inanç, sosyo-ekonomik veya politik konum, fiziksel veya psikolojik engel açısından herhangi bir ayırım yapılmaksızın tüm kent sakinleri için geçerli olduğu konusunda ısrar etmektedir. Bu nedenle, uygun stratejiler geliştirerek bu hakları korumak yerel ve bölgesel yönetimlerin sorumluluklarından biridir. Yapısı açısından, Şart, önemli açıklayıcı paragrafların eşlik ettiği, kentsel gelişimin farklı yönleriyle ilgili bir dizi kısa, net ilke şeklini almaktadır (Council of Europe, 1992a:4).

3.1.6. Avrupa Arkeolojik Mirasın Korunması Sözleşmesi

Avrupa Konseyi Üye Devletleri ve bu Sözleşmeyi imzalayan Avrupa Kültür Sözleşmesine taraf diğer Devletler, Avrupa Konseyinin amacının, özellikle koruma ve gerçekleştirme amacıyla üyeleri arasında daha büyük bir birlik sağlamak olduğunu göz önünde bulundurarak, ortak mirası olan idealler ve ilkeler etrafından toplanmışlardır (Council of Europe, 1992b:1).

19 Aralık 1954'te Paris'te imzalanan Avrupa Kültür Sözleşmesi'ni, özellikle de Sözleşme'nin 1. ve 5. Maddelerini göz önünde bulundurarak;

3 Ekim 1985 tarihinde Granada'da imzalanan Avrupa Mimari Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşmeyi göz önünde bulundurarak;

23 Haziran 1985 tarihinde Delphi'de imzalanan Kültürel Varlıklara İlişkin Suçlara İlişkin Avrupa Sözleşmesini göz önünde bulundurarak;

Parlamente Meclisinin arkeoloji ile ilgili tavsiyelerini ve özellikle 848 (1978), 921 (1981) ve 1072 (1988) Tavsiye Kararlarını dikkate alarak;

Şehir ve ülke planlama faaliyetleri bağlamında arkeolojik mirasın korunması ve geliştirilmesine ilişkin R (89) 5 sayılı Tavsiye Kararını dikkate alarak;

Arkeolojik mirasın insanlık tarihinin bilinmesi için gerekli olduğunu hatırlatarak;

Antik tarihin kanıtlarını sağlayan Avrupa arkeolojik mirasının, artan sayıdaki büyük planlama planları, doğal riskler, gizli veya bilimsel olmayan kazılar ve yetersiz kamuoyu bilinci nedeniyle ciddi şekilde bozulma tehdidi altında olduğunu kabul ederek;

Henüz mevcut olmayan yerlerde uygun idari ve bilimsel denetim prosedürlerinin oluşturulmasının önemli olduğunu ve arkeolojik mirasın korunması ihtiyacının şehir ve ülke planlama ve kültürel kalkınma politikalarına yansıtılması gerektiğini tasdik ederek;

Arkeolojik mirasın korunmasına ilişkin sorumluluğun yalnızca doğrudan ilgili Devlete değil, tüm Avrupa ülkelerine ait olması gerektiğini vurgulayarak, amaç bozulma riskini azaltmak ve uzman alışverişini ve deneyimlerin karşılaştırılmasını teşvik ederek korumayı teşvik etmek;

Avrupa ülkelerindeki planlama politikalarının evrimi sonucunda 6 Mayıs 1969 tarihinde Londra'da imzalanan Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nde belirtilen ilkelerin tamamlanması gerekliliğini kaydederek, aşağıdaki şekilde anlaşmışlardır (Council of Europe, 1992b:1):

Madde 1. Bu (gözden geçirilmiş) Sözleşmenin amacı, arkeolojik mirasın Avrupa kolektif belleğinin bir kaynağı ve tarihi ve bilimsel araştırma için bir araç olarak korunmasıdır.

Bu amaçla, geçmiş çağlardan kalan tüm kalıntılar, nesnelere ve insanlığın diğer izleri arkeolojik mirasın unsurları olarak kabul edilecektir:

- i. Korunması ve incelenmesi insanlık tarihinin ve doğal çevre ile ilişkisinin izini sürmeye yardımcı olan;
- ii. Hangi kazılar veya keşifler ve insanlık ve ilgili çevre hakkında diğer araştırma yöntemlerinin ana bilgi kaynakları olduğu; ve
- iii. Tarafların yargı yetkisi dahilindeki herhangi bir alanda bulunanlardır.

Arkeolojik miras, ister karada ister su altında olsun, yapıları, yapıları, bina gruplarını, gelişmiş alanları, taşınabilir nesnelere, diğer türdeki anıtları ve bunların bağlamını içerecektir (Council of Europe, 1992b:2).

Madde 2. Taraflardan her biri, söz konusu Devlete uygun araçlarla, arkeolojik mirasın korunması için bir yasal sistem kurmayı ve aşağıdakileri sağlamayı taahhüt etmektedir:

- i. Arkeolojik mirasın bir envanterinin tutulması ve korunan anıtların ve alanların belirlenmesi;
- ii. Daha sonraki nesiller tarafından incelenecek maddi kanıtların korunması için, yerde veya su altında görünür hiçbir kalıntının olmadığı durumlarda bile arkeolojik rezervlerin oluşturulması;
- iii. Arkeolojik mirasın unsurlarının tesadüfen keşfedilmesinin bir bulucu tarafından yetkili makamlara zorunlu rapor edilmesi ve incelemeye açık hale getirilmesidir (Council of Europe, 1992b:2).

Madde 3. Arkeolojik mirası korumak ve arkeolojik araştırma çalışmalarının bilimsel önemini garanti altına almak için her bir Taraf aşağıdakileri taahhüt etmektedir:

i. Kazı ve diğer arkeolojik faaliyetlerin yetkilendirilmesi ve denetimine ilişkin prosedürleri aşağıdaki şekilde uygulamak:

- a. Arkeolojik mirasın herhangi bir yasadışı kazısını veya kaldırılmasını önlemek;
- b. Arkeolojik kazıların ve araştırmaların bilimsel bir şekilde yapılmasını sağlamak ve aşağıdakileri sağlamak koşuluyla:

- Mümkün olan her yerde tahribatsız araştırma yöntemleri uygulanmaktadır

- Arkeolojik mirasın unsurları, uygun şekilde korunması, muhafazası ve yönetimi için herhangi bir önlem alınmadan kazı sırasında veya sonrasında açığa çıkarılmamalı veya açıkta bırakılmamalıdır.

ii. Kazıların ve diğer potansiyel olarak tahrip edici tekniklerin yalnızca nitelikli, özel olarak yetkilendirilmiş kişiler tarafından yapılmasını sağlamak;

iii. Devletin iç hukuku tarafından öngörüldüğünde, arkeolojik araştırma için metal dedektörlerinin ve diğer herhangi bir tespit ekipmanının veya işleminin kullanılması özel ön izne tabi olacaktır (Council of Europe, 1992b:3).

3.1.7.Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Malların Korunmasına Dair Lahey Sözleşmesi

1935'te Amerikan Devletleri tarafından Roerich Paktı'nın imzalanmasının ardından, savaş zamanlarında anıtların ve sanat eserlerinin korunmasına yönelik daha kapsamlı bir sözleşme taslağı taslağı taslağının hazırlanmıştır. 1939'da, Uluslararası Müzeler Ofisi'nin himayesinde hazırlanan bir sözleşme taslağı, Hollanda tarafından hükümetlere sunulmuştur (ICRC, 1954). Dünya Savaşı'nın patlak vermesi nedeniyle daha fazla adım atılamamıştır. Savaştan sonra 1948'de Hollanda tarafından UNESCO'ya yeni bir teklif sunulmuştur. 1951'de UNESCO Genel Konferansı, bir sözleşme taslağı hazırlamak için hükümet uzmanlarından oluşan bir komite toplamaya karar vermiştir. Bu komite 1952'de toplanmış ve daha sonra taslaklarını Genel Konferansa sunmuştur. Gözden geçirilmiş taslaklar daha sonra tavsiye için hükümetlere iletilmiştir. Sözleşmeyi ve diğer Yasaları hazırlayan ve kabul eden Hükümetlerarası Konferans, 21 Nisan - 14 Mayıs 1954 tarihleri arasında Lahey'de gerçekleşmiştir. 56 Devlet temsil edilmiştir (Schindler ve Toman, 1988: 745).

3.2. Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Faaliyet Gösteren Uluslararası Örgütler

Dünya üzerinde farklı alanlarda bulunan çok sayıda kültürel mirasın korunması adına pek çok örgüt kurulmuştur. Dünya Mirası Komitesinin Danışma Organları ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), ICCROM (Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi), ve IUCN (Dünya Koruma Birliği)'dir. Bu organların pek çok rolü vardır. Bunlar aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

- Her organın kendi uzmanlık alanına göre Dünya Mirası Konvansiyonunun uygulanması hususunda önerilerde bulunması;

- Komitede toplantı günlerinin ve gündeminin belirlenmesi, belgelerin oluşturulması ve alınan kararların aktifleştirilmesi adına Sekretaryaya yardımcı olmak;
- Temsilci, Dengeli ve Güvenilir bir Dünya Mirası Listesi adına Global Eğitim Stratejisinin, Global stratejinin, Periyodik Raporlamann geliştirilerek uygulanmasına ve Dünya Mirası Fonunun etkili bir şekilde kullanılmasını daha da artırılmasına yardım etmek;
- Dünya Mirası hususunda Uluslararası Yardım taleplerini incelenmek ve varlıklarının korumasının izlenmesi;
- IUCN ve ICOMOS olması halinde, Dünya Mirası Listesine kaydının yapılması adına aday gösterilmiş olan varlıkların değerlendirilmeye alınması ve sonrasında Komiteye değerlendirme sonuç raporlarının sunulması;
- Son olarak danışmanın görevi Dünya Mirası Komitesi ile Bürosu'nun düzenleyerek davet ettiği toplantılara katılmaktır (Karpuz, 2009: 35).

3.2.1. UNESCO

UNESCO, (United Nations Educational, Scientific And Cultural Organization), Birleşmiş Milletler'e (UN) bağlı bir kurumdur. 1946 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra kurulmuştur. Unesco'nun yasası 1945 Kasım ayında İngiltere'nin başkenti Londra'da 44 ülkeden gelen temsilcilerin katılmış oldukları toplantıda kabul edilmiştir. Türkiye ise bu yasayı imzalamış olan onuncu devlettir. Bu sözleşme Türkiye'de 20 Mayıs 1946 tarihinde ve 4895 sayılı kanun ile kabul edilmiştir (UNESCO, 2021). Ekim 2007 itibari ile UNESCO'ya üye sayısı Filistin'in 2011'de üye kabul edilmesiyle 195'e yükselmiştir (KTB, 2021b).

UNESCO, tüm dünya üzerinde bilim, eğitim ve kültür alanlarında işbirliğini sağlamak ve kültürel gelişimi oluşturmak adına bir dizi çalışmalar yapmaktadır. Yapmış ve yapmakta olduğu yayınlar, bilimsel çalışmalar ve de sosyal sorumluluk projeleriyle tüm dünyada kültürel korumaya yönelik bilinç oluşturmaya çalışmaktadır. Bu alanda korumaya yönelik akademik literatürü oluşturan ve geliştirmeye devam eden kurumların başını çekmektir. Kendisine edinmiş olduğu amaçları üyesi olan her ülkede kurulmuş Milli Komisyonlar ile başarmaya çalışmaktadır.

UNESCO'nun üyesi olduğu pek çok ülkede çalışmaları vardır. Ancak Türkiye'de yapmış olduğu çalışmalarına 1983 yılında İstanbul ile Göreme'yi korumak ve gelecek nesillere bırakmak adına yürüttüğü kampanya ilk örneklerindedir. Bu kampanyada ilk olarak İstanbul ve Göreme'nin büyük bir risk altında olduğu belirtilmiştir. Bu riskleri doğal erozyon ya da depremlerin oluşturduğunu bunun yanında yanlış sanayileşmenin sistemli bir restorasyon ile önüne geçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Belirlenmiş olan bu çalışmaların gerçekleşmesi adına kendi çatısı altında üyeliği bulunan bütün devletlere seslenilmiştir. Onlardan Türkiye'nin İstanbul ve Göreme'nin kurtarılması adına Türkiye'ye maddi ve manevi yardımcı olmaları UNESCO tarafından istenmiştir (Kültür Varlıkları, 2021).

UNESCO gibi kurumun bütçesi, kendisine olan üye devletlerin iki yılda bir ödemiş oldukları aidatlarla sağlanmaktadır. Bu gelirin haricinde, Birleşmiş Milletler Özel Fonu'ndan da teknik yardım programı dahilinde, ciddi para kaynakları elde edilmektedir. UNESCO'nun merkezi Paris'te bulunmaktadır. Kurumun işleyişi Genel Konferans, Yürütme Konseyi ile Sekreterlik olmak üzere üç organdan oluşmaktadır (UNESCO, 2021).

UNESCO Genel Kurul'u 1972'de Paris'te toplanmıştır. Burada Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunması Konvansiyonu kabul edilmiştir. Konvansiyon Türkiye Büyük Millet Meclisi (1982) kabul edilmiştir. Konvansiyonu Nisan 2009 yılı itibarı ile 186 ülke imzalamıştır (UNESCO WHC, 2021).

3.2.2. ICOMOS

ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) 1965 yılında kurulmuştur. Konseyin merkezi Fransa-Paris'te bulunmaktadır. Bu konsey bir sivil toplum kuruluşudur. Bu konsey, arkeolojik ve mimari mirasın korunması adına metodoloji, teori ve bilimsel tekniklerle çalışılmasını yöneliktir. Yapılan çalışmaları, Sitlerin ve Anıtlar Korunması ile Restorasyonuna dair 1964'teki Uluslararası Tüzüğüne dayandırılmaktadır (ICOMOS, 1987).

ICOMOS'un konvansiyonla bağlantılı özel rolü aşağıda verilmiştir.

- Dünya Mirası Listesine kaydedilmesi adına aday gösterilmiş olan varlıkları değerlendirmeye almak,

- Dünya Mirası kültürel varlıklarının korunma durumunu takip etmek,
- Taraf olan ülkelerin yöneltmiş olduğu Uluslararası Yardım isteklerini incelemek
- Kapasite oluşturma aktiviteleri adına girdi ile destek sağlamaktır.

3.2.3. ICCROM

ICCROM (Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi), UNESCO tarafından 1956 yılında İtalya-Roma'da kurulmuştur. Uluslararası hükümetler arası olarak faaliyet gösteren bir kuruluştur. ICCROM'un yasal pek çok fonksiyonu vardır. Bunlar; taşınmaz ya da taşınabilir kültürel mirasın korunmasını güçlü kılmak adına araştırmalar yapmak, eğitim, teknik destek, dokümantasyon oluşturmak ve kamunun bilinçlendirilmesine yönelik programları gerçekleştirmektir. ICCROM'un konvansiyonla bağlantılı özel rolü aşağıda verilmiştir.

- Kültürel miras hususunda eğitim adına daha öncelikli ortak olmayı sağlamak,
- Dünya Mirası kültürel varlıklarının korunmasını seyretmek,
- Taraf olan Ülkelerin yöneltmiş olduğu Uluslararası Yardım isteklerini incelemek
- Kapasite oluşturma aktiviteleri adına destek ve girdi sağlamaktır (ICCROM, 1993).

3.2.4. IUCN

IUCN – Dünya Koruma Birliği 1948'de kurulmuştur. IUCN'nin genel merkezi İsviçre- Gland'dadır. Kurulmasının akabinde bilim adamlarını, mili idareleri ve STÖ'lerini tüm dünyanın iyiliği doğrultusunda bir araya getirmiştir. Birliğin amacı doğanın çeşitliliğini ve bütünlüğünü korumak adına bütün dünya toplumlarını teşvik etmek, yardım etmek ve etkilemektir. Ayrıca doğal kaynakların kullanımının her bakımdan adil ve ekolojik olarak sürdürülebilir şekilde olmasını sağlamaktır. IUCN'nin Konvansiyonla bağlantılı özel rolü aşağıda verilmiştir.

- Dünya Mirasına kültürel varlıkların korunmasını seyretmek,
- Dünya Mirası Listesine kaydedilmek üzere aday gösterilen varlıkları değerlendirmek,

- Taraf Ülkelerin yöneltmiş olduğu Uluslararası Yardım isteklerini incelemek,
- Kapasite oluşturma aktiviteleri adına destek ve girdi sağlamaktır (IUCN, 2003).

3.2.5. ICOM

İcom, 1926 yılında kurulmuştur. Unesco'nün öncülük etmesiyle Uluslararası Müzeler Konseyi (İCOM) adını almıştır. İlk toplantısı Paris'te 1946 yılında yapılmıştır. Bu meslek örgütü, kültürel varlıkların sürdürülebilir olarak korunması kaidesiyle toplum ile paylaşılması adına kurulmuştur (ICOM, 2010). Icom'un hedefleri aşağıda verilmiştir.

- Müzelerde etik ve profesyonel standartları oluşturmak,
- Müzecilik eğitimini ilerletmek,
- Yayınların artırılması için çalışmalarda bulunmak,
- Kültür varlıklarının yasa dışı ticaretini engel olmak,
- Toplumun müzelere olan merakını artırmak,

Türkiye'de de 7/1600 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (1971) tanımlar yapılmıştır (ICOM, 2021).

3.2.6. CIIC

ICOMOS Kültür Rotaları Uluslararası Komitesi (CIIC) çalışmalarına ICOMOS'a üye olan ülkelerin ortak yürütmüş oldukları çalışmalarla sürdürülmektedir. ICOMOS'a üye olan ülkeler, başta UNESCO ve diğer alakalı ilgili kurumlarla işbirliği yaparak çalışmaktadırlar. Burada yalnızca kültürel rota çalışmaları Avrupa ile sınırlı kalmayarak tüm dünya geneline yayılarak yapılmaktadır. Bu kurumun rotalar üzerine yapmış olduğu çalışmalar aşağıda verilmiştir.

- İpek Yolu Projesi
- Akdeniz Şarap ve Üzüm Rotaları
- Akdeniz Bölgesi Zeytin Güzergahları
- Kanada Chilkoot Yolu
- Maden Kültürel Rotaları

- Malta Haz Yolları
- Avustralya Yolları ve Yolculuklarında Miras
- Transatlantik Köle Ticareti ile ilgili Karayip Anıtları ve Siteri
- Kuzey İspanya'daki kıtalar arası yollar
- Güney Afrika'daki Kültürel Rotaların Tanımlanması
- Kakao Rotası
- Goa: Kültür ve Yaşam Rotaları

Burada sıralanmış olan kültürel rotalar ile doğal ve kültürel mirasın korunmasının sağlanması hedeflenmiştir. Bunun yanında bu bölgelerin reklamının doğru olarak yapılarak turistlerin çekilmesi ile de sosyal ve ekonomik kalkınmanın sağlanması hedeflenmektedir (Özer ve Üstündağ, 2021).

3.3. Dünya'da Alan Yönetimi Örnekleri

3.3.1. UNESCO Çalışmaları

UNESCO'ya göre bir yönetim planının hedefi kültürel miras olarak aday gösterilen aday alanın şu an ve gelecek zamanlarda etkili bir şekilde korunması ve gelecek nesillere etkin bir şekilde ulaşmasını sağlamaktır (Cameron, 2017: 14).

Kültürel miras yönetim planı kapsamında taşınmaz olan fakat kısmen kazı yapılan yerlerin ve de bunların kalıntılarının uzun yıllar boyunca yönetilmesini amaçlamaktadır (UNESCO, 2021). Kültürel miras yönetiminin amaçları aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir:

- Tehlike altında olan alanların üzerindeki etkilerin hafifletilmesi,
- Alanların tahrip edilmesinin ve eserlerin dağılmasının önlenmesi,
- Tehlike altında olan alanların üzerindeki etkilerin azaltılması,
- Alanların ulusal, yerel ve uluslararası envanterlerinin oluşturulması,
- Alanların mümkünse yerinde korunması ve yorumlanması,
- Arkeolojik araştırma yapılan alanların sadece kamu yararı adına, yeterli finansman ve uzman personel eşliğinde koruma, belgeleme, iyileştirme, raporlama ile yayınlama hükümlerine tabii olunarak bilimsel amaçlar doğrultusunda kazım işlemlerinin yapılması,

- Yerel halkın kendi kültürel mirasının koruyucusu olabilmesi adına planlama ve işlem sürecine dâhil edilmesidir.

Bir yönetim planı, mutlaka tutarlı bir şekilde hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Miras alanlarının değerlerinin nasıl yönetileceği, nasıl korunacağı ve nasıl destekleneceğini sistematik bir şekilde açıklayabilmelidir (Adriatic IPA, 2016:18). Bir yönetim planının hazırlanma içerikleri aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

- Öncelikle hedefin belinmesi gerekmektedir.
- Tüm süreç karar verme de dahil olmak üzere anlatılmalıdır.
- İncelenecal olan alanın özellikleri belirtilmelidir.
- Alanın ne kadar önemli olduğu defaatle belirtilmelidir.
- İlkeler, vizyon ve politikalar/amaçlar belirlenmelidir.
- Amaçlara/politikalara ulaşmak adına adımlar planlanmalıdır. (kaynaklar, zamanlama, öncelikler, destekler dâhil edilmelidir.)
- Uygulamanın planı bir an önce yapılmalıdır. (Proje formülasyonu, yıllık çalışma planı ve kaynaklar gösterilmelidir.
- Zaman çizelgesi yapılmalıdır.
- Yıllık izleme planı yapılmalıdır.

3.3.2. Alan Yönetimi Ülke Uygulamaları

Alan Başkanlıkları kurulmadan önce bölgelerde yapılan detaylı çalışmalar, söz konusu alanların önemli sorunlarına çözüm bulmayı amaçlamıştır. Alan Başkanlıkları kuruluş süreçlerinde, diğer ülkelerdeki özellikli koruma alanları açısından detaylı araştırmalar yapılmıştır. Belirli özellikler doğrultusunda, sosyo ekonomik açıdan gelişmiş birçok ülkenin teşkilat şeması, çalışma modeli, alan özellikleri incelenmiş ve ilgili örnekler doğrultusunda Alan Başkanlığı modeli üzerinde çalışmalar yapılmıştır.

Alan yönetimi uygulanacak bölgelerin yapıları, büyüklükleri, kendilerine özgü dokuları ve özellikleri gibi sebeplerle yönetim alanlarında özel mevzuata ihtiyaç duyulduğu ve hukuki bir altyapıya ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. Bu sebepler doğrultusunda Hırvatistan “Plitvice Gölleri Milli Parkı” yönetim anlayışındaki gibi korumadan sorumlu Bakanlığın uhdesinde, yönetim planları kapsamında ve kamu kurumları tarafından idare edilmelerinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

İlgili bölgelerde, yerelde etkin bir yönetim modeline ihtiyaç duyulması ve merkezi teşkilatın bir biriminin alanda bulunması gerekliliği de ayrıca gözlemlenmiştir. Bu noktada Avustralya – “Port Arthur Dünya Miras Alanı” ve Hindistan – “Hampi Köyü (Hampi World) Dünya Miras Alanı” rol modeli alınmış ve Bakanlığa bağlı başkan, teknik ve idari başkan yardımcıları ile bilimsel üyelerden oluşan bağımsız bir komisyon tarafından idare edilmeleri gerektiği anlaşılmıştır. Ayrıca komisyonda yer alan üyelerin bağlı ve ilgili Bakanlık temsilcileri ile yerelde etkin ve verimli çalışabilecek kişilerden oluşması, merkezi yönetimin taşra yapılanmalarını oluşturmada oldukça etkili olmuştur.

Doğal ve kültürel değerler açısından önem arz eden ve Dünya Miras Listesinde bulunan alanların tanıtımı, projelerin uygulanması, alanın ihtiyaçlarının belirlenmesi, paydaşların iş birliklerinin sağlanarak ortak eylemler gerçekleştirmelerinin sağlanması, farklı düzeylerde farklı kanunlar, kurallar ve anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirilmesi amacıyla dünya üzerindeki benzer statülerdeki örneklerin yönetim modeli ve teşkilat şemasına ilişkin veriler incelenmiştir. Bu kapsamda Japonya, Avustralya, ABD, İtalya, Almanya, Hırvatistan, Hindistan ülkelerinde yer alan bazı örnek alanlar belirlenmiştir. İncelemeye konu edilen, Türkiye’de alan başkanlığı statüsünde kurulmuş olan benzer dünya örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

Örnek Miras Alanları	Alan	Sınıf
1. Japonya – “İtsukushima Adası Dünya Miras Alanı”	431,2 hektar	Doğal+Tarihi
2. Avustralya – “Kömür Madenleri (Coal Mines) Dünya Miras Alanı”	352,47 hektar	Tarihi
3. Avustralya – “Port Arthur Dünya Miras Alanı”	146 hektar	Tarihi
4. Hindistan – “Hampi Köyü (Hampi World) Dünya Miras Alanı”	4187,24 hektar	Tarihi + Arkeolojik
5. ABD – “Arizona Büyük Kanyon Ulusal Parkı”	4926 km ²	Doğal
6. ABD – “Alaska Katmai Ulusal Parkı Ve Koruma Bölgesi”	1656,4 hektar	Doğal
7. İtalya – “Basilicata - Matera”Matera Taşları (Sassi di Matera)”	1016 hektar	Tarihi
8. Almanya – “Müritz Millî Parkı”	318 km ²	Doğal
9. Hırvatistan – “Plitvice Gölleri Milli Parkı”	296,85 km ²	Doğal

Örnek Miras Alanlarına İlişkin Alan ve Sınıf Tablosu

3.3.2.1.Söz konusu Ülkelerin Çalışma Kapsamlarına Genel Bakış

İncelenen ülkelerde kültür varlıklarının korunması Kültür Bakanlıkları veya aynı yetkilerle donatılmış bir başka bakanlığın sorumluluğundadır. Doğal varlıkların korunması ise Çevre, Orman, Tarım veya benzeri bakanlıkların yetkisindedir. Farklı bir kavram olarak tarihi bahçe ve parklar yine taşınmaz kültür varlıklarından sorumlu bakanlıkların kontrolündedir. Aynı sistemde korumacılık konusunda müzecilik, taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili konularda ayrı ayrı birimlere görev verilmektedir. Söz konusu ülkelerde etkinlik biçimleri değişse de, “koruma kurulu” kavramı bulunmaktadır. Bu kurulların danışmanlıktan etkin karar mekanizmasına kadar farklı rolleri bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yerel yönetimlere daha çok yetki tanınırken, gelişmekte olan ülkelerde yerel uygulamanın başarısızlığı nedeniyle tekrar merkezileşme eğilimi artmaktadır. Yetkinin büyük ölçüde yerel yönetimlere aktarıldığı ülkelerde bile Kültür Bakanlıkları temel koruma ilkeleri ve genel koruma kararlarının alındığı merkezi bir birim olarak görev yapmaktadır (Yılmaz, 2006:48).

Merkezi yönetimin güçlü olduğu ülkelerde de uygulama merkeze bağlı yerel örgütler aracılığı ile yürütülmekte ve denetlenmektedir. Bu örgütler hem teknik hem de bilimsel açıdan yeterli donanıma sahiptir. Kültür varlıklarının korunması hemen her ülkede kent planlamanın bir parçası olarak kabul edildiğinden imar mevzuatı içine yaptırım gücü yüksek hükümler konulmuştur. Böylelikle Kültür Bakanlıklarının diğer bakanlıklar üzerinde denetim gücü de artırılmış olmaktadır (Yılmaz,2006:48).

Diğer ülkelerle daha kolay bir karşılaştırma yapabilmek için her ülkenin korunma alanının yüzölçümü, koruma statüsü, idari bölümlenmesi sırayla açıklanacak ve yine her ülke için kültürel mirastan sorumlu kuruluşlar, koruma sistemleri incelenecektir (Yılmaz, 2006:49).

3.3.2.2. Japonya – “Itsukushima Adası Dünya Miras Alanı”

Bu alanda hizmetler kamu eliyle yürütülmekte ve Hükümet’e bağlı Kültürel İşler Ajansı tarafından mali ve teknik yardım sağlamaktadır. Bakanlıklar dahilinde yönetim dini teşkilat olarak yürütülmektedir (whc.unesco.org/en/list/776, 2023).

Itsukushima Adası Dünya Miras Alanı Görselleri

3.3.2.3. Avustralya – “Kömür Madenleri (Coal Mines) Dünya Miras Alanı”

Bu alanda hizmetler kamu eliyle yürütülmekte ve Hükümet’e bağlı Yönetim Kurulu tarafından seçilen Başkan, Başkan Yardımcısı ve 4 Üye tarafından idare edilmektedir (coalmines.org.au/conservation/#section-1, 2023).

Avustralya Tazmanya Kömür Madenleri Dünya Miras Alanı Görselleri

3.3.2.4. Avustralya – “Port Arthur Dünya Miras Alanı”

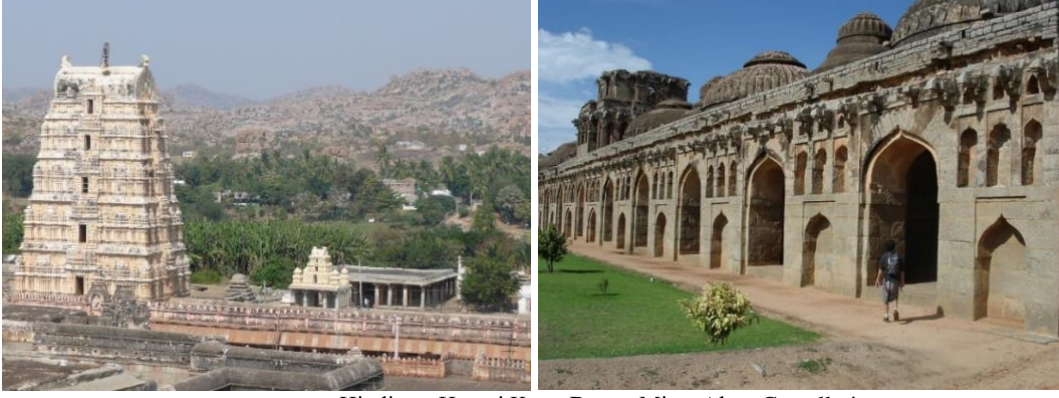
Bu alanda hizmetler kamu eliyle yürütülmekte ve Hükümet’e bağlı Yönetim Kurulu tarafından seçilen Başkan ve 5 Üye ile Danışma Komitesi Başkanı ve 9 Üye tarafından idare edilmektedir (portarthur.org.au/heritage-management/, 2023).

Avustralya Port Arthur Dünya Miras Alanı Görselleri

3.3.2.5. Hindistan – “Hampi Köyü (Hampi World) Dünya Miras Alanı”

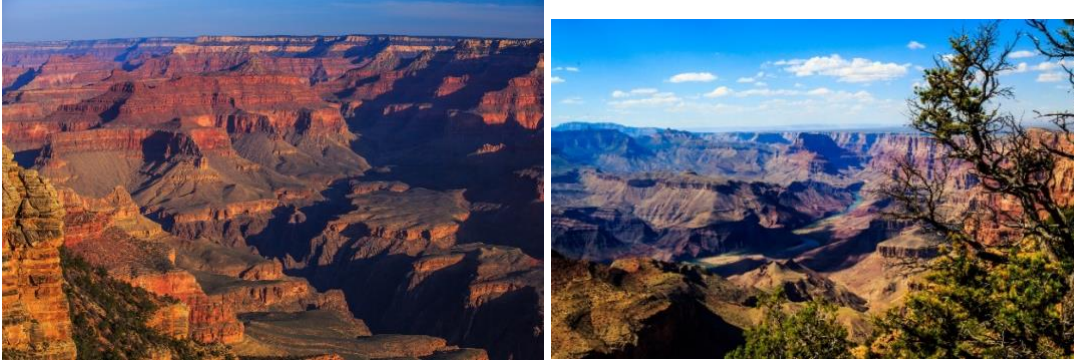
Bu alanda hizmetler kamu eliyle yürütülmekte ve Hükümet’e bağlı Başkan, Başkan Yardımcısı, 17 Üye ve Üye Sekreter tarafından idare edilmektedir. Üyeler çeşitli uzmanlık alanlarından oluşmaktadır (asi.nic.in/conservation-preservation/, 2023).

Hindistan Hampi Köyü Dünya Miras Alanı Görselleri

3.3.2.6. ABD – “Arizona Büyük Kanyon Ulusal Parkı”

Bu alanda hizmetler yerel idareler eliyle yürütülmekte ve Park Müfettişi tarafından günlük yönetim, Milli Park Servisi tarafından Genel Yönetim Planı, Peyzaj Koruma Kooperatifi tarafından dışardan uzmanlık alarak idare edilmektedir (nps.gov/grca/getinvolved/portfolio.htm, 2023).

Arizona Büyük Kanyon Ulusal Parkı Görselleri

3.3.2.7. ABD – “Alaska Katmai Ulusal Parkı ve Koruma Bölgesi”

Bu alanda hizmetler yerel idareler eliyle yürütülmekte ve Park Müfettişi tarafından günlük yönetim ile idare edilmektedir (nps.gov/katm/getinvolved/planning.htm, 2023).

Alaska Katmai Ulusal Parkı Görselleri

3.3.2.8. İtalya – “Basilicata - Matera”Matera Taşları (Sassi di Matera)”

Bu alanda hizmetler kamu eliyle yürütülmekte ve Hükümet’e bağlı ilgili Bakanlığın Yerel Ofisleri (Ufficio Sassi) ve yerel idare tarafından Belediye sorumluluğunda idare edilmektedir (nps.gov/katm/getinvolved/planning.htm, 2023).

İtalya Matera Taşları Dünya Miras Alanı Görselleri

3.3.2.9. Almanya – “Müritz Millî Parkı”

Bu alanda hizmetler kamu eliyle yürütülmekte ve Bakanlığa bağlı Park Ofisi sorumluluğunda idare edilmektedir (whc.unesco.org/en/list/1133, 2023).

Almanya Müritz Millî Parkı Görselleri

3.3.2.10. Hırvatistan- “Plitvice Gölleleri Milli Parkı”

Bu alanda hizmetler kamu eliyle yürütölmekte ve Hükümet’e bağılı ilgili Koruma Bakanlığıının denetiminde Yönetim planı kapsamında Kamu Kurumu tarafından idare edilmektedir (whc.unesco.org/en/list/98, 2023).

Hırvatistan Plitvice Gölleleri Milli Parkı Görselleri

4. TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ

4.1. Türkiye'de Tarihsel Süreçte Kültürel Miras ve Alan Yönetimi

Bu başlık altında, cumhuriyet öncesi dönem, cumhuriyet sonrası dönem ve Türkiye'de kültürel miras yönetiminde teşkilatlanma ele alınmıştır.

4.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı Devleti döneminde kültürel miraslar hakkındaki kanunnamelerde onarma ve korumaya yönelik hükümlere ancak 19. yüzyılda rastlanılmıştır. Öncesinde bu tarz kanunnameler bulunmamıştır. Fakat padişahların vermiş olduğu talimatlar yahut fermanlarında kültürel miras kapsamındaki anıtsal yapılar ve çevrelerinin korunmasına yönelik hükümlere rastlanılmıştır (Karaduman, 2007:22). Bu alanlarda koruma faaliyetleri Tanzimat Dönemi'nde artış göstermiştir. 1848-1917 yıllarında miras alanlarının korunmasına dair 42 idari ve yasal düzenleme hazırlanmıştır (Madran, 2002a: 14). 13.02.1869 yılında Asar-ı Atika Nizamnamesi isminde Eski Eserler Tüzüğü yayınlanmıştır. Nizamname 8 maddeden oluşmaktadır. İlk maddede eski eser aramak isteyen kişilerin Maarif Nezaretinden izin alması gerektiği belirtilmiştir. İkinci maddede eski eserlerin yurt dışına çıkartılma yasağının getirildiği belirtilmiştir (Akat, 1990:53). Bu Nizamname kültür varlıklarının korunması ile kazı işlerinin sisteli bir şekilde yapılması açısından çok önemlidir. 1874, 1884 ve 1906 tarihlerinde revizyonlarla değişikliğe gidilmiştir (Akın, 1993:235).

4.1.1.1. 1869 tarihli asar-ı atika nizamnamesi

Osmanlı döneminde, Mimar Sinan kültürel miras niteliği taşıyan bazı taşınmaz varlıklara müdahale etmiştir. Müdahalenin amacı koruma tamamen korumaya yönelik olmuştur. 1559'da Rumeli Hisarı'nın içi ve çevresinde bulunan düzenive görüntüyü bozan dükkan ve evler yıkılarak temizlenmiştir. 1572'de Zeyrek Caminin, Kalenderhane Cami'nin ve Eski İmaretin iç mekân ve dış duvarlarında yapılmış olan tahribatlar temizlenmiştir. 1573'te Ayasofya Cami'nin duvarları ve çevresindeki müdahaleler arındırılmıştır (Alanyurt, 2009: 36). 1869'da Asar-ı Atika Nizamnamesi yayınlanmıştır. Bu nizamnamede taşınır kültür varlıklarının korunması adına yasal düzenleme ilk olarak yapılmıştır (Kejanlı vd., 2007:185). Nizamname 7 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin ilkinde Osmanlı topraklarında eski eser aramak için Maarif

Nezareti'nden izin alınması şartı belirtilmiştir. İkinci madde ise eski eserlerin yurt içinde ülke vatandaşına satılmasına izin verilmesi ancak yurtdışına çıkartılmaması gerektiği belirtilmiştir.

4.1.1.2. 1874 tarihli asar-ı atika nizamnamesi

İkinci Asar-ı Atika Nizamnamesi 1874 yılında yürürlüğe girmiştir. Nizamname 36 maddeden oluşmakta ve burada kurallar, daha belirgin ve açık bir duruma getirilmiştir (Gülekli, 1948:11). 1869 yılında hazırlanmış olan Nizamname'de bulunan eski eserlerin yurtdışına çıkarılması yasaklanmıştır. Fakat Dethier 1874 tarihinde hazırlanmış olan Nizamname'de ise farklı kıstaslar getirilmiştir. Buna göre; arkeolojik kazılarda yahut tesadüfi olarak bulunan tarihi eserlerin üçte biri kadarı kazıyı yapan kişiye, üçte biri kadarı devlete ve kalan üçte biriyse toprağın sahibine bırakılmıştır. Eski tarihi eserlerin paylaşılması hususunda yabancı kişilerin kazılarda buldukları eserlerin sadece resim ve alçılarını almalarına yönelik değişikliğe gidilmeye çalışılmış olsa uygulamada etkili olmamıştır. Bunun sonucunda yurtdışına kültürel mirastan çok sayıda eserin kaçırılmasına neden olmuştur (Muşmal, 2009: 44; Özkan 2009: 64). Bu Nizamnamede henüz toprak altında olan eski eserlerin devlete ait olduğu belirtilmiş olsa da izin alınarak yapılan kazılarda bulunan eserlerin üçte ikisinin özel mülk olarak verilmesinin önünü açması açısından paylaşımcı bir yasa olarak kabul edilmektedir. Paylaşımcı uygulaması Avrupa müzelerinin de teşvik ettiği bir yöntemdir paylaşımcı bir yasa olarak tanımlanmaktadır (Karaduman, 1999: 47).

4.1.1.3. 1884 tarihli asar-ı atika nizamnamesi

Asar-ı Atika Nizamnamesi 1884 yılında düzenlenmiştir. İçeriğinde korumanın temel ilkeleri hakkında tanımlar yer almaktadır. Cumhuriyet'in ilanından sonra bile bu temel ilkelere faydanılmıştır. Oluşturulan mevzuatta önemli bir yer sahip olmuştur. Yalnızca yapılan bu düzenleme değişikliğinde tarihi eser kavramı çok daha detaylı olarak anlatılmıştır. Bu Kanunname ilk kez eserlerin mülk sahibinin nezaretinde dahi olsa Osmanlı ülkesinin dışına çıkmasına yasak getirilmiştir (Çekül, 2010: 42).

4.1.1.4. 1906 tarihli asar-ı atika nizamnamesi

Asar-ı Atika Nizamnamesi, Osmanlı Devleti'nin tarihi eserlerin korunmasıyla ilgili çıkarmış olduğu son düzenlemedir. Nizamname 1906 yılında düzenlenmiştir. Bu

kanundan önce düzenlenen üç Nizamnamede edinilen tecrübeler, arkeolojik kazılardaki artı, daha profesyonel yaklaşıması, mesleğe yönelik yetkin insanların yetiştirilmesi çok daha yeni bir düzenlenmenin yapılmasını gerekli kılmıştır. Hatta bu Nizamname, Cumhuriyet döneminde 1973 yılına değin kullanılmış ve o döneme kadar kullanılan tek koruma mevzuatı olmuştur. Nizamname'nin yalnızca 8. maddesi koruma kapsamını direkt olarak ifade etmektedir. Maddeye ilişkin; eski eserlerin yerinden oynatılması sakatlanması, yıkılması, mahvedilmesi, üç yüz metre uzaklıktan daha yakın alanında tuğla harmanı ve kireç ocağı oluşturulması, yıkılmasından sonra oluşan alanı izin dışı kullanılması, ölçmek niyetiyle izin almadan iskele kurulması, dolaylı veya doğrudan olarak tahrib edilmesine sebep olacak işlemlerin yapılması, ahır, ot anbarı, vs. bir işlevin verilmesi yasaklanmıştır (Binan, 1999: 35). Nizamname'nin dördüncü bölümünde taşınır eski eserler ile alakalı hükümler bulunmaktadır. Dördüncü bölüme göre; vatandaşlardan herhangi biri kendi mülkünde taşınır bir eser bulma durumunda bunu yetkili mercilere haber vermek zorundadır. Nizamname'nin 5. bölümünü arkeolojik kazılar oluşturmaktadır. Bu bölümde yapılacak kazıyla ilgili gerekli olan izinlerin alınmasına yönelik ayrıntılar belirtilmiştir. Ayrıca kendi mülkünde kazı yapılmasına izin vermeyen vatandaşın Maarif Nezareti tarafından kamulaştırılması ile alakalıdır (Madran, 2002b: 415)

4.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

TBMM'nin kurulmasının hemen ardından Milli Eğitim Bakanlığı'nca yetki verilerek Türk Asar-ı Atıkası Müdürlüğü kurulmuştur. 5 Kasım 1922 yılında ise Atatürk tarafından valiliklere "Müzeler ve Asar-ı Atıka Hususunda Yönerge" adında bir yazı gönderilmiştir. Böylece tüm Milli Eğitim Müdürlükleri, illerdeki eski eserlerle alaklı onarım, bakım ve belgeleme işlemlerinden yükümlü olarak görevlendirilmişlerdir (Madran, 2002a: 85). 1924 yılında TBMM, Osmanlı Devleti döneminde kurulan "Eski Eserler Sürekli Kurulu"nun görevlerini son dönem de devam etmesine yönelik karar vermiştir. Ancak kurulun görev yetki alanı İstanbul ili ile sınırlı tutulmuştur. Kurulun görevi İstanbul sınırlarında bulunmakta olan eski eserlerin ve anıt yapıların belgelendirilmesi, bu yapıların onarım ve bakımının yapılması, lüzumlu olduğu hallerde yıkılmasına yönelik kararların alınması ve tüm bunlarla alakalı yayınların hazırlanması olarak belirtilmiştir (Şimşek ve Dinç, 2009: 114; Madran, 2013: 11).

4.1.2.1. 1923-1950 yılları arasındaki düzenlemeler

Atatürk, tarihi eserlerin ve değerlerin korunması hususunda oldukça ilgili ve özenli bir tavır sergilemiştir. Ulu önderin 19.02.1931 tarihinde yapmış olduğu Konya gezisi esnasında tarihi alanlara ve binalara karşı umarsamaz davranılmasına karşı çok büyük bir tepki göstermiştir. Akabinde dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye telgraf göndererek tarihi mirasın korumasına yönelik alınan yahut alınacak olan kararların çok daha ciddiye alınarak düzenlenmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Bu uyarı bu alanda daha titiz ve özverili çalışılmasının önünü açmıştır. Atatürk telgrafında (Madran, 2013: 14). Telgraftan sonra konuyla alakalı bir komisyon oluşturulmuştur. Mevcut durumu betimleyen önemli analizler yapılmıştır. Komisyonun hazırlanmış olduğu rapor doğrultusunda 1932 yılında, onarılması gereken yapıların belirlenmesi ve lüzumlu önlemlerin alınması adına “Anıtları Koruma Komisyonu” adıyla bir oluşum tasarlanmıştır (Dinçer, 2019).

1930'lu yıllarda devletin içinde bulunduğu ekonomik güçlükler ve uzman sayısındaki yetersizlik sebebiyle istenilen ölçüde koruma çalışması yapılamamıştır. Ancak 1933 yılında Ankara Tarihi Roma Hamamı, Ahlatlıbel ve 1935'te Alishar, Alacahöyük ile Boğazköy bilimsel çalışmalar ve arkeolojik kazılarıyla fon bulmak için çalışılmıştır. Yine ilk onarım çalışması ise Ayasofya üzerinde yapılmıştır (Ahunbay, 2018: 129).

Koruma konusunda ayrılmış olan bütçe miktarında 1950'ye kadar önemli bir değişiklik olmamıştır. 1924-25 yılları arasında koruma çalışmaları adına ayrılmış olan maddi bedel genel bütçenin %0,05'i olmuşken sonra ise bu miktar %0,025 düzeyine çekilmiştir (Madran, 2013: 16). 1935 yılından sonra kültürel mirasın korunmasının halktan destek alınmadan yapılmasının mümkün olmadığı düşüncesi yeni yöntemleri akıllara getirmiştir. Bu sebeple dönemde varlığını sürdüren Halkevlerinde vatandaşa kolaylıkla ulaşılarak burada eski eserlerin öneminden, korunması gerektiğinden bahsedilmiştir. Hatta MEB tarafından “Atikitelem Genelgesi” yayınlamıştır. Ayrıca halkevlerinde konuyla ilgili uzman insanların bilgi vermesi ve rehberlerce de halka anlatılması üzerine programlar yapılmıştır (Baykal, 2010: 481).

1936'da Cumhuriyet döneminin ilk “Vakıflar Kanunu” çıkartılmıştır. Bu yıllarda tek yapı ölçeği doğrultusunda koruma düşüncesi hâkim olmuştur. Aynı zamanda

uluslararası gelişme ve değişimlerin de katkısıyla anıt eserler üzerinde imar planları yapımı sırasında korunmaları ve aslına uygun kalmalarına özen gösterilmiştir. 1933'te "Belediye Yapı ve Yollar Kanunu" yayınlanmıştır. Kanuna göre; anıt eserlerin etrafının her bir tarafından on metre açıklık bırakılmasına karar verilmiştir (Madran, 2013: 17).

Anıt eserlerin ve imar planları ile korunması fikrinin giderek artması sonucunda şehir planlama kıstasları hususunda tarihi, doğal ve kültürel varlıklara değer verme düşüncesi de önemli olmaya başlamıştır. Türkiye'de kentsel koruma hususunda 1932'de H. Jansen tarafından hazırlanmış olan ilk manalı ve ayrıntılı hazırlık "Ankara İmar Planı"nın olmuştur. hazırlanan raporda, Ankara Kalesi'nin ilin her yerinden fark edilmesi özgürlüğün simgesi olarak korunmasının daha anlamlı olduğu düşüncesinin halka yansıtılması gerektiği belirtilmiştir. 1937'de kale ve çevresi "Protokol Alanı" olarak düzenlenerek muhafaza edilmesi yönünde karar verilmiştir. Bunun yanında raporda kenti korumasına yönelik ek bilgiler verilmiştir (Tunçer, 2013: 18). Eski Ankara'ya dokunulmadan yeni ve modern şehir inşa edilmeli ancak iki kent de birbirinden kopuk olmamalı olabildiğince uygun olarak bağlantı kurulmalıdır. Burada önemli olan husus, eski kentin orijinal halinin muhafaza edilerek gelecek kuşaklar için orijinal haliyle korunmasıdır. Ayrıca raporda belirtilen bu husus ciddi bir görev olarak belirtilerek olabilecek zararlı herhangi bir durumdan şehir konuma gerekliliği vurgulanmıştır. Jansen'in tüm uyarılarına rağmen kalenin etrafına yapılmış olan çok katlı yapılar sebebiyle görünme ihtimali mümkün değildir. Son yıllarda Ankara, Jansen'in hazırlamış olduğu rapordakinden oldukça farklı bir durumdadır (Tunçer, 2013: 22).

Dönemin önemli planlama konularından bir diğeri ise İstanbul'da olmuştur. 1932-1933 yılları arasında Tarihi Yarımada'nın korunması adına farklı düşünceleri geliştirmek için bir yarışma tertib edilmiştir. Yarışmada öne çıkan isimlerden biri Agache olmuştur. Ona göre; özellikle henüz arkeolojik kazıları yapılmamış olan eski eserlerin bulunduğu varsayılan alanların belirlenmesi ve bu bölgelerin etrafının yeşillendirilmesi belirtmiştir. Bununla birlikte il için yeni yapılması düşünülen binaların koruma bölgeleriyle uyum olacak şekilde tasarlanmasını, eski ve yeni İstanbul'un iç içe karşılıklı bir şekilde tahrip edilmeden gelişmesinin kültürel değerler açısından önemli olduğunun altını çizmiştir (Kejanlı vd., 2007:188).

Yarışmada dikkat çeken bir diğer isim Elgözt olmuştur. Ona göre; bir yandan moderleşme çalışmaları sürerken diğer yandan anıt alanların ve eserlerin ciddi şekilde korunması gerektiğini belirtmiştir. Hatta önemli yolların anıt eserlerin yanından geçmemesi gerektiğini, anıt eserlerin birbirlerine birbirlerine küçük arterler ile bağlanarak ilişkilendirilmesini önermiştir. Buradan o dönemde ağırlıklı olarak Avrupalı mimarlardan fikirler alınmıştır. Neredeyse hepsinin vermiş olduğu ortak fikrin sonucunda eski kentlere önem verilmesi, anıtların muhafaza edilmesi ve yeni modern kentin eskiyi tahrip etmeden yapılmasına yönelik olmuştur (Kaderli, 2014: 32; Dinçer, 2012: 230).

Daha sonra 1936-37 yılları arasında Prost, İstanbul'u planlaması adına Türkiye'ye davet edilmiştir. Akabinde İstanbul'un farklılaşması için bir dizi yenilik ve değişikliklerden oluşan kararlar Prost tarafından belirlenmiştir. Bu kararlar kapsamı içinde Nazım İmar Planı 1950 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bunun akabinde kültürel eserlerin korunarak devamlılığının sağlanmasında ve tarihi Yarımada'nın fiziksel gelişiminde çok önemli paya sahip olmuştur (Madran, 2002a: 111).

4.1.2.2. 1950-1983 yılları arasındaki düzenlemeler

1950 yıllarında koruma hususunu amaç edinmekte olan ve bu açıdan teşkilatlanan sivil toplum kuruluşu sayıca oldukça azdır. Bu amaçla örgütlenen ve 1927 yılında İzmir'de kurulan ilk sivil toplum örgütü "İzmir Asar-ı Atika Cemiyeti"dir. Akabinde 1935 senesinde "Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu" kurulmuştur. Daha sonra 1941 yılında "Türkiye Turing Otomobil Kurumu" kurulmuştur (Çekül, 2010: 85).

Koruma olgusu, 1970'li yıllardan önce aydın bir kesim tarafından benimsenmiş ve sahip çikılmış bir düşünce olmakla kalmış ve bunun sonucunda halkın benimsemesi mümkün olmamıştır. Bu durumun değişmesi için başta halkevleri, Türk tarih kurumu ve milli eğitim müdürlükleri gibi kurumlar vasıtasıyla konunun önemini halka anlatmak adına pek çok program yürütülmüş olsa da tüm bu çabanın meyve vermediği halk tarafından gösterilen davranışlardan yaşanan gelişmelerden ve ne yazık ki sonuçtan anlaşılmaktadır. Bununla beraber küçük yerlerdeki yererl yönetimlerin de bu hususlarda yapmaya çalışmış olduğu icraatlerin başarıya ulaşması da pek mümkün değildir (Alioğlu, 2013: 72).

Uzun yıllar boyunca büyük savaşlara maruz kalarak çoğu zaman yıkılmış ve yakılmış bir Anadolu'nun tekrar canlanması adına imar projelerinin öncelikli görülmesi pek de doğru değildir. Bu dönemde çok sayıda yönetici benzer imari tavırlar göstermiştir. Fakat bu dönemdeki en büyük sorunlardan biri şehirlerde bilinçli olarak yahut bilinç bir şekilde tarihi anıt eserlere verilen zararlar olmuştur (Baykal, 2010: 489; Binan, 1999: 44). Yaşanan bu tahribatlar, başakanın kulağına gidecek kadar büyük olmuştur. Bu sebeple 1935 yılında dönemin Başbakanı tarafından bütün valiliklere ve bakanlıklara genelge gönderilmiştir. Genelgede tarihi ve külterel zenginliklerin korunmak, gelecek nesillere ulaşmasını sağlamak, ülke için çok değerli ve önemli olan külterel mirasın korunması hususu üzerine defailette basılarak vurgulanmasına karşın bilinçsiz yöneticiler tarafından yapılan yanlış eylem planları ve kararlar doğrultusunda tahribata uğradığı gerçeğini üzüntü ile karşıladığını karşıladığı (Madran, 2002a: 117).

1950-1970 yılları arasındaki dönemde külterel mirasın ve eserlerin korunmasına yönelik pek çok adım atılmış ancak bunun sonucunda olumlu yahut olumsuz çok sayıda sonuçla karşılaşılmıştır. Ancak 1950'li yıllar Türkiye'deki külterel eserlerin korunması adına yürütölen çabaların mihengini oluşturmuştur. Çünkü bu yıllarda modern yasaların düzenlenmesi/çıkartılması kurum, Avrupa ölkeleri ve ABD ile diplomatik ilişkiler ve iş birliğinin artırılması, devlet kuruluşlarının şekillenmeye başlaması, gelirlerdeki göreceli artış ve çok partili hayata geçilmesi vs. gibi nedenler pek çok değişimin zeminini oluşturmuştur (Keleş, 2003: 97).

1951'de ilk önce GEEAYK (Gayrimenkul Eski Eserler ile Anıtlar Yüksek Kurulu) kurulmuştur. GEEAYK, yasalar yolu ile oluşturulmuş, kendi prensiplerine uygun kurallar koyan ve uygulayan ilk olmuştur. Seçilen üyelerin çoğu üniversite hoca olan kişilerden oluşmuştur ancak kurul istediği taktirde kendi üyesini seçebilme hakkına da sahip olmuştur. GEEAYK, 1957 tarihinde yürürlüğe girmiş olan 6785 sayılı imar kanunu kapsamında sadece eski eserlerle ilgili hususlarda karar almıştır. Oluşturulan yeni yasa sayesinde daha geniş bir çevre kapsamında karar alma yetkisine kavuşmuştur. Böylece "kentsel sit" ile "sit" kavramları kurulun ilgilendiği alanlar dahiline girmiştir. Kurul, 1964'te uluslararası "Venedik Tüzüğü"nü benimsemiştir (Zeren Gülersoy, 2013: 105). Fakat kurulun görevine 1983 yılında 2863 sayılı kanunla sona ermiştir. Kurulun görevinin sonlandırılmasının sebebi ise üyelerin

başka alanlarda yoğun olması ve kurula gerekli mesaiyi ve özveriye ayıramamalarından kaynaklanan zaman problemi neden olmuştur. Ayrıca koruma hususundaki artan çeşitlilik ve niteliksel zenginleşme vs. sebepler de kurulun görevinin son bulmasında etkili olmuştur (Madran, 2013: 22).

Osmanlı Dönemi kanunlarından Asar-ı Atika Nizamnamesi, Cumhuriyet'in ilanından 1710 sayılı ilk koruma yasasına kadar talepleri karşılayabildiği için 67 yıl geçerli olmuştur. 1973'e gelindiğinde "sit" ve "koruma alanı" gibi yeni kavramlar ortaya çıkmış ve tanımları yapılmıştır. Bununla beraber, bir yapı ya da alana ait olan tarihi değerlerin "eski eser" özelliklerine barındırması adına mecburi aşamaların altını çizerek açıklanması, imar planı yapım aşamasında GEEAYK'dan fikir sorulma mecburiyetinin getirilmesi GEEAYK'a tescil, tamirat ve bakım hususunda karar alma yetkisinin verilmesi ve konu planların korumayı başarmak niyetiyle değişikliğe uğrayabilme vs. gibi pek çok yenilik bulunmaktadır (Gürpınar, 2001: 188). 1975'te Avrupa Konseyi'nin aracılık etmesi ile "Avrupa Mimari Miras Yılı" aktiviteleri gerçekleştirilmiştir. Amsterdam Deklarasyonu'nda açıklanmış olan karar ve ilkelerin sonucunda, Türkiye'de "Tespit ve Tescil" ile "Koruma Planlaması" için şubeler kurulmuştur. Bu şekilde ulusal bağlamda ilk defa planlı olarak yapılan bir envanter çalışması başlatılmıştır (Madran ve Özgönül, 2005: 7).

1980 yılı sonrasındaki dönemde tüm dünyada yaşandığı üzere Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde de küreselleşme politikaları çok daha etkin hissedilmiştir. O zamanlarda kırdan kentlere oldukça yoğun göçler yaşanmıştır. Kentlerin nüfusunun hızlı bir şekilde artması kentlerdeki ihtiyaçların artmasına neden olmuş, kalabalık sebebiyle tarihi alanlara yakın yerlere imalatlar yapılmış, tarihi bölgeler sıkışarak zarar görmüş ve hatta bu alanlar kayıtlardan bile düşürülmüştür. Dolayısıyla şehirlerdeki tarihi eserler yok olmaya başlamıştır. Göç sebebiyle yoğunlaşan büyük şehirlerde çok katlı binalar yapılmaya başlanmıştır. Buna en güzel örnek Ankara'nın Kızılay semtidir. Çünkü bu alan Cumhuriyet dönemiyle birlikte geliştirilmesine karşın Kızılay; 15-20 yıl içinde aralıklı olarak iki kez yıkılmış ve yenilenmiştir (Tunçer, 2004: 31).

4.1.2.3. 1983 yılından sonraki düzenlemeler

1973-1983 yıllarında, Anıtlar Yüksek Kurulu kültürel mirası ve eserlerin korunması vazifesini yalnızca kendisi yönetmiştir. Tüm bu zaman aralığında koruma eyleminin gerçekleşmemesinin önündeki en büyük engelin gelişmek ve modernleşme düşüncesini saplantı haline getirmek olduğu tespitine varılmıştır (Kuban, 2000: 30). Türkiye Cumhuriyeti 1983'te "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme" imzalamıştır. 1989 yılına gelindiğinde ise "Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi" imzalanmıştır. Türkiye'de mevzuat düzenlemesi 1983'te 2863 sayılı KTVKK ile yapılmıştır. Aradan geçen dört yılın sonunda daha 1987'de 3386 sayılı Değişiklik kanunuyla tekrar düzenlenmiştir. 2004 yılında 5226 sayılı "KTVKK ile farklı kanunlar üzerinde farklılığa gidilmesi üzerine kanun kabul edilmiştir (5226 Sayılı KTVKK, 2004).

1983 yılında yürürlüğe girmiş olan 'kültür ile tabiat varlıklarını koruma kanunu' ile "eski eser" kavramı yerine "kültürel varlık" ile "kültürel miras" isimleri getirilmiştir. Böylece korumaya yönelik daha geniş bir bakış açısı oluşturulmuştur. Koruma kavramı, yalnız başına bir yapı olmaktan çıkarak tarihi bir çevre (alan) algısı oluşturabilecek bir anlamda "sit", "koruma", ve 'sit alanı' "koruma alanı" adlarıyla yeniden kavramsallaştırılarak şehrin genel çevresi bağlamında değerlendirilmeye başlanmıştır. AYK'nın görev süresi sonlandıktan sonra boşluğu doldurmak için yerine 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu' ile 'Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları' oluşturularak getirilmiştir. 1989'da kültürel değerlerin korunması adına bu işi çok daha kapsamlı ve organize yürütebilecek olan Kültür Bakanlığı kurulmuştur. Böylece tüm müdahale projelerine koruma imar planları ve bölge kurullarının onayından geçme mecburiyeti getirilmiştir (Keleş ve Hamamcı, 1997: 190).

2863 sayılı KTVKK'da sit tanımdan da anlaşıldığı üzere sit alanlarının sadece tarihi bir yapı veya tarihi yapıların çevrelerinden ibaret olmadığı ortaya çıkmaktadır. Geçmişte yaşamış ancak günümüze gelememiş uygarlıklardan kalan kalıntılar, geçmiş dönemde önemli olayların yaşandığı alan veya meydanların veyahut sadece doğal yapısı ve özelliklerin dolayı bir alan korunmaya alınabilmektedir (Kejanlı vd., 2007:191).

Bir şehrin birbiri ile bağlantılı olsun ya da olmasın gelişim ve dönüşümlerini değişik kurumlar takip edilebilmeli ve yönlendirmelerde bulunabilinmelidir. Bu sebeple devlet erkanında “Çevre Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Belediyeler, Arsa Ofisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Orman Bakanlığı,” gibi kurumlar farklı görüşlere sahip olsalar dahi kurularak bir sistem oluşturmaya çalışmaktadırlar (Dinçer ve Akın, 1994: 128). Ancak bu kadar çok yetkili makamın olması beraberinde de yetki karmaşıklığının oluşmasına neden olmaktadır. Yapılabilecek bazı yasal değişiklikler veya düzenlemeler bahsi geçen bazı kurumlara özel yetkiler verilerek oluşan sorunların giderilmesi daha kolay olacaktır. Yine bu yetki karmaşıklığı sebebiyle 2863 sayılı KTVKK’nın 10 Maddesinde “kültürel değerlerin korunması” konusunda “Kültür Bakanlığı”nı yetkili kurum şeklinde ataması olmuştur. 1989 yıl ve 379 no’lu KHK ile “Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü” ve “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü”ne yetkiler verilmiştir. Anıt eserler konusunda da iki farklı merciinin yetkili olması koruma hususunda, kurumsal bağlamda sorunların merkezden oluşmasının kanıtı olarak ortaya çıkmaktadır. 2011’de yapılmış olan değişikliklerden sonra “KTVKK’nda tekrar eden pek çok değişiklik ve düzenleme yapılmıştır. Ancak Türkiye’nin “Başkanlık Sistemi” yönetim tarzına geçmesi sebebiyle 2018 tarihinde çıkartılmış olan 700 ile 703 sayılı kanun hükmünde kararnamelerden dolayı teşkilatın bütün kanunları kaldırılmıştır.

Yürürlüğe giren bu KHK sebebiyle özellikle yetkilerin İçişleri Bakanlığı’ndan alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na devredildiği görülmektedir. Bununla beraber, 32 maddede belirtilmiş olan “Bakanlar Kurulunca” ibaresi “Cumhurbaşkanlığınca” şeklinde değiştirilmiştir. Yeni sistem ile beraber kaldırılmış olan “Bakanlar Kurulu” ifadeleri de 703 sayılı KHK ile “Cumhurbaşkanlığınca” ifadesi ile değiştirilmiştir.

4.1.3. Türkiye’de Kültürel Miras Yönetiminde Teşkilatlanma

Bu başlık altında, Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı (1971) ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Birleşmesi (2003) ele alınmıştır.

4.1.3.1. Milli Eğitim Bakanlığı

1963’te Turizm ve Tanıtma Bakanlığı kurulmuştur. Ancak kültür çalışmalarını ve hizmetlerini yürütecek olan birimler 1965 senesinde Kültür Müsteşarlığı adında

örgütlenemeyi başarmıştır. 1971 yılında ise Kültür Bakanlığı ancak kurulabilmiştir. Kültür bakanlığı ilk defa 1971 yılında müstakil bir bakanlık vasfıyla örgütlenme çalışmaları başlatılmıştır. Fakat bu çalışmaların önüne ise 1971-1989 yıllarında değişik dönemlerde Turizm Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın birleştirilerek tekrar ayrılması yeniden düzenlenmelerin yapılmasına neden olmuştur.

4.1.3.2. Başbakanlık Müsteşarlığı

Başbakanlık müsteşarlığında Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşler Başkanlığı kurulmuştur. Başkanlığın görevleri şu şekildedir:

- Bakanlıklar, kamu iktisadî teşebbüsleri, diğer kamu kurum ve kuruluşları ve ilgili özel kuruluşlar arasında, ekonomik ve mali konularda koordinasyonu sağlamak ve bu alanlardaki gelişmelerle, karşılaşılan meseleler hakkında inceleme ve araştırmalar yapmak, bunları değerlendirmek ve teklifler hazırlamak,

- Bilim ve teknoloji, eğitim, kültür, sanat, spor, gençlik, turizm, basın, radyo-televizyon, tanıtma, sağlık, çalışma, sosyal güvenlik, sosyal yardımlar, yurt dışı işçi sorunları ve mahalli idare hizmetleri alanlarındaki gelişmeler ve karşılaşılan meseleler hakkında inceleme ve araştırmalar yapmak ve yaptırmak ve teklifler hazırlamak konusunda hizmet sunmak amacıyla kurulmuştur (Turan, 2018: 43).

Başkanlık bu görevlerinin yanı sıra Çanakkale Savaşları'nı Anma Törenlerine ilişkin koordinatörlük görevini de Başbakanlık adına yürütmektedir. 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu ve ilgili yönetmelik uyarınca oluşturulan Kurum İdari Kurulu ile Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulunun sekreteryaya hizmetlerini de yürütmekte ve ayrıca Yerel Gündem 21 Projesi kapsamında mütalaa edilen kent konseyleri çalışma gruplarına komisyon üyesi olarak iştirak etmektedir (Turan, 2018: 45).

4.1.3.3. Kültür Bakanlığı (1971)

Her kimin idaresinde ya da mülkiyetinde bulunursa bulunsun, taşınmaz tabiat ve kültür varlıklarının korunmasını garantiye almak adına lüzumlu olan önlemleri

aldırmak, almak ve tüm bunların her çeşit denetimini yapılmasını ya da belediyeler, valilikler ve kamu kurum ve de kuruluşlarıyla yaptırılması Kültür ile Turizm Bakanlığı'na aittir (2863\10-1).

Genel hatlarıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı'yla koruma işlemleri adına büyük önem teşkil etmekte olan siyasal izinleri oluşturmaktadır. Bu kapsam dahilinde ağırlıklı olarak daha pasif koruma işlemleri oluşturmaktadır. Bakanlık, işlevsel açıdan kullanmış olduğu kendisine ait malında bulunan taşınmaz kültür varlıklarının korunması hususundaysa etkin koruma faaliyetlerine giren restorasyon, röleve ve yenileme vs. gibi işleri yapmak ile sorumludur (2863/10-6).

4.1.3.4. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Birleşmesi (2003)

Her ülke, sınırları içerisinde yaşayan halkının geçmişe dönük belleğini diri tutmak, ulusal değerlerin her zaman sahip çıkılmasına yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Bu doğrultuda birtakım kurumlar oluşturularak soyut veya somut kültürel mirası ve varlıkları korumak adına yasal çalışmalar ve önlemler alabilme yetkisine sahiptir. kendi gözetiminde görevlendirdiği kurum ve kuruluşlar, yetkilerince bazı kararlar alabilir ve gözlemci ve denetleyici pozisyonlarda çalışabilmektedir. Türkiye Anayasasınının 63 maddesinde geçmekte olan; “Devlet tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar ve teşvik edici destekleri alır.” İfadesi ile de devlet bu alnadaki sorumluluğa sahip çıkmaktadır.

Türkiye'nin Anayasasında bulunan yukarıda belirtilen ifadenin üzerine ülkede tabiat ve kültür varlıklarını korunmanın sorumluluk ve görevi, 16.4.2003 tarih ve 4848 sayılı yasayla Kültür ve Turizm Bakanlığı'na verilmiştir. Yasa'nın “Amaç” başlıklı 1 maddesinde tahribini ve yok edilmesini önlemek, kültürel değerleri değerlendirmek, turizmin geliştirilmesi ve desteklenmesi adına lüzumlu tedbirleri almak elzemdir. Tüm bunların gerçekleştirilmesi adına alakalı kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapmak ve iletişimi geliştirmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kurulmuş olduğu belirtilmektedir. 4848 sayılı yasanın 2 maddesinde ise Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görevleri tanımlanmıştır¹.

---

¹ 4848 sayılı yasanın tam metni için bkz. 29.04.2003 gün ve 25093 sayılı Resmi Gazete

Kültür ve Turizm Bakanlığı, yukarıda belirtilmiş ve tanımı yapılmış olan sorumluluk ve görevleri kendisine bağlı şekilde çalışan Genel Müdürlükler aracılığıyla yürütmektedir. 4848 sayılı kanunun 9. Maddesinde tabiat ve kültür varlıklarını koruma ve değerlendirme sorumluluğu Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı,'na verilmiştir. Maddede belirtilen sorumluluk ve görevlerini Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü yürütmektedir. Genel Müdürlük ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin genelinde taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına yönelik çalışmalarını taşra teşkilatına bağlı olan Müzeler ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları'yla yürütmektedir.

4.1.3.5. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür ve Turizm Bakanlığı teşkilat kanunları veya kanun hükmünde kararnameleri 703 Nolu KHK ile kaldırılmış olduğu halde 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile adı geçen bakanlıkların teşkilat yapıları düzenlenmiştir (Turan, 2018: 54).

4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu kaldırılmıştır. 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile teşkilat yapısı düzenlenmiştir.

1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile oluşturulan Yerel Yönetim Politikaları Kuruluna değinmek gerekmektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin ayırt edici yönlerinden biri olan 9 kuruldan birisinin yerel yönetimler alanıyla ilgili olması konuya verilen önemin de bir göstergesi olarak nitelendirilebilmektedir (Turan, 2018: 57).

Kurulun başta, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı gibi bakanlıklarla yakın bir işbirliği halinde olacağı Kurula verilen görev ve yetkilerden anlaşılmaktadır (Turan, 2018: 58).

Teşkilat Kanunu İsmi Değiştirilen Kurum ve Kuruluşlar ele alındığında, 6546 sayılı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanunu değiştirilmiştir. Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı Hakkında Bazı Düzenlemeler Yapılmasına Dair Kanun çıkarılmıştır. Değişiklikle birlikte, 4 Nolu

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı'nın görev ve yetkileri ile teşkilat yapısı düzenlenmiş Kültür ve Turizm Bakanlığının bağlı kuruluşu olmuştur.

5441 sayılı Devlet Tiyatrosu Kuruluşu Hakkında Kanunu Devlet Tiyatroları Personeli Hakkında Kanunu ile değiştirilmiştir. Değişiklikle birlikte, 4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri ile teşkilat yapısı düzenlenmiş Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bağlı kuruluşu olmuştur (Turan, 2018: 60).

4.2. Türkiye'de Kültürel Mirası Korumada Etkili/Yetkili Paydaşlar

Bu başlık altında Merkezi Yönetimlere Bağlı Kurumlar, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları, Özel Sektör ve Üniversiteler ele alınmıştır.

4.2.1. Merkezi Yönetimlere Bağlı Kurumlar

Somut Olmayan Türk Kültür Mirası Daire Başkanlığı'nın Görevleri Başkanlığın görevleri, sayma usulü ile belirlenmiş olup şu şekilde sıralanmıştır:

- Somut olmayan kültürel mirasın yurt içinde ve yurt dışında kayıt altına alınması, korunması ve farkındalığın artırılması amacıyla düzenlenen faaliyetlere yönelik iş ve işlemlerin yürütülmesini sağlamak,
- Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi çerçevesinde; Türkiye'nin somut olmayan kültürel miras envanterlerinin ve uluslararası listelerin hazırlanması ile ilgili çalışmaların yürütülmesini sağlamak,
- Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kapsamındaki alanlarda Sözleşme'nin öngördüğü perspektif çerçevesinde araştırmaların yapılması ve koruma sistemlerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesini sağlamaktadır (Saatçi, 2019).

4.2.2.Yerel Yönetimler

Koruma süreci, kültür varlıklarının geleceğe aktarılmasına yönelik bakım, onarım, restorasyon ve izleme işlemlerini içermektedir. Koruma süreci kapsamında gerçekleştirilecek anlama, belgeleme, analiz, yorumlama, karar verme, tasarım ve uygulama süreçleri disiplinler arası çalışmayı gerektirmektedir. Koruma sürecinin ilk aşaması, kültür varlıklarının tespit edilerek kayıt altına alınması ve yasal koruma altına alınmasıdır. Tespit edilen kültür varlıkları için bakanlık yetkilileri, müzeler, üniversiteler ve belediyeler tarafından hazırlanan tescil teklifleri Koruma Bölge Kurullarına sunulmaktadır. Uygun bulunanlar onaylanmakta ve tescil işlemi tamamlanmaktadır (Ahunbay, 2019: 9).

Türkiye'de kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve yönetimine ilişkin esaslar, 21.07.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında düzenlenmiştir. Kültürel mirasın korunmasından sorumlu iki kamu kurumu Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü, merkez ve taşrada merkezileşme esasına göre teşkilatlanarak kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmaları yürütmektedir (Karakul ve Yıldız, 2020).

Çoğunluğu kamu mülkiyetinde olan kültür varlıklarının bakım ve onarımları, bağlı oldukları kurumlarda görev yapan uzmanların gözetiminde gerçekleştirilmektedir. Türkiye'deki kültür varlıkları 2863 sayılı Kanuna göre Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın denetimi altındadır. Kültür mirasının korunmasından sorumlu olan ve Bakanlık tarafından yönetilen diğer kurumlar ise Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'dür (Ahunbay, 2019: 11).

Kültür varlıklarının korunmasından sorumlu diğer kamu kurumları ise yerel yönetimlerdir. Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren anıtların korunmasında sorumluluk sahibi olan yerel yönetimler, kültür varlıklarının envanteri ile bakım ve onarımları için kaynak ayırarak projelerin hazırlanması ve uygulanmasından sorumludur (Ahunbay, 2019: 14).

Koruma alanında 2000'li yıllarda çıkarılan yeni yasalarla yerel yönetimlere kültürel mirasın korunması ve yönetimi konusunda bazı sorumluluklar verilmiştir. Bu kapsamda yerel yönetimler kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına yönelik çalışmalar, bakım ve onarımlar yapabilir, korunamayan yapıları yeniden inşa edebilmektedir. 2005 yılında yapılan yasal düzenlemelerle yerel yönetimler, kültür varlıklarının koruma uygulamalarını yürütmek üzere Koruma Uygulama ve Denetleme Daireleri (KUDEB) kurmuştur (Karakul ve Yıldız, 2020).

Yerel yönetimlerin somut kültürel miras politikaları ele alındığında, yerel yönetimlerin kültürel mirası koruma çalışmaları ile ilişkileri incelenmelidir. İlişkiler Cumhuriyetin kurulmasından sonra kültür varlıklarının sorumluluklarının farklı kuruluşlara verilmesiyle başlamıştır. Bu kapsamda belediyeler, şadırvan sayılan şadırvan ve şadırvanları, suları ile birlikte 6698 sayılı Kanuna göre ziyetletmişlerdir. 28.4.1926 tarihli 831. 14.6.1930 tarihli ve 1580 sayılı “Belediyeler Kanunu”nun 159. maddesi uyarınca yıkılan kale ve kulelerin yıkıntı ve arazileri varsa gelirleri ile birlikte belediyelere devredilmiştir. Bunun dışında vakıf mezarlıkları da belediyelere devredilmiştir (Madran, 1997: 80).

Belediyelere iki farklı yasal düzenleme ile kültürel mirasın korunması da dahil olmak üzere bazı görevler verilmiştir. 1580 sayılı Belediyeler Kanununun 115 inci maddesi uyarınca şahıslara ait olan Kapalıçarşı, kapalı çarşı, büyük han vb. sahipleri ile saraçlık, tabakhane gibi tarihi ve güzellik değeri yüksek büyük binaların sahipleri ve atölyelere onarım yapmaları bildirilecek, yapılmaması halinde belediyeler yapacaktır. Bir diğer yasal düzenleme ise 2290 (10.6.1933) sayılı “Belediye Yapıları ve Yolları Kanunu”dur. Kanun gereği, binanın boyutunun veya cephelerinin değiştirilmesini gerektiren onarımlar için belediyeden ruhsat alınacaktır. Ayrıca yıkılmak üzere olan veya yenilenemeyecek olan binalar da 15 gün içinde sahibi veya belediye tarafından yıkılacaktır (Madran, 1997: 81).

Tarihi eserlerin farklı kurumlara bırakılmasının olumsuz sonuçları arasında, eski eserler ve koruma konusunda uzmanlığı olmayan yerel meclislerin binaların "tarihi ve güzellik değeri" konusunda aldıkları yanlış kararlar da yer almaktadır. Değerlerin belirlenmesindeki hatalar ve olumsuz kararlar tarihi yapıların satılmasına ve yıkılmasına neden olmaktadır. Ayrıca kültür varlıklarının çeşitli kanunlarla farklı

kurum ve kuruluşların yönetimine bırakılması, tahsisler ve kısıtlı koruma faaliyetleri yoluyla sınırlı mali kaynakların zayıflamasına neden olmuştur (Madran, 2000: 247).

Cumhuriyetin ilk yıllarında geniş halk kitlelerinin ve yerel yöneticilerin katkı ve desteği olmadan korumanın gerçekleştirilemeyeceği bilinmekte ve ilgili programlar geliştirilmektedir. 1950'li yıllarda yaşanan hızlı kentleşme sürecinde artan imar uygulamaları, kültürel ve doğal değerlerin korunması ve geliştirilmesine yeterince önem verilmemesine yol açmıştır (Madran, 2000: 243). 1987 yılında çıkarılan ve 2863 sayılı kanunla değişiklik yapılan 3386 sayılı kanun kapsamında, Koruma Kurullarında Valilik ve Belediye temsilcilerine oy kullanma yetkisi verilmiştir. Bu yerel yönetimlerin korunmasında çok önemli bir gelişme olmasına rağmen, belediyelerde uzman sayısının yetersiz olması koruma alanındaki etkinliklerini azaltmaktadır (Madran, 2000: 243).

Bugün mevcut mevzuata göre, Türkiye'de kültürel mirasın korunması ve yönetimine ilişkin esaslar 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda düzenlenmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. 2000'li yıllardan itibaren çıkarılan yeni yasalarla yerel yönetimlere kültürel mirasın korunması ve yönetimi konusunda bazı sorumluluklar verilmiştir.

2004 yılında 5226 sayılı Kanun ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa eklemeler yapılmış, "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Onarımına Yardım ve Katkı Payı" başlıklı düzenleme yapılmış ve yeni bir kaynak kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi için belediyeler için finansman kaynağı oluşturulmuştur (Aksoy, Ünsal, 2012). Sayılı Kanun ile 5226 sayılı Kanunla kültür varlıklarının korunmasına ilişkin olarak merkezi ve yerel yönetimler arasında bazı yetki devir ve değişiklikleri olmuştur. Bu değişikliklere göre yerel yönetimlerin yetki ve görevleri şu şekilde sıralanabilmektedir:

- Koruma Uygulama ve Denetleme Bürolarının (KUDEB) Kurulması
- Kamulaştırma
- Yönetim Alanı ve Yönetim Planı ile ilgili yetki ve görevler
- Taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonu ve katkı payı için yardım sağlanması

- Koruma planlarının hazırlanması.

2004 yılında çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 10 uncu maddesinde yapılan değişiklikle belediyeler ve il özel idareleri bünyesinde "Koruma, Uygulama ve Denetleme Daireleri" (KUDEB) kurulmasına ilişkin yönetmelik kültür varlıkları ile ilgili işlem ve uygulamaları yürütmektir. Hemen ardından 11 Haziran 2005 tarihinde çıkarılan bir yönetmelikle KUDEB'lerin kuruluş ve çalışma esasları detaylandırılmıştır (KVMGM, 2012). Bu kapsamda, taşınmaz kültür varlıkları, koruma alanları ve sit alanları ile ilgili daha önce YÖK tarafından yerine getirilen görev ve uygulamaları denetleme sorumluluğu, Bölge koruma kurullarının iş yükünün azaltılması, koruma kültürünün daha etkin hale getirilmesi, uygulama süreçlerinin hızlandırılması ve denetim mekanizmasının işler hale getirilmesi amacıyla bölgesel kültür varlıklarını koruma kurulları yerel yönetimlere devredilmiştir. Korunan alanlarda yapılan uygulamaların denetimi ile taşınmaz kültür varlıklarının tadilat ve onarım izinleri KUDEB'ler tarafından verilmektedir.

Mimarlık, şehircilik, inşaat mühendisliği, sanat tarihi ve arkeoloji alanlarında uzmanların görevlendirildiği KUDEB'lerin hizmete girmesiyle birlikte Kültür Bakanlığı ile yerel yönetimler arasındaki iş birliğinin arttığı, uygulama ve kontrol çalışmalarının arttığı belirtildi. koruma çalışmalarında mekanizmalar daha etkin hale getirilmiştir. KUDEB'ler bölge koruma kurullarının iş yükünü azaltmış, koruma kültürünü daha etkin hale getirmiş, uygulama süreçlerini hızlandırmış ve denetim mekanizmasını işler hale getirmiştir (KUDEB İBB, 2012). Ayrıca İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı KUDEB'in Ahşap ve Taş Atölyesi eğitimleri ve uygulamaları önemli çalışmalar yürütmektedir. somut olmayan kültürel mirasın geleneksel zanaatkarlarının korunması, geleceğin zanaatkarlarının yetiştirilmesi ve gelecek nesillere bilginin aktarılması konularında çalışmaktadır (KUDEB İBB, 2012)

2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı "Hareket Halindeki Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenmesi, Korunması ve Aktif Kullanılması Hakkında Kanun" ile belediyelere kentsel dönüşüm ve imar projelerini planlama ve uygulama yetkisi verilmiştir. Bu kanunla sit alanı ilan edilen alanlarda yer alan "harap" alanlar Bakanlar Kurulu kararıyla "yenileme alanı" ilan edilmiş ve Türkiye'de yapılacak "tadilat projelerinin" yetkilendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Yenileme yasası, çağdaş koruma yaklaşımlarına aykırı olması, yenileme alanı ilan edilen

alanların tarihi alan olmaktan çıkarılması ve kültürel değerlerin göz ardı edilerek yalnızca bu alanlarda bulunan fiziki yapıları düzenleyen projelere yol açması nedeniyle eleştirilmektedir (Tan ve Arabacıoğlu, 2020, 210).

Yerel yönetimlerin somut olmayan kültürel miras politikaları ele alındığında, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin yapısı incelenmelidir. Sözleşmenin yapısı, insan merkezli koruma yaklaşımına öncelik vermektedir. Bu yaklaşımı sözleşmenin kendi maddelerinde ve Sözleşmenin Uygulanmasına Yönelik Operasyonel Direktifler ve Etik İlkeler gibi destekleyici metinlerinde bulmak mümkündür. Özellikle mirasla ilgili toplulukların, grupların ve bireylerin hem Sözleşme hem de koruma süreçlerine aktif katılımı bu belgelerde ele alınan ana konulardan biridir

Bu nedenle, yerel yönetimlerin rolünün Sözleşmenin yukarıda belirtilen maddelerine ve uygulanmasına yönelik Operasyonel Yönergelere atıfta bulunularak bu Sözleşme kapsamında konumlandırılması uygun olacaktır. Sözleşmenin “Toplulukların, grupların ve bireylerin katılımı” başlıklı 15. Maddesi şöyledir:

“Her Taraf Devlet, somut olmayan kültürel mirasın korunması faaliyetleri çerçevesinde, bu mirası yaratan, sürdüren ve aktaran toplulukların, grupların ve uygun olduğunda bireylerin mümkün olan en geniş katılımını sağlamaya ve onları aktif olarak sürece dahil etmeye çaba gösterecektir.” (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşmenin 15. Maddesi).

Ayrıca katılım, hem koruma faaliyetlerine hem de mirasın yönetimine katılım olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmenin katılım yaklaşımının hayata geçirilmesinde sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra yerel yönetimlerin de önemli bir role sahip olduğu söylenebilmektedir. Yerel yönetimler topluluklar, gruplar, bireyler ve hükümetler arasında aracı olarak hareket edebilmektedir. Böylece somut olmayan kültürel mirasın korunmasını teşvik edebilmektedir. Katılım sadece mirasın sahibi topluluk, grup ve bireyleri değil, üniversiteler, araştırma merkezleri, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, özel sektör gibi ortak paydada buluşan çok çeşitli kurum ve kuruluşları da kapsamaktadır. Bu açıdan yerel yönetimlerin mirasa sahip olan ilgili topluluklara erişiminin diğer paydaşlara göre çok daha hızlı ve etkin olacağını söylemek mümkündür. Bu bağlamda yerel yönetimlerin somut olmayan kültürel

mirasın korunmasında diğer resmi kurumlara göre avantajlı olduğu ve miras sahiplerine ulaşmada öne çıktığı söylenebilmektedir.

Sözleşmenin katılım ve yerel yönetimlerle ilgili diğer bir maddesi, her Taraf Devletin “2. maddenin 3. paragrafında atıfta bulunulan koruma önlemleri arasında, mevcut somut olmayan kültürel mirasın çeşitli unsurlarını belirleyeceğini ve tanımlayacağını belirten Madde 11/b'dir. Ulusal düzeyde somut olmayan kültürel mirasın korunması için oluşturulacak komitelerde yerel yönetimler de aktif rol oynayabilmektedir. Sözleşmenin 11/b maddesi de bunu teyit etmektedir. Yerel yönetimlerin rolleri hakkında daha ayrıntılı bilgi, Sözleşme'den sonra Sözleşme için bir kılavuz olarak oluşturulan Sözleşme'nin Uygulanmasına Yönelik Operasyonel Yönergelerde bulunabilmektedir. Sözleşmenin Uygulanmasına Yönelik Operasyonel Direktiflerin 3. Bölümü, “Sözleşmenin Uygulanmasına Katılım” başlığını taşımaktadır.

Bu bölüm kapsamında, Sözleşme'nin 11 (b) Maddesini hatırlatan ve Sözleşme'nin 15. Maddesinin ruhuna uygun olarak 79. Madde, Taraf Devletleri topluluklar, gruplar ve uygun olduğunda, oluşturan, sürdüren bireyler arasında işlevsel ve tamamlayıcı işbirliği kurmaya teşvik etmektedir.

3. Bölüm'ün 80. Maddesi, yukarıda belirtilen paydaşlar arasında, özellikle aşağıdaki alanlarda bir danışma organı veya bir koordinasyon mekanizması oluşturulmasını teşvik etmektedir:

- a) Kendi topraklarında bulunan somut olmayan kültürel mirasın farklı unsurlarının belirlenmesi ve tanımlanması;
- b) Envanterlerin düzenlenmesi;
- c) Programların, projelerin ve faaliyetlerin detaylandırılması ve uygulanması;
- d) Bu Operasyonel Direktiflerin 1. Bölümünün ilgili paragraflarına uygun olarak Listelere kaydedilmek üzere adaylık dosyalarının hazırlanması;
- e) Mevcut Operasyonel Direktiflerin 38-40. paragraflarında atıfta bulunulan şekilde, somut olmayan kültürel miras unsurunun bir Listedden çıkarılması veya diğerine aktarılması. (ICH-Operasyonel Direktifler-7.GA, 2018:16-17).

Sözleşme, Taraf Devletlerden ilgili paydaşlarla bir işbirliği mekanizması kurmasını ve somut olmayan kültürel mirasın tanımlanması ve tanımlanması, envanter oluşturulması, koruma proje ve faaliyetlerinin uygulanması ve adaylık dosyalarının sunulması gibi konularda ortak olmasını beklemektedir. Bu anlamda yerel yönetimler, ulusal düzeyde tüm bu süreçlere katılarak aktif rol oynayabilmektedir. Özellikle envanter oluşturma ve proje ve faaliyetlerin yönetimi açısından yerel yönetimlerin belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Yerel yönetimler, Sözleşme'nin ilgili maddelerine ve uygulanmasına yönelik İşletme Yönergelerine atıfta bulunarak somut olmayan kültürel mirasın korunması ve bilinçlendirme faaliyetlerinde aktif rol alabilmektedirler. Ayrıca yerel yönetimler, uluslararası işbirliğini geliştirerek somut olmayan kültürel miras konusunda ağlar kurabilmektedirler. Bu sayede uluslararası bilgi ve deneyim aktarımı yapılabilmektedir. Mevcut yerel yönetim birlikleri bünyesinde somut olmayan kültürel miras için ortak çalışma grupları oluşturulması yeni projelerin yürütülmesine olanak sağlayacaktır. Bu doğrultuda yerel yönetimler arasında somut olmayan kültürel miras konusunda uluslararası ortaklıklar sayesinde bölge listeleri oluşturulabilmekte ve bölgesel koruma faaliyetleri yürütülebilmektedir.

Bu durum, bir unsurun “insanlığın” ortak mirası olduğu fikrini de pekiştirecektir. Sözleşmenin müzeler ve toplum merkezleri gibi yerleri toplulukların kültürel ifadelerinin nesiller arası aktarım alanları olarak kabul ettiği ve bu mekanlarda yürütülen faaliyetlere toplulukların, grupların ve bireylerin katılımının önemli olduğu görülmektedir.

Operasyonel Direktifler Madde 109'da benzer kurumların rolleri açıklanmakta ve toplulukların, grupların ve bireylerin bu kurumların yapısına katılımından söz edilmektedir:

“Araştırma enstitüleri, uzmanlık merkezleri, müzeler, arşivler, kütüphaneler, dokümantasyon merkezleri ve benzeri kuruluşlar, somut olmayan kültürel mirasa ilişkin verilerin toplanması, belgelenmesi, arşivlenmesi ve muhafaza edilmesinin yanı sıra bilgi verilmesi ve önemi konusunda farkındalık yaratılmasında önemli rol oynamaktadır. Somut olmayan kültürel miras hakkında farkındalık oluşturma işlevlerini geliştirmek için bu kuruluşlar aşağıdakileri yapmaya teşvik edilmektedir:

- (a) Somut olmayan kültürel mirasın uygulayıcılarını ve taşıyıcılarını, onların mirasına ilişkin sergiler, konferanslar, seminerler, tartışmalar ve eğitimler düzenlerken dahil etmek;
- (b) Somut olmayan kültürel mirasın sürekli evrim halindeki yaşayan miras olarak sunulmasına yönelik katılımcı yaklaşımları tanıtmak ve geliştirmek;
- (c) Somut olmayan kültürel mirasın korunması için gerekli bilgi ve becerilerin onunla ilişkili nesnelere ziyade sürekli yeniden yaratılmasına ve aktarımına odaklanmak;
- (d) Uygun olduğunda, somut olmayan kültürel mirasın anlam ve değerini iletme için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak;
- (e) Yerel kalkınma için katılımcı sistemleri devreye sokarak uygulayıcıları ve taşıyıcıları yönetimlerine dahil etmek.” (ICHOperational Directives-7.GA, 2018:22).

İlgili maddede belirtilen kuruluşlar arasına yerel yönetimlerin de eklenmesi gerekmektedir. Ayrıca yerel yönetimlerin müze, arşiv, dokümantasyon merkezi gibi somut olmayan kültürel mirasla doğrudan ilgili kuruluşlar kurabileceği düşünüldüğünde, 109. maddenin yerel yönetimler kapsamında yorumlanması daha doğru olacaktır. Bu varlıkların transfer yerleri olduğunu kabul eden Sözleşme, tarafları mirasın yaşatılması için katılımcı yaklaşımlar geliştirmeye ve somut olmayan kültürel mirasın uygulayıcılarını ve taşıyıcılarını bu süreçlere dahil etmeye teşvik etmektedir.

Somut olmayan kültürel miras ile yerel yönetimler arasındaki ilişkiyi 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile ilişkilendirmek de mümkündür. 1970'li yıllardan itibaren BM çevrelerinde sürdürülebilir kalkınma konusu gündeme getirilmiş, çeşitli bildiri ve bildirimlerle sürece dikkat çekilmeye çalışılmıştır. 2000'li yıllarda BM Binyıl Kalkınma Hedefleri açıklanmış, ardından 2015 yılında 17 hedeften oluşan 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kabul edilmiştir.¹³ 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri aynı zamanda kültür ve dolayısıyla somut olmayan kültürel miras ile de ilgilidir. 2003 Sözleşmesi ayrıca çeşitli maddelerinde sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile somut olmayan kültürel miras arasındaki ilişkiye atıfta bulunmaktadır. Sözleşme'nin tanımlar bölümünde, "Bu Sözleşme'nin amaçları

doğrultusunda, yalnızca mevcut uluslararası insan hakları belgeleri ile uyumlu olan somut olmayan kültürel mirasın yanı sıra aralarında karşılıklı saygının gerekleri dikkate alınacaktır" belirtilmektedir (ICH-Operational Directives-7.GA, 2018:22).

Yerel yönetimlerin, yerel kültürel değerleri bir kalkınma aracı haline getirmede önemli işlevleri olabileceği gibi, kültürel mirası yaşatan toplulukları, grupları ve bireyleri doğrudan yararlanıcıları haline getirmede de önemli işlevleri olabilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine, özellikle kentsel imajı öne çıkaran ve ilgili toplumun katılımıyla yürütülen projelerle ulaşılabilmektedir.

4.2.3.Sivil Toplum Kuruluşları

STK'lara hükümet yetkileri bahşedilmemiştir. Dünya Bankası, 14.70 sayılı Operasyonel Direktifte STK'ları "acıları dindirmek, yoksulların çıkarlarını desteklemek, çevreyi korumak, temel sosyal hizmetleri sağlamak veya toplumsal kalkınmayı üstlenmek için faaliyetlerde bulunan özel kuruluşlar" olarak tanımlamaktadır (Güner ve Velibeyoğlu, 2000).

Kültürel mirasın korunması konusunda çalışmak üzere bir STK'da bir araya gelen uluslararası örgütlü sivil toplum, stratejilerin, politikaların tanımlanması ve uygulanmasında önemli ortaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Türkiye'nin Avrupa Konseyi'ne üyeliği sırasında, örneğin AB standartlarında kültürel mirasın restorasyonu ve korunmasıyla ilgilenen karar vericilerin niteliklerini ve deneyimlerini artırmaya katkıda bulunmanın yanı sıra Türkiye'deki kültürel mirasın korunması konusunda mesleki ve yüksek eğitim düzeyini artırmak amacıyla Kültürel Miras Dostları (FOCUH) kurulmuştur (Yücekök vd., 1998).

FOCUH, özellikle mevcut UNESCO sözleşmelerinde kararlaştırılan yükümlülüklerin ve faaliyetlerin doğru ve etkin bir şekilde uygulanmasına odaklanmaktadır. 1927'de I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan uluslararası STK'lar arasında, IFLA (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu), türünün ilk örneğidir. Daha sonra, ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi, 1946) ICA, (Uluslararası Arşiv Konseyi, 1948), Europa Nostra (Pan-Avrupa Miras Federasyonu, 1963), ICOMOS- (Uluslararası Müzeler Konseyi, 1948) gibi başka tematik uluslararası STK'lar

oluşturulmuştur. Anıtlar ve Siteler, 1965) OWHC (Dünya Miras Şehirleri Örgütü, 1993). Son olarak, 2005 yılında, WATCH (Silahlı Çatışma Zamanlarında Dünya Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Derneği), 1954 tarihli Lahey Sözleşmesi ve protokolleri ile diğer tüm ilgili uluslararası anlaşmalar yapılmıştır.

Yıllardan beri, STK'lar uluslararası kalkınma alanında önemli roller üstlenmişlerdir. 70'lerin ortalarından bu yana, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde STK sektörü katlanarak büyümüştür. Dünya Bankası verilerine göre, küresel STK sayılarına ilişkin istatistikler herkesin bildiği gibi eksik olmakla birlikte, şu anda gelişmekte olan ülkelerde 6.000 ila 30.000 arasında ulusal STK olduğu tahmin edilmektedir. Türk milli “hayır vakıflarının” başlangıç noktası Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine kadar uzanmaktadır. Bu dönemlerde zenginler, padişahlar ve aile fertleri tarafından kurulan sosyal, hukuki ve dini bir hayır kurumu olarak vakıf, başta Türkler olmak üzere İslam dünyasının sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında önemli bir rol oynamıştır. 8. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın sonlarına kadar Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde hayır işleri bu sistemle yürütülmüştür. Vakıflar dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin ihtiyacı olan herkese hizmet vererek hoşgörünün simgesi olmuştur. Dolayısıyla vakıf, dünya çapındaki yardım algısı Türk Ulusal STK'larının kaynağı olarak kabul edilebilmektedir. Vakıfların fakir, hasta ve özürllülere yönelik çalışmalarının yanı sıra, camiler, kitaplar, okullar, hastaneler, senatörler ve kütüphaneler inşa ettikleri için, o dönemin hemen hemen tüm kamu mimari işlerinin Vakıflar aracılığıyla yapıldığını söylemek doğru olacaktır. Bugün Türkiye'deki Vakıflar Genel Müdürlüğü, onları restore etmek için ulusal kaynak ayırmaktadır (Lainurm, 2001).

Osmanlı Devleti'nde yönetim reformları (Tanzimat) ile ilk Meşrutiyet (Meşrutiyet) dönemi (1839-1876) arasında sivil toplum örgütlenmeye başlanmıştır. Okul dernekleri, tabip dernekleri, ilmî ve siyasî dernekler vb. bu dönemde kurulmuştur.

İlk “Örgütlenme Özgürlüğü” Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Meşrutiyet döneminde Birinci Meşrutiyet'te (Kanuni-Esasi) yer almıştır. (1876). Osmanlı İmparatorluğu'nun 2. Meşrutiyet Hükümeti (Meşrutiyet) döneminde (1908-1918), 1909'da “Tescil Yasası” ve Osmanlı İmparatorluğu'nun 2. Meşrutiyet (Meşrutiyet) döneminde (1908-1918) yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde dernek sayısı oldukça artmıştır. Örneğin

kültür derneğinin toplam dernekler içindeki payı 1907'de %15 iken, 1908'de %19 olmuştur (Güner ve Velibeyoğlu, 2000).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, STK'ların kurulmasını teşvik etmiştir. Örneğin 1930'da Türk Kadınlar Derneği kurulmuş ve Atatürk'ün himayesinde 1935'te İstanbul Beylerbeyi Sarayı'nda Birinci Uluslararası Dünya Kadın Kongresi düzenlenmiştir.

1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II Kent Zirvesi ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin başlaması, Türk Ulusal STK'larının altın döneminin başlangıç noktaları olmuştur. Günümüzde Kültürel Miras Dostları, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Tarih Vakfı, Çevre ve Kültürel Mirası Koruma ve Tanıtma Vakfı, Kültür Varlıkları Derneği gibi kültürel mirasın korunması konusunda çalışan çok sayıda Türk STK'sı bulunmaktadır. Arkeologlar, Restoratör ve Konservatör Dernekleri, Tarihi Kentler Dernekleri Birliği bazılarına örnek olarak verilebilir (Güner ve Velibeyoğlu, 2000).

4.2.4.Özel Sektör

UNESCO'nun Dünya Miras Alanları olarak belirlediği özel bağlamında, bu tür alanların yaklaşık yüzde 50'sinin Kuzey Amerika ve Avrupa'nın daha zengin ülkelerinde yer aldığına dair ampirik gerçeğin daha tipik olarak bir dünya mirası olarak görülmesi ilginçtir. (Frey ve Pamini, 2010; Zhang , 2010). Ancak, kültürel mirasın sürdürülebilirliğinde özel sektörün oynadığı rol artık iyice oturmuş durumdadır. Katanya, İtalya'daki kültürel mirasın özelleştirilmesine ilişkin 2007 uluslararası forumunun ardından, devam eden küreselleşmenin ve hükümet kaynak baskılarının kamu-özel sektör ortaklıklarının önemini artırmaya devam edeceği konusunda genel olarak fikir birliğine varılmıştır. Deneyimlerin değişkenliği başarı için genel dersler bulmayı zorlaştırırsa bile, özelleştirmenin dünyanın bazı bölgelerinde işe yaradığı görülmektedir. Özel sektör çözümlerinin, karşıt bir ikame yaklaşımından ziyade öncelikle kamu sektörü müdahalesinin tamamlayıcısı olarak görülmesi ise gereklidir (Catania International Forum, 2007). Bununla birlikte, Avrupa çapında kültürel özelleştirmenin 'kirli bir kelime' olmaya devam ettiğine ve özellikle İtalya'daki bazı etkili eleştirmenlerin eski Berlusconi hükümetinin

özelleştirme çabalarını 'paha biçilmez budaları yok eden Taliban'dan biraz daha iyi' olarak gördüklerine dair süregelen korkular vardır (The Economist, 2002).

Bazen telif hakkı ve patent yasaları veya bir dereceye kadar doğrudan veya dolaylı sübvansiyon şeklinde özel sektör üretimini kolaylaştırmak için kamu sektörü müdahalesi gerekmektedir. En azından özel mülkiyet haklarının ve sözleşmelerin savunması tipik olarak yasama ve yargısal bir hükümet işlevidir. Diğer zamanlarda, ödeme yapmayanların giriş ücretleri yoluyla dışlanması, çetelerin kapılardan hücum etmeye kalkışması halinde polisin yardımı dışında doğrudan kamu sektörü müdahalesini gerektirmez. Ve kâr amaçlı özel davranış, algılanan toplum çapındaki normlarla ve net toplumsal faydaların yaratılmasıyla çok tutarsız hale gelmekle tehdit ettiğinde, hükümetin düzenleyici kısıtlamaları özel sektörü değiştirmeden düzeltmeleri deneyebilmektedir. Ayrıca, kâr amacı gütmeyen özel üçüncü sektör, devlet müdahalesine gerek duymadan düzeltici bir araç olarak müdahale edebilmektedir. Bu fenomen kültürel mirasla ilgili olarak çok yaygındır (Bertacchini ve Saccone, 2010).

Kültürel mirasın korunmasına odaklanan önde gelen kar amacı gütmeyen kuruluşların listesini bulmak çok vakit alır. Üç Birleşik Krallık merkezli kuruluş, Birleşik Devletler Ulusal Tarihi Koruma Vakfı ile birlikte, bu ülkelerde özel sektör miras müdahalesine verilen vurguyu yansıtan iki kurumu temsil eden British National Trust'ı içermektedir.

Yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde, OldHouses.com, tarihi evlerin, Historic Homes Foundation, Inc, Amerika Victoria Derneği ve Ulusal Tarihi Yerler kaydı vardır. Ayrıca bu listede, her türlü kültürel mirasın korunmasında ülkenin önde gelen kâr amacı gütmeyen savunucusu olduğunu iddia eden Heritage Preservation da vardır. Bunlar; sanat eserleri, kitaplar ve arşivler, belgeler ve fotoğraflar, mimari, anıtlar, doğa bilimleri örnekleri ve aile yadigarıdır.

Amerika Birleşik Devletleri, ulusal bir kültür politikasının olmaması (her ne kadar federal hükümet, geniş bir milli parklar sisteminin ve şaşırtıcı miktarda anıt ve diğer miras varlıklarının mülkiyetini ve kontrolünü elinde tutsa da) ve merkezi olmayan karar vermeyi teşvik etmesiyle tanınmaktadır (Mulcahy, 2003: 170).

Bununla birlikte, mirasın korunmasında kar amacı gütmeyen kuruluşlar, çeşitli örnekler olarak Mısır Kültürel Miras Örgütü (ECHO), İran Miras Vakfı ve Kore Ulusal Güveni dahil olmak üzere dünya çapında bir fenomendir. Vatikan dışında kilometrekare başına en büyük UNESCO Dünya Mirası Alanı yoğunluğuna sahip olduğu bildirilen Malta, hükümetin bunalmış koruma çabalarını desteklemek için özel sektöre ve STK'lara giderek daha fazla güven duymaktadır. Çeşitli sitelerin restorasyonu ve halka açılması için seçilmiş STK'lar ile 'koruyucu işler', Kültürel Mirasın Denetimi tarafından, Heritage Malta'nın diğer çabalarına ek olarak kullanılmaktadır (The Times of Malta, 2011).

Bireylerden ve özel işletmelerden özel para ve aynı bağışların teşvik edilmesi, kültürel mirasın korunmasında açıkça önemli bir yöntemdir. Şili Kültürel Miras Şirketi, özel şirketlerin belirli miras projelerine bağış yapmasını kolaylaştırmak için Kültürel Bağışlar Yasası tarafından oluşturulmuştur. Berlin Devlet Kütüphanesinin Dostları, para bağışı arayan ama aynı zamanda kağıtların, tek imzaların, kitapların ve diğer tarihsel olarak değerli nesnelere bağışlanmasını teşvik eden bir kuruluştur. Benzer aynı bağışlar, belirtilen müze geliştirme hedefinin ve kültürel mirasını korumaya yönelik daha güçlü bir taahhüdün kitap, süreli yayın ve veri ile nakit fonların bağışlanmasını isteyen Çin Kültür Mirası web sitesi aracılığıyla kolaylaştırıldığı Çin'de de talep edilmektedir. Çin, BMW'nin somut olmayan kültürel mirasın korunması için yaptığı 1 milyon Yuan bağışta gösterildiği gibi, mirası koruma çabaları için uluslararası özel şirketlerin bağışlarını çekmede de başarılı olmuştur.

Kültürel mirasın korunmasında medyanın rolü büyük önem arz etmektedir. Resmi olarak kültürel miras olarak ilan edilen taşınır veya taşınmaz varlıkların kuşaktan kuşağa aktarılmasında, doğal ve kültürel mirasın korunmasında yasal düzenlemeler ön plana çıkmaktadır. Ancak mevzuat, yönetmelik ve denetim fonksiyonları ile kısıtlamalar da yerine getirilmektedir. Bu nedenle yasama yetkisinin daha kesin hareket etmesi gerekmektedir.

Ayrıca kültürel mirasın korunması sadece yasal düzenlemelerle sağlanamaz. Doğal ve kültürel varlıkların korunması ve insanların bilinçli koruma bilinci ve kültüre duyarlı olması basitçe gerekli kılmıştır. Bunu gerçekleştirmek için kaynaklarda, medya önemli bir rol oynamaktadır (Seaman, 2013: 112).

Tüm medyayı kapsayan radyo, televizyon, gazete ve dergileri sağlayan iletişim yığınının çok sayıda görevi vardır. Bu görevler arasında özellikle öne çıkan sosyal görevler vardır. Medya, bu tür işlevsellik bilgi, denetim, rehberlik, ileri bilgi ve beceri, sosyal ilişki kurma konusunda ifade edilen duyguları eğitme, kamu bina tipinin gerekli rollerini uyarma olarak sıralanabilmektedir.

Kültürel mirasın korunması, toplumsal farkındalığın en önemli aşamasıdır. Bu, kamuoyunda medya bilincini aşılacaktır. Medyanın üstlendiği kamu görevleri sayesinde insanların kültürel mirasını korumak ve kırmak, yok etmek, ticaret yapmak gibi yasa dışı eylemlerden kaçınmak gibi konularda eğitici ve öğretici olmalıdır. Bu tür işlevsellik, kamusal kültür mirasından önce sunulmalı ve kültürel mirasın geçmiş-gelecek bağlantıları kurulmalıdır. Bugün medyayı eğlendirmek işlevi öne çıkmaktadır. Medyayı eğitmek, kültürel mirası korurken aynı zamanda eğlenmeyi de seçmelidir (Towse, 2005: 271).

Medya kuruluşları arasında kültür ve koruma bilinci oluşturmaya yönelik televizyonlar, kültürel mirasın korunmasında görsellere yer vermesi nedeniyle daha önemli bir konuma gelmiştir. Türkiye'de televizyon ve koruma altına alınmış kültürel mirasın tanıtımının nasıl yapıldığı ve koruma altına alındığı programlardır. Ancak pek çok kişi tarafından faiz kaygısıyla izlenmeyen ve izlenmeyen izleyicilere yönelik bu tür eğitim programları zamanında yayımlanmamaktadır. Bu nedenle Türkiye'de radyo ve televizyonların denetimi görevini yerine getirmek üzere Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) farklı bir uygulamasına geçmiştir. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanuna göre cezanın ertelenmesinin cezasının ertelenmesi ilgili program uyarınca yayını durduran radyo ve televizyon şirketlerinin program yerine yedek program yayınlaması zorunludur. 33. Madde şöyledir: "... yayın durdurulan programı aynı yayın neslinin yerine, her zaman aynı zamanda ve reklamsız, ilgili kamu kurum ve kuruluşları Üst Kurulu tarafından hazırlanan eğitim, kültür, trafik , kadın ve çocuk hakları, gençlerin fiziksel, ahlaki gelişimi, uyuşturucu ve kötü alışkanlıklarla mücadelesi, Türkçe dil

programlarının iyi kullanımı ve çevre eğitimi konularında yayınlanmaktadır. RTÜK programları bu amaca uygun olup yayınlanacaktır. Bu programlar arasında Türkiye'nin çoğunluğu kültürel mirası ile ilgilidir (Seaman, 2013: 115).

Bu tür kültürel uygulamalarda halkın korunması ve korunması bilincinin yerleşmesine neden olmuştur. Kültür ve tabiat varlıklarının ve gelecek nesillere aktarılacak varlıkların korunması için diğer mecralar aracılığıyla halk arasında yaygın bir bilinç vardır. Bu bilinçle yasal düzenlemeler daha kolay uygulanabilmektedir (Seaman, 2013: 118).

4.2.5.Üniversiteler

Üniversiteler, Dünya Mirası alanlarının uzun vadeli korunması için çok önemlidir. Dünya Mirası Listesi büyüdükçe, koruma ve muhafazadan izlemeye, turizm ve ziyaretçi akışlarına ve ayrıca yerel yetkililer ve topluluklarla etkileşime kadar alanların her yönünü yönetecek nitelikli profesyonellere acilen ihtiyaç duyulmaktadır (UNESCO UNITWIN, 2021).

Dünya Mirası Merkezi, aşağıdaki girişimler yoluyla kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve yönetimi için araştırma ve eğitime kendini adanmış üniversitelerle yakın ilişkiler geliştirmiştir:

1992'de başlatılan UNITWIN/UNESCO Kürsüleri Programı, dünyadaki yüksek öğretim akademisyenleri ve kurumları arasında eşleştirme ve diğer mürekkep düzenlemeleri aracılığıyla üniversiteler arası uluslararası işbirliğini teşvik eder. Program, bilgi paylaşımı, işbirlikçi çalışma ve artan fakülte ve öğrenci hareketliliği yoluyla kurumsal kapasiteleri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Program, Miras dahil olmak üzere UNESCO'nun yetkinlik alanlarıyla ilgili kilit öncelikli alanlarda UNESCO Kürsüleri ve UNITWIN Ağlarının kurulmasını desteklemektedir (UNESCO UNITWIN, 2021).

Miras ile ilgili UNESCO Kürsüleri ve UNITWIN Ağları Listesi UNESCO UNITWIN (2021) websitesinde yer almaktadır. Bu sitede görüldüğü üzere Türkiye'den UNESCO Dünya Miras Alanlarının Yönetimi ve Tanıtılması Kürsüsü:

Yeni Medya ve Toplum Katılımı, Kadir Has Üniversitesi'nden Prof.Dr. Yonca Kösebay ERKAN kürsü sahibi olarak yer almaktadır.

Üniversitelerde kültürel miras çalışmaları, beşeri bilimler, sosyal ve doğa bilimleri tarafından ele alınan disiplinler arası bir alandır. Literatürde konuyu farklı yaklaşımlarla ele alan araştırmalar mevcuttur. Tüm bu çalışmalar kültürel miras konusunda gelişmelere ve yeniliklere öncülük etmektedir.

Blake (2000), Uluslararası kültürel miras hukukunun gelişimi, kültürel mirasla ilgili sorunlar, kültürel mirasın doğası, kültürel miras, kimlik, haklar ve mülkiyet gibi kültürel miras tanımları üzerinde çalışmaktadır. Arizona'da (ABD) insanların kültürel miras varlıklarından ayırt ediciliği Nyaupane ve Timothy (2009) tarafından incelenmiştir. Halkın farkındalığını ölçmek için 1238 kişiyle telefonla anket yapılan çalışma, miras koruma yöneticileri ve politika yapıcılar için önemli bilgiler sağlamaktadır. Miras korumacılarının görüşünün aksine, miras alanlarının halka açılması ve turistlerin bilinçlenmesine yardımcı olması önerilmektedir.

Ocampo ve Delgado (2014), kültürel miras eğitiminin önemine dikkat çekerek Filipinler'deki temel eğitimdeki zorluklara ve beklentilere değinmektedir. Srivastava (2015) üniversite düzeyindeki öğretmenlerin kültürel miras farkındalıklarını farklı değişkenlere göre araştırmıştır. Kadın öğretmenlerin genel puanının erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre özellikle kültürel edebiyat boyutunda çok daha fazla farkındalık yaşadıkları belirlenmiştir.

Rouhi (2017) kültürel miras ve kategorilerini, miras listesine girmek için incelemek ve gerekli özelliklerini ortaya koymaktır. Ahmed (2017) Suidi Arabia, Hail üniversitesi hazırlık sınıfı öğrencilerinin kültürel miras farkındalıklarını araştırmıştır. 178 öğrenci ile yaptığı çalışmada ailevi ilgi, kişisel ilgi ve yerleşim yeri değişkenleri ile ulusal mirasın korunması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Shimray ve Ramaiah (2019), Pondishery Üniversitesi öğrencilerinin kültürel miras farkındalık düzeylerini (201'den fazla örneklem) cinsiyet, yaş, konu

geçmişi ve bölge gibi değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmada, katılımcıların en yüksek ortalama puanı 3.6020 ile dil farkındalığı, kültürel farkındalıkta ise 3.1045 ile festival farkındalığının en düşük puanı aldığı tespit edilmiştir.

Kolaç (2009), somut olmayan kültürel mirasın korunmasında, farkındalık ve duyarlılık yaratılmasında Türk eğitiminin önemine değinmiştir. Okuyucu ve Somuncu (2012) Osmaneli ilçe merkezi örneğinde yerel halkın kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanımına yönelik algı ve tutumlarını belirlemiştir. Tuna ve Saral (2018), Türkiye'de eğitimde somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik bilimsel çalışmaları incelemiştir. Atalan (2018), mimarlık eğitiminde kültürel miras ve koruma kavramlarının önemini tartıştığı çalışmasında, müfredatta koruma ve kültürel miras ile ilgili derslerin yeterliliğini araştırmıştır.

4.3. Türkiye’de Kültürel Mirası Koruma İlgili Kanunlar ve Yönetmelikler

Kültürel ve doğal mirasın korunması 2000’li yıllarda devletin ve toplumun en ilgi çekici konularından biri olmakla birlikte Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve çeşitli organların çalışmalarının odak noktası olan durumlarında yer almaktadır. Bunun yanında doğal ve kültürel çevrenin (miras) korunması ile ilgili birçok uluslararası düzenleme, insan haklarının korunması artık üçüncü nesil haklar, dayanışma hakları, çevre hakları vb. ile değerlendirilmektedir. Tarih boyunca pek çok farklı kültür ve medeniyetin çarpışması ve birleşmesiyle özelliklerini hala koruyan Anadolu ve Trakya, üzerinde bugün pek çok insan üzerinde taşıdığı kültürel mirası taşımaktadır. Ülkemiz toprakları, eski Anadolu kültürlerinde (Hitit, Likya, Karya, Frig vb.), Akdeniz ve Ege kültürlerinde (Miken, Helenik, Roma, Bizans vb.), Orta Asya, İran, Doğu Anadolu kültürlerinin miras kökleri içerisinde yer almaktadır. Arap etkisi ile Selçuklu ve Osmanlı kaynakları vardır. Çeşitlilik ve zenginlik, dünyada belki de tek örneği olan Türkiye, bu mirası korumak ve gelecek nesillere aktarmak için belirlenecek politika ve stratejiler için de çok büyük çaba harcanmasını gerektirmektedir.

Böyle bir konumda bulunan Türkiye, insanlığın kültürel mirasının korunmasında evrensel sorumlulukları yüksek ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Kültürel mirasın korunmasının önemi sadece değerlerimizi gelecek nesillere tanıtmakla sınırlanmaz. Geleceği oluşturmada geçmiş tecrübeler en önemli kaynak olarak kabul edilmekte ve hayati bir ihtiyaçtır. Kişilik olarak milletlerin bir topluluk olarak kültürel kimliklerini geliştirmeleri ve yeni yaşam çevreleriyle bütünleşmeleri önemlidir. Mimarlıkta ve şehircilikte ulusal ve tarihi değerler dikkate alınmadan ulaşılrken modern yabancılaşmanın toplumda oluşması hızlanma sağlamaktadır.

Hem küreselleşen dünyayı koruyarak, hem de köklülerin barış ve kardeşliğini sağlayacak, farklı kültürlerin birbiriyle etkileşiminin yanı sıra zengin ve renkli kültür mozaığının gelişmesinde itici bir güç oluşturacaktır.

Ülkemiz toprakları üzerinde yer alan kültürel miras, dipte veya su altında kalmış geçmiş yıllardan bu yana süregelen birikimi içeren tüm maddi kalıntıları içeren sözlü gelenekler bütünüdür. Bu değerler tüm insanlar için anlamlıdır ve bu nedenle insanlığın ortak mirası olarak kabul edilerek gelecek nesilleri korumak için aktarılacaktır.

Geçmişte, kentsel tarihi-kültürel-dini değerlerin/simgelerin korunması daha da yerel, bölgesel veya ulusal-dini bir kimlik oluşturma aracı olarak görülmüş ve kendi ülkelerinde koruma yaklaşımı ile ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda koruma, küresel ölçekte uluslararası bir sorumluluk alanı olarak kabul edilmektedir (Hunter, 2001: 110).

1970'lerden bu yana, sürekli çabalar için uluslararası platforma odaklanan ülkemiz, yerini almıştır. UNESCO'ya da ülkemiz 1983 yılında üye devletler ile birlikte "Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme"yi devlet tarafından toprakların korunması hükümlerine uygun olarak, hatta kültür ve tabiat varlıklarını taahhüt etmiştir. Ülkemizin içinde bulunan Pamukkale, Göreme, Kapadokya, İstanbul, Boğazköy Nemrut Dağı, Xanthos-Letoon, Patara ve Ulu Cami ve Darüşşifa kültürel mirası Dünya Kültür Mirası olarak listelenmiştir. 1985 yılında Avrupa Konseyi ülkeleri ile ülkemiz, 13.04.1989 tarih ve 3534 sayılı Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni imzalamış ve yürürlüğe girmiştir. Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması (Barselona) Sözleşmesi 100 uyarınca Akdeniz ortak

ülkelerindeki tarihi mekanların önemi ile 17 sit alanı koruma altına alınmıştır (Yıldız, 2010: 625).

Kültürel mirasın canlı olarak korunması ve gelecek nesillerin maruz kaldığı "öğrenme ve bilgi edinme hakları", insanın kendini geliştirme hakları, "evrensel temel ve sosyal hakların yerine getirilmesi açısından önemi ifade edilmektedir. Tarih öncesi ve tarihi dönemlere ait olan ve ayrıca yukarıdaki nedenlerin ender örneklerinden olan çağ korunmalıdır. Bu konuda, diğerlerinin dışında, "güzellik ve saygıya sahip olması gereken koruma, yer üstü, yer altı veya su altında yer alan "doğal varlıklar, doğa, ekolojik denge ve korumanın yanı sıra ahlaki gerekçelerle de korunması gerekmektedir. Kültürel ve doğal mirası koruma anlayışı ülkemizde yerleşmiş, zengin bir kültürel mirasa ve doğal varlıklara da sahiptir. Türkiye'de olduğu gibi ve anayasal kanunlar, devletin bu konuda görev ve yetkilerine sahiptir (Yıldız, 2010: 627).

1982 Anayasasının 63. Maddesi şöyledir: "Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar. Bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirler alır. Bu varlık ve değerler özel mülkiyete konulacak sınırlara tabidir. "Anayasa hükümlerine uygun olarak ülkemizin tarihi ve kültürel varlıklarının korunması, devlete çok somut görevler yüklenmiş ve bu bağlamda idare" kamu olarak" hizmet "ve" kolluk kuvvetleri" ve "destekleyici ve teşvik edici" faaliyetlerin bir arada yerine getirilmesi öngörülmektedir. (Erkut, 2003:285).

Türkiye'de kültür varlıklarının korunmasına yönelik çalışmalar, son dönemde Osmanlı Devleti'nde başlamış, cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte hız kazanmıştır. Bu süreçte, 25/4/1973 tarihinde kabul edilen 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, Cumhuriyet'in ilk genel koruma mevzuatıdır. Daha sonra 1983 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 2863 çıkarılmış; bu değişiklikler kanunda çeşitli tarihlerde yapılmıştır. Ayrıca 5366 Sayılı Taşınmazın Tarihi ve Kültürel Korunması ve Yenilenmesi Hakkında Kanunda bulunan Canlıların Kullanılmasına Dair Kanun çıkarılmıştır.

Günümüzde ise 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüktedir. Kanunla ilgili olarak 1987 yılında kanun ve 3386 yılında ise 2004 yılında yapılan kanun değişiklikleri ile 3386 ve 5226 sayılı kanunun

son halini şekillendirmiştir. Kanun, sit, kültür mirası, doğal miras, koruma, koruma ve koruma kavramlarını tanımlamış, gerekli koruma altına alınan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının örneklerini sıralayarak kamu malı hükmüne bağlanmıştır. Bakanlığın kültür mirası koruma yetki ve sorumluluğu birçok alanda yapılmıştır (Gürpınar, 2001:87). Kanunların öngördüğü bakım ve onarım sorumluluğu kamulaştırılan bu taşınmazların zaafalarını yerine getirmek, Kültür Bakanlığı tarafından aynen muhafaza etmek, nakden ve bu amaçla teknik yardım sağlamak, devlet bütçesinden gelirlere tahsis edilecek ödeneklerden oluşan kredi faizi Kanunda bir fon oluşumu konuları yer almıştır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kültür ve tabiat varlıklarını koruma ilkesi başta olmak üzere, kural ve düzenlemeler de dahil olmak üzere önceliklerin belirlenmesini amaçlamaktadır. Kanunla belirlenen düzenlemelerde, kültür ve tabiat varlıklarının hukuki durumu da belirtilmektedir. Kanunun 5.maddesinde getirilen düzenlemede, "Devlet, kamu kurum ve kuruluşlarına ait gayrimenkuller ve özel hukuka tabi olan gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan mal varlığı bilinen veya sonradan gerekli olan taşınmazların korunması olarak gösterilecektir. Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları içinde devlete ait mallar" üzerinde durulmuştur (m.5/I). Devlet mülkiyetinde olacak nitelikte kanunların getirilip getirilmediği, ekonomik zorluklar ve korumanın kullanılmasının gerekli olduğu vurgulanarak, hayatta kalmaya devam etmesine izin verecek paralel bir düzenleme görünmektedir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa göre idarenin sahip olduğu kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin düzenlemeler yapılmış olup, bunların sahipleri olduğu sürece uyulması için emir ve talimat verir ve Koruma Kanununa aykırı olmamak kaydıyla, tüm hak ve imtiyazları kullanım devam edecektir. Kamuya olan yükümlülüklerini ihlal eden idarenin koruma altına alınması durumunda söz konusu malın devredileceği belirtilmektedir (KTVKK m.11). Kanun koyucunun kültür ve tabiat varlıkları, mülkiyet hakkının uzun süreli kullanımından doğan hak ve imtiyazlar, mülkiyet hakları, anayasal düzenlemedeki kullanım talimatlarına uygun olarak kamu yararı düşüncesine paralel ve kamu yararına kullanılması Kanun düzenlemenin gerekliliklerinin detaylarını yerine getirme zorunluluğu vardır

(Pitman, 2009:13). Mülkiyet haklarının kullanımına ilişkin sınırların yanında devam eden, kültür ve tabiat varlıklarına yönelik tüm olumsuz eylemler, sorumlular ile ilgili devlet malına zarar gibi idari/cezai yaptırım uygulama yoluna gidilecek düzenlemeler kapsamındadır.

2863 sayılı yasanın en önemli özelliklerinden biri kentsel sitler üzerine planlanmış koruma kavramını getirmesidir. "Koruma İmar Planı" bu kanunla tanımlanmakta ve güncellik kazanmıştır. 2863 sayılı yasaya göre "Koruma Planları" belediyeler tarafından yapılmalıdır. Ancak Kurul gerekli gördüğünde Kültür Bakanlığı'ndan teknik ve mali yardım alabilmektedir. Bazı illerde (İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya vb.) koruma planlama çalışmaları, yerel yönetimler kendi birimlerini oluşturmuş ve halen yapılmaktadır. Bu planlama çalışmaları sırasında, yerel yönetimler ihalelerinin teknik açıdan eksiklerini açık rekabet veya koruma amaçlı proje planları elde etmektedir (Gültekin, 2001:220).

2863 Sayılı Kanun'un 10. maddesi kültürel değerlerin korunmasına ilişkin maddeyi "Kültür Bakanlığı" sorumlu ve yetkili kılmıştır. 13.9.1989 tarih ve 379 sayılı Kanun Hükmünde Kararname günlük Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bakanlığı ve Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü bu görevi yapmıştır. Yine de Tarihi Kentler Birliği, Çevgön, TACA Vakfı, Çekül, Mimarlar, Yerel Gündem 21 ve finans, sanayi ve medya kuruluşları gibi bazı sivil toplum kuruluşları koruma çabalarını sürdürmektedir. Herhangi bir yaptırım gücüne sahip olmayan bu örgütlerin yasal çerçevede kendilerine yer bulamadıkları ve çoğu zaman tek bir anıt ölçeğinde onarım yapmak için gerekli ölçekte kendilerini korudukları görülmektedir (Kejanlı-Ali-Yılmaz.2007: 181).

Koruma Kanunu, ağırlıklı olarak kültürel ve doğal değerlerin korunması için Üst Kurul Koruma ve Koruma Kuruluna yükümlülükler getirmektedir. Bu sorumluluğun varlığını doğru tespit edip, oluşturdukları kültür ve uyguladıkları hakları koruma ve uygulama kararları çeşitli boyutları içermektedir (Hunter, 2001). Aslında bu kanunların ilk defa merkezden yerele yayılımı söz konusu ise, merkezde Bakanlık tarafından belirlenen Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun bulunduğu bölgede Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Alan Komiteleri kurulacak. bulunan yansıma biçimidir (Özdemir, 2005:25). İlçe kurulları, Yüksek Kurulun kendi ilkelerini uygulamaya koyma kararı alması koşuluyla kararlar

almakla görevlendirilmiştir. Bu iki kavram kanunla korunmaktadır. Bunlar; tüm yapıların kültür ve tabiat varlıkları ölçeğinde korunması ve sitelerdir.

2863 sayılı yasada, kentsel çevrede koruma faaliyetlerinin kapsamı tek yapı ölçeğine, genişletilmiş, 3386 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nda tek yapı ile nesnelere ayrıntılı tanımları yer almaktadır. Ancak planlı bir sit alanı kentsel ölçekte korunacak, bu planda da vurgulanan “Koruma İmar Planı” olacağı ifade edildi. Kanunun 6. Maddesi ve buna bağlı olarak 8. Maddesi ile ölçekteki tek yapı eserlerinin korunmasını kapsarken, 6. Maddesi ile 17. Maddesi ve çözümü ile alan ile ilgili konulara da yer verilmiştir. Bu kanun, günümüzde ülkemiz ile bağlantılı bir kentsel sit alanı koruma ve uygulama çalışmaları, Kültür Bakanlığı Koruma Kurulu, yerel yönetimler, planlar veya planlama grupları ve kişilerin birbirleriyle doğrudan veya dolaylı ilişkileridir (Gürpınar, 2000: 119).

2863 sayılı Kanun, özellikle 2004 yılında yapılan 5226 sayılı kanun değişikliğinden sonra uluslararası koruma normlarına uygun bir model haline gelmiştir. Bu kanun ile bugüne kadar adı geçmeyen yönetim alanları, liman gibi yönetim planlarında oluşturulan yeni tanımlar, koruma planlaması ve öncelikli eylem alanlarının belirlenmesi mümkün kılınmaya çalışılmıştır.

Koruma kanunu gereği sınırlı sayıda taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları sıralanmıştır. Kanunun 6. maddesinde taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile güvence altına alınacak maddeler şu şekildedir:

- a) Tabiat varlıklarının korunması gerekliliği ile 19. yüzyılın sonlarına taşınmış,
- b) Kültür ve Turizm Bakanlığınca önem arz eden ve belirtilen tarihten sonra yapılmış taşınmazların korunması gerekli ortak mallar,
- c) Site alanı içindeki taşınmaz kültür varlıkları,
- d) Millî tarih tedbirlerimizde zaman kavramı ve tescili söz konusu olmadığı için Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara şahitlik etmiş ve Mustafa Kemal Atatürk'ün evlerinin kullandığı alanları tespit etmiştir.

Ancak Koruma Kurulları tarafından mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önemli terim ve özellikler bulunmadığı için mülkiyetin korunması kapsamında alınan gerekli kararlar, kültür varlıklarının korunması gerekli görülmez. Mezarlar, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, antik kalıntılar, akropol ve nekropoller, kaleler, hisarlar, kuleler, surlar, tarihi kışlalar, surlar ve surlar ve bunların içindeki sert silahlar; harabeler, kervansaray, hanlar, hamam ve medreseler; tonozlar, mezarlar ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, rezervuar ve kuyular, yol kalıntıları, taşlardan, eski sınırları gösteren delikli taşlar, ayakta taşlar, sunaklar, tersaneler, rıhtımlar ve tarihi saraylar, konaklar, evler, deniz kenarı evler ve köşkler, camiler, mescitler, Musallam, Namazgâh oyunları, şadırvan ve şadırvan, imaret, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve tekkeler, mezarlıklar, hazırla, arasta çarşısı, kapalı çarşılar, sandık ve, Sitel. , sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar, külliyeler, antik anıtlar ve duvar kalıntıları, freskler, kabartmalar, mozaikler, peribacaları ve diğer taşınmazlar kültür varlığına örnektir. Tarih mağaraları, kaya sığınakları, ağaç ve ağaç toplulukları ile benzer özellikler gösteren; gayrimenkul doğal varlıklara örnektir.

Mülkiyet statüsünün korunacağı ve kazanacağı belirlenen bir kültürün varlığı ve tescil = belgeler = belgenin onaylanması ve sahneden geçiş kaydı yapılması öngörülmektedir. Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının gerekli korunması ve doğal sit alanlarının tespiti, Kültür ve Turizm Bakanlığı koordinasyonunda ve ilgili kurumların görüşleri alınarak ilgili faaliyetlerde bulunmaktadır. Bölgenin kültür ve tabiat tarihi, sanatı ve diğer özellikleri varlığında yapılacak tespitlerde dikkate alınmaktadır. Devletin mümkün olduğu göz önünde bulundurularak, bu durumda esere yeterince yansıyan mülkiyetin devri, kültür varlıklarının korunması gerekli görülmektedir. Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları olarak korunması zorunlu olan taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının tespiti ve tescili ile ilgili olarak oluşturulan sit alanlarına aykırı olarak alınan kararlarla oluşturulan ve fiziki müdahalelerde bulunulabilmektedir. Yeniden kullanılamazlar açılmaz veya değiştirilemez. Esaslı bakım, inşaat, montaj, delme, kısmen veya tamamen tahrip etme, yakma, kazma veya diğer inşaat işleri ve fiziki müdahale olarak kabul edilmektedir (Private, 1998:143).

Kanun koyucular, kültür varlıkları olarak tescil ettirmiş oldukları yapı ile birinci grup tabii veya ören yeri ilan edilmiş arazinin her türlü vergi, resim ve harçlardan muaf

tutulacağı, hüküm bağlanacağı, ayrıca, korunması amaçlanarak yapılacak, yapılacaktır. Belediyeler tarafından yapılan inşaat başvurularında yapılacak onarımların yanı sıra, vergi, harç makbuzu ve harcamaları gibi istisnalar gibi beşeri faaliyetlere yapılan katkıların denetime tabi olmadığı açıkça düzenlenmemiştir.

Kültür ve tabiat varlığı olarak tescil edilmiş taşınmazların koruma uygulamaları, teknik uzmanlık gerektiren daha yüksek uygulamaların mali külfetidir. Bu durumda kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına katkı şeklinde kamu finansmanının devreye girmesi sağlanmalıdır.

Kültür ve tabiat varlıkları gibi taşınmazların ilan/tescilinin kanun dışında kullanılmış olması ve istisnalar halinde tanınan muafiyetin kamu yararına kanuna uygun olarak uygulanması gerektiği ile paralel olarak yaptırımlar düzenlenmiştir. Kültür ve tabiat varlıklarına zarar verenlere uygulanacak yaptırımlar, idari yaptırımlar ve cezai yaptırımlar olmak üzere iki başlık altında toplanabilmektedir. Kültür ve tabiat varlıklarını koruma noktasında idareler noktasında vermiş oldukları emir ve talimatların özel hukuk tüzel kişilerine karşı sebep oldukları/yaptıkları uygulamalara karşı ilgili idari birimler tarafından hukuka aykırılığın ortadan kaldırılarak ortadan kaldırılması işlemi 'idari yaptırımlar' olarak alınmıştır (Kanadoğlu, 2007:98). Bir kanun koyucu olarak taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına, "Oturma alanları, kültür varlıklarının korunması ve bunların korunması gereken alanlarda onaylanan plan ve projelerin dışında yapılan başvuru veya yapılan koruma ile ilgili konularda ilçe kurullarının sorumlu tutulmasına yol açmıştır. plan ve proje düzenleme ve uygulama sorumluluğuna beş yıl süreyle yasaklanmaktadır. Kültür ve tabiat varlıklarına zarar veren davranışlara karşı yaptırımlar yargı kararı ile uygulanmaktadır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 2863 Sayılı Kültür ve tabiat malına zarar verme bakımından çeşitli suçlar ve cezalar getirilmiştir.

4.4. Türkiye’de Alan Yönetimi Örnekleri

Bu başlık altında, ÇATAB Alan Başkanlığı, Kapadokya Alan Başkanlığı ve Uludağ Alan Başkanlığı öncesi, mevcut durumu ve gelecek olarak detaylı şekilde ele alınmıştır.

4.4.1. Çanakkale Gelibolu (ÇATAB) Tarihi Alan Başkanlığı

4.4.1.1. ÇATAB Kuruluş Gerekçeleri

ÇATAB'ın kurulmasının ana sebebi Çanakkale Boğazı'nın yüzyıllar boyunca süregelen stratejik değerinden kaynaklanmaktadır. Bu özellik asırlar boyunca egemen güçlerin her zaman dikkati çekmiştir.

Gelibolu Yarımadası; ismini Latince Kallipolis'ten almıştır. Yılların geçmesiyle ve şehrin farklı medeniyetlerin hakimiyetinde kalmasıyla ismi Gelibolu olarak olarak dönüşmüştür. Gelibolu çok güzel bir ada olması sebebiyle yüzyıllar önce kendisine güzel şehir anlamına gelen Kallipolis denilmiştir. Ayrıca yarımada, Antik Çağ'da Grekçe "yarımada" anlamına gelen "Khersonesos" olarak anılmıştır. Bu bölgede yapılmış olan yüzey saha araştırmalarına göre; Yarımada'da M.Ö. 8-6 bin yıllarında bile iskân olduğu anlaşılmaktadır (Aytaç, 2005 36).

Çanakkale Cephesi'ndeki yaşanan savaşlar ilk önce İngiliz ve Fransız donanmalarının Boğaz'ı zorlaması ile başlamıştır. Ancak yapılan türlü taktikler ve uğraşlara rağmen boğazdan geçme mümkün olmamıştır. Düşman kuvvetler son teknoloji donanma ekipmanlarına sahip olsalar bile boğazı geçmeyi asla başaramamışlardır. En sonunda Çanakkale Boğazı'na sahip olmanın tek yolunun Gelibolu'ya sahip olmaktan geçtiğini idrak etmişlerdir. Bunun üzerine hem donanmanın yardımını kullanarak hem karadan hareket edilerek Gelibolu Yarımadası ele geçirilmeye çalışılmıştır (Öktem ve Fakir, 2005: 47).

Yukarda bahsi geçen tarihi olayda hayatını vatan için veren şehitlerin kabirlerini tespit ederek himaye altına almak, yaşanan tarihi olayların tüm gerçekliğiyle anısının yatılmasını sağlamak, bölgede can vermiş düşman askerlerinin de anılmasına imkan sağlamak adına ulusal ve uluslararası bir anma turizmi oluşturmak adına ÇATAB kurulmuştur. Bölgede kurulan Başkanlık, Alan'ı bölgenin zarar görmeden kalkınması ve geçimini sağlayabilmesi için disiplinli bir anlayış ve bütüncül bakış açısıyla kurulmuştur (ÇATAB, 2016).

ÇATAB, çok yönlü amaçlar doğrultusunda kurulmuştur. Bunlardan biri de Çanakkale Savaşları'nın yaşanmış olduğu alanlarda açık hava müzeleri oluşturularak tarihin hatırlanması mümkün kılınmıştır. Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihî Alan

Başkanlığı kurulmasına yönelik olarak, 6546 sayılı ÇATAB Kanun, 2014 yılında Başkan Vekilinin atanması ve 2015 yılında geçici personel görevlendirilmesi ile çalışmalarına başlamıştır (ÇATAB, 2016).

Bu kanun ile geçmişten günümüze değin yaşanmış olan olayların hatta geçmişte yaşanan Çanakkale Savaşları'nın hem Türk milletinde hem de savaşa katılmış olan diğer milletlerde devam etmekte olan etkilerinin gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi adına Tarihi Alan'a önem ve değer verilmektedir. Buradaki en büyük temenni bu düşüncenin sistemli bir şekilde yürütülmesi, alınan sonuçlar ile hedefler içinde istenen uyumun daha hızlı ve yüksek ölçüde temin edilmesi amaçlanmaktadır (ÇATAB, 2019).

4.4.1.2. ÇATAB Yönetim Modeli Kuruluş Süreci

Çanakkale Savaşları'nın cereyan ettiği yarımada olan Gelibolu Yarımadası çok büyük bir direniş destanına ev sahipliği yapmıştır. Bu alanın korunması ve değerlerin yaşatılması, gelecek kuşaklara sürdürülebilir bir şekilde ulaşması adına bölgenin doğal değerleri geleceğe tüm dünyanın tanıklık etmeye devam etmesi için gazi köyleriyle beraber korumak, geliştirmek Alan'ı bir açık hava müzesine dönüştürme önemli bir amaçtır.

Gelibolu Yarımadası, 33 bin 500 hektar alana sahiptir. Orman Bakanlığının tavsiye etmesi üzerine ilk önce Bakanlar Kurulu'nun 7/6477 sayılı kararıyla 25.05.1973'te "orman rejimi" içerisine alınmıştır. Daha sonra tarihi niteliğinin çok büyük olması ve doğal özelliklerinin bakir bir şekilde varlığını koruyor olması sebebiyle 2 Kasım 1973'te Milli Park olarak ilan edilmiştir. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı için 2000'de özel kanun çıkarılarak bölgenin statüsü değiştirilmiştir. 2014 yılına gelindiğinde ise Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığının kurulmasıyla birlikte milli park vasfı da alınmıştır (ÇATAB, 2019).

ÇATAB, Haziran 2014 yılında, 6546 sayılı Kanun ile Kültür ve Turizm Bakanlığının çatısı altında kurulmuştur. Bu kurumun kurulması günümüze kadar Çanakkale Savaşları'nın geçmişten günümüze milletimizde ve diğer milletlerde bırakmış olduğu izleri ve hala devam etmekte olan etkilerinin gelecek nesillere doğru ve bağlantılı bir şekilde aktarılması adına Tarihi Alan'a önem verilmiştir (ÇATAB, 2016).

ÇATAB'ın kurulmasının büyük bir amacı vardır. Bu amaç; Çanakkale Kara ve Deniz Savaşları'nın yaşanmış olduğu Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanı'nın doğal dokusu ve tarihi, kültürel ve manevi değerlerinin korunması, yaşatılması, tanıtılması, geliştirilmesi, gelecek kuşaklara doğru olarak aktarılması ile yönetilmesini sağlamaktır.

4.4.1.3. ÇATAB'ın Hukuki Yetki ve Sorumlulukları ile Teşkilatlanması

ÇATAB'ın Faaliyetlerine Dair Ana Kanunlar; Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun ve kanunda yapılmış olan düzenlemelerle sorumlulukları, faaliyetleri ve yetkileri saptanmıştır. ÇATAB'ın vermiş olduğu hizmetlerin kapsamı aşağıda verilmiştir.

- ✓ Tarihi değeri olan alan üzerinde yapılacak olan 18 Mart Şehitleri Anma Günü ile Çanakkale Savaşları ve Çanakkale Zaferi faaliyetlerini düzenli bir şekilde hazırlamak ve bu doğrultuda belirli kuruluş ve kurumlarla iş birliği içinde çalışmak,
- ✓ Tarihi değeri olan alanda konservasyon, restorasyon, restitüsyon, renovasyon ve rekonstrüksiyon yaptırmak,
- ✓ Tarihi değeri olan alanın tarihi, kültürel ve doğal değerlerini, çevreye uyumlu ve harp tarihi esaslarına uygun şekilde alanı yönetmek, korumak ve geliştirmek,
- ✓ Tarihi değeri olan alanın her ölçek ile çeşitte projelerini hazırlamak, hazırlamak ve hayata geçirmek,
- ✓ Tarihi değeri olan alan içinde mekansal ve anıtsal revizyonlar yapılmasına imkan tanımak,
- ✓ Tarihi değeri olan alanın tanıtılması adına her çeşit işitsel ve görsel eserleri yaptırmak, yapmak ve hizmete sunmak,
- ✓ Bahsi geçen Kanun kapsamı içinde ihtiyaç duyulmakta olan bina, altyapı ve diğer yapıları inşa ettirmek ya da gerçekleştirmek,
- ✓ Tarihi Alan üzerinde birinci derecede arkeolojik sit alanı dışında bulunan özel mülkiyetteki tarım alanları içinde, hayvancılık ve tarım hususlarında, gelişmiş olan tekniklerin kullanımının sağlanması ve özel ağaçlandırmaların yapılmasının teşvik edilmesi,

- ✓ Tarihi Alan sınırlarında bulunan gazi köyler ahalisinin kalkındırılması için yönlendirici teşviklerin yapılması,
- ✓ Tarihi Alan içinde bulunmakta olan yerleri gerektiği takdirde işletmek veya işletmek.

ÇATAB'ın en üst yöneticisi başkandır ve başkan teşkilatlanma hususunda başkanlığın genel yönetimi ve temsil edilmesinden sorumludur (ÇATAB, 2019).

Başkan, başkanlığın yapmakta olduğu hizmetlerini mevzuatta bulunan hükümlere, strateji planına, başkanlığın hedef ve politikalarına ve Koordinasyon Kurulunun fikir ve tavsiyelerine uygun şekilde düzenlenmek ve yürütmekle mükelleftir. Bu sebeple, başkan başkanlık birimlerine gerekli olan hükümleri vermekte emirleri ve bunların uygulanıp uygulanmadığını defaatle gözetmekte ve sağlamaktadır. Başkanın belirten bu hizmetlerin yerine getirilmesinden Bakana karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Başkanın izinli olduğu, herhangi bir hastalılı durumunda, yurt dışı yahut yurt içi görevlendirmelerde ve görevinde bulunamadığı diğer durumlarda görevinden alınması halinde Başkan Yardımcısı vekâlet etmektedir.

Başkanlığın hizmet birimleri:

- a) Alan Planlama ile Proje Grup Başkanlığı (GB)
- b) Restorasyon ile Yapım İşleri GB
- c) Alan Yönetimi ile Tanıtım GB
- ç) Personel ile Destek Hizmetleri GB
- d) Hukuk Müşavirliği

Alan Planlama ile Proje GB'nin vazifeleri:

- a) Tarihi alan planlarına dair işlem ve işleri devam ettirmek, projelendirme ve eylem planları hazırlamak, Tarihi değeri olan alanın korunması ile geliştirilmesine dair araştırma, ve tüm bunların uygulama şartlarını saptamak ve uygulanmasını takip etmek,

b) Sakınım planlarının ve risk yönetiminin yapılması ile onaylanmasına dair kuralları oluşturmak ve takip etmek, plana uygun jeoteknik ve jeolojik etütleri yaptırmak yahut yapmak ve tüm bu çalışmaları Başkanın onayı için sunmak,

c) Tarihi Alan içerisinde birinci derece olan arkeolojik sit haricindeki özel mallara konu olan tarım alanları içinde, hayvancılık ve tarım hususlarında, geliştirilmiş olan yöntemlerin uygulanmasının sağlanması ve özel ağaçlandırmalarla alakalı işlemleri sürdürmek,

ç) Başkanın vermiş olduğu benzer vazifeleri yerine getirmek.

Restorasyon ve Yapım İşleri GB'nin görevleri:

a) Tarihi değeri olan alan planlarına ilişkin gerçekleştirilecek olan restorasyon, yapım, konservasyon, restitüsyon, renovasyona ve rekonstrüksiyon dair yatırım projeleriyle alakalı işlemleri yürütülmesini sağlamak,

b) Başkanın vermiş olduğu benzer vazifeleri yerine getirmek.

Alan Yönetimi ve Tanıtım GB'nin görevleri:

a) Tarihi değerlerin olan alanın idaresine dair işlemlerin yürütülmesini sağlamak,

b) Tarihi değeri olan alanın tanıtılmasına dair çeşitli işitsel ve görsel eserleri yaptırmak, yapmak ve de hizmete sunulmasını sağlamak,

c) Başkanın vermiş olduğu benzer vazifeleri gerçekleştirmektedir.

Personel ve Destek Hizmetleri GB'nin görevleri:

a) Başkanlıkta çalışan personelin özlük ve eğitim işlemlerini yapılmasını sağlamak,

b) Mali işler ve bütçe işlemlerini yapılmasını sağlamak,

c) Başkanlık aktiviteleriyle alakalı yapım, onarım, bakım, kiralama, satın alma, güvenlik, ulaştırma, ısıtma, aydınlatma, arşiv yönetimi, sağlık giderleri ve depolamayla alakalı bütün işlemlerin yapılmasını sağlamak,

ç) Başkanın vermiş olduğu benzer vazifeleri yerine getirmek.

Hukuk Müşavirliğinin Görevleri:

a)Başkanlığın çıkarlarını koruyan, anlaşmazlık olma ihtimalinde önleyici hukuki önlemleri vaktinde almak, taraf olduğu idari ve adli davalarda Başkanlığı temsil etmek ve davaları takip etmek, sözleşme ve anlaşmaların bu usullere uygun şekilde yapılmasına katkıda bulunmak, idari ve adli davalarda lüzumlu olan belge ve bilgileri hazırlamak,

b) Başkanın vermiş olduğu benzer vazifeleri yerine getirmektir (ÇATAB, 2016).

4.4.1.4. ÇATAB Öncesi Durumun Değerlendirilmesi

1970 yılında Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı kurulmuştur. 19.06.2014 tarihinde Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı faaliyete geçmiştir. Bu iki kurumun kurulması sayesinde tarihi yarımada bugünkü görünümüne kavuşmuştur. 1970 öncesinde Şevki Paşa haritasının hazırlanması ve savaşlar anında ve sonrası yapılan mütevazi şehitlikler ve anıt haricinde tarihi yarımada için hiçbir şey yapılmamıştır. Ancak daha sonra Nuri Yamut Anıtı (1943), Çanakkale Şehitler Abidesi proje yarışması (1944) ve benzer başka projeler sayesinde toplumda oluşan ilgi yavaş da olsa sürmüştür. 1973'e gelindiğinde Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı ilanı anıtlar ile alakalı çalışmalarda başka gelişmelerin vesile olmuştur (Dağdaş, 2001).

Türkiye Milli Parklar Genel Müdürlüğü (TMP), 1980 yılına kadar yöneti süresince bölgede birkaç tane anıt yarışması yapılmasını sağlamıştır. Böylece günümüzde önemli olarak kabul edilen bazı anıtların da var olmasına katkı sağlamıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü bu önemli görevi devralmış ve "Kahramanlık Anıtları ve Sembolik Şehitlikler" akımlarını başlatmıştır. Böylece bölgede yani Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nda 20den fazla eser ortaya çıkmıştır. Tarihler 2005 yılına gelindiğinde Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nda önemli çalışmalar gerçekleşmiştir. Bunlardan biri Tarihi Milli Park'ta yeni şehitliğin yapılmasıdır. Yapılan eserler ve şehitlik üzerinde renovatif ve köklü bakım çalışmaları da yapılmıştır. Ayrıca Tarihi Alan içinde bulunan yollara bakım yapılmışgerekli olan yerlere ve asfaltlanma çalışmaları da uygulanmıştır (Kilye Koyu Ana Tanıtım Merkezi, 2011).

6546 sayılı ÇATAB Kanunu ile millî park vasfı kaldırılmıştır. Kaldırılmasının ardından tarihî alan şeklinde yeni bir sınıfa dahil edilmiştir (6546 Sayılı Kanun, 2014).

4.4.1.5. ÇATAB Kurulduktan Sonraki Dönemin Analizi

ÇATAB'ın kurulmasından sonraki dönemde görev alan paydaşlar aşağıda anlatılmaktadır.

Hizmet Sunulan Paydaşlar: Başkanlık hizmet ve ürünlerinden bedelli yahut bedelsiz şekilde yararlanan Tarihi Alanı ziyaret etmekte olan yabancı ve yerli misafirlerle gazi köylerinde yaşamakta olan yerel halktır.

Çözüm Ortaklar ve İşbirlikleri: Verilen hizmetin kalitesini iyileştirmek amacıyla iş birliği yapılan, çözüme odaklı ortaklardır.

Uluslararası Paydaşlar: Çanakkale Savaşı'nda savaşmış farklı milletlerin alan içinde yapılmakta olan törenler ile şehitliklerin bakımı olmak adına beraber çalışılan ve iş birliği yapılan paydaşlardır.

Hizmetin Birlikte Sunulduğu Paydaşlar: Başkanlıkla beraber hareket etmekte olan ve verilen hizmetin aşamalarının performansını direkt olarak etkileyen kuruluş ve kurumlardır.

Tedarikçi Paydaşlar: Ürün ve hizmetleri üretirken lüzumlu olan girdileri (ürün, mal, hizmet) bedelli yahut bedelsiz şekilde satın alınan paydaşlardır.

ÇATAB'ın yapmış olduğu anket çalışmasının sonuçlarına göre: Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı'nın genel açıdan imajı ve itibarı ve 100 üzerinden %72 ile olumlu yönde belirlenmiştir.

Başkanlık çalışanlarının Performans Kriterleri bazında ayrı incelenmesine ilişkin çıkan sonuç;

- ✓ Çalışanın İletişim Konusunda %75
- ✓ Çalışanın İşine Bakış Açısı Konusunda %82
- ✓ Çalışanın Kurumuna Duyduğu Aidiyet Konusunda %86
- ✓ Kişisel Motivasyon Konusunda %55
- ✓ Çalışanın Yönetime Bakış Açısı Konusunda %61

- ✓ Hizmet İçi Eğitim Konusunda %61

oranlarında memnun olduklarını vurgulamıştır (ÇATAB, 2019).

ÇATAB'tan sonrasiki dönem içinde de çevre analizinin ele alınması büyük önem taşımaya devam etmektedir. Yapılacak olan değişimin ve değişimin sonucunda ortaya çıkabilecek yeni gereksinimlerin net bir şekilde algılanması, kurumu etkileyebilecek tehditler ve fırsatların tespit edilmesi adına oldukça önemlidir. Bu niyetle ilk önce tüm dünya üzerinde yaşanan değişimlerin, sonra da bu değişimlerin insanoğlunun karşısına çıkarabileceği tehditler ile fırsatlar incelenmiştir. Olması muhtemel olan bu tehdit ve fırsatlar, Tarihî Alan içerisinde verilecek olan hizmetlerin doğru yönetimesi ve sunulması bakımından ÇATAB'a, haliyle de Türkiye'ye millî varlığı idame etmek ve korumak ve açısından mühim ipuçları vermektedir.

Bu hususta (SAT) Strateji Arama katılımcılarınca yapısal beyin fırtınasının yapılması sonucunda ortaya çıkan ve de ÇATAB'ı etkileme durumu %100 olan dünyada ve Türkiye'de “en önemli değişim alanları” olarak aşağıdakiler saptanmıştır.

- ✓ Gelecekte Çatab'ı Etkileyecek Büyük Değişim Alanları
- ✓ Kültürel Gezi Trendlerinin Artması
- ✓ Çanakkale'ye Olan İlginin Artması
- ✓ Tasarıla Beraber Sürdürülebilirlik
- ✓ Ekoturizm/Sürdürülebilir Turizm
- ✓ Sanal Gerçekliğin Artması
- ✓ Artan Güvenlik Endişeleri
- ✓ Hüzün/ Keder Turizmi
- ✓ Barış İhtiyacının Artması
- ✓ Kullanıcı Dostu Teknoloji
- ✓ Hizmet Sektöründe Profesyonelleşme

Yukarda belirtilmiş olan değişim alanlarıyla alakalı stratejik planın yapılması gereklidir (ÇATAB, 2016).

4.4.2. Kapadokya Alan Başkanlığı

4.4.2.1. Kapadokya Alan Başkanlığı Kuruluş Gerekçeleri

Kapadokya Alan Başkanlığı, Kapadokya'nın farklı bir yönetim şekliyle idare edilmesi ihtiyacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından önerilerek Cumhurbaşkanlığı onayıyla 7174 sayılı Kanunu'nun ve 38 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin yayımlanmasıyla birlikte kuruluşu gerçekleştirilmiştir (KTB, 2021a).

Kapadokya Alan Başkanlığı'nın birçok görevi bulunmakla beraber asli görevi Kapadokya sınırlarının kültürel ve tarihî değerleriyle jeomorfolojik/jeolojik dokusunun ve doğal kaynaklarının yaşatılması, korunması, tanıtılması, geliştirilmesi, planlanması, gelecek kuşaklara aktarılması, denetlenmesi ve yönetilmesiyle turizm aktivitelerinin planlanması, teşvik edilmesi ve geliştirilmesi sağlamaktır.

Başkanlığın hizmet departmanlarından biri olan Tanıtım Grup Başkanlığı ve Alan Yönetimi'nin kadrolaşma aşaması tamamlandığı takdirde yurtdışında ve yurtiçinde yapılması planlanan kültür ve turizm fuarları vs. gibi tanıtıcı içerikli etkinliklerde Kapadokya Alanının tanıtılmasına dair hazırlanacak her çeşit görsel, işitsel ve yazılı eserler ile bölgenin tanıtılmasına yardım edilmesi sayesinde ekonomik kalkınma seviyesi refah olan ülkelerdeki turistlerin bölgeye ilgi duyması ve gelmesi sağlanacaktır.

Kapadokya Alanı içerisinde turizm hedefli sportif aktivitede bulunmak isteyen turizm işletmeleri kapsamında aranacak nitelikler belirlenecektir. Böylece, anti-yasalyasal aktivitelere engel olunacaktır. Yine Alan içerisindeki turizm aktivitelerinin planlanması yapılarak, teşvik edilmesi ve geliştirilmesi bakımından farklı çalışmalar yapılacaktır.

Kapadokya Bölgesi'nin tanıtılmasını destek olacağına inanılan, taşınmaz ve taşınır kültürel varlıklarının filmlerinin ve fotoğraflarının yasal çerçevede uygun olarak çekilmesinde tarihi ve doğal dokuyu tahrip etmeden lüzumlu kolaylık sağlanacaktır (KTB, 2021a).

Kapadokya Alan Başkanlığı Sınırlarında: Kentsel sit alanları, Arkeolojik Sit Alanları, Doğal sit alanları, Kentsel-Arkeolojik sit alanı, Etkileşim geçiş sahası,

Kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi, (2155 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararıyla yürürlükten kaldırılmıştır). Milli park alanı, Dünya miras alanı, (Cumhurbaşkanlığı'nın 673 sayılı kararıyla yürürlükten kaldırılmıştır) koruma statüsü olmayan alanlar olarak yer almaktadır.

4.4.2.2. Kapadokya Alan Başkanlığı Yönetim Modeli Kuruluş Süreci

Kapadokya, doğal, tarihî ve kültürel değerlerin oldukça yoğun bir şekilde bulunduğu, turizm potansiyeli yüksek bir bölgedir. Bu sebeple, tanıtılması, korunması, denetim ve önleyici birtakım aktiviteler ile programlı bir gelişimin oluşması bakımından bölgenin sınırlarının Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın öneride bulunması ve Cumhurbaşkanlığı onay vermesiyle çizilmesi, değişik bir yönetim modeliyle idare edilmesi mecburiyeti oluşmuştur. Bu mecburiyetten hareket ile 7174 sayılı Kanunun ve 38 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin yayımlanmasıyla kuruluşu gerçekleştirilmiştir.

Alan içerisinde çevre, mülkiyet ve altyapı vs. gibi konularda bütüncül ve kapsayıcı çözüm önerilerinin geliştirilmesi, turizm faaliyetlerinin organize bir şekilde yürütülmesi ve sistemli bir yapılanmanın oluşturulması adına Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğüne, Uygulama, Koruma ve Denetim Bürosuna ve Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne verilmiş olan yetki ve görevler Alan Başkanlığına devredilmiştir. Üstelik, 21 Ekim 2019 tarih ve 1673 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Göreme Milli Parkı ve Sınırlarının Yürürlükten Kaldırılması ve 24 Şubat 2020 tarih ve 2155 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kapadokya KTKGB ve Sınırlarının Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin hükümler yürürlüğe girmiştir.

Bu hükümler doğrultusunda Alan Başkanlığı, Kapadokya alanının kültürel, tarihi ve doğal kaynak değerleriyle jeolojik/jeomorfolojik yapısının yaşatılması, korunması, geliştirilmesi, gelecek kuşaklara aktarılması, tanıtımının yapılması, alana yönelik alt ve üst ölçek planlarının yapılması, denetlenmesi, yönetilmesi, alan içerisindeki turizm aktivitelerinin teşvik edilmesi, geliştirilmesi ve planlanmasını sağlamakla görevlidir.

Alan Başkanlığında sorumluluklar ve yetkiler, Kapadokya Alan Komisyonu kararlarına göre gerçekleştirilmektedir. Kurumun sekreteryalığını Başkanlık

yapmaktadır. Kapadokya Alan Komisyonunun, işleyiş şekli, çalışma esas ve usulleri görevleriyle üyelerinin atanması ile üyeliklerinin sona ermesine yönelik hükümler yönetmelikte belirtilmiştir. Başkanlık, 18 Ekim 2019'da ilk kez gerçekleştirilmiş olan komisyon toplantısıyla fiilen çalışmaya başlamıştır.

4.4.2.3. Kapadokya Alan Başkanlığı'nın Hukuki Yetki ve Sorumlulukları ile Teşkilatlanması

38 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Kapsamında aşağıdaki maddeler belirlenmiştir.

Başkanlığın Görev ve Yetkileri:

- 1) Kapadokya Alanının kültürel ve tarihi değerleriyle tabii kaynak değerlerinin ve jeolojik/jeomorfolojik yapısının korunması, geliştirilmesi, yaşatılması, gelecek kuşaklara aktarılması, tanıtılması, yönetilmesi, planlanması, denetlenmesi, alan içerisindeki turizm aktivitelerinin teşvik edilmesi, geliştirilmesi ve planlanmasını sağlamak,
- 2) Geçiş döneminde kullanma şartları ve koruma esaslarını hazırlanmasını sağlayarak Komisyona sunmak,
- 3) Kapadokya'ya ait alan planlarına esas jeolojik/jeoteknik etütler ve haritaları yapmak veya yaptırmak,
- 4) Kapadokya alan planlarını yaptırmak, yapmak, tadil ettirmek, etmek ve meri planların uygulamasını denetlemek, üst ölçekli planlar hariç tutularak onamak yahut resen onamak,
- 5) Kapadokya Alanı içerisinde Komisyon tarafından uygun bulunan projelere dair çalışmaların onaylı projesine uygun olup olmadığını denetlemek (KTB, 2020).

Başkanlık Hizmet Birimleri:

Aşağıda başkanlık hizmet birimleri detaylı şekilde ifade edilmiştir.

a) Alan Planlama ve Uygulama GB:

- 1) Kapadokya'nın alan planlarına dair işlem ve işlerin yürütülmesini sağlamak,

- 2) Kapadokya'nın alan planlarına esas jeolojik/jeoteknik etütleri ve haritaları yapmak yahut yaptırmak,
- 3) Geçiş dönemindeki kullanım şartları ve koruma esaslarının hazırlanmasını sağlayarak Komisyona sunmak,
- 4) Alan Komisyonu'nun sekretarya hizmetlerini yürütülmesini sağlamak,
- 5) Kapadokya Alanı içerisindeki korunması lüzumlu tabiat varlıkları ve taşınmaz kültürle sit alanlarını saptamak,
- 6) Kapadokya Alanı'nın geliştirilmesi ve korunmasına dair her çeşit eylem, araştırma ve projelendirme planları hazırlanmasını sağlamak ve tüm bunların uygulama usullerini izlemek ve belirlemek,
- 7) Kapadokya Alanı içerisinde Komisyon tarafından uygun bulunan projelere dair çalışmaların onaylı olan projesine uygunluğunu takip etmek,
- 8) Geçiş dönemindeki koruma usulleri ve kullanma şartlarıyla Komisyon kararlarına ve meri planlara aykırı olan uygulamaların kullanılmasının önüne geçilmesini sağlamak ve gerekli görüldüğünde aykırı uygulamaya yapı, konu ve tesisleri yıktırmama yahut yıkma kararlarının faaliyete geçmesini sağlamak,
- 9) Kapadokya Alanı içerisinde bulunan korunması lüzumlu olan taşınmaz tabiat ve kültür varlıklarının, rezerv peri bacası alanlarının, peri bacalarının, yer altı şehirlerinin korunması, tamirâtı, tadilatı ve esaslı bakımlarıyla iyileştirilmesine dair her çeşit işlem ve işleri yaptırmak yahut yapmak, lüzumlu görülen güvenlik tedbirlerini almak yahut aldirmek,
- 10) Başkanın vermiş olduğu diğer görevleri yapılmasını sağlamak (KTB, 2021a).

b) Alan Yönetimi ve Tanıtım GB:

- 1) Kapadokya Alanı'nın tanıtımı bakımından yurtdışında ve yurtiçinde her çeşit görsel, yazılı ve işitsel eserleri yapmak veya yaptırmak, hizmete sunmak ve sınai ve fikri hakları açısından işlemleri ve işleri yürütmek,
- 2) Kapadokya Alanına dair Bakanlık tarafından talep edilen belge, bilgi ve raporları hazırlamak, ya da hazır

- 3) Kapadokya Alanındaki turizm aktivitelerinin planlanması, teşvik edilmesi ve geliştirilmesi kapsamında işlem ve işleri yürütmek,
- 4) Bakanlık tarafından çıkarılacak olan yönetmelikte belirlenmiş esas ve usuller kapsamında Kapadokya Alanı içerisinde turizm niyetli sportif aktivitede bulunmak isteyen turizm işletmelerinde aranan özellikleri saptamak ve bu aktiviteleri denetlemek,
- 5) 7174 sayılı Kanununun 8. maddesi kapsamında, Kapadokya Alanında yasaklanmış olan eylemlerin işlenmesi halinde verilecek idari para cezalarına dair işlem ve işleri yürütmek,
- 6) Bakanlığa bağlı bulunan müzeler ve ören yerleri haricindeki taşınmaz ve taşınır kültür varlıklarının eğitim, öğretim, tanıtma, bilimsel araştırma ve ticari gelir sağlamak adına filmlerinin ve fotoğraflarının çekilmesi, mulaj ile kopyalarının çıkartılmasıyla alakalı izinlerin verilmesi adına işlem ve işleri yürütmek,
- 7) Kapadokya Alanı içerisinde işletmeler tarafından yürütülmekte olan balon ile ticari havacılık aktivitelerinin projelendirme, lojistik ve yer hizmetlerini düzenlemek,
- 8) Basın, medya ve halkla ilişkiler hususundaki işlemleri yürütmek,
- 9) Başkan tarafından verilen diğer görevleri yapmak (Şakar, 2021: 16).

c) Personel ve Destek Hizmetleri GB:

- 1) Yürütülmekte olan hizmetlere dair yıllık stratejik planlamaları ile çalışma programı yapmak,
- 2) Kapadokya Alanı içerisinde Başkanlığın idari binalarındaki her çeşit uygulama ve projeleri yaptırmak ya da yapmak,
- 3) Başkanlıkta çalışan personelinin özlük ve eğitim işlerini yapmak,
- 4) Mali ve bütçe işlem ve işleri yapmak,
- 5) İhtiyaç duyulduğu durumlarda yapılması düşünülen kamulaştırmaya dair işlerle işlemleri yapmak,

6) Başkanlığın faaliyet ve görevleriyle idari olan ihtiyaçları alakalı hizmet ve mal alımlarıyla yapım işleri, onarım, bakım, kiralama, satın alma, güvenlik, ulaşım, ısıtma, aydınlatma, arşiv, belge yönetimi, depolama, demirbaş ve sağlık giderleriyle alakalı bütün işlerle işlemleri yapmak,

7) Başkan tarafından verilen diğer vazifelerin yapılmasını sağlamak.

ç) Hukuk Müşavirliği:

1) 659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye göre hukuk departmanlarına verilmiş vazifeleri yerine getirmek,

2) Başkanın vermiş olduğu geriye kalan vazifeleri yapılmasını sağlamak (KTB, 2021a).

4.4.2.4. Kapadokya Alan Başkanlığı Öncesi Durum Değerlendirmesi

Doğal ve kültürel varlıklar açısından bayağı zengin bir yer olan Kapadokya, uluslararası anlaşmalar ve ulusal yasalar ile korunmaktadır. Türkiye'de koruma faaliyetlerinin başlamış olduğu ilk bölgelerden biridir. Kapadokya'yla alakalı ulaşılmış olan ilk resmî planlama ve koruma girişimi 1968'de hazırlanmış olan milli park inkişaf planlarıdır. Ancak dönemdeki Orman Kanun'una (1956) göre bölge içinde ormanlık alan bulunmadığından Kapadokya, milli park olarak ilan edilememiştir. Bu sebeple park alanı adına hazırlanmış olan planlar, uygulamaya konulamamıştır. Bölge sınırları dahilindeki ilk sit alanlarının saptanmasındaysa Gayrimenkul Eski Eserler ile Yüksek Kurulu (GEEAYK) tarafından 1976'da yapılmıştır. Bu karar ile belirlenmiş olan koruma alanlarında 1 / 25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı (ÇDP) 1981'de hazırlanmıştır. Aynı zamanda koruma ilkeleri de belirlenmiştir.

1982 yılına gelindiğinde Turizmi Teşvik Kanunu'nun (TTK) yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla bölge adına daha önce turizm açısından başlatılmış olan kararlar verilmeye devam etmiştir. 2863 sayılı KTVKK (1983) ile 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla bölge, 1985 tarihinde Dünya Miras Alanı (DMA) ve 1986'da ise milli park şeklinde tescil edilmiştir.

1999 senesinde Nevşehir Kùltür ile Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 1976 yılında daha önceden belirlenmiş sit alanlarını bütüncül olarak tekrar değerlendirek bugünkü sit derecelerini ve alanları büyük oranda netleştirmiştir. Ayrıca geçici dönem yapılaşma şartlarını da belirlemiştir (Nevşehir KTVKKBK 325 sayılı karar, 2012).

2005 yılına gelindiğinde önceden belirlenmiş olan turizm alanı kapsamında değişiklik yapılarak bölge içerisinde çok daha özelleştirilmiş bir alan Kùltür ile Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi (KTKGB) ilan edilmiştir. KTKGB'nin ilan edilmesiyle bahsi geçen alan içerisinde her ölçekteki imar planını yaptırmaya, yapmaya, tahdil etmeye ve onaylamaya Kùltür ve Turizm Bakanlığı (KTB) yetkili kılınmıştır (2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu).

2011'de 648 sayılı KHK yürürlüğe konulmuştur. Bu kararname doğrultusunda aynı sene Nevşehir Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü çatısı altında Tabiat Varlıkları Komisyonu (TVK) oluşturulmuştur. Alanda içerisinde bulunan doğal sit sınırlarında koruma aktiviteleri bu komisyonca yürütülmüştür. Doğal sit alanlarının haricinde bulunan arkeolojik ve kentsel sit alanları içerisindeyse isminde değişikliğe gidilen Koruma Kurulu yetki ve sorumluluklarını kullanmaya devam etmiştir. Çakışan konularla alakalı işlemler, kurumlarca imzalanmış protokol ile yürütülmüştür. Tüm bunlara bakıldığında, bu bölge üzerinde (Resim 4) uzun yıllar boyunca yapılaşma ve planlamadan sorumlu olan üç ayrı bakanlığın çalıştığı görülmektedir. Bunlar; Tarım ve Orman Bakanlığı, Kùltür ve Turizm Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'dır. Üstelik alan içerisinde bulunan belirli bir bölüm 1985 yılında DMA ilan edilmiştir. Ayrıca Türkiye, Dünya Miras Sözleşmesi'ne (1982) taraf ülkedir. Bu sebeple UNESCO'nun da ulusal mevzuatın daha üzerindeki hiyerarşik konumu nedeniyle alanın üstün evrensel değerinin korunması hususunda alana üzerinde söz söyleme hakkı bulunmaktadır.

Kapadokya bölgesinin korunmasına yönelik alana has bir yasal düzenleme önerisi ilk kez 1965 yılında Nevşehir Turizm Planlaması çalışması ile olmuştur. Bu çalışmada İmar ve İskân ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nca ortak tertip edilen bir kuruluşun kurulması hususunda öneride bulunulmuştur (Turizm ve Tanıtma Bakanlığı & İmar ve İskân Bakanlığı, 1965).

ÇDP ile alakalı yeniden inceleme çalışmalarının 1988 yılında başlatılmıştır. Böylece bölge üzerinde sorumluluk ve yetkisi olan kurumlar içerisinde çok sayıda toplantı yapılmıştır. Bu toplantılardan birincisi, Ekim 1988 tarihinde bölgenin özel bir statü ile korunması düşüncesi yeniden gündeme getirilmiştir. Ayrıca Kapadokya bölgesinin çok özel bir yöre olduğu belirtilmiştir. Bölgeye özgü “Bölge Valiliği” yahut “Büyükşehir” statüsüne benzeyen özel bir statünün verilmesi veya bununla ilgili özel bir kanun hazırlanması önerilmiştir. Yine Çevre Genel Müdürlüğü’nden alınmış olan Bakanlar Kurulu kararıyla “Özel Çevre Koruma Bölgesi” ilan edilmesi önerisi ve bölgeye has özel kullanım esaslarının saptanması önerisinde bulunulmuştur (Kapadokya Bölgesi’nin Korunması ve Sorunlarının Değerlendirilmesi Konulu Toplantı Tutanağı, 1988).

1990’da UNDP’nin destek vermesi sayesinde gerçekleştirilmiş olan Kapadokya çalışma grubunun hazırladığı sonuç raporunda, “Kapadokya Bölgesi Koruma ve Geliştirme Örgütü” isminde yeni bir örgütün kurulması önerisinde bulunulmuştur. Raporda bahsi geçen örgütün, uygulama ve planlamayı denetleme yetkilerine ve özel bir fonla finansman kaynaklarının olması; uygulama ile planlamayı yerinde yürütebilen devamlı bir örgüt olması; katılımlı bir karar kapsamına sahip olacak yönde örgütlenmesi vurgulanmıştır (T.C. Turizm Bakanlığı ve UNDP, 1990).

1990’lı yılların ilk yarısında, Kapadokya bölgesinin etkin olarak korunması adına devam eden ancak çıkmaza giren ÇDP çalışmalarının koordinasyonunun sağlanması adına çok sayıda toplantılar yapılmıştır. 1992’de “Kapadokya’nın korunması ve geliştirilmesi toplantısı” adı ile Kapadokya’nın geliştirilmesi ve korunması hedefiyle dört yeni teşkilat kurulmuştur. Aynı zamanda koruma işlemleri belirli aşamalara bölünmüştür. Kurulan bu teşkilatlar içinden ikisi tanesi merkezî yönetim çatısı altında, üst düzey bürokratlardan oluşturulmuştur. Politika, strateji oluşturabilmek ve de ilkesel hususlarda karar verebilmek için görevlendirilmiştir. Diğer iki teşkilat ise Teknik Müdürlük ve Yerel Kurul alan içerisinde direkt olarak uygulamalar ve tespitler yapabilen teşkilatlardır. Hazırlanan taslağa göre, görevleri ile yetki alanları anlatılan bu kurullarla beraber Koruma Kurulu’nun da bölgede içerisinde yer alan sit alanları üzerinde yetkilerinin sürdüğü anlaşılmaktadır. Bahsi geçen kanun taslağıyla görev ve yetkilerin çoğunlukla bölünmüş olduğu alana dair bütüncül yönetim anlayışının oluşturulamadığı eleştirisinde bulunmak yanlış olmayacaktır. Ayrıca

Koruma Kurulu'nun alan içerisinde özgür ve bilimsel karar verebilecek yapısını koruduğunu belirtmek gerekmektedir. Tüm bunlara rağmen bu çalışma, taslak olarak kalmıştır. Ancak buna rağmen, o dönemin koruma yaklaşımı hususunda, Türkiye'deki alan yönetimi anlayışının ele alınma şeklinin oldukça iyi şekilde temsil etmektedir (Şakar, 2021: 14).

Bölgeye özel bir kanunun çıkarılmasıyla alakalı ilk talepler, 1960'lı yılların ortalarında gelmiştir. Bu tarihten sonra bu tarz bir kanuna duyulmakta olan ihtiyacın hem merkezî yönetim içinde Bakanlıklar düzeyinde hem de yerel yönetimlerde oldukça yoğun bir şekilde dile getirildiği, lüzumlu olan yasal altyapıya yönelik çalışmaların sürdüğü görülmektedir (Şakar, 2021: 14).

4.4.2.5. Kapadokya Alan Başkanlığı Kurulduktan Sonraki Dönemin Analizi

Alan Başkanlığının kuruluş mevzuatına göre, 2021-2025 arasındaki dönemini kapsayacak stratejik plan hazırlık çalışmaları sürmektedir. Bu plan ilk olma özelliğine sahiptir. Bunun yanında beş yıl içinde yapılması planlanan projelerin ve aktivitelerin deniz feneri niteliğinde olacaktır. Alanda bulunan paydaşların fikir ve değerlendirmelerinin alınması suretiyle oluşturulmuş olan bu planla Alan yönetiminde tarafsızlık katılımçılık ve ulaşılabilir olmak hedeflenmektedir.

Ayrıca, Alan içerisinde mülkiyet, altyapı ve çevre vs. gibi konularda oluşan ihtiyaçların doğru kanalize edilmiş bir yaklaşımla ele alınması, sistemli bir yapılanmanın sağlanması, bütüncül ve kapsayıcı çözüm tekliflerinin geliştirilmesi, turizm aktivitelerinin sistemli ve sürdürülebilir olarak yürütülmesi öncelikler arasında bulunmaktadır.

Kapadokya Alan Başkanlığı'nın kurulmasından sonraki dönemde aşağıda belirtilmiş olan hedefler ve amaçlar gerçekleştirilecektir;

1. Kapadokya alan sınırlarında yerüstü ve yeraltı doğal-kültürel değerleri dengeli kullanımını sağlamak ve korumak,
  - a. Kapadokya Alan Başkanlığı sınırlarındaki sit alanları ile taşınmaz kültür varlıkları, tek yapı tescil ve tespit işlemlerinin tamamlanmasıyla envanter çalışmaları dijital platforma aktarılacaktır.

- b. Üst ve alt ölçekli planlar 2025 yılının sonunda tamamlanmış olacaktır.
  - c. Kapadokya alanına dair yapılan planların uygulanabilirliğinin artırılması sağlanacaktır.
  - d. Alanda içerisindeki bölge halkının somut ve soyut kültürel mirasın korunması ve değei hususunda bilinçlendirilmesi sağlanacaktır
2. Çevresel, kültürel ve doğal değerlere öncelik verilerek, Kapadokya alanının geliştirilmesi açısından uygulanacak projeler ile yapılacak yatırımlar içinde bütünlüğün sağlanmasıyla alanın değerini artırmak
- a. Kapadokya Alanı içerisinde esaslı onarımları(restorasyon), tadilatı ve iyileştirilmesi yapılmış olan korunması lüzumlu olan kültürel varlıklar nicelik ve nitelik olarak artırılabacaktır.
  - b. Korunması lüzumlu olan kültür varlığı bakımından alanın bütünlüğü sağlanacaktır
3. Alan içerisinde yapılacak yatırımların kalitesi ve çeşitliliği artırılabacaktır.
- Kapadokya alanının dünya çapındaki turizm gelirleri üzerindeki payını artırmak
- a. Turizmde kullanılan ürünler, yıl boyunca gelir getirecek bir tarzda tasarlanarak dijital alanlarda tanıtılacaktır.
  - b. Sportif aktiviteler, çeşitlendirilerek turizm gelirlerine daha fazla katkı sağlanacaktır.
  - c. Yöreye haz kültürel aktiviteler geliştirilecektir. Böylece tanıtımının üst seviyelere çıkması sağlanacaktır.
4. Kurumsal yapıyı etkin hale getirmek ve güçlendirmek
- a. Personel yapısı nitelik ve nicelik şeklinde güçlendirilecektir.
  - b. Eğitim planının yıllık şekilde hazırlanmasıyla eğitim istekleri karşılanacaktır.
  - c. Başkanlık çalışmaları ile görev tanımları 2022 yılının sonuna kadar sürecektir (KTB, 2021).

4.4.3. Uludağ Alan Başkanlığı²

4.4.3.1.Uludağ Alan Başkanlığı Kuruluş Gerekçeleri

Bursa sınırları içinde bulunan ve Türkiye'nin en büyük doğa ve kış sporlarının merkezi olan Uludağ'ın korunabilmesi, geliştirilebilmesi ve tanıtılması maksadıyla yürütülen faaliyetlerin düzenlenmesini sağlayabilmek Uludağ Alan Başkanlığı 26.01.2023 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde kamu tüzel kişiliğine haiz ve özet bütçeli olarak kurulmuştur. Başkanlığın kurulmasındaki temel gerekçe "Uludağ Alanının doğal sit alanları ve diğer korunan alanları ile birlikte jeolojik ve biyolojik varlıklar, su ve benzeri kaynak değerlerinin korunması, yaşatılması, geliştirilmesi, tanıtılması, planlanması, yönetilmesi ve denetlenmesi ile Uludağ Alanında yürütülen faaliyetlerin düzenlenmesini sağlamak" şeklinde ifade edilmiştir.

Söz konusu Başkanlığın kurulmasıyla birlikte alanda kömür, akaryakıt depoları, sanayi ve benzeri tesislerin kurulması; madencilik faaliyetlerinin yapılması ve entegre tesislerin kurulması yasaklanmıştır.

4.4.3.2.Uludağ Alan Başkanlığı'nın Hukuki Yetki ve Sorumlulukları ile Teşkilatlanması

Başkanlığın Görev ve Yetkileri

Uludağ Alan Başkanlığı'nın en üst yöneticisi başkandır ve başkan teşkilatlanma hususunda başkanlığın genel yönetimi ve temsil edilmesinden sorumludur ve Uludağ Alanında her türlü aykırı uygulamanın giderilmesini sağlamak, aykırı uygulamaya konu yapı ve tesisleri yıkmak veya yıktırmak Başkanlığın yetkisindedir.

Başkan kendisine verilen yetki ve görevleri Bakan karşı sorumlu olarak kullanmakta ve yerine getirmektedir. Başkan, Başkanlık hizmetlerini mevzuat hükümlerine, Başkanlığın amaç ve politikalarına, stratejik plana uygun olarak düzenler ve yürütür. Bu amaçla, Başkanlık birimlerine gereken emirleri verir, bunların uygulanmasını gözetir ve sağlar. Başkana izin, hastalık, yurtiçi ve yurtdışı görevlendirme ve görevde bulunmadığı diğer hâllerde öncelikle Alan Planlama ve Uygulama Grup Başkanı vekâlet eder. Başkanlığın hizmet birimleri şunlardır:

---

² Bölümün yazılmasında Resmi Gazetede yayınlanan 26.01.2023 tarihli Uludağ Alan Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve 26.01.2023 tarihli Uludağ Alanı Hakkında Kanun kullanılmıştır.

- a) Alan Planlama ve Uygulama Grup Başkanlığı
- b) Alan Yönetimi, Altyapı ve İdari Hizmetler Grup Başkanlığı.

Hizmet Birimlerinin Görevleri

Hizmet birimlerinin görevleri şunlardır:

a) Alan Planlama ve Uygulama Grup Başkanlığı:

- 1) Uludağ Alan planlarını Komisyona sunmak üzere hazırlamak veya ilgili mevzuata göre hazırlatmak ve Komisyonda uygun bulunan planları Bakan Oluruna sunmak, meri planların uygulamasını denetlemek.
- 2) Uludağ Alan planlarına esas hâlihazır haritaları ve jeolojik/jeoteknik etütleri yapmak veya ilgili mevzuata göre yaptırmak.
- 3) Geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarını hazırlayarak Komisyona sunmak.
- 4) Komisyonun ve Danışma Kurulunun sekretarya hizmetlerini yürütmek.
- 5) Uludağ Alanındaki korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile sit alanlarının tespitini yapmak.
- 6) Uludağ Alanının korunması ve geliştirilmesine yönelik her türlü araştırma, projelendirme ve eylem planlarını hazırlamak ve bunların uygulama esaslarını belirlemek ve izlemek.
- 7) Uludağ Alanında yapılan uygulamaların Komisyonda uygun bulunan plan ve projelere uygunluğunu denetlemek.
- 8) Geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartları ile meri planlara ve Komisyon kararlarına aykırı uygulamaların giderilmesini sağlamak ve aykırı uygulamaya konu yapı ve tesisleri yıkma veya yıktırma işlemlerini yürütmek.
- 9) Uludağ Alanında 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamı dışındaki araştırma, sondaj, kazı ve diğer bilimsel araştırmaları ve etütleri yapmak veya ilgili mevzuata göre yaptırmak.

10) Uludağ Alanında 2863 sayılı Kanun kapsamında; kültür varlıklarını koruma bölge kurulu müdürlüklerine, koruma, uygulama ve denetim bürolarına ve çevre, şehircilik ve iklim değişikliği il müdürlüklerine verilen görev ve yetkileri yürütmek.

11) Uludağ Alanında bulunan Hazine taşınmazlarının satışı, trampası, kiraya verilmesi, işletilmesi, işlettirilmesi, ön izin verilmesi ve üzerlerinde irtifak hakkı kurulması, Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerin kiraya verilmesi, işletilmesi, işlettirilmesi, ön izin ve kullanma izni gibi işlemler hakkında görüş bildirmek.

12) Uludağ Alanında, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılacak her türlü plan, proje ve yatırımlara ilişkin izin taleplerini karara bağlamak ve uygulamaları 7432 sayılı Kanun hükümlerine göre denetlemek.

13) Başkan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

b) Alan Yönetimi, Altyapı ve İdari Hizmetler Grup Başkanlığı:

1) Uludağ Alanının tanıtımına yönelik yurtiçinde ve yurtdışında her türlü yazılı, görsel ve işitsel eserleri yapmak, yaptırmak, hizmete sunmak ve fikrî ve sınai haklarına yönelik iş ve işlemleri yürütmek.

2) Uludağ Alanına ilişkin veri üretmek, ölçme, değerlendirme ve pazar araştırması yapmak, Bakanlıkça talep edilen bilgi, belge ve raporları hazırlamak.

3) Uludağ Alanı içindeki turizm faaliyetlerinin planlanması, geliştirilmesi ve teşvik edilmesine yönelik iş ve işlemleri yürütmek.

4) Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde Uludağ Alanında turizm amaçlı sportif faaliyette bulunacak turizm işletmelerinde aranacak nitelikleri belirlemek ve bu faaliyetleri denetlemek.

5) Uludağ Alanında gerçekleştirilecek turizm amaçlı sportif faaliyetler ile Uludağ Alanına ilişkin işletmecilik faaliyetlerini yapmak, yaptırmak, bunlara izin vermek ve bunları denetlemek.

6) Uludağ Alanında işletilen kış turizmi amaçlı mekanik tesisleri projelendirmek, düzenlemek ve denetlemek.

- 7) Uludağ Alanında, planların gerektirdiği her türlü hizmet ve faaliyetler ile koruma, yönetim, işletme, tanıtım, spor, eğlenme ve dinlenme hizmetleri için gerekli her türlü altyapı ve diğer tesisleri yapmak, yaptırmak, işletmek, işletirmek ve bu işlemleri ilgili belediye başkanlıkları ile koordine hâlinde yürütmek.
- 8) 7432 sayılı Kanunun 9 uncu maddesi çerçevesinde, Uludağ Alanı içinde yasaklanan fiillerin işlenmesi durumunda verilecek idari para cezalarına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek.
- 9) Başkanlığa tahsisli taşınmazlar üzerinde, 7432 sayılı Kanunun amaç ve hedefleri doğrultusunda irtifak hakkı kurulmasına ilişkin işlemleri yürütmek.
- 10) 12/3/1982 tarihli ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca Bakanlıkça talep edilen taşınmazların tahsisinin devrine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek.
- 11) Uludağ Alanındaki ormanlarda, makilik ve fundalıklarda ve diğer arazi kullanma şekillerinde, koruma ve çok yönlü faydalanmayı esas tutan fonksiyonel orman amenajman planlarına dayanılarak tabiat varlıklarının korunmasını, geliştirilmesini ve devamlılığını sağlayacak teknik faaliyetler yürütmek.
- 12) Halkla ilişkiler, basın ve medya konusundaki iş ve işlemleri yürütmek.
- 13) Yürütülen hizmetlere ilişkin yıllık çalışma programı ve stratejik planlamaları yapmak.
- 14) Uludağ Alanında Başkanlık idari binalarının her türlü proje ve uygulamalarını yapmak veya yaptırmak.
- 15) Başkanlık personelinin eğitim ve özlük işlemlerini yürütmek.
- 16) 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 22/12/2005 tarihli ve 5436 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 15 inci maddesi, Cumhurbaşkanlığı kararnemeleri ve diğer mevzuatla strateji geliştirme ve mali hizmetler birimlerine verilen görevleri yapmak.
- 17) Uludağ Alanı sınırları içinde ihtiyaç duyulması hâlinde yapılacak kamulaştırmaya ilişkin iş ve işlemleri yapmak.

18) Başkanlığın görev ve faaliyetleri ve idari ihtiyaçları ile ilgili mal ve hizmet alımları ile yapım işleri, bakım, onarım, satın alma, kiralama, ulaşım, güvenlik, aydınlatma, ısıtma, belge yönetimi, demirbaş, arşiv, depolama ve sağlık giderleri ile ilgili tüm iş ve işlemleri yapmak.

19) 26/9/2011 tarihli ve 659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre hukuk birimlerine verilen görevleri yapmak.

20) Başkan tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

(2) Başkanlık hizmet birimlerinin çalışma usul ve esasları Bakanlık tarafından çıkarılan yönetmelikle belirlenir.

5. ALAN BAŞKANLIĞI UYGULAMASININ KAMU YÖNETİMİNE YANSIMASI: KAPADOKYA-ÇANAKKALE SAVAŞLARI VE GELİBOLU TARİHİ ALAN BAŞKANLIKLARI UYGULAMALARI

5.1. Alan Araştırmasının Genel Çerçevesi

Araştırmanın kavramsal çerçevesi literatür çalışması yapılarak oluşturulmuştur. Araştırmanın saha araştırması kısmı ise, Nevşehir ve Çanakkale illerinde kurulan Alan Başkanlığı kurumlarından temsilciler ve ilgili belediyelerin başkanları ile görüşülerek yapılmıştır.

Alan yönetimi anlayışının ve yeni bir kurum yapılanması olarak Alan Başkanlığı modelinin incelendiği bu araştırmadaki temel problem, Alan Başkanlığı uygulamasının idari teşkilat ve yönetim politikalarıyla birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan güçlü ve zayıf yönlerinin ne olduğudur. Yapılanmanın güçlü ve zayıf tarafları bir arada değerlendirildiğinde, Türkiye’de Alan Yönetimi anlayışının uygulanabilirliği ölçülmek istenmiştir.

5.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kültürel miras alanlarında koruma anlayışı gün geçtikçe önem kazanan ve üzerine çeşitli politikalar üretilmeye devam eden bir konudur. Korumaya yönelik olarak oluşturulan politikalardan biri ise alan yönetimi anlayışıdır. Çalışmanın temel amacı, alan yönetimi politikalarının Türk kamu yönetimindeki yansımalarını incelemektir. Bu incelemeyi yaparken baz alınacak referans ise Alan Başkanlığı modeli olarak belirlenmiştir.

Koruma politikası olarak alan yönetimi, uluslararası ölçekte kabul gören bir anlayışı ifade eder. Dünyanın çeşitli ülkelerinde alan yönetimine ilişkin örnekler mevcuttur. Alan yönetiminin Türk idari teşkilat yapısındaki karşılığı Alan Başkanlık modelidir. Alan Başkanlık modeli Türkiye’de ilk olarak 2014 yılında Çanakkale Savaşları ve Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı ile Çanakkale’de uygulanmaya başlanmıştır. İlerleyen süreçte 2019 yılında Kapadokya Alan Başkanlığı’nın kurulması ile

Nevşehir’de ikinci örneğini fiiliyata geçirmiştir. Uluslararası bir yönetim anlayışının örnek alınarak, ulusal ölçekli bir uygulamanın ortaya çıkartıldığı bu iki Başkanlık modeli Türk idare teşkilatında yeni bir kurumsal yapıyı ifade etmektedir. Yapılan literatür ve saha araştırmaları, yeni bir yönetim anlayışını ve yönetim uygulamasını inceleyen ilk örneklerden biridir. Aynı zamanda Alan Başkanlık modeli Türk idare teşkilat yapılanmasındaki yeni bir kavramı ifade etmesi hususunda önem taşımaktadır.

5.1.2. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Ulusal düzeyde Alan Başkanlığı modeli, UNESCO’nun tarif ettiği yeni nesil bir koruma politikasını işaret eder. Türkiye’de Alan Başkanlığı yönetim modelinin uygulandığı üç bölge bulunmaktadır. Uygulamanın ilk örneği Çanakkale’de “Çanakkale Savaşları ve Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı” olarak, ikinci örneği Nevşehir’de “Kapadokya Alan Başkanlığı” olarak ve üçüncü örneği ise Bursa’da “Uludağ Alan Başkanlığı” olarak kurulmuştur.

Çalışmanın belli başlı sınırlılıkları mevcuttur. İlk olarak saha araştırması sadece Nevşehir ve Çanakkale illerinde kurulan Alan Başkanlıkları ile sınırlıdır. Çalışmaya Bursa’da kurulan Uludağ Alan Başkanlığı dâhil edilmemiştir. “18 Ocak 2023 tarih” ve “7432 Sayılı Uludağ Alanı Hakkında Kanun” ile kurulan Uludağ Alan Başkanlığı’nın mevcut durumda çalışmaya dâhil edilebilecek bir kurumsal organizasyonu, personel yapısı ve faaliyet uygulamaları henüz bulunmamaktadır. İkinci olarak, araştırmanın niteliği itibariyle karar alıcı ve uygulayıcı pozisyonlardaki kişiler ile görüşmeler yapılmıştır.

Üçüncü olarak alanla doğrudan alakası olan ve olabilecek belediyeler araştırma içine dâhil edilmiştir. Bu kapsamda Nevşehir’de Ürgüp, Göreme, Uçhisar, Ortahisar ve Avonos Belediye Başkanları ile görüşülmüştür. Çanakkale’de ise Eceabat, Gelibolu ve Çanakkale Belediye Başkanları ile görüşülmüştür.

Çalışmaya başlanmadan önce belli bir literatür taraması yapılmıştır. Tarama sonucunda her iki Alan Başkanlığı’nın dâhil edilerek analiz yapıldığı bir çalışma olmadığı ve kamu yönetimi disiplini içerisinde ise Alan yönetimi ve Alan Başkanlıklarına ilişkin çalışmaların olmadığı gözlemlenmiştir. Bu anlamda yapılan bu tez çalışmasının alana katkısı ve en önemli farkı, her iki Alan Başkanlığı’nın dâhil

edilerek doğrudan bir saha araştırmasının gerçekleştirildiği nitel bir çalışma örneği olmalıdır. Çalışma sonunda her iki Alan Başkanlığı uygulamasının benzerlikleri ve farklılıkları üzerine incelemelerde bulunulmuştur. Çalışma, bölgesel farklılıkların yönetim politikaları üzerindeki etkisini ortaya koyması bakımından özgün bir nitelik taşımaktadır.

5.1.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma kapsamında Alan Başkanlığı Modelinin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye’de Alan Başkanlığı modeli Nevşehir ve Çanakkale illerinde fiilen uygulanmaktadır. İki farklı bölge üzerinden uygulamadaki benzerlikler ve farklılıklar anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu anlamda çalışma aşağıdaki varsayımlara dayanarak yürütülmüştür;

- Araştırma kapsamında Alan Başkanlığı uygulamalarının kültürel mirası koruma politikalarında etkinliği ve verimliliği artırdığı düşünülmektedir.
- Alan yönetimi anlayışı kamu yönetimi disiplininde yeni bir anlayışı ifade etmektedir. Buna bağlı olarak Alan Başkanlığı uygulamasının Türk idare teşkilatında yeni bir kurumsal dinamik oluşturduğu düşünülmektedir.
- Alan Başkanlığı uygulamaları ile kültürel mirası koruma da süreçlerin hızlandığı ve sürdürülebilirlik kazandığı düşünülmektedir.
- Alan Başkanlıklarının kültürel miras alanlarında bölgesel kalkınmayı destekleyen ve koruma-kullanma dengesini gözetten politikalar ürettiği düşünülmektedir.
- Alan Başkanlığı modelinin özel koruma alanlarında, bölge dinamiklerine uygun bir koruma anlayışı geliştirdiği düşünülmektedir.

5.1.4. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma yöntemleri pozitivist bilim anlayışına bir karşı duruş olmanın yanı sıra, insana ve insan ilişkilerine dayalı ilerleyen disiplinler olarak antropoloji, psikoloji ve sosyolojide öncelikle kullanılmıştır. Dolayısıyla bahsi geçen disiplinler nitel araştırma yöntemlerini farklı şekillerde kullanabilmekte ve insan yaşamına uygun olan araştırma yönteminin bu olduğunu savunmaktadırlar (Yıldırım & Şimşek, 2016: 44). Nitel araştırmalar doğal olarak ortaya çıkan olgularla ilgili olduğu gerekçesiyle ‘doğal araştırma’, araştırmacının betimleyici perspektifine gerekçesiyle

‘yorumlayıcı araştırma’, herhangi bir konuya özgü derinlemesine çalışmalara imkan verdiği gerekçesiyle de ‘alan araştırması’ gibi isimlerle anılabilmektedir (Baltacı, 2017; (Guba ve Lincoln, 1994; Klenke, 2016). Nitel araştırma, bir araştırma probleminin çözümüne yönelik olarak gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, önceden oluşturulmuş araştırma soruları veya sonradan fark edilmiş sorun alanlarının bulunmasına dayalı şekilde ilerlemektedir (Seale, 1999). Nitel araştırma yöntemleri; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi farklı nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, araştırma sorularının doğal ortamında gerçekçi ve bütünlüklü şekilde süreçlerin izlendiği bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41).

Nitel araştırma yöntemleri bünyesinde anlatı çalışmaları, kuram oluşturma çalışmaları, etnografi, durum çalışması ve fenomenoloji gibi pek çok yaklaşım yer almaktadır. Anlatı çalışmalarına dayalı araştırmalarda bir olay ya da birbiri ile ilişkili, tarihsel olarak ilişki içindeki olaylar ile buralarda etkili olan katılımcılarca anlatılan kişisel hikâyelere odaklanırken; fenomenoloji bir grubun ortak tecrübelerini odaklanırken; kuram oluşturma çalışmalarında ise yorumlamanın ötesinde bir süreç veya faaliyete dair kuramsal açıklamalar getirilerek oluşturulur. Etnografi çalışmalarında ortak bir kültürel alan içerisinde bulunan bireylerin değer, davranış, inanç ve diline dair tanımlama ve yorumlamaya dayalı yaklaşım iken; durum çalışmaları yaşanmışlıklar üzerinden belirli sınırlılıklar içerisinde farklı kaynaklar aracılığıyla bir durumun varlığını betimsel olarak ortaya konulmasıdır (Creswell, 2020).

Nitel araştırma yöntemlerindeki yaklaşımlara bakıldığında etnografi, kuram oluşturma çalışmaları gibi yaklaşımlar, zaman ve tecrübeye dayalı yaklaşımlara göre fenomenolojik yaklaşım araştırmacılarca daha uygulanabilir olarak görülmektedir (Cresswel, 2013).

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de kültürel mirası korumaya yönelik politikaların kamu yönetimine yansımaları Alan Başkanlığı uygulaması üzerinden incelemektir. Türk kültürel-tarihi mirasının korunmasından sorumlu politikacılarıdır. Geliştirilen politikaların kamu yönetimine yansımaları önemlidir. Çalışmanın ana görevi; Türkiye kültürel-tarihi mirasının korunması için geliştirilen politikaların kamu yönetimine yansımalarını analiz etmektir. Bu kapsamda araştırma için nitel

araştırma metodolojisinin fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmektedir.

5.1.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bilimsel bir çalışmanın konusu ne olursa olsun araştırılması ve belirli bazı sonuçlara ulaşılmasının yolu verilerden geçmektedir. Bu veriler konunun incelendiğinde alan olan evrenin kendi içerisinde gizlidir. Araştırmacı verinin gizli olduğu alanının büyüklüğü içerisinde çalışmasını sağlıklı şekilde gerçekleştiremez. Bu büyüklükteki evren içerisinde alınan bir kesit ile çalışılması araştırma sonuçları için yeterli görülmektedir (Liamputtong, 2013). Nitel araştırma yöntemlerinde evren, araştırmanın yapıldığı ve olgu ve konuların uygulayıcıları olarak bireylerin, grupların veya örgütlerin bulunduğu sahadır.

Araştırma sahası veya incelemeye konu bireylerin yer aldığı evrene ulaşmak kolay olmamaktadır. Evrenin büyük olması, araştırmacının zaman ve maliyetler konusunda kendine engel durumların söz konusu olması araştırmanın dar bir alanda yapılmasını gerekli kılmaktadır. Evren büyüdükçe ve yayıldıkça buralardan veri toplamak da zora girmektedir (Strauss ve Corbin, 2014). Tam da burada evrenden bir kesit almak ve araştırma alanının temsil edildiği düşüncesi araştırmacıyı örnekleme yönlendirir (Shenton, 2004). Araştırmacının incelemeye çalıştığı, ilgi alanına giren, sorularına cevap aradığı evrenden aldığı ve evreni yansıttığına inandığı minimal alana örneklem denilmektedir (Neuman, 2014).

Bu çalışmada evren büyüklüğü göz önüne alındığında örneklem benzeşik örneklem tekniği kullanılmıştır. Buna örnekleme göre araştırmanın problemiyle ilgili olarak evrende yer alan benzeşik bir alt grubu ya da oldukça özelleşmiş bir durumu içerebilir (Strauss ve Corbin, 2014).

Çalışmanın amacı kapsamında amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak örneklem belirlenmiştir. Buna göre, Kapadokya Alan Başkanlığı ile Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı'nda (ÇATAB) başkan ve komisyon üyeleri olmak üzere toplamda 21 kişi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

5.1.6. Araştırmada Geçerlik ve Güvenilirlik

Araştırmadan elde edilen sonuçların doğruluğu genellikle geçerlilik olarak görülmektedir. Nitel araştırma yöntemlerinde geçerlilik araştırmacının, problem edindiği ve araştırmaya koyulduğu alana dair tarafsız ve objektif şekilde gözlemlemesi durumudur. Geçerlilikteki temel mesele ölçmenin doğru yapılmasıdır. Burada araştırmacı tarafından yapılan analizler sonrası elde edilen sonuçlar çalışmanın geçerliliğine katkı sunmaktadır. Bunun yanında incelemeye değer görülen alandan elde edilen veriler ek referanslarla -özellikle uzman görüşü, katılımcıların onayı- yapıldığında geçerlilik ve güvenilirlik sağlanması kolaylaşmış olur (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 256).

5.1.7. Araştırmada Veri Toplama Süreçleri

Araştırmacılar nitel araştırma yöntemiyle çalışmanın kurgusunda ve analizinde esnek alanlarda çalışabilmektedir. Araştırmanın her adımında yöntemin ve yaklaşımın geliştirilmesi, tasarımda değişkenlikler gibi esnek çalışma alanları geliştirilebilir. Nitel araştırma yöntemlerinde keşfetme eylemi önemlidir. Üzerinde az çalışılmış, alan yazında sıklıkla görülmeyen konu ve problem alanlarına ilişkin çalışma kolaylığı sağlamaktadır (Neuman, 2012: 228). Buna göre;

1. Çevreye dair veriler; çalışmanın yapıldığı çevrenin psiko-sosyal, kültürel, demografik ve fiziksel özelliklerini yansıtmaya bakımından önemlidir.
2. Süreçle dair veriler; çalışma süresince neler olduğu ve bunların çalışmanın yapıldığı grupları nasıl etkilediğine yönelik bilgiler içerir.
3. Algılama ve anlamlandırmalara dair verilerde ise çalışma grubuna dâhil olan grupların veya bireylerin sürece ilişkin düşünceleri ya da görüşlerini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40).

Yukarıda bahsi geçen üç veri alanına ilişkin toplama sürecinde araştırmacılar üç toplama yöntemi kullanırlar. Bunlar gözlem, görüşme ve yazılı araçların kullanılması şeklindedir. Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan görüşme tekniğidir. Görüşme, bireylerin bakış açılarını, kişisel tecrübelerini, duygularını, değer atfettikleri herhangi bir şeyi, algılarını ya da anlamlandırmalarını ortaya koymak adına kullanılmaktadır. Görüşme süreci, gözlem ve yazılı materyallerden elde edilen verilerle desteklenebilir

böylece araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği de sağlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40).

Çalışmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği ile çalışma grubunda olan bireylerin araştırma problemi çerçevesinde duygu ve düşünceleri ortaya çıkarılır. Buradaki amaç, bireyin özel alanına dair keşfedilmemiş olan duyguya ulaşmaktır. Görüşme tekniğinde yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve odak grup görüşmesi şeklinde farklı görüşme teknikleri bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 120; Sönmez ve G. Alacapınar, 2011: 108). Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme soruları çerçevesinde katılımcılardan görüşleri alınmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları, yüz yüze derinlemesine görüşmelerde veya uzaktan da olsa katılımcılara iletebilir. Sıklıkla açık uçlu sorular ile hazırlanmış formlar üzerinden katılımcılara sorular sorulur ve araştırma problemine yönelik kapsamlı veriye ulaşılmaya çalışılır (Edwards ve Holland, 2013: 29; Tekin ve Tekin, 2006). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde sorular standart hale getirilmiş olabilir bunun yanında araştırmacı tarafından bazı yanıtların netlikle alınması için açık da bırakılabilir (Wengraf, 2001: 62). Böylece araştırmacıya katılımcıların cevapları çerçevesinde genişletme, bilgiyi yeniden üretme imkanı sağlanır (Rubin ve Rubin, 2005: 88).

Araştırma kapsamında katılımcılara demografik soruların dışında araştırmanın amacına yönelik olarak aşağıdaki sorular sorulmuştur.

- Alan Başkanlığı'nın kuruluşundan önceki dönemde, bölgenin korunmasıyla ilgili strateji ve politikaları belirleyen kurum ve kuruluşların kendi aralarındaki koordinasyonu ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?
- Alan Başkanlığı uygulamasına geçilmeden önceki dönemde, korunması gereken kültür varlıklarının koruma statüsü hangi önceliklere göre belirlenmekteydi?
- Kültürel miras alanlarında koruma politikalarının ayrı bir yönetsel anlayışla uygulanması durumunun bir yetki karmaşasına yol açacağını düşünüyor musunuz? Bu konu hakkında değerlendirmeleriniz nelerdir?

- Yönetim modelinin değişmesi, hedeflenen potansiyele daha hızlı ve sürdürülebilir yollardan ulaşabilmeyi sağlayabilir mi? Bu konu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
- Alan Başkanlığı uygulamasına geçilmeden önce kültür varlıklarını korumaya yönelik hazırlanan yasal mevzuat, yerel yönetimlerin yetkilerini sınırlamakta mıydı? Bu konudaki görüşleriniz nelerdir?
- Alan Başkanlığı kurulmadan önceki yönetim biçiminde paydaşlar hangi faaliyet ve uygulamalara aktif olarak katılım sağlıyorlardı?
- Alan yönetimi anlayışı çerçevesinde Türkiye'deki koruma politikalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Alan yönetiminin sınırları belirlenirken nasıl bir öncelik sıralaması yapıldığını ifade edebilirsiniz?
- Alan Başkanlığı yönetim modeline geçilmesi alanının koruma ve planlama faaliyetlerini merkezden alınan kararlar yerine yereldeki talep ve ihtiyaçları gözeten ve sorunlara hızlı müdahale edebilen bir uygulamaya geçilmesini sağlayabilecek midir?
- Alan Başkanlığının bütçesinin, merkezi idarenin yanı sıra yerel yönetimler ve bölgede faaliyet gösteren işletmelerden elde edilen gelirlerden sağlanması konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
- Alan Başkanlığı yönetim modelinin bölgesel kalkınmayı destekleyecek ve turizm potansiyelini artıracak uygulamaları ortaya koyabileceğini düşünüyor musunuz?
- Alan başkanlığının yetkilerine baktığımızda yerel yönetimlerin yetkilerinin sınırlandırdığını düşünüyor musunuz? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

5.1.8.Araştırmada Verilerin Çözümlemesi

Nitel araştırma yöntemlerinde veri analizi sıklıkla verilen toplandığı, kodların belirlendiği, bu kodların sadeleştirildiği ve sonrasında temalar altında kategorik olarak sunulduğu bir aşamalar silsilesi şeklindedir (Creswell, 2021: 182). Nitel verilerin analizindeki amaç; araştırma problemi ile ilgili bilgi elde etmek, konuya ilişkin detayları, betimlemeleri açığa çıkarmak elde edilmiş verilerden boyutlar çıkararak belli bir raporlaştırma düzeyine ulaştırmaktır (Sandelowski, Docherty ve Emden 1997: 371).

Bu çalışmada içerik çözümlemesi ile veriler çözümlenmiştir. Veriler değerlendirilmiş kendi içerisinde kodlara ulaşılmış temalar oluşturulmuştur. Katılımcıların ifadelerinden örnek ifadeler belirlenerek kodlar ve temalar desteklenmiştir.

5.2. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Türkiye’de kültürel mirası korumaya yönelik politikaların kamu yönetimine yansımaları Alan Başkanlığı uygulaması üzerinden incelemek amacıyla hazırlanan bu çalışmada Kapadokya Alan Başkanlığı (KAB) ile Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı’nda (ÇATAB) başkan ve komisyon üyeleri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere katkı sağlayan katılımcılara dair demografik bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcılara Yönelik Demografik Bilgiler

Katılımcı	Şehir	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Meslek Grubu	Görev Süresi
K1	Nevşehir	42	Erkek	Lisans	Kamu	4 Yıl
K2	Nevşehir	35	Kadın	Lisans	Kamu	4 Yıl
K3	Nevşehir	50	Erkek	Yüksek Lisans	Özel Sektör	4 Yıl
K4	Nevşehir	39	Erkek	Lisans	Kamu	4 Yıl
K5	Nevşehir	57	Erkek	Orta Okul	Belediye	12 Yıl
K6	Nevşehir	55	Erkek	Lisans	Belediye	9 Yıl
K7	Nevşehir	47	Erkek	Yüksek Lisans	Belediye	4 Yıl
K8	Nevşehir	43	Erkek	Lisans	Belediye	4 Yıl
K9	Nevşehir	47	Erkek	Doktora	Üniversite	4 Yıl
K10	Nevşehir	45	Erkek	Lisans	Belediye	4 Yıl
K11	Nevşehir	54	Erkek	Lisans	Kamu	4 Yıl
K12	Çanakkale	43	Erkek	Yüksek Lisans	Kamu	6,5 Yıl
K13	Çanakkale	52	Erkek	Yüksek Lisans	Kamu	6 Yıl
K14	Çanakkale	55	Erkek	Yüksek Lisans	Belediye	4 Yıl
K15	Çanakkale	32	Erkek	Lisans	Kamu	8 Yıl
K16	Çanakkale	51	Kadın	Doktora	Üniversite	3 Yıl

K17	Çanakkale	67	Erkek	Lisans	Belediye	14 Yıl
K18	Çanakkale	73	Erkek	Lisans	Belediye	22 Yıl
K19	Çanakkale	35	Erkek	Lisans	Kamu	8 Yıl
K20	Çanakkale	62	Erkek	Doktora	Üniversite	6 Yıl
K21	Çanakkale	36	Erkek	Lisans	Kamu	7 Yıl

Çalışmaya katkı sunan görüşmecilerin demografik özellikleri incelendiği çeşitli kamu kuruluşlarında görev aldıkları eğitim seviyesi olarak doktora ve yüksek lisans seviyesinde görüşmecilerin yanında bir görüşmecinin de ortaokul seviyesinde eğitim gördüğü belirlenmiştir. Katılımcıların 11'i KAB'dan 10'u ise ÇATAB'dan katkı sağlamışlardır. Her katılımcı bu nedenle kodlanmıştır. K1K, K12Ç şeklinde kodlanana katılımcıların belirlenen temalarda örnek ifadelerine yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler kapsamında içerik çözümlemesi yapılmış kodlar saptanmış temalar oluşturulmuştur. Her tema görüşme sorularının başlıkları üzerinden oluşturulmuştur.

Alan Başkanlığı Öncesi Bölgedeki Koordinasyon, Strateji ve Politikalar

Kültürel mirasın keşfi, korunması ve bunlar üzerinden tarihsel ve kültürel anlamda topluma katkı sunmak yönetsel bir zorunluluk olarak görülmelidir. Bu konu kapsamında yapılan araştırmada kültürel mirasın korunması açısından Alan Başkanlıklarının belli bir politika ve strateji çerçevesinde hareket etmesi beklenmektedir. Katılımcılardan elde edilen veriler kapsamında Tablo 2'deki kodlar ve örnek ifadeler belirlenmiştir.

Tablo 2: Alan Başkanlığı Öncesi Bölgedeki Koordinasyon, Strateji ve Politikalara Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
		<p>“Bölgenin en önemli sorunlarından bir tanesi zaten tam olarak bu sorunun cevabıydı. 2011 yılında doğal sitlerin yetkisi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmişti.” (K1K)</p> <p>“Alan Başkanlığı'nın kurulma sebebi tam olarak da buydu. Kurumlar arasındaki yetki karmaşasına son vermek, yetkiyi tek kurumda toplayıp -gerek yatırımlar</p>

<p>Alan Başkanlığı Öncesi Bölgedeki Koordinasyon, Strateji ve Politikalar</p>	<p>Yetki</p>	<p>gerekse koruma projelerine ağırlık verip- tek elden yönetmekti. Burada çok başlılığı önlemek adına zaten Alan Başkanlığı kurulmak istendi ve kuruldu.” (K2K)</p> <p>“Birçok yetki farklı idarelerde olması sebebiyle zaten bir koordinasyonsuzluk söz konusuydu. Basit bakım onarımlarla ilgili olarak, bir yerel idarede bile yetki vardı. Alan Başkanlığı’nın kuruluş amacı zaten yetkilerin tek elde toplanmasıdır” (K4K)</p> <p>“Alan Başkanlığı öncesi, milli parklar Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlıydı. Turizm bölgesi olduğu için Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın yetkisi vardı. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın da yetkisi vardı.” (K6K)</p> <p>“Böyle bir yetki karmaşası da yaşanıyor. İnsanlar son dönemde bunu kullanmaya da başlamış. Koruma Kurulu Bölge Müdürlüğü’nden alamadığı izni gidip il özel idare içerisinde bulunan KUDEP’ten, KUDEP’ten alamadığı izni Çevre-Şehircilik İl Müdürlüğü’nün içerisindeki Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Şube Müdürlüğü’nden alabiliyor.” (K7K)</p> <p>“Alan Başkanlığı kuruluşundan önceki dönemde imar ve plan yapma-üst ölçekli plan, alt ölçekli plan- gibi konulardaki yetki, belediyelerdeydi” (K8K, K9K)</p> <p>“Yetki karmaşası oluşmuş o dönemlerde. Bir alanda farklı kurumların yetkisi olduğu için, yetki çakışması yaşanmış.” (K11K)</p> <p>“Tek yetkili güçlü bir kurum olmaması nedeniyle kararlar çok farklı yerlerden etkin bir şekilde alınmaya çalışılıyor. Ancak sonuç koordinasyonsuzluğa götürüyor” (K19Ç)</p>
	<p>Bürokrasi</p>	<p>“İnsanların yaşadığı bürokrasi şu; diyelim ki koruma kuruluna kadar geldi. Koruma Kurulu uygun görüşle tabiat komisyonuna ilettiler. Tabiat komisyonu dedi ki ‘şu projenin şurasını şöyle değiştirelim’ sil baştan zincirin en başına dönüp tekrar aynı süreçlerden geçiyordu vatandaşlar. En önemli sebebi de bu ağır bürokrasiydi” (K1K)</p> <p>“Aynı zamanda sıkıntılı olan durumlarda da her yerden birden izin alması gerekebiliyor. Bu tür şeyler insanlar açısından bürokrasiyi de çok artırıyor.” (K7K)</p>

Tablo 2 değerlendirildiğinde katılımcıların Alan Başkanlıklarının koordinasyonunda belirleyicilerin yetki ve bürokrasi olduğu üzerinde durdukları saptanmıştır. Strateji ve politikaların oluşturulmasında yetkinin belirliliği önemli bir göstergedir. Yetkinin hangi kurum ya da bireyde olduğu bilinmeden veya belirlenmeden yapılacak uygulamalarda da sorunlar yaşanacaktır. Bunun yanında katılımcıların bürokrasiye de referans verdikleri görülmektedir. Her hangi bir politik adımdan süreçlerin işletilmesine kadar yapılacak her uygulama kendi içerisinde bürokratik alanların oluşmasına neden olmaktadır.

Alan Başkanlığı Öncesi Kültür Varlıklarının Korunması

Kültür varlıklarının korunmasına ilişkin olarak sorumlu kurumlar arasında yaşanan yetki tartışması ve bürokratik sorunların ortadan kaldırılması anlamında Alan Başkanlarının önemini bu kültürel varlıkların korunmasına yönelik statünün belirlenmiş olması da önemlidir. Katılımcıların konuyla ilgili olarak görüşlerinden elde edilen veriler de göstermektedir ki statünün Alan Başkanlığı nezdinde ortaya konulması farklı uygulamaların da önünü kapatacaktır.

Tablo 3: Alan Başkanlığı Öncesi Kültür Varlıklarının Korunmasına Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
Alan Başkanlığı Öncesi Kültür Varlıklarının Korunması	Statü	<p>“Türkiye’de korunması gerekli kültür varlıklarının koruma statüleri Alan Başkanlığı veya başka bir sistemle ilgili değildir. Yönetim şeklinin tespit ve tescilin yöntemiyle ilgili bir farkı yok ama Alan Başkanlığı kurulduktan sonra koruma statüsüyle ilgili şöyle bir fark var; biz Başkanlığı kurmadan önce bu alanda hiçbir zaman üst ölçek planlama çalışması veya alt ölçek planlama çalışması yapılamamış.” (K1K)</p> <p>“Bölgede daha önce oluşturulmuş bir sit haritası olduğu için koruma statüsü o haritalar üzerinden devam ediyordu. Bu nedenle herhangi bir öncelik diyemem zaten sit alanları belli, koruma statüleri belli, tescilli yapılar belli” (K2K)</p> <p>“Belediyelerin talebiyle koruma kurulu tarafından statü belirleniyordu. Şimdi o statü Alan Başkanlığı tarafından belirleniyor. Yerinden yönetim açısından bir sıkıntı mevcuttu. Bu da statünün belirlenmesinde bir problem yaratıyordu denilebilir” (K3K)</p>

		<p>“Korunması gereken kültür varlıklarının korunma statüsü zaten ülkemizde bir mevzuata tabiidir.” (K4K)</p> <p>“Bir karışıklık olduğu için statü belirleme noktasında sıkıntılar yaşıyordu. Korunamıyordu. Yetki karmaşası çok fazla yaşandığı için bir kültür varlığını korumak zorlaşıyordu.” (K6K)</p> <p>“Yürürlükteki tespit-tescil yönetmeliğine göre uygun olarak zaten koruma statüsü veriliyordu. Gözle görünen bir şey varsa, yine mevzuat tanımlamasına tabiidir” (K9K)</p> <p>“kültürel koruma statüsü dediğim gibi koruma kurulu denetimindeydi ve orada her türlü eylem ve işlem yapıyordu. Dolayısıyla oranın kendine has statü belirleyici özelliği vardı. O statünün buraya uygun olup olmadığına koruma kurulu başkanı karar veriyordu” (K18Ç)</p>
--	--	---

Tablo 3 incelendiğinde kültürel varlıkların korunmasında hangi statülerin geçerli olacağı, nasıl bir yol izleneceğine dair görüşler ortaya çıkmıştır. Buna göre korunma statüsünün boyutları, yapılacak her hangi bir uygulamada koruma statülerinin belirleyiciliği gibi unsurlar Alan Başkanlıklarının inisiyatifine bağlı olarak gelişmektedir.

Koruma Politikalarında Yetki Karmaşası

Kültürel varlıkların korunmasına yönelik olarak hangi kurumun nasıl bir belirleme içerisinde olacağı kimi zaman yetki karmaşasına neden olmaktadır. Katılımcılar konuyla ilgili olarak görüşlerini ifade etmiş elde edilen veriler Tablo 4’de yer almıştır.

Tablo 4: Koruma Politikalarında Yetki Karmaşasına Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
		<p>“Alan Başkanlığı modeli yetki karmaşası değil, karmaşıklığı çözüyor. Aslında düğümü çözen bir model. Alan Başkanlığı modelinin öncesi aslında karmaşıklık ve düğüm. Dolayısıyla bu model bir tür karmaşıklık oluşturmuyor” (K1K)</p> <p>“Bölgenin sorunları o kadar çok dile geldi ki; zamanında gecikmiş konular olsun, görüşülmemiş konular olsun, uzayan gündemler olsun vs. Zaten bu politikadan yola çıkarak Alan Başkanlığı kurulması aşamasına geçildi.” (K2K)</p>

<p>Koruma Politikalarında Yetki Karmaşası</p>	<p>Yetki karmaşası</p>	<p>“Alan Başkanlığı’nın kurulma sebebi tam olarak da buydu. Kurumlar arasındaki yetki karmaşasına son vermek, yetkiyi tek kurumda toplayıp -gerek yatırımlar gerekse koruma projelerine ağırlık verip- tek elden yönetmekti.” (K3K)</p> <p>“Herkesin mevzuat hükümleri kapsamında kendi yetkilerini kullanması durumu söz konusu. Ortada bir organizasyon şeması yok. Herkes kendi yetkilerini kullanıyor. Buna bağlı olarak da aslında bir yetki karmaşası çıkamıyor.” (K4K)</p> <p>“Bu tarz alanların tek elden yönetimi hem istişare kültürünü daha iyi çalıştırıyor, hem de emir komuta anlamında daha doğru bir yöntem olarak duruyor. Günün sonunda kültürel miras alanı da olsa, belli bir yönetsel alandan söz ediyoruz. Bu nedenle yönetim alanlarında emir komutayı korumak, tek elden yönetimi sağlamak önemlidir. “ (K21Ç)</p> <p>Kültürel miras alanlarında hangi kültür veya kültür varlığının korunması gerekiyorsa, onunla ilgili bir yönetim anlayışının olması gerek. Yetki karmaşası, yetkinin derecesine ve sınırlarına bağlıdır. Siz ona istediği yetkiyi verirseniz, kontrol dışında tutarsanız, bununla ilgisi olmayan birini de kurumun başına oturtursanız pekte iyi sonuçlar almazsınız.” (K17Ç)</p> <p>“Düşünmüyorum. Kültür işi tamamen bu işi bilen kişilerde olması gerekiyor. Yerel yönetimlerin bir arkeoloğu, sanat tarihi uzmanı, tarihi veya bir uzmanı olmadığı için tek bir bağımsız kurulda olması gerektiğini düşünüyorum. Bu kurul Alan Başkanlığı’na bağlı olmaması gerekiyor.” (K14Ç)</p>
---	------------------------	---

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların Alan Başkanlığı’nın kurulmasını herhangi bir yetki karmaşası doğurmadığı aksine farklı kurumların elinde bulunan yetkilerin tek elde toplanmasında önemli olduğunu değinmişlerdir. Yetki karmaşası sorununun aşılmasıyla uygulamalarda zaman ve maliyetlerin düşmesi beklenir bürokratik sorunlar minimuma indirilir.

Sürdürülebilirlik ve Yönetim Modelinin Değişimi

Alan Başkanlığı uygulaması ile kamu yönetimi alanında model değişimi söz konusu olmaktadır. Buradaki temel motivasyon sürdürülebilirliğin ön plana çıkarılmasını

sağlamaktır. Bu kapsamda katılımcılardan elde edilen veriler ile Tablo 5 oluşturulmuştur.

Tablo 5: Sürdürülebilirlik ve Yönetim Modelinin Değişimine Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
Sürdürülebilirlik ve Yönetim Modelinin Değişimi	Sürdürülebilirlik	<p>“Sürdürülebilirlik noktasında ise, zaten sürdürülebilir olabilmesi için modeli bu şekilde tasarladık. Bir şeyin sürdürülebilir olabilmesi için yaşayan dinamiklerin olması lazım. Bakın burası özel bütçeli ilgili kuruluş. Bunun anlamı şu; Kültür ve Turizm Bakanlığı’yla ilgili, kendi bütçesi olan, kendi bütçesini yerelde harcayabilen, kendi kararlarını alabilen bir teşkilat.” (K1K)</p> <p>“Bölge anlamında en azından insanlar artık nereye başvuracaklarını biliyorlar. Daha öncesinde, yani her vatandaş bunu bilmek zorunda değildi, sit alanıyla hangi kurumun ilgilendiği vs. Ama şimdi belediyeye veya ilgili idareye gittiği zaman direkt Alan Başkanlığı ile muhatap olacağını insanlar biliyor.” (K2K)</p> <p>“Kapadokya Alan Başkanlığı olarak net bir şekilde şunu söylerim; kesinlikle hedeflenen potansiyele daha hızlı ve sürdürülebilir yollardan ulaşmaya sağlıyor” (K4K)</p> <p>“Doğru bir insan kaynağı ve doğru bir mali yönetimle çok mümkün olduğunu düşünüyorum” (K21Ç)</p> <p>“Belirli bir yerin sorumluluğunu belli bir çatı altında toplarsanız daha hızlı karar alırsınız. Kültür varlıklarının tespit edilmesi elde toplanan verilerle daha kolay gerçekleşir. Bürokratik işlemleri hızlandırdığını düşünüyorum.” (K14Ç)</p>

Tablo 5’de Alan Başkanlığının yönetsel mekanizma içerisinde yer almasındaki temel nedenlerden biri olan sürdürülebilirlik olgusuna yer verildiği görülmektedir. Buna göre sürdürülebilirlik, kültürel varlıkların korunması politikasından insan kaynaklarına ve gelirlere kadar çok boyutlu olabilmektedir.

Alan Başkanlığı Öncesi Yasal Mevzuatlarda Sınırlılık

Alan Başkanlığı kurulmadan önce yasal mevzuatlara ilişkin katılımcıların görüşlerine odaklanılmıştır. Elde edilen veriler kapsamında Tablo 6 oluşturulmuştur.

Tablo 6: Alan Başkanlığı Öncesi Yasal Mevzuatlarda Sınırlılığa Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
Alan Başkanlığı Öncesi Yasal Mevzuatlarda Sınırlılık	Yetki sınırlaması	<p>“Yetki sınırlamasında ise, uygulamada dil birliğinden bahsediyorsanız bu söz konusu olabilir. Ama biz Bakanlık olarak bu dil birliğini bir araya getirmek için çok ciddi tedbirler aldık. Türkiye’de Kapadokya hariç diğer bölgelere bakan 34 tane Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü var. Benzer konular benzer koruma kurullarında görülebiliyor.” (K1K)</p> <p>“Alan Başkanlığı’nın yetki sınırları belli. Bu da belirlenirken Kapadokya merkezde olarak -çoğunluk peribacası ve vadilerin oluşumu, Göreme, Ürgüp vs.- bölge baz alınarak, etrafındaki yerleşimleri de dahil etmek üzere sit alanı içeren yerleri ve onun dışında oluşabilecek, ileri nesillere taşınabilecek yerleri de göz önünde bulunduran çalışmalar yapılmıştır.” (K2K)</p> <p>“Alan Başkanlığı inisiyatifinde bırakılacak şekilde, yetki sınırlarının çok üzerinde tamamen siyasi olarak alan sınırları belirlenmiştir.” (K14Ç)</p>
	Yetkinin yokluğu	<p>“Kültür varlıklarını korumaya yönelik yasa, eski mevzuatımız tamamıyla o zaman koruma kurullarının denetimine bırakılmış. Tabii yerel yönetimlerin yetkileri hiç yoktu. Sınırlama değil hiç yoktu. O zamanlar sadece öneriler götürdük. Sonuçta koruma kurullarının alacağı kararlar etkiliydi” (K17Ç)</p>

Tablo 6 incelendiğinde mevzuatlardaki sınırlılık alanlarına odaklanılmış ve yetki sınırlamasının koruma kurullarındaki işlevine değinilmiştir. Bunun yanında yerel yönetimlerde yetkinin olmadığı da belirtilmiştir.

Alan Başkanlığı Öncesi Paydaşların Aktifliği

Kültürel varlıkların korunması adına Alan Başkanlıkları öncesinde paydaşların ortaklaştığı bir yapılanma bulunmamaktadır. Konuyla ilgili olarak katılımcıların paydaşların aktifliğine ilişkin olarak olumsuz yorumda buldukları, K1K’nın ise paydaşların temsiliyetine vurgu yaptığı görülmektedir. Alan Başkanlığının yapısı

dikkate alındığında paydaşların gerekli kurullarda yer aldığı ve aktiflik sorunsalının bu şekilde ortadan kaldırıldığı belirlenmiştir.

Tablo 7: Alan Başkanlığı Öncesi Paydaşların Aktifliğine Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
Alan Başkanlığı Öncesi Paydaşların Aktifliği	Temsiliyet	“Alan Başkanlığı kurulmadan önce temsiliyet daha az iken Alan Başkanlığı ile beraber yerel dinamiklerin temsiliyeti daha fazla oldu.” (K1K)

Türkiye’deki Koruma Politikaları ve Alan Başkanlığı

Kültürel varlıkların korunmasına yönelik politikaların geliştirilmesinde belirleyici olan Alan Başkanlıklarının koruma politikalarına odaklanılmıştır. Bu kapsamda görüşlerini ifade eden katılımcılardan elde edilen verilerle Tablo 8 oluşturulmuştur.

Tablo 8: Türkiye’deki Koruma Politikaları ve Alan Başkanlığına Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
Türkiye’deki Koruma Politikaları ve Alan Başkanlığı	Koruma politikaları	<p>“Ülkemizde maalesef Alan Yönetimi başlığı zayıf kalıyor. Ülkemizde bir alanın mekânsal yönetimini ve stratejik yönetimini tanımlayan mevzuat maddesi, koruma amaçlı imar planı yapım yönetmeliğinde “bakanlığın hazırladığı şartnameye göre koruma planları yapılır” hükmüne binaen hazırlanmış olan ‘Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Koruma Amaçlı İmar Planı Yapım Şartnamesi’dir.” (K1K)</p> <p>“Alan Başkanlığının öncelikli anlayışı bu şekilde. Bunların tabi ki öncelik sıralaması koruma politikası üzerinden geçiyor. Kapadokya Bölgesi gibi özel yerlerde bence bu tür yapılaşmalara gidilebilir” (K2K, K3K)</p> <p>“Türkiye'deki koruma politikaları bildiğiniz üzere çok eskiye dayanmıyor. Koruma politikaları biraz işi zorlaştırmış. Nasıl zorlaştırmış? Bir kere kültür varlıklarının korunmasını zorlaştırmış” (K4K)</p> <p>“Bu tarz alanların tek elden yönetimi hem istişare kültürünü daha iyi çalıştırıyor, hem de emir komuta anlamında daha doğru bir yöntem olarak duruyor. Günün sonunda kültürel miras alanı da olsa, belli bir yönetsel</p>

		<p>alandan söz ediyoruz. Bu nedenle yönetim alanlarında emir komutayı korumak, tek elden yönetimi sağlamak önemlidir. “ (K21Ç)</p> <p>“Çok eksik ve yetersiz buluyorum. Yanlış. Aynı zamanda Alan Başkanlığı uygulamasını da Türkiye’de yaygınlaştırmak doğru bir politika değil.” (K17Ç)</p> <p>“Kültür işi tamamen bu işi bilen kişilerde olması gerekiyor. Yerel yönetimlerin bir arkeoloğu, sanat tarihi uzmanı, tarihi veya bir uzmanı olmadığı için tek bir bağımsız kurulda olması gerektiğini düşünüyorum. Bu kurul Alan Başkanlığı’na bağlı olmaması gerekiyor.” (K14Ç)</p>
--	--	--

Tablo 8 incelendiğinde koruma politikalarının yanlışlığına vurgu yapıldığı, koruma politikası adı altında bazı uygulamaların zorlaştırıldığını dolayısıyla Alan Başkanlığı üzerinden yürütülecek koruma politikalarının önemli olduğunu söylemekte fayda vardır.

Alan Yönetiminin Sınırları

Alan yönetimi sınırlarını belirleyen en önemli unsur planlamaya dair olan sorunlardır. Sınırların içerisinde hangi kabullerin olduğu, hangi kültürel varlığa ilişkin sınırın konulacağı sorun olmuştur. Yönetim düzleminde olan bu sorunlar yanlış planlamaları da beraberinde getirebilmektedir. Konuyla ilgili olarak katılımcıların ifadeleri Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Alan Yönetiminin Sınırlarına Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
Alan Yönetiminin Sınırları	Planlama sorunları	<p>“Eskiden burası kültür ve turizm gelişimi bölgesiydi, milli park alanıydı, doğal sitleri vardı, arkeoloji sitleri vardı. Şimdi burada baktığınız zaman hem Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın üst ölçek planlama yetkisi vardı” (K1K)</p> <p>“Alan Başkanlığı kurulum aşamasında da ya da şu an ki çalışma aşamasında da bütün yereldeki yönetimlerle, başkanlarla, muhtarlarla vs. sürekli görüşme içindeler. O yüzden bu yönetim modeli ile zaten oluşabilecek maliyetleri ilgili kişilerle görüşerek belirliyorlar” (K2K)</p> <p>“Amaç, merkezden değil yerinden idare. Yerinde</p>

		<p>sorunlara çözüm üretebilen bir makamın, bir kurumun olması, önceden bu yoktu.” (K3K)</p> <p>“Alan Başkanlığı yönetim modelinde, alanın koruma ve planlama faaliyetleri yerelden yapılıyor. Bu zaten Anayasa’nın yerinden yönetim ilkesiyle direkt ilintilidir.” (K4K)</p> <p>“Kesinlikle sağlayabilecektir ancak yöneticilerin bu karar mekanizmalarını çalıştırırken, bağımsız hareket edebilecek kişilerden seçilmesi önemlidir.” (K21Ç)</p> <p>“Alan Başkanlığı yerel yönetimlerle iş birliği içerisinde hareket etmezse mümkün değildir. Bu işin paylaşıldığı yer yerel yönetimler olmalıdır. Şu an yerel yönetimlerin hiçbir etkisi yok. Ses bile yere çıkaramaz, düşüncesini dahi söyleyemez.” (K17Ç)</p>
--	--	--

Tablo 9 incelendiğinde planlama sorunlarının alan yönetiminin sınırlarını belirlediği görülmektedir. Katılımcılardan elde edilen verilere göre yerel yönetimler başta olmak üzere diğer paydaşların içerisinde olmadığı uygulamalara yönelik planlama yapılması yönetimde sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Benzer şekilde planlama sorunlarından biri olarak da bağımsız hareket edebilme becerisine vurgu yapılmıştır. Yerinden yönetim ilkeleri çerçevesinde Alan Başkanlığı’nın planlamalarını ve uygulamalarını gerçekleştirmesi burada önemlidir.

Alan Başkanlığı Bütçesi ve Kullanımı

Alan Başkanlığı kendi kaynakları olan bir yapıdır. Alan Başkanlığı’nın bütçe veya gelir kullanımına ilişkin katılımcıların ifadeleri incelenmiştir. Buna göre elde edilen veriler kapsamında Tablo 10’daki veriler oluşturulmuştur.

Tablo 10: Alan Başkanlığı Bütçesi ve Kullanımına Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
Alan Başkanlığı Bütçesi ve Kullanımı	Gelirler	<p>“Tabii ki bu işleri yapabilmek, bu yatırımları sahaya yansıtabilmek için de bir bütçe gerekiyor. Alan Başkanlığının bütçesi nelerden oluşuyor? Birincisi merkez bütçeden gönderilen bir bedel var. Bunun haricinde Alan Başkanlığı’nın vermiş olduğu hizmetlerden elde edilen bir bedel var. Alanda kestiği para cezalarından elde edilen gelirler var.” (K1K)</p> <p>“Belediyelerden belli bir katkı sağlanıyor. Ticaret ve Sanayi Odası, bütçesinin belli bir oranını Alan Başkanlığı’na haber</p>

		<p>gönderiyor. Kaçak yapılardan ve izinsiz uygulamalardan kesilen cezalar var. Bu kaynaklar Alan Başkanlığı için yeterli bence.” (K3K)</p> <p>“Bu konuda hazırlanan yasa taslağına bir eleştiri getirebilirim. Alan Başkanlığı biliyorsunuz. Kültür ve Turizm Bakanlığı’mıza bağlı bir kurum ve Turizm Bakanlığı’mızın bütçesinden pay aktarılan da bir kurum. Fakat bu noktada belediyelerden, sınırları içerisinde kalan ticaret odalarından, gerçekleşen bütçeden de ayrıyeten buraya pay aktarılması. Biz yerel idarecileri bu anlamda biraz yoran bir durum. Aynı zamanda vatandaşlara da işlem noktasında oluşturdukları bir tarife var.” (K8K)</p> <p>“Bu önemli bir soru, bizim bütçelerimizin %1’inden pay istiyorlar. Başlangıçta kurulum aşamasında olabilecek bir şeydi. Çünkü herhangi bir gelirleri yoktu. Alıyorlar bu paraları şu anda bizden. Alan Başkanlığı’nın gelirlerini inşaat ruhsatlarının projelerinin incelenmesi, cezalar, bölgede film ve fotoğraf çekimlerinin izinleri, balon uçuşları gibi faaliyetler oluşturuyor. Bundan dolayı şu an bizden %1 pay almaları yanlış. Bu kanunun değiştirilip artık bizden pay almamaları gerekiyor.” (K10K)</p> <p>“Şahsi düşüncem, hiç bize aktarılmaması gerekir. Direkt bakanlığa gitmeli ve bizim bütçemiz bakanlıktan gelmeli diye düşünmekteyim. Bu durum saygınlığımızı azaltıyor ve sorunlar oluyor. Bize çok faydası olduğunu düşünmüyorum” (K13Ç)</p> <p>“Bence bunun yerel yönetimlerden elde edilmemesi lazım. Kendi bütçesinin olması lazım. Yerel yönetimlere zararı var, başka bir şeyi yok.” (K14Ç)</p>
	Bütçeleme	<p>“Biz zaten bir sürü kuruma yıllık bütçemizden para ödüyoruz. Alan Başkanlığı’na ödenen para bizim yıllık gerçekleşen net kârımızdan hesaplanmıyor. Bu çok büyük bir sıkıntı. Bir de Alan Başkanlığı’nın ücretlendirme yönetmeliği çıkınca buradaki işletmeler aşırı şekilde rahatsız oldu.” (K6K)</p> <p>“Çok iyi bir düşünce olduğunu savunuyorum. Onların bütçelerinden Alan Başkanlığı’na %1 pay alıyoruz. Ticaret Odasının kesinleşmiş bütçe rakamlarının %1’i, alan sınırları içindeki belediyelerin kesinleşmiş bütçe rakamlarından %1’i her yıl ödemek zorundalar. Bazen sıkıntılar olabiliyor. İller Bankası’yla yazışmalar yapıyoruz. Bunu birçok belediye imkânları olmadığı için ödeyemiyor. Şimdi bununla ilgili Sayıştay denetimine de girdik. Sayıştay denetimi, bunlarla</p>

		<p>ilgili ‘icra takibi başlatın’ dedi. Yakında da bunlarla ilgili icra takiplerine başlayacağız.” (K11K)</p> <p>“Bu doğru bir uygulama, zaman zaman buna itirazlar oldu. Fakat Alan Başkanlıkları aynı zamanda bölgenin bir yerel yönetimi gibi işliyor. Bölgenin güçlü yerel kurumlar tarafından ve bütçe açısından desteklenmesi çok doğaldır. Sonuç itibariyle Tarihi Alan Başkanlığı bu bölgeye hizmet ediyor. Burada teşkilatlanmış durumda ve hizmet sağlıyor.” (K12Ç)</p> <p>“Tabi bir kurumun bütçesi ne kadar gelişkin olursa hareket kabiliyeti de o kadar fazla oluyor. O yüzden merkezi idarenin yanında yerel yönetimlerin de katkısı olması iyi bir şey olur. Bu aynı zamanda katılımın önünü de açar, çünkü eğer bütçesinden bir kısmını veriyorsa, orada söz sahibi olmayı da talep eder. Belki yerelin karar sürecini daha iyi hale getirebilir.” (K16Ç)</p>
--	--	---

Tablo 10 incelendiğinde Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı ve buradan pay aktarılan bir kurum olan Alan Başkanlığı’nın farklı şekillerde gelirlerinin mevcut olduğu, yereldeki paydaşları üzerinden gelir sağladığı, belirlenmiştir. Bu durum yerellerdeki temsilcilerce eleştirilmiş olsa da bütçe bu şekilde oluşturulmaktadır. Bütçenin yeterli düzeyde olması kültürel varlıkların korunması, statüsü ve bunlara dair uygulamaların yeterli şekilde gerçekleştirilmesinde de etkili olmaktadır.

Alan Başkanlığı ve Bölgesel Kalkınma

Kültürel varlıkların korunmasına yönelik olarak Alan Başkanlığı uygulamalarının kalkınmadaki etkilerine yönelik olarak katılımcıların ifadelerinden elde edilen veriler kapsamında Tablo 11 oluşturulmuştur.

Tablo 11: Alan Başkanlığı ve Bölgesel Kalkınmaya Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
	Tekelleşme	<p>“Şu an bizim bölgemizin gelişimi nereye gidiyor biliyor musunuz? Artık millet illallah diyerek çekilecek. Satacaklar arazilerini. İzin alamıyorlar. Ben sana ucuz satıyorum, sen gidiyorsun, tepeden inme hemen izin alıyorsun, ona yarıyor. Artık bu tekelleşmeye gidiyor. Bu olay güce gidiyor. Bizim burada amacımız bölgeyi yaşatmaksa, o</p>

Alan Başkanlığı ve Bölgesel Kalkınma		vatandaşın işini de kolaylaştırmak lazım.” (K5K)
	Bölgesel kalkınma	<p>“Bence bölgesel kalkınmaya destekler. Daha lokal, daha küçük, daha bireysel kalkınmaya değil de bölgesel kalkınmaya çok büyük faydası var zaten Alan Başkanlığı’nın. Alan Başkanlığı hem bölgesel kalkınmayı ciddi manada destekliyor, hem de turizm potansiyelini artırıyor. Artırmak için çalışmalara da devam ediyor.” (K7K)</p> <p>“Kesinlikle düşünüyorum. Alan Başkanlıkları çok profesyonel ihtisas kurumları, çok yetkin personelleri var. Bölgesel kalkınmada özellikle turizm potansiyelini tetikleyecek, ateşleyecek, vizyon proje ortaya koyabilecek yeteneğe sahip, böyle bir tecrübesi var, birikimi de var.” (K12Ç)</p> <p>“İyi bir Alan Başkanlığı yönetimi yani alanın iyi yönetilmesi, denetlenmesi, geliştirilmesi ve tanıtılmasına yönelik her türlü hareket bölgesel kalkınmayı artırır. Gelenlerin orada rahat bir biçimde dolaşmasını sağlayacak yatırımlar elbette ki bölgesel kalkınmaya kesinlikle destek verecektir.” (K18Ç)</p> <p>“Bölgesel kalkınmayı destekleyecek ve turizm potansiyelini artıracak uygulamaları ortaya koyabileceğini düşünüyorum. Kesinlikle bu biraz da yönetimle alakalıdır. Alan Başkanlıkları, kurumsal yapıları daha çok yalın yönetilir. Yani burada ekip ön plana çıkar.Doğru bir ekiple, doğru bir kurguyla, doğru bir vizyonla hareket ettiğiniz vakit Alan Başkanlıkları kesinlikle yerelin ihtiyaç duyduğundan fazlasını ortaya koyabilecek yapılardır.” (K21Ç)</p>
	Turizm	<p>“Öncelikle bizim bu alan sınırlarımızın %90’ı Alan Başkanlığı kurulmadan önce kültür ve turizm gelişim bölgesiydi. Bunun anlamı şu, buradaki planlama yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın turizm kısmında. Aynı zamanda içinde milli park barındırıyordu, bunun da planlama yetkisi Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nde.” (K1K)</p> <p>“Alan Başkanlığı’nın öncelikli amacı koruma ve sonraki amacı tabi ki bölgeyi kalkındırmak. Bu turizm anlamında, tanıtım anlamında, vadilerin korunması ve tanıtılması anlamında illaki turizme katkısı olacaktır bunların. Bu konuda evet, Alan Başkanlığı’nın kurulduktan sonraki yatırımlarına bakarsak daha da turizme yönelik olduğunu görebiliriz.” (K2K)</p> <p>“Kuruluş amaçlarından bir tanesi de buydu; bölgedeki turizm potansiyelini kontrollü bir şekilde kullanılmak.</p>

		<p>Alan Başkanlığı bu konu üzerine yoğunlaşıyor. Turizm potansiyelinin geliştirilmesi, butik otellerin daha vasıflı olması, kentsel sit alanlarındaki yolların ve yapıların daha düzenli ve tertipli hale getirilmesi, yıkılmak üzere olan yapıların onarılması ve farklı misyonlarda restore edilerek turizme kazandırılması gibi konularda Alan Başkanlığı etkin bir şekilde çalışıyor” (K3K, K4K, K7K)</p> <p>“Fikri olarak düşünüyorum. Gerçekten iyi bir yönetimle bölgenin hem korunması hem de turizm potansiyelinin artırılması yönünde çok hızlı kararlar alabileceğini düşünüyorum. Ama biraz zaman alacaktır. Dört sene de idari yapılanmanın ve altyapısının bitmiş olması lazımdı. Yapamadılar, bunu beceremediler.” (K10K)</p> <p>“Kesinlikle düşünüyorum. Alan Başkanlıkları çok profesyonel ihtisas kurumları, çok yetkin personelleri var. Bölgesel kalkınmada özellikle turizm potansiyelini tetikleyecek, ateşleyecek, vizyon proje ortaya koyabilecek yeteneğe sahip, böyle bir tecrübesi var, birikimi de var. Bence Alan Başkanlıkları üzerinden turizm potansiyelini arttırmak çok mümkündür” (K12Ç, K13Ç, K15Ç, K16Ç, K21Ç)</p> <p>“planlarımız, hedefleriniz ve amaçlarınız bu olunca hesap verebilirliğiniz ve takip edilebilirliğiniz kolaylaşıyor. Sonuçlar doğru bir şekilde ortaya çıkıyor. Planlamalar istenilen ve beklenen turizm potansiyelini arttırmayı hedeflemezse, korunmanın iyi bir seviyede olması yaklaşımını benimsemez ise sonuçta bir şekilde çıkmaz.” (K19Ç)</p>
--	--	---

Tablo 11 incelendiğinde kültürel varlıklara veya alanlara sahip olan yurttaşların bürokratik engeller, uzun süreçler nedeniyle mülklerini devrettikleri bunun da belli bir grup alıcı tarafından ele geçirilmesi tekelleşme sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda Alan Başkanlığı uygulaması ile birlikte süreçlerdeki düzelme ve bekleme süreleri bu sorunu ortadan kaldırmıştır. Benzer şekilde Alan Başkanlığı'nın stratejileri ve politikaları ile kültürel varlıkların korunması bunların değerlendirilmesi sağlanarak hem bölgenin kalkınmasına destek olunmakta hem de turizmin gelişmesine katkı sağlandığı görüşü öncelenmektedir.

Alan Başkanlığı ve Yerel Yönetimlerde Yetki Sorunu

Kültürel varlıkların korunması ve bunların bölgenin kalkınmasında etkili şekilde kullanılması kapsamında Alan Başkanlığı ile yerel yönetimlerin çabaları mevcuttur. Ancak bu durumun bir yetki karmaşasına neden olmaması açısından yetkide sınırlılık uygulamaları getirilmiştir. Katılımcılara bu anlamda yönetilen soruda elde edilen veriler Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 12: Alan Başkanlığı ve Yerel Yönetimlerde Yetki Sorununa Dair Görüşler

Tema	Kodlar	Örnek İfadeler
Alan Başkanlığı ve Yerel Yönetimlerde Yetki Sorunu	Yetkide sınırlılık	<p>“Alan yönetimi sınırlama getirmiyor. Daha doğrusu, bir yetki tecavüzü var ama bundan mutluluk duymamaları mümkün değil. Çünkü çöpünü topluyorsun, güvenliğini sağlıyorsun. Alandaki birçok faaliyeti onlar adına yerine getiriyorsun ve bunlar zaten oy getirici unsurlar değildir. Tabii ki yerel yönetimin işine geliyor ama günün sonunda başkanlık olarak baktığınız zaman konu değişir.” (K21Ç)</p> <p>“Yetkiler devralındı. Mevzuat çerçevesinde, uygulama olarak yerel yönetimler ister istemez sınırlanıyor.” (K20Ç)</p> <p>“Sınırlandırıyor. Zaten ne dedik, yerel yönetimin sakıncaları dedik. Bu sakıncaları çıkardığımızda merkezden çözülmesi gereken noktalar var.” (K19Ç)</p> <p>“Alan Başkanlığı yetkilerine baktığında yerel yönetimin yetkilerinin sınırlandığı düşünüyorum. Yani yok ki, sormaz ki yerele. Şu anda Alan Başkanlığı dilediği şeyi kendi iradesi ile yapıyor. Dilediği kişiye veriyor. Kimseye hesap vermez, kimse kapıyı çalıp hesap soramaz Alan Başkanına.” (K17Ç)</p> <p>“Kesinlikle düşünüyorum. Bir bütün olarak düşündüğümüz zaman, benim belediye olarak tabii olduğum kanunlar var. Ben bu kanunlara göre hareket etmem gerektiği yerde, bir yetki karmaşası ve yarım yamalak hazırlanan bir alan kanununa göre hareket etmek zorunda kalıyorum.” (K14Ç)</p> <p>“Tam tersi yerel yönetimlerin elinin rahatladığını düşünüyorum. Koruma-kullanma yetkisi Alan Başkanlığı’nın onayından sonra yapıldığı için... Örneğin, tescilli yapıya müdahale olacak... Önce Alan Başkanlığı onayından geçiyor. Belediye ne yapıyor?</p>

		Topu Alan Başkanlığı'na atıyor. Alan Başkanlığı izin vermiş veya vermemiş diyor. Yani yatırımcıyla karşı karşıya kalmıyor. Yatırımcıyı, vatandaşı buraya yönlendiriyor. Vatandaşa Alan Başkanlığı ile muhatap oluyor. Bu durumda yerel yönetimleri, kültürel varlıklarının korunması açısından baktığımız zaman rahatlatıyor.”(K3K)
--	--	---

Tablo 12 incelendiğinde Alan Başkanlığı ile yerel yönetimler arasında herhangi bir yetki karmaşası yaşanmaması adına yetki sınırlaması getirilmektedir. Katılımcıların ifadelerine göre bu uygulama ile yerel yönetimlerin bürokratik sorumluluklarının azaltıldığı düşünülmektedir. Bunun aksi yönünde görüş bildiren katılımcılar da bulunmuştur. Buna göre yetki sınırlandırması ile Alan Başkanlığı'na geniş yetkiler tanınırken yerel yönetimlerdeki paydaşların sorumluluk alanları azaltılmış, yetkileri kısıtlanmıştır. Bu anlamda katılımcıların farklı görüşler belirttikleri ortaya çıkarılmıştır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Medeniyet değerlerinin aktarımında önemli bir kaynak olan kültürel mirasın, eylem planlarının hazırlanması, erişilebilirlik, katılım ve süreklilik ile sistemli ve planlı bir şekilde korunması önemlidir. 1970'lerden itibaren çevresel kaygıları artıran sanayileşme süreci ve kaynakların kullanımı ve korunmasında ortaya çıkan yeni yaklaşımlar sonucunda tehditler ortaya çıkmıştır.

19. yüzyıldan itibaren bilimsel olarak ele alınan kültürel mirası koruma yaklaşımında süreklilik ve katılımcılık boyutları önem kazanırken, çağdaş koruma anlayışı, korunan alanlarda sürdürülebilir bir yönetim mekanizmasının ana unsuru olarak alan yönetimini kabul etmektedir. UNESCO Dünya Miras Listesi'ne girebilmek için gerekli olan bu alan yönetim planları, korunacak değer tarihi ve kültürel önemini gösteren, koruma ve yaşatma faaliyetlerine dayalı sürdürülebilir hedeflerin oluşturulmasını ve buna göre yapılacak eylemleri içerir ve devam eder. Bu kapsamı korumak için kültürel miras alanlarının yönetiminde tüm paydaşların aktif katılımı en

önemli unsurdur. Bu sayede tarihi mekanlara yönelik yıllardır süregelen olumsuz algı yıkılmaktadır. Artık bu alanlarda koruma ve katılımcı koruma kavramları uygulanarak toplum ve diğer paydaşların yapıya dahil edilmesi büyük önem arz ederek mevcut tehditleri ortadan kaldırmaya yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Ayrıca alan yönetimi kavramı, evrensel boyutta benzer tehditlerle karakterize edilen ve hemen hemen aynı düşünce ekseninde şekillenen yönetim olgusunun kültürel miras için kullanıldığı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sit alanı yönetimi, kültürel mirasın ruhuna dayalı yönetim ilkesinden yola çıkarak, yönetim olgusu altında katılımcı modellerle ilerletilmesi çok önemli bir faaliyet alanı statüsünü üstlenmiştir. Çünkü yerinde yönetim, yönetişimde olduğu gibi, kontrol mekanizmaları geliştirmek, yaptırımlar uygulamak ve her şeyden önce tüm paydaşları sürece dahil etmektir.

Türkiye'nin ülke çapındaki sorunların çözümüne yönelik kapsamlı ve tutarlı bir koruma politikası bulunmamaktadır. Koruma, ülke genelinde birincil hedef değildir. Pek çok kurum ve bu kuruluşların koruma odaklı örgütlenmeye yönelik hazırladığı, kontrolü zor, çok başlı ve tutarlılığı olmayan bir eylem alanı oluşturan birçok plan bulunmaktadır. Bir yandan yerelleşme politikaları tartışılırken, diğer yandan merkezileşmeye yönelik yasal düzenlemeler yayımlanmaktadır.

5226 Sayılı Kanun ile koruma mevzuatına “alan yönetimi” kavramı eklenmiş olsa da, aşağıdaki sorunlar rasyonel alan yönetimi uygulamasının uygulanması için gerekli yasal zeminin net bir şekilde anlaşılmasını zorlaştırmış ve etkin bir yönetim imkânını engellemiştir. Yeni tanımlanan “alan yönetimi” kavramının getirdiği organizasyon yapısı ile mevcut kamu ve özel kuruluşlar ve koruma sistemi arasındaki ilişkinin net bir tanımının bulunmamaktadır.

Alan yönetim ekipleri için belirli niteliklere sahip yeterli sayıda uzman bulmakta ciddi zorluklar; özellikle belediye düzeyindedir. Alan yönetimini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyulan idari alt araçların tanımlanmaması ve alan yönetim sürecinin koruma planlarının aksine teknik şartnameler veya diğer teknik belgelerle açıklanmamaktadır

Kültürel miras alanında mevcut politikaların kamu yönetiminin etkinliğini artıracaklarını göstermektedir. Kültür Bakanlığı'ndaki kültürel mirasın korunmasındaki etkinlik, son yıllarda artmıştır, ancak bu daha iyi bir kontrole yansımamaktadır.

Kültürel mirasın korunmasındaki etkinlik artışının marjinal faydasında artış gereklidir. Marjinal faydanın artmasıyla daha etkin bir yapı ortaya çıkacaktır. Koruma ve geliştirme faaliyetlerinin bağımsız ve eşgüdüksüz takibi, kamu yararı ve kültürel mirasın korunması ile çatışır. Geliştirme ve koruma uygulamaları, çağdaş ve uluslararası planlama ilkelerinden ziyade siyasi etkilerle şekillenmektedir. Planlama sürecinde var olan hiyerarşiye uyulmamaktadır. Alt ve üst ölçekli planlar birbiriyle uyumlu değildir. Mekansal planlar ile koruma planları arasında çelişkiler ve tutarsız yaklaşımlar vardır. Koruma planı ile alan yönetim planı arasındaki ilişki belirsizdir.

Koruma Yüksek Kurulu ve Bölge Koruma Kurulları'nın yapısal formatları, uzmanlığa dayalı bilimsel yaklaşımın izlenmesine yeterince odaklanmayan, ancak siyasi etkilere bağımlı ve tabi bir örgütlenme biçimi oluşturmuştur. Koruma Yüksek Kurulu'nun ilkelerinin uygulanmasında farklılıklar vardır. Konsey kararlarının bir kısmı, çağdaş ihtiyaçlarla uyumlu olmayan çelişkili uygulamalara yol açmaktadır.

Bakanlığın Dünya Miras Birimi'nin yerel sorunlarla ilgilenme yetkisini kullanması son derece zordur. Kültürel miras yönetimi için idari, mali ve teknik olarak etkin denetim ve izleme yapıları bulunmamaktadır. Korumaya ayrılan kamu kaynakları ve bu kaynaklardan yapılan harcamalar etkin bir şekilde denetlenememektedir. Bu nedenle hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri yeterince dikkate alınmamaktadır.

Kültürel mirasın korunmasına dahil olan personelin uzmanlaşmış kalifikasyon için yasal gereklilikler eksiktir, bu durum Kültür Bakanlığı'ndaki çalışmaların etkinliğinde düşüş olduğu göstermektedir. Kültürel mirasın korunması alanındaki personel performans değerlendirmesi ile elde edilen sonuçlar arasındaki ilişkinin olmaması, motivasyonun düşmesine ve etkisizliğe yol açmaktadır.

Kültürel mirasın korunması yönetimi konusunda; dinamizm, sürdürülebilirlik eksikliği ve öngörülemezlik olduğu görülmektedir. Kültürün gelişimi için ulusal strateji belgesinin olması, istikrara ve kültürel mirasla ilgili yasal düzenlemelerin sürekli değiştirilmemesini sağlamaktadır. Kültürel mirasın korunması alanında insan kaynakları yönetiminin etkinliği, bu çalışmada önerilen önlemlerin uygulanmasıyla artırılabilir. Bilgi ve şeffaflık arasındaki ilişki, yönetim verimliliği ve kültürel mirasın korunması için teşvikleri belirlemektedir. Kamu yönetimi kararlarının daha iyi anlaşılmasıyla birlikte kültürel değerlerin tanınması ve koruma önlemlerinin iyileştirilmesi gelir.

Amacı Türkiye’de kültürel mirası korumaya yönelik politikaların kamu yönetimine yansımaları Alan Başkanlığı uygulaması üzerinden incelemek olan bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi ile Kapadokya Alan Başkanlığı ve Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı’nda görev alan başkan ve komisyon üyeleri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 21 katılımcı ile görüşmeler yapılmış elde edilen veriler kapsamında alan başkanlığı öncesi bölgedeki koordinasyon, strateji ve politikalar, alan başkanlığı öncesi kültür varlıklarının korunması, koruma politikalarında yetki karmaşası, sürdürülebilirlik ve yönetim modelinin değişimi, alan başkanlığı öncesi yasal mevzuatlarda sınırlılık, alan başkanlığı öncesi paydaşların aktifliği, Türkiye’deki koruma politikaları ve alan başkanlığı, alan yönetiminin sınırları, alan başkanlığı bütçesi ve kullanımı, alan başkanlığı ve bölgesel kalkınma ve alan başkanlığı ve yerel yönetimlerde yetki sorunu temaları belirlenmiştir. Temalara ilişkin katılımcıların ifadelerinden örnekler sunulmuştur.

Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Alan Başkanlığı uygulaması yeni bir uygulama olmakla birlikte yerinden yönetim ilkeleri çerçevesinde kanuna tabi bir oluşumdur. Kültürel varlıkların korunması, işletilmesi, buldukları bölgenin kalkınmasında rol alması gibi unsurlarla birlikte bürokratik engeller, yetkinin dağılımı gibi işlem süreçlerinin önüne geçilmesi kapsamında Alan Başkanlığı uygulamaları kamu yönetimi adına önemli bir adım olarak görülmektedir. Alan Başkanlığı uygulaması ile doğal sit alanları kapsamında kurumlar arasında yetki karmaşasına son vermek, yetkinin tek elde toplanmasını sağlayarak koruma projelerinin denetlemek, kontrol etmek üzerine odaklanıldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte yönetim anlamına çok başlılığı ortadan kaldırarak süreç yönetiminde ve bürokratik konularda zamandan kazanım sağlamak önemsenmiştir. Özel yönetim gerektiren alanlarla ilgili olarak bütüncül kararlar alınması gerektiğinde ve bunlarla ilgili bütüncül hedefler söz konusu olduğunda yönetim modelinin değişmesi olumlu bir katkı sağlayabilmektedir. Bu anlamda Alan Başkanlıklarının bir bakan yardımcılığı uhdesinde kendi aralarında eşgüdümü sağlanabilir. Oluşan tecrübe birikimlerinin fayda sağlaması ve kurumlar nezdinde karşılıklı bilgi alışverişi yapılması önem taşımaktadır.

Alan Başkanlığı uygulamaları ile kültürel varlıkların korunmasına dair bürokratik engellerin aşılmasında bir adım olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında kültürel varlıkların koruma statülerinin belirlenmesi ile gelirlerin doğru etkili kullanımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Alan başkanlığı ile sürdürülebilir planlamaların yapılması, yönetim modelinin sürdürülebilir kılınmasına özen gösterilmektedir. Aynı zamanda iklim değişikliklerinin etkilerinin alan yönetiminde önemle ele alınması ve bu alanlarda bulunan doğal ve kültürel unsurların, değişen iklim koşullarına bağlı aşırı hava olayları ve afetlerden korunmasına yönelik olarak risk yönetim yaklaşımı içinde önlemlerin ve eylemlerin belirlenmesi esas olmalıdır.

Çalışma kapsamında önemli verilerden ve tartışma konularından biri ise katılımcıların ayrıştığı nokta olarak yetki sınırlamasının gerçekleşmesidir. Yetki sınırlamasına yönelik olarak yerel yönetimlerdeki yetkilerin Alan Başkanlığı'na devredilmesi yönetsel mekanizma da değişiklik yaratmıştır. Her ne kadar yerel yönetimlerin Alan Başkanlığı bünyesindeki koruma kurullarında temsiliyeti söz konusu olsa da yetkinin sınırlandırılması, yetkinin tek elde toplanması gibi uygulamaların demokratik bir kamu yönetimi izlenimi vermediği sonucuna ulaşılmasına neden olmaktadır. Benzer şekilde bütçe konusu da burada tartışmalı diğer bir boyut olarak ön plana çıkmaktadır. Alan Başkanlığı bağlı olduğu bakanlık çerçevesinde merkezi bütçeden pay alırken, aynı şekilde faaliyette bulunduğu bölgelerde de gelirler elde edebilmektedir. Bu durum da özellikle belediyeler başta olmak üzere yerel yönetimlerin bazı paydaşlarınca sorunlu görüldüğü belirlenmiştir. Kamu yönetimi bağlamında Alan Başkanlığı yetkinin merkezileşmesini sağlarken katılımcıların üzerinde durdukları diğer konu ise siyasallaşması vurgusudur. Aynı şekilde tekelleşmenin varlığına da dikkat çekilmektedir.

Günümüz koşullarında, koruma ile ilgili sorunlar, mimarlık, tarih ve hatta ekonomi alanlarında uzman uzmanların geniş katılımıyla toplumsal uzlaşma ve diyalog temelinde çözümlenmelidir. Mülk sahipleri ve kullanıcıları da katılmaya teşvik edilmelidir. Bu gereklilik, kültürel ve doğal kaynakların korunmasında değer odaklı sürdürülebilirlik ve katılımcı süreçlerin sağlanması için 'kültürel miras yönetimi' adı verilen kapsamlı çalışmaları öne çıkarmıştır. Kültürel miras yönetimi temel olarak bu disiplinler arası ve çok paydaşlı çalışmaların yasal, yönetsel ve mali yönlerle uyumlu olarak düzenlenmesiyle ilgilenmektedir. Diğer bir deyişle kültürel miras yönetimi,

bireylerin katılımını sağlayan disiplinler arası bilginin üretilmesi ve sunulması yoluyla hızlı gelişme ve değişimlerin sistematik, stratejik ve planlı yönetimidir.

Miras alanlarının yönetimine yerel toplumu dahil etmek, özellikle bu alanların korunması için çok önemlidir. Yönetim sürecinin, çeşitli programlar ve kampanyalar yürüterek bu sitelerin değerleri hakkında farkındalıklarını artırmak için yerel toplulukla ortaklık kurmayı amaçlayan yasal bağlamda uygulanması gerekmektedir.

Öte yandan, etkin bir koruma için Türkiye'deki kültürel mirasın belgelenmesi ve envanterinin ivedilikle tamamlanması gerekmektedir. Ek olarak, yakınlardaki inşaatları ortadan kaldırmak için tampon bölgelerin belirlenmesi hayati öneme sahip olduğu gibi, şehir planları ile koruma planları arasında bütünleşik yaklaşımın uygulanmasına acil bir ihtiyaç vardır. Her iki ülkenin de miras alanlarındaki ziyaretçi deneyimlerini iyileştirmek ve olumsuz etkileri en aza indirmek için ziyaretçi yönetim planlarına, özellikle ziyaretçi merkezleri geliştirmeye daha fazla önem vermesi tavsiye edilmektedir. Kültürel miras alanlarının yönetiminden sorumlu devlet kurumları, planlayıcı ve alan yöneticisi olarak çalışabilecek nitelikli insan sayısını artırmalıdır.

Etkili bir kültürel miras yönetimi kavramının, merkezi hükümet tarafından desteklenen, siyasi olarak tarafsız ve halkın katılımını teşvik eden sürdürülebilir yaklaşımlarla, nitelikli uzmanların yardımıyla desteklenen ulusal politikalara dayanması gerekir. Ülke genelinde kapasite geliştirmeye yönelik entegre uygulama araçları bulunmalıdır. Bağımsız idari makamlar, hukuki statüleri, yetkileri ve bağımsızlıkları itibarıyla bu amaçlara ulaşmak için bir yol oluşturmaktadır. Bu kapsamda kültürel miras yönetiminin, uygulama, düzenleme ve denetleme yetkisine sahip, siyasi etkiden uzak, nitelikli personel istihdamı için bağımsız kaynaklara sahip bir tüzel kişilik olarak en üst düzeyde düzenlenmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

"Nongovernmental Organizations and Civil Society/Overview." Published on World Bank website on June 8, 2001

(<http://www.worldbank.org/essd/essd.nsf/NGOs/home>)

2003-2011 Heritage Conservation Management Plan of Liverpool, <http://www.liverpool.nsw.gov.au/formspublicationspolicies.htm#HERITAGEPOM>, (2021).

2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu (2019). 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu Madde 7.

2863 sayılı KTVKK (1983) Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

38 sayılı ve 31 Mayıs 2019 tarihli Kapadokya Alan Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

6546 sayılı ÇATAB Kanunu (2014). 29044 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6546 sayılı 28.06.2014 tarihinde yayımlanan Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihî Alan Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun

6546 Sayılı Kanun (2014). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140628-10.htm>

659 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (2011). 26/9/2011 Genel Bütçe Kapsamını İçindeki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname hükümleri

6831 sayılı Orman Kanunu (1956). 6831 sayılı Orman Kanunu.

7/1600 sayılı 16.11.1970 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı'yla İCOM Türkiye Milli Komitesi'nin görev, sorumluluk ve kuruluş amacı

7174 sayılı ve 23 Mayıs 2019 tarihli Kapadokya Alanı Hakkında Kanun

Adriatic IPA (2016). "Management planning of the UNESCO World Heritage Sites – guidelines for the development, implementation and monitoring of management plans – with the examples of Adriatic WHSs," IPA Adriatic Cross-Border Cooperation Programme, A. Kapetanović, Ed., Kotor, CS, Montenegro: Centre for Conservation and Archaeology of Montenegro.

Ahmed, T.S.A. (2017). Assessment of students' awareness of the national heritage (Case study: The preparatory year students at the University of Hail, Saudi Arabia). Cogent Social Sciences, 3(1), 1-26.

- Ahunbay, Z. (2018). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. İstanbul: Yem Yayınları, 121- 141.
- Ahunbay, Z. (2021), *Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri*, İstanbul:Yem Yayıncılık.
- Ahunbay, Z. (2021), *Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri*, İstanbul:Yem Yayıncılık (2).
- Ahunbay, Z. (2021), *Kültür Mirasını Koruma İlke ve Teknikleri*, İstanbul:Yem Yayıncılık (3).
- Akat, A.(1990). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Akcaoğlu, C.(2019). *Kültürel Aktarım Aracı Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Programı 1. Öğrenci Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 123-135, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Akça, S. (2017). “Kültürel Miras Yönetimi; İstanbul Tarihi Yarımada Örneği Değerlendirme ve Öneriler”, *İdeal Kent Elektronik Dergi*, 22(8), 577-596.
- Akın, N., (1993), "Osman Hamdi Bey, Asar-ı Atika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine." Z. Rona (Ed.) Osman Hamdi Bey ve Dönemi. Sempozyum 17- 18 Aralık 1992, (s.233-238). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Alanyurt, U. (2009). Türkiye’de Koruma Ve Onarım Üzerine Analiz, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Masrop E-Dergi, 4, 19 – 55.
- Alioğlu, F. (2013). Koruma Kavramları ve Koruma Süreci. Z. Görgülü, Y. Dinçer, N. Seçkin, F. Tunçer, T. Görgülü, & E. Ö. Aydın (kongre içinde), Restorasyon ve Koruma İlkeleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 68-97.
- Al-Jameel AH, Saffo BH. Patterns of additions to old buildings. In: The Second International Conference on Conservation of Architecture, Urban Areas, Nature & Landscape: Towards a Sustainable Survival of Cultural Landscape-Heritage 2011; March 2011; Amman, Jordan. 2011. pp. 1-16
- Alpaslan, İ. (2018). Uluslararası Hukukta Kültürel Mirasın Korunması Ve UNESCO Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Alver, K. (2018), *Kültür Sosyolojisi ve Kültürel Çalışmalar*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Angelova, L.V., Terech, P., Natali, I., Carretti, E., Weiss, R.G., 2011. Cosolvent gel-like materials form partially hydrolyzed poly(vinyl acetate)s and borax. *Langmuir* 27 (18), 11671–11682.
- Archaeological Survey Of India, 2 Haziran 2023, <https://asi.nic.in/>

- Asatekin, G.N.(2004). *Kültür ve Doğa Varlıklarımız, Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?*, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, Ankara.
- Ataman Yalı, S. (2019). “Kültürel Miras Üzerinden Keşfetmek”, *Türkiye Özel Okullar Dergisi*, 12 (47), s.87-88.
- Atatürk Üniversitesi. (2018), *Kültür Sosyolojisi*, Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Erzurum.
- Atikitelere Genelgesi. (Eski Eserler) ve Tarihi Eserlerden Derslerde Nasıl İstifade Edileceği Hakkında Andıç.
- Avrami, E.; Mason, R.; de la Torre, M. Values and Heritage Conservation; Getty Conservation Institute: Los Angeles, CA, USA, 2000.
- Aytaç, H., 2005: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı. Orman Mühendisliği Dergisi, Yıl: 42, Sayı: 1-2-3, (Ocak-Şubat-Mart 2005), s. 4-9, Ankara, 36 s.
- Baghasingh K. Sensitive Additions to Historic Buildings: A Primer [Internet]. 2015. Available from: <https://www.heritageohio.org/2015/05/18/sensitiveadditions-to-historic-buildings-aprimer>. [Accessed: 2021-10-22]
- Baglioni, M., Alterini, M., Chelazzi, D., Giorgi, R., Baglioni, P., 2019. Removing polymeric coatings with nanostructured fluids: Influence of substrate, nature of the film, and application methodology, *Front. Mater.* DOI: 10.3389/fmats.2019.00311.
- Baglioni, P., Alterini, M., Chelazzi, D., Giorgi, R., Poggi, G., Feb. 2013. Colloid and materials science for the conservation of cultural heritage: Cleaning, consolidation, and deacidification. *Langmuir* 29 (17).
- Baglioni, P., Berti, D., Bonini, M., Caretti, E., Dei, L., Fratini, E., Giorgi, R., 2014. Micelle, microemulsions, and gels for the conservation of cultural heritage. *Adv. Colloid Interface Sci.* 205, 361–371.
- Bahçe A.S. ve Yılmaz, H. (2011). *Kültür ve Turizm*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- Bahçeci, M.(2004). *İzmir Bölgesi Urla-Limantepe Tunç Çağı Yerleşimi*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Baykal, T. (2010). Türkiye'de çevre yönetim sisteminin yerel örgütlenmesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (13), 476 – 492.
- Besculides, A.; Lee, M.E.; McCormick, P.J. Residents' perceptions of the cultural benefits of tourism. *Ann. Tour. Res.* 2002, 29, 303–319.

- Beverland, M. (2018). *Brand Management: Co-creating Meaningful Brands* (Newbury Park: SAGE, 2018).
- Binan, C. (1999). *Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişimin Uluslararası Evrim Süreci*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Blake, J. (2000). On Defining the Cultural Heritage. *The International and Comparative Law Quarterly*, 49(1), 61-85.
- Brown Morton W, Hume GL, Weeks KD, Jandl WH. Secretary of the Interior's Standards for Rehabilitation, and Illustrated Guidelines for Rehabilitating Historic Buildings. Washington, D.C.: U.S. Department of the Interior National Park Service Heritage Preservation Services; 1997. 135 p, here pp. 42-46, 90-93
- Cameron, C. (2017). "Introduction of management planning for cultural World Heritage Sites," *Aspects of Management Planning for Cultural World Heritage Sites: Principles, Approaches and Practices*, S. Makuvaza, Ed., Cham, CH, Switzerland: Springer.
- Can, M. (2009). *Kültürel Miras ve Müzecilik Raporu*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- centreinfo.html, accessed June 9, 2005.
- City of New Orleans HDLC – Guidelines for New Construction, Additions and Demolition [Internet]. 2011. Available from: <https://www.nola.gov/nola/media/HDLC/Guidelines/12-New-Construction-Additions-Demolition.pdf> [Accessed: 2021-10-15]
- Cleere, H., "Management plans for archaeological sites: a world heritage template", *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 12 (1): 4-12, (2010).
- Coal Mines Historic Site, 1 Haziran 2023, <https://coalmines.org.au/>
- Council of Europe (1992a). *Avrupa Kentsel Şartı*, <https://rm.coe.int/168071923d>
- Council of Europe (1992b). *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised)*
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, (3. Baskıdan Çeviri). Çeviri Editörleri: M. Bütün ve SB Demir). Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, (Çev. Ed: Bütün, M. & Demir, S.B.). 5. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Creswell, J. W.(2021). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. 6. Baskı, Siyasal Kitabevi: Ankara.

Çankaya, E. (2006). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzecilik Bağlamında Korunması*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ÇATAB (2016) <https://catab.ktb.gov.tr/Eklenti/50049,2016-2020-stratejik-planpdf.pdf?0>

ÇATAB (2019) 2019-2023 ÇATAB STRATEJİK PLAN <https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/68090,canakkale-savaslari-gelibolu-tarihi-alan-baskanligi-201-.pdf?0>

Çekül. (2010). Yerelden Ulusala Ulusaldan Evrensele Koruma Bilincinin Gelişim Süreci. ÇEKÜL Vakfı.

Çolakkadioğlu, D. (2012). *Korunan Alan Yönetiminde Katılımcılar: Göreme Tarihi Milli Parkı Örneği*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Dağdaş, S. (2001). Güneş Batarken Hilâlin Yeniden Doğduğu Yarımada: Gelibolu Ve Şehidlerimiz. dergi.ormuh.org.tr.

Dinçer, İ. (2012). “Kültür Mirasının Korunmasında Risklere Hazırlık Kavramının Gelişimi, *Mimarlık Dergisi*, Sayı: 364, s.56-59.

Dinçer, İ. (2012). Kentsel Koruma Kavramı ve Evrimi. M. Ersoy içinde, *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Ninova Yayıncılık. 229-231.

Dinçer, İ. (2019). Kent Ölçeğinde Koruma ve Yenileme Kavramları. İstanbul. URL: <https://docplayer.biz.tr/10307289-Kent-olceginde-koruma-ve-yenilemekavramlari.html>.

Dinçer, İ., and Akın, O. (1994). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kapsamında Koruma Planı. 2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kolokyumu, İstanbul, 127- 131.

documents of UNPAN (United Nations online Network in Public Administration and Finance) (<http://unpan.un.org>)

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına dair Sözleşme (1982). <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>

Edinburgh Management Plan (2005), WHS Management Plan of Edinburg, <http://www.ewht.org.uk/looking-after-ourheritage/managing-the-world-heritage-site/whsmanagement-plan>, (2021).

Edwards, R., ve Holland, J. (2013). *What is qualitative interviewing?*. A&C Black.

- Efe, T. (2013). *Kosova' da Osmanlı Sivil Mimari Örneklerin Işığında Kültürel Mirasın Korunması*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ekinci, Yaşagül. (2009). *Tarihi Çevre Korumanın Yönetmel Boyutu ve Yerel Yönetimlerin Sorumlulukları: Selimiye Camii Alan Yönetimi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Emre, G. (2020), *Kültürel Mirasın Korunması*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- English Heritage, Picture Palaces, 17.
- English Heritage, Picture Palaces, 17.
- English Historic Towns Forum. (1998). Conservation area management: A practical guide. Report No:38. (Pdf Belgesi). 20 Haziran 2016 tarihinde http://www.historictownsforum.org/files/documents/free_download_publications/Conservation_area_management/Conservation%20Area%20Management.pdf adresinden erişildi.
- Ergur, A. ve Gökalp, E. (2011), *Kültür Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.
- F. Mayor, UNESCO: An Ideal in Action. The Continuing Relevance of a Visionary Text, UNESCO, Paris, 1997.
- Faris Hmood, K. (2019). Introductory Chapter: Heritage Conservation - Rehabilitation of Architectural and Urban Heritage. Urban and Architectural Heritage Conservation Within Sustainability.
- Frey, B.S. and P. Pamini (2009), 'Making World Heritage truly global: The Culture Certificate Scheme', CESIFO Working Paper No. 2745, <http://www.cesifo-group.de/portal/pls/portal/docs/1/1186132.PDF> (12.12.2021).
- Grimmer AE, Weeks KD. New exterior additions to historic buildings: Preservation concerns. *Preservation Briefs*. 2010;14:1-16
- Guba, E. G. and Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. *Handbook of qualitative research*, 2(105), 163-194.
- Guzmán Torres ZN. Historic buildings and contemporary additions: the elements of a cohesive design relationship [thesis]. College Park, Maryland: University of Maryland; 2009, here pp. pp. 6, 12-14, 20-21
- Gülekli, N.C.(1948). Eski Eserler ve Müzelerle İlgili Kanun, Nizamname ve Emirler, Ankara.

Güler, M. ve Ekinçi Y. (2010). “Tarihi Çevre Korumanın Yönetimsel Boyutu ve Alan Yönetimi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 19(3), s.1-24.

Gültekin, N. (2012). Cultural Heritage Management: The Case of Historical Peninsula in İstanbul . *Gazi University Journal of Science* , 25 (1) , 235-243 .

Gültekin, N., “Kentsel korumada yenileme tercihli yasal yaptırımlar”, *Kent ve Bölge Üzerine Çalışmalar*, GÜ. İletişim Fakültesi Matbaası, Ankara, 385-398, (2007).

Güner, S. and Velibeyoğlu, J. (2000). Role Of The International And National Non Governmental Organizations To Protect The Cultural Heritage. http://web.deu.edu.tr/files/conf_wien_06

Gürpınar, E. (2001). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma üzerine. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (23-24) 185-193.

Hensel W.A. ve Rasco T. L. (1992). *Storytelling as a method for teaching values and attitudes*. *Acad Med*. 67, 500-504

ICCROM, 1993, *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*, Roma.

ICOM (2021). <https://icom.museum/en/about-us/>

ICOMOS (1965). *International Charter For The Conservation And Restoration Of Monuments And Sites (The Venice Charter 1964)*,

ICOMOS (1985). [https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/research_resources/charters/charter38.html#:~:text=Convention%20for%20the%20Protection%20of%20the%20Architectural%20Heritage%20of%20Europe%20\(1985\),-Council%20of%20Europe&text=The%20Convention%20signed%20in%20Granada,to%20protect%20the%20architectural%20heritage.](https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/research_resources/charters/charter38.html#:~:text=Convention%20for%20the%20Protection%20of%20the%20Architectural%20Heritage%20of%20Europe%20(1985),-Council%20of%20Europe&text=The%20Convention%20signed%20in%20Granada,to%20protect%20the%20architectural%20heritage.)

ICOMOS (1987). *Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas Washington Charter*.

ICOMOS (2019). <https://www.icomos.org/en/and/169-the-declaration-of-amsterdam>

ICOMOS (2021). http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf, 22.06.2021

ICOMOS Charter- Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage, 14th General Assembly in Victoria Falls, Zimbabwe [Internet]. 2003. Available from: https://www.icomos.org/charters/structures_e.pdf [Accessed: 2021-11-01]

ICOMOS New Zealand Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Value [Internet]. 2010. Available from:

https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/ICOMOS_NZ_Charter_2010_FINAL_11_Oct_2010.pdf [Accessed: 2021-10-19]

ICOMOS, (2021)
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf, 14.06.2021

ICRC, (2021). <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/400>, 15.06.2021

In Larsen, N. (ed.), Nara Conference on Authenticity, Tapir, Trondheim, 1995.

International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964) [Internet]. 1964. Available from: https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf [Accessed:2021-10-21]

International Committee Of The Red Cross (ICRC), (1954). <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/400>

IUCN, 2003, Guidelines for Management Planning of Protected Areas

İlke Kararı- Karar No: 660 / Karar Tarihi: 05.11.1999 [Internet]. 1999. Available from: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44311/ilke-karari-karar-no-660-karar-tarihi-05111999.html> [Accessed: 2021-11-02]

İlke Kararı- Karar No: 720 / Karar Tarihi: 04.10.2006 [Internet]. 2006. Available from: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44332/ilke-karari-karar-no-720-karar-tarihi-04102006.html> [Accessed: 2021-10-12]

İnternet: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14538/alan-yonetimi-ile-anit-eser-kurulunun-kurulus-ve-gorevl-.html>, Erişim Tarihi: 05.07.2021.

İnternet: ICOMOS, (2021).
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf, Erişim Tarihi: 14.06.2021.

İnternet: ICOMOS, (2021).
http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf, Erişim Tarihi: 22.06.2021.

İnternet: ICRC, (2021). <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/400>, Erişim Tarihi: 15.06.2021.

İnternet: İstanbul Alan Başkanlığı, (2021). http://www.alanbaskanligi.gov.tr/yonetim_plani_kavrami.html, Erişim Tarihi: 07.07.2021).

İnternet: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, (2021). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44423dunya-miras-listesi.html>, Erişim Tarihi: 05.06.2021.

- İnternet: Kùltür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2021). <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, Erişim Tarihi: 05.06.2021.
- İnternet: Kùltür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2021). <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263743/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-grup-.html>, Erişim Tarihi:23.06.2021.
- İnternet: Kùltür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, (2021). <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14538/alan-yonetimi-ile-anit-eser-kurulunun-kurulus-ve-gorevl-.html>, Erişim Tarihi: 26.07.2021.
- İnternet: Mevzuat Bilgi Sistemi, (2021). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>, Erişim Tarihi: 12.06.2021.
- İnternet: Mevzuat Bilgi Sistemi, (2021). <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9637&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 28.06.2021.
- İnternet: Mevzuat Bilgi Sistemi, (2021). <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9637&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>, Erişim Tarihi: 05.07.2021.
- İnternet: Resmi Gazete, (2021). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040727.htm#1>, Erişim Tarihi: 06.07.2021.
- İnternet: Türk Dil Kurumu, (2021). <https://sozluk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 31.05.2021.
- İnternet: UNESCO, (2021). http://whc.unesco.org/pg_friendly_print.cfm?cid=175&, Erişim tarihi: 15.06.2021.
- İnternet: UNESCO, (2021). https://en.unesco.org/sites/default/files/turkey_regulationsubstanceproceduresestablishmentsitemanagementmonumentcouncil_15_turorof.pdf.
- İnternet: UNESCO, (2021). https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Doga_Bilimleri/udmaso.pdf, Erişim Tarihi: 05.06.2021.
- İnternet: UNESCO, (2021). <https://www.unesco.org.tr/Pages/176/18/Somut-Kùltürel-Miras-İhtisas-Komitesi>, Erişim Tarihi: 02.06.2021.
- İnternet: UNESCO, (2021). <https://www.unesco.org.tr/Pages/181/177/>, Erişim Tarihi: 01.06.2021.
- Jandl HW. Rehabilitating interiors in historic buildings identifying and preserving character defining elements. Preservation Briefs. 1988;18:1-8
- Japanese Agency for Cultural Affairs, Guidelines.

- Japanese Agency for Cultural Affairs. Guidelines on the Use of Cultural Properties (Buildings) [in Japanese], 1996. <http://www.bunka.go.jp> (1996) accessed September 19, 2003.
- Kaderli, L. (2014). Kültürel Miras Koruma Yaklaşımlarının Tarihsel Gelişimi. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*,12(12), 29-41.
- Kalpaklı, M. (2013). “Türkiye’ de Kültürel Miras Algısı: Dün-Bugün-Yarın”, *Sanat Tarihi Dergisi*, 2, s.11-15.
- Kapadokya Bölgesi’nin Korunması ve Sorunlarının Değerlendirilmesi Konulu Toplantı tutanağı (1988). 22 Ekim Günlü Toplantı, Nevşehir, s.103, NKTVKK arşivi, K.G.-5 no.lu dosya.
- Karaduman, H. (1999). “Eski Eser Kaçakçılığı”. 1998 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. (s. 5-58).
- Karaduman, H. (2007). Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığı. Ankara: ICOM Türkiye.
- Karakaş, T.(1997). *Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı*, Ankara: Tüze Yayıncılık.
- Karakul, Ö. ve Yıldız, T. (2020). The Role Of Local Governments In The Conservation Of Cultural Heritage– Turkey, UCLG-MEWA.
- Karpati, T.H., Management of World Heritage Sites, VDM Verlag Dr. Müller Aktiengesellschaft & Co. KG., Germany, (2008).
- Karpuz H., “Koruma Alanlarında Alan Yönetimi Kapsamında Tarihi Yarımada”, MSc Thesis, Mimar Sinan University, Institute of Science, İstanbul, 18- 22, (2009).
- Karpuz, H. (2009). Koruma Alanlarında Alan Yönetimi Kapsamında Tarihi Yarımada, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Kejanlı, T., Akın, C., T., Yılmaz, A. (2007). Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 179 – 196.
- Keleş, R. (2003). Kültür Mirası İnsanlığın Ortak Malıdır, 4(10), 96-100.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1997). Çevrebilim. Ankara: İmge Kitabevi. s.190
- Kellinger, M.P., Avebury World Heritage Site: Megaliths, Management Plans and Monitoring, Recent Developments in Research and Management at World Heritage Sites, *Oxford Archaeology*, Oxford, 30-41, (2007).
- Kilye Koyu Ana Tanıtım Merkezi. (2011). canakkale.gov.tr.
- Klenke, K. (2016). *Qualitative research in the study of leadership*. Emerald Group Publishing Limited.

- Kneller, F.G. (1977). “Kültür, Kişilik ve Eğitim”, Educational Athropology, An Introduction, (Çev. Mahmut Tezcan), *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (14), 257 – 279.
- Knudson, C.; Kay, K.; Fisher, S. Appraising geodiversity and cultural diversity approaches to building resilience through conservation. *Nat. Clim. Chang.* 2018, 8, 678–685.
- Kolaç, E. (2009). The importance of Turkish language education in protecting and raising awareness on intangible cultural heritage. *Millî Folklor*, 21 (82), 19-31.
- KTB (2020). <https://kapadokyaalan.ktb.gov.tr/Eklenti/81883,2020-idari-faaliyet-raporupdf.pdf?0>
- KTB (2021a). <https://kapadokyaalan.ktb.gov.tr/TR-286751/birimlerimiz.html>
- KTB Teftiş, (2021) <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>, 05.06.2021
- KTB Teftiş, (2021). <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263743/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-grup-.html>, 23.06.2021
- Kuban, D. (1962), “Restorasyon Kriterleri ve Carta Del Restauro”, *Vakıflar Dergisi*, s.149-151.
- Kuban, D. (2000). Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu. Yem Yayınları.
- KUDEB İBB (2012). <https://kudeb.ibb.istanbul/tas-egitim-atolyesi/>,
- Kulakoğlu Dilek, N. ve İstanbul Dinçer, F. (2020). “Değişen Dünyada Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği: Teknolojinin Etkileri”, *Kültürel Miras ve Turizm: Disiplinler Arası Yaklaşım*, Murat Gümüş ve S. Emre Dilek (Ed.), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kuran, S. ve Türkay Kahraman F.Ş. (2017). “Silahlı Çatışmalarda Kültürel Varlıkların Korunması Hukuki Rejiminde Bir İstisna Olarak Askeri Gereklik: Antlaşmalarla Getirilen Düzenlemeler”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 23(1), s. 89-158.
- Kurum ve Kuruluş Yönetmeliği (2021) <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=9637&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5>, (28.06.2021); https://en.unesco.org/sites/default/files/turkey_regulationsubstanceproceduresestablishmentsitemanagementmonumentcouncil_15_turorof.pdf, (28.06.2021).
- Kuvan, Y. (2005). *Korunan Alan Yönetiminde Etkinliğin Önemi ve Değerlendirilmesi*, Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu Bildiri Kitabı, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları.
- Kültür Varlıkları (2021). <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/>

- Kültür ve Tabiat Varliklarini Koruma Yüksek Kurulunun Vakiflar Genel Müdürlüğü İdare Ve Denetiminde Olan Cami, Mescit, Türbe vb. Kültür Varliklarini Müdahale Biçimleri Uygulama Ve Denetimi İle İlgili İlke Karari [Internet]. 2007. Available from: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/yazdir?549C7059D7FF142A3CF3B98AB092CB66> [Accessed: 2021-11-01]
- Kültür ve Turizm Bakanlığı-KTB (2021b). <https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-132214/unesco.html#:~:text=UNESCO'nun%20%C3%BCye%20say%C4%B1s%C4%B1%20Filistin,%C3%BCzere%20%C3%BC%C3%A7%20ana%20yap%C4%B1dan%20olu%C5%9Fmaktad%C4%B1r.>
- kvmgm (2012). <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44966/koruma-uygulama-ve-denetim-burolari-kudeb.html>
- KVMGM, (2021) <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html>, 05.06.2021
- Lainurm, K.A. (2001). “Participatory democracy – the Role of NGOs in developing process of local authorities” published in the
- Landry, (1997). “Forward to the Past,” 4:8, 28.
- Landry, Charles. “Forward to the Past: Cultural Heritage as a Trigger for Renewal?” *Urban Age* 4, no. 4 (1997): 8, 28.
- Lazrak, F.; Nijkamp, P.; Rietveld, P.; Rouwendal, J. Cultural Heritage and Creative Cities: An Economic Evaluation Perspective. In *Sustainable City and Creativity*; Fusco Girard, L., Nijkamp, P., Eds.; Ashgate: Aldershot, UK, 2011; pp. 225–245.
- Liamputtong, P. (2013). *Qualitative Research Methods (4th ed.)*. South Melbourne: Oxford University Press.
- Licciardi, G.; Amirtahmasebi, R. The Economics of Uniqueness: Investing in Historic City Cores and Cultural Heritage Assets for Sustainable Development; World Bank: Washington, DC, USA, 2012.
- Lüickenkötter, J.; Langeland, O.; Langset, B.; Tranos, E.; Davoudi, S.; Lindner, C. Economic impacts of climate change on Europe’s regions. In *European Climate Vulnerabilities and Adaptation: A Spatial Planning Perspective*;
- M. Truscott, “Intangible values” as heritage in Australia’, *News (ICOMOS)*, vol. 10, no. 1, 2000, pp. 4-12.
- Madran E., Özgönül N. (2005). *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.

- Madran, E. (2002a). *Tanzimattan Cumhuriyete Kùltür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakùltesi Basım İşliği.
- Madran, E. (2002b). Osmanlı İmparatorluğunun Batılılaşma Sürecinde Kùltür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Yasal Düzenlemeler, *Tùrkler*, Cilt: 15, 412-418.
- Madran, E. (2012). *Kùltürel Miras Mevzuatı*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Madran, E. (2013). Alan Yönetimi. G. Tanyeli, İ. Dinçer, D. Özkut, E. Kuleli, H. M. Aygün, S. N. Akcan, . . . C. Özgünel içinde, *Arkeolojik Alan Yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2-29.
- Mason, R., (2002). *Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices*”, in: M. d. I. Torre (ed.), *Assessing the Values of Cultural Heritage (Research a preliminary typology of the heritage values that is neither exclusive, nor exhaustive in order to make it useable for the guidelines on the heritage values assessment*. (Los Angeles: The Getty Conservation Institute, 2002), pp. 5-31, https://www.getty.edu/conservation/publications_
- Massue, J.P. and Schvoerer, M. (2001). *Protection Of Cultural Heritage*. School Of Cıvil Protection (Module B1-4/C).
- Mulcahy, K. (2003), ‘Entrepreneurship or Cultural Darwinism? Privatization and American cultural patronage’, *Journal of Arts Management, Law & Society*, 33(3), 165–184.
- Muşmal, H. (2009). *Osmanlı Devleti’nin Eski Eser Politikası: Konya Vilayeti Örneği (1876-1914)*, Konya.
- Nared, J., Razpotnik-Visković, N. (2014), *Managing Cultural Heritage Sites in Southeastern Europe* (Ljubljana: Zaloęba ZRC, 2014).
- National Park Service, 2 Haziran 2023, <https://www.nps.gov/>
- Neuman, L. W. (2014). *Social Research Methods: Qualitative And Quantitative Approaches* (Seventh Ed.). Essex: Pearson Education Limited.
- Nevşehir Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 325 sayılı karar (2012). 04.07.2012, 325 sayılı karar, 1-3 derece Arkeolojik Sit Alanı ilanı; 10.07.2014, 1174 sayılı karar, I-III derece Arkeolojik Sit Alanı ilanı; 17.10.2014, 1267 sayılı karar, 1-3 derece Arkeolojik-Kentsel, Kentsel-Arkeolojik Sit Alanı ilanı.
- Nijkamp, P. *Economic Valuation of Cultural Heritage*. In *The Economics of Uniqueness: Investing in Historic City Cores and Cultural Heritage Assets for Sustainable Development*; Licciardi, G., Amirtahmasebi, R., Eds.; World Bank: Washington, DC, USA, 2012; pp. 75–103.

- Nyaupane, N. P.; Timothy, D. (2009). Public awareness and perceptions of heritage buildings in Arizona, USA. Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally. 32.
- Ocampo, M. C. B.; Delgado, P.I. (2014). Basic education and cultural heritage: prospects and challenges. *International Journal of Humanities and Social Science*, 4 (9), 201-209.
- Oğuz, Ö. (2007). “UNESCO, Kültür ve Türkiye”, *Milli Folklor Dergisi*, 19(73), s. 5-11.
- Okuyucu, A.; Somuncu, M. (2012). Determination of local people’s perceptions and attitudes protection of cultural heritage and use of tourism purpose: case of centre of Osmaneli District. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 4 (1), 37-51.
- Orbaşlı, A., *Architectural Conservation: Principle and Practise*, Blackwell Science, Oxford, (2008).
- OSCE: Organization for Security and Co-operation in Europe (2020). *Guidebook on Standards for Drafting Cultural Heritage Management Plans*
- Öktem, F; Fakir, C., 2005: Gelibolu 1915: Bir Cephenin Perde Arkası. *Focus-Popüler Bilim ve Kültür Dergisi*, Sayı: 2005/04-112414 (Nisan 2005), s. 43-53
- Özdemir, B. (2010). *Arkeolojik Kazılarda Alan Yönetimi ve Magnesia Antik Kenti*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, E. ve Üstündağ, K. (2021). Kültürel Mirasa Katkı Sağlayan Kültür Rotalarında Yerelin Katılımı Ve Sosyo-Ekonomik Kalkınması Üzerine Bir Yaklaşım, *Planning*. Baskıdaki Makaleler: PLAN-90277.
- Özkan, S. (2009). *Osmanlı Devleti’nde Arkeolojik Kazı Çalışmaları*, İzmir: Ege Üniversitesi.
- Pekershen, Y., vd. (2019). “Kültürel Miras Turizmi Değerlerinin Korunması ve Sürdürülebilirliği Kapsamında Yerel Halkın Tutumu: Cumalıkızık Örneği”, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3 (3), 350-368.
- Pignataro and Rizzo, (1997). “The Political Economy of Rehabilitation,” 91–106.
- Pignataro, Giacomo, and Ilde Rizzo. “The Political Economy of Rehabilitation: The Case of the Benedettini Monastery.” In *Economic Perspectives on Cultural Heritage*, edited by Michael Hutter and Ilde Rizzo, 91–106. London: Macmillan Press, 1997.
- Port Arthur Historic Site, 1 Haziran 2023, <https://portarthur.org.au/>
- Prott, L.V. (2012). *Strengths and Weaknesses of the 1970 Convention: An Evaluation 40 years after its adoption*, Background paper, second edition, UNESCO, Paris, 2012, s.3.

- Rouhi, J. (2017). Definition of cultural heritage properties and their values by the past, *Asian Journal of Science and Technology*, 08 (12), 7109-7114.
- Rubin, H. J., ve Rubin, I.S. (2011) *Qualitative interviewing: the art of hearing data*. London: Sage.
- Rzayeva, S. (2019). Küreselleşme Ve Somut Olmayan Kültürel Miras İlişkisi: Azerbaycan Örneği. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Saatci, S. (2019). Türkiye’de Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yönetiminde Merkezi Yönetim- Yerel Yönetim İlişkisi: Çorum İli Üzerinden Bir Değerlendirme, Kamu Yönetiminde Yapısal ve İşlevsel Dönüşüm (KAYFOR17), 2019.
- Sandelowski, M., Docherty, S., ve Emden, C. (1997). Qualitative metasynthesis: Issues and techniques. *Research in Nursing & Health*, 20(4), 365-371.
- Scheffler, N. (2010). UrbanAct, Urbact II – Hero, Cultural Heritage Integrated Management Plans Thematic Report 4.
- Schindler D. and Toman, J. (1988). The Laws of Armed Conflicts, Martinus Nijhoff Publishers, pp.747-768.
- Scott, D.; Gössling, S.; Hall, C.H. International Tourism and Climate change. *WIREs Clim. Chang.* 2012, 3, 213–232.
- Scott, D.; Lemieux, C. Weather and Climate Information for Tourism. Geneva and Madrid: Commissioned White Paper for the World Climate Conference; WMO: Geneva, Switzerland; UNWTO: Madrid, Spain, 2003.
- Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative Inquiry*, 5(4), 465-478.
- Seaman, B.A. (2013). "The role of the private sector in cultural heritage," Chapters, in: Ilde Rizzo & Anna Mignosa (ed.), *Handbook on the Economics of Cultural Heritage*, chapter 5, pages i-i, Edward Elgar Publishing.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies For Ensuring Trustworthiness in Qualitative Research Projects. *Education for Information*, 22(2), 63-75.
- Sheybani S, Yousefi Lavideh M. ve Delavar A. (2006). The effect of narrative therapy on depression of children. *Except Child Res.* 6, 893-916.
- Shimray, S.R.; Ramaiah, C (2019). Cultural heritage awareness among students of Pondicherry University: a Study, *Library Philosophy and Practice* (e-journal), 25 (16), 1-10.

- Sönmez, V., ve G. Alacapınar, F. (2011). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Srinivas, H. (2020). Heritage and Conservation Strategies: Understanding the Justifications and Implications. GDRC Research Output E-100. Kobe, Japan: Global Development Research Center.
- Srivastava, S. (2015). A study of awareness of cultural heritage among the teachers at university level. *Universal Journal of Educational Research* 3(5), 336-344.
- Strauss, A. & Corbin, J. (2014). *Basics Of Qualitative Research Techniques*. New York: Sage Publications.
- Şakar F.S. (2021). Kapadokya Alanı Hakkında Kanun, Arka Planı ve Koruma Açısından Değerlendirilmesi, *Mimarlık Dergisi*, 419, s. 13-17.
- Şimşek, F., ve Dinç, G. (2009). XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Eski Eser Anlayışının Doğuşu ve Bu Alanda Uygulanan Politikalar. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(16), 101-127.
- T.C. Turizm Bakanlığı ve UNDP, 1990, Kapadokya’da Koruma, Geliştirme ve Tanıtma- Workshop Sonuç Raporu, Turizm Bakanlığı, Ankara, UNDP. Dışişleri Bakanlığı’nın 19.11.1990 tarihli ve 8793-4806 sayılı yazısı ile bu sonuç raporu ilgili kurumlara iletilerek resmî bir çerçeve de kazanmıştır.
- Tanac-Zeren M. Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu, Çağdaş Yaklaşım Örnekleri. İstanbul: Yalın Yayıncılık; 2010. 94 p. ISBN 9944313773, here pp. 29, 31-33, 37-38
- Taylor, K. (2014). Cultural Heritage Management: International Practice and Regional Applications. *Encyclopedia of Global Archaeology*, 1939–1951.
- Technical Preservation Services, Planning Successful Rehabilitation Projects, New Additions to Historic Buildings [Internet]. Available from: <https://www.nps.gov/tps/standards/applying-rehabilitation/successful-rehab/additions.htm> [Accessed: 2021-10-17]
- Tekin, H. H., ve Tekin, H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-116.
- The Burra Charter, the Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance [Internet]. 2013. Available from: <https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf> [Accessed: 2021-10-17]
- 'The context of the Venice Charter (1964)', *Conservation and Management of Archaeological Sites*, vol. 2, 1998, pp. 229-233.

- The Declaration of Amsterdam – 1975 Congress On The European Architectural Heritage [Internet]. 1975. Available from: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0899129001496825552.pdf [Accessed:2021-10-16]
- The Grassic Gribbon Centre in Arbuthnott at [_http://www.grassicgibbon.com/centreinfo.htm_](http://www.grassicgibbon.com/centreinfo.htm), accessed 09.12.2021.
- The Grassic Gribbon Centre in Arbuthnott at <http://www.grassicgibbon.com/>
- Third General Assembly of ICOMOS Budapest, Resolutions of the Symposium on the Introduction of Contemporary Architecture into Ancient Groups of Buildings [Internet]. 1972. Available from: <https://www.icomos.org/publications/93towns7e.pdf> [Accessed: 2021-10-19]
- Thomas, L., Middleton, J., Guidelines for Management Planning of Protected Areas-World Commission on Protected Areas (WCPA), IUCN The World Conservation Union, Gland, Switzerland and Cambridge, (2003).
- Throsby, D. (2000). Cultural heritage in the new economic environment, In C. Debono (ed.), *The National Trust into the New Millennium: Conference Proceedings*, ACNT, Canberra, 2000, pp. 19-28; p. 19.
- Throsby, D. *Economics and Culture*; Cambridge University Press: Cambridge, UK, 2001.
- Throsby, D. *Heritage Economics: A Conceptual Framework*. In *The Economics of Uniqueness: Investing in Historic City Cores and Cultural Heritage Assets for Sustainable Development*; Licciardi, G., Amirtahmasebi, R., Eds.; World Bank: Washington, DC, USA, 2012; pp. 45–72.
- Townsend, J.H., 2006. What is Conservation Science? *Macromolecules in Cultural Heritage*, *Macromolecular Symposia*, 238, 1–10.
- Tuna, T.S.; Saral, E. (2018). A bibliographical study on the scientific studies on safeguarding intangible cultural heritage in Turkey. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 68-78.
- Tunçer, M. (2004). *Çağdaş Ankara için Yeşil Politika/Yeşil Senaryo*. TMMOB Mimarlar Odası Bülten 23, 30-33.
- Tunçer, M. (2013). *Koruma kavramının Tarihsel Gelişmesi*. Madran, E., Özgönül, N., Alp, S., Kılıçöte, N., C. içinde. *Kültürel Miras Mevzuatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2-25.
- Tunçer, M.(2017). *Dünden Bugüne Kültürel Miras ve Koruma*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Turan, A.M. (2018). Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi. *Social Sciences Research Journal*, Volume 7, Issue 3, 42-91, ISSN: 2147-5237.

- Turizm ve Tanıtma Bakanlığı & İmar ve İskân Bakanlığı (1965), Nevşehir Turizm Planlaması, Ankara.
- Türkay Kahraman, F.Ş. (2018). *Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukukunda Kültürel Varlıkların Korunması*, İstanbul Oniki Levha Yayıncılık (1).
- Türkay Kahraman, F.Ş. (2018). *Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukukunda Kültürel Varlıkların Korunması*, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık (2).
- Türkiye Barolar Birliği, (2004). *İnsanlığın Ortak Mal Varlıklarına Saygı Hakkı ve Kültürel Mirası Yaşatarak Koruma*, Türkiye Barolar Birliği Toplantıları Mardin Toplantısı Kitabı, Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (1982). 2658 No ve 14.04.1982’li “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyetinin Katılmasına Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ve Sözleşme”
- U.S. The Secretary of the Interior's Standards for Rehabilitation and Guidelines for Rehabilitating Historic Buildings. Washington, D.C.: U.S. Department of the Interior, National Park Service, Preservation Assistance Division; 1990. 55 p
- Ulusun, E. (2016). “Türkiye’ de Kültürel Miras Alanında Yönetim Planlaması Deneyimi”, *İdeal Kent Elektronik Dergi*, 19(7), 372-401.
- UNESCO (1972). Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
- UNESCO (1972). Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage , <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>
- UNESCO (2021). <https://www.unesco.org.tr/>
- UNESCO Fifteenth General Assembly of States Parties to the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, Paris, 2005, [Internet]. 2005. Available from: whc.unesco.org/document/6814 [Accessed: 2021-10-20]
- UNESCO UNITWIN (2021). whc.unesco.org/en/activities/121/
- UNESCO WHC (2021). <http://whc.unesco.org/en/statesparties/>
- UNESCO Word Heritage Conversion, “Word Heritage List”, 1 Haziran 2023, <https://whc.unesco.org/en/list/>
- UNESCO, (2021) https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Doga_Bilimleri/udmaso.pdf, 05.06.2021
- UNESCO, (2021) <https://www.unesco.org.tr/Pages/176/18/Somut-Kültürel-Miras-İhtisas-Komitesi>, 02.06.2021

- UNESCO, (2021) <https://www.unesco.org.tr/Pages/181/177/>, 01.06.2021
- UNESCO, (2021). http://whc.unesco.org/pg_friendly_print.cfm?cid=175&, 15.06.2021
- UNESCO. “The site management plan (rule 25).” <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/unesco-manual-for-activities-directed-at-underwater-cultural-heritage/unesco-manual/conservation-management/site-management-plan/>. (Erişim: 10.04.2021).
- UNESCO. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage; UNESCO: Paris, France, 1972.
- UNESCO-2008, Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, <http://whc.unesco.org/archive/opguide08-en.pdf>, (2021).
- Ülgen, M.(2020). *Kültür ve Tabiat Varlıklarının Ticareti ve Yurtdışına Çıkarılması Suçları*, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Ünal, Z.G. (2014). Kültürel Mirasın Korunması.İstanbul Valiliği, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB) İSMEP REHBER KİTAPLAR, İstanbul.
- Ünsal D. ve Pulhan, G. (2012). *Kültürel Miras Yönetimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Weeks KD, Grimmer AE. The Secretary of the Interior’s Standards for the Treatment of Historic Properties with Guidelines for Preserving, Rehabilitating Restoring & Reconstructing Historic Buildings. Washington, D.C.: United States, National Park Service; 1995. 196 p. ISBN-13: 978-0160480614
- Wengraf, T. (2001). *Qualitative research interviewing: Biographic narrative and semi-structured methods* (1st Edition). London: Sage.
- Wexler L, Gubrium A, Griffin M. ve DiFulvio G. (2013). Promoting positive youth development and highlighting reasons for living in Northwest Alaska through digital storytelling. *Health Promot Pract.* 14, 617-623.
- White AM. Defining appropriateness: An analysis of the Secretary of the Interior’s Standards on additions to historic structures and its impact on the practice of architecture, development and preservation [thesis]. New York: Columbia University; 2018, here pp. 27-30, 38, 40, 42
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yıldız, S. (2010). The Model of Turkey in Legal Protection of Cultural Heritage. *International Archives of Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences*, XXXVIII (5), 627-632.
- Yıldız, S.(2011). *Kültürel Miras Alan Yönetimi Kapsamında Alanya Kalesi Ziyaretçi Yönetimi*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Yılmaz, B. (2006). Avrupa Birliği'ne Üye Bazı Ülkelerdeki Kültür Varlıklarını Koruma Yaklaşımı, Örgütlenme ve Türkiye. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi
- Yücekök, A.N., Turan, İ. ve Alkan, M.Ö. (1998). Tanzimattan Günümüze İstanbul'da Sivil Toplum Kuruluşları. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul
- Yürü, N. (2009). KENTSEL Sit ALAN Yönetimi İSTANBUL BEYOĞLU Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yürü, N. (2009). Kentsel Sit Alan Yönetimi İstanbul Beyoğlu Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yürü, N., Kentsel Sit Alan Yönetimi, İstanbul- Beyoğlu Örneği, MSc. Thesis (unpublished), Gazi University, Institute of Science, Ankara, 21-29, (2009)
- Zancheti, (2002). "Values, Built Heritage and Cyberspace," 215:26.
- Zancheti, Silvio Mendes. "Values, Built Heritage and Cyberspace." *Museum International* No. 215, 54, no. 3 (2002): 19-28.
- Zeren Gülersoy, N. (2013). Dünya'da ve Türkiye'de Alan Yönetimi Tanımı ve Örnekleri. *Kültürel Miras Yönetimi*. içinde Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 92-124.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : MUMCU, Batuhan
Uyruğu : T.C

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Devam ediyor
Yüksek Lisans	Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi	2012
Lisans	Yakındoğu Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım	2008

Yabancı Dil

İngilizce (TOEFL/74)

